

In D. Pauli priorem Epistolam ad Timotheum commentarius [Geneva] : [Lambertus Dannaeus], [1577]

IN PRIOREM EPISTOD. PAVLI lam ad Timotheum comIN QVO NON SOLVM
IPmentarius. sius Epistolae doctrina, et artificium singulorumque argumentorum loci
explicantur: sed etiam vera Disciplinae Ecelesiasticae forma, tum ex dei verbo, atque ex
ipso Paulo, tum ex veteribus synodis repetita atque restituta est, vt legitima et Apostolica
regendae Dei Ecclesiae ratio et norma hodie in vsum reuocari possit. PER LAM-
BERTVM DANAEM Accessit operi duplex index. APVD EVSTATHIVM VIGNON
GENEVÆ M. D. LXXVII. AD LECTOREM. Quod saepius, Lector optime, iuris Pontif-
icii canones, et Gratiani Decretum citauimus, ea solum mente fecimus, ut ex his tanquam
ex quadam illius temporis historia, quae veteris Disciplinae Ecelesiasticae vestigia tunc
adhuc (et si tamen corruptioribus iam Ecclesiae temporibus) restarent, intelligatur: non
vt ex istis scriptoribus quicquam dubium et anceps decidatur. Nam etiam ex hoc ipso
perspicient omnes, quantùm posteriori aetate Romana Ecclesia etiam ab eo tantillo
quod veteris disciplinae reliquum erat) discesserit: et in quam miseram horribilemque
tyrannidem et confusionem iam, iusto Dei iudicio, inciderit, vt ab ea nos summo Dei
Optimi Maximi beneficio liberatos esse laetemur, Deoque ipsi perpetuo gratias agamus.
ILLVSTRISIMO ET POTENTISIMO PRINCIPI ac domino D. Gulielmo Principi
Auracio Comiti Nassauo etc. Christi gloriae assertori in Hollandia et Zelandia for-
tissimo, Gratiam et pacem a Domino. Etus est illud, Princeps Illustrissime, etiam ab
Aristotele vsurpatum, Nihil esse in ipsa rerum vniuersitate pulchrius ordine. Quid enim
vel oculis iucundum, vel menti etiam ipsi et animo hominis gratum obuersari potest,
quod sit confusum, et nulla partium apta separatione distinctum? Certe quocunque non
tantum oculos, sed omnes animisensus conuerterimus, si quae in eos incurrunt, neque
ordine digesta, neque apto siru inter se cohaerentia, neque conuenienti loco et modo
collocata a nobis apparebunt: ea neque vtilitatem, neque venustatem aliquam habere
statim pronuntiabimus, tantùmque ab illis oculorum, animique intuitum auer

EPISTOLA.

temus, quantum ea nos ad se rapiunt, quae conmoda, [propriaque ratione], et dispo-
sitione distinguuntur. Hoc in Regno, hoc in Rep. hoc in oppidis, hoc in pagis, hoc
in priuatorum aedibus, hoc in hortis, et cultis sedibus, hoc in solitudine, hoc in rebus
que natura gignuntur, hoc in artificiis quae hominum industria efficiuntur, verumesse

ipsa rerum experientia, et publica mortalium omnium, non tantum piorum, sed etiam profanorum hominum vox testatur: denique Mundus ipse, pulcherrimum Dei opus, ab ordine κόσμος nominatur. Quo magis detestanda est eorum sententia, qui rerum confusione non tantum apud se delectantur: sed omnia publica priuataque euertere, et perturbationem (iusto ordine sublato) in res omnes inducere conantur, quos homines ἀτακτους et Ἀναρχικούς, tanquam monstra, et generis humani ἀλάστορας, iam pridem veteres appellarunt. Caeterum si qua in re alia ordinis observatio diligens non tantum utilis, sed etiam omnino necessaria est, maxime in Ecclesia Dei locum habere ex Pauli Apostoli praecepto debet. Est enim Ecclesia domus Dei, id est summi illius regum Regis, in qua idcirco omnia circumspecte, apte, decenter, et, vt Paulus ipse lo

EPISTOLA.

quitur, ἀσχημόνως καί κατα τάξιν fieri oportet: nihil autem confuse, et pertubate, ne ex ista domus turpitudine ad ipsum patrem familias, id est, ad Deum Optimum Maximum aliqua labes quodammodo redundet. Itaque ipse eadem benignitate qua in sacratissimo suo verbo omnia, quae sunt ad salutem aeternam, ipsiusque Ecclesiae suae fundamentum necessaria, praescripsit: ita et iam quae sunt ad eiusdem Ecclesiae ordinem, et ornamentum utilia, demonstrauit, nequa deesset pars ad verae Ecclesiae constitutionem necessaria, quam non ab ipsius ore et verbo abunde disceremus. Vt vero hae praeceptiones, quae Ecclesiae necessarium ordinem continent etiam nomine ipso ab iis distinguerentur, quae doctrinam fidei complectuntur, generaliter disciplinae Ecclesiasticae vocabulo vulgo sunt appellatae. Quemadmodum enim ea verbi Dei pars, et ea veritatis cognitio, quae quid de Deo Patre, de Christo, eiusque naturis et officio, de Spiritu Sancto, de causis nostrae iustificationis, de vita aeterna, nobis credendum sit, ostendit ossa et neruos, ipsamque adeo verae Ecclesiae, tanquam corporis οὐσίαν, et constitutionem continet et aedificat.

EPISTOLA.

Sic illa eiusdem verbi Dei pars, quae disciplinae Ecclesiasticae praecepta tradit, huius Ecclesiae, velut corporis iam suis membris constantis, sed nudi vestimentum, cultum, et ornamentum compingit et consarcinat, quo decore vestiri possit, vt ex eo quanta sit vtriusque, id est, doctrinae et disciplinae Ecclesiae inter se consensio coniunctioque, satis iam intelligi possit. Erit enim coetus hominum, etiam eorum, qui puram Dei praedicationem amplexi sunt, velut nudum quoddam, et suis ornamentis carens, et destitutum corpus, nisi disciplinam Ecclesiasticam ad veritatis lucem et professionem adiunxerit. Denique illa eadem disciplina recte custos ipsius fidei, doctrinae, mater virtutum, vinculum honestatis, neruus societatis Christianae a Patribus Ecclesiasticis appellatur: cuius certe tanta vis est, vt sola illud conciliet Ecclesiae, quod decorum, venustatem, splendorem, et ornamentum appellamus, adeoque speciosam eam reddat, vt ab haereticis (qui istius disciplinae fuerunt senper hostes maximi et infestissimi) inuidioso nomine lenocinium vt ait Tertull. Ecclesiastica disciplina diceretur. Cum sit igitur haec disciplina illa iustitiae

EPISTOLA

pars et regula, per quam externus ordo, et totius Ecclesiae legitima administratio praescripta est, quis eam spernendam negligendamue vnquam existimauerit? Cuius institutio non tantum sub nouo testamento fieri coepta est: sed et iam in lege veteri a Deo ipso iam olim tradita fuit, vt in libello de Politia Iudaica doctissime iam pridem docuit Cornelius Bertramus Hebraicae linguae professor eruditissimus, et collega meus. Quid enim aliud sibi volunt illa Dei praecepta, quae Leuiticam tribum a reliquis distinguunt vt ex ea sola ministri templi eligantur: quae in ipsa tribu Leuitica iura Sacerdotum et Leuitarum discernunt, quae quanta summi Sacerdotis, quanta aliorum sit potestas describunt? quae qui ritus cuique sacrificiorum generi, quae libamina, quae oblatio sit necessaria deffiniunt? denique tota ipsa lex ceremonialis vetus a Deo ipso dictata, quid aliud, obsecro, est, quam amplissima et luculentissima disciplinae Ecclesiasticae descriptio, non tantum autem quaedam illius delineatio? Nec vero minus benigne Deus per Apostolos sub nouo testamento eandem disciplinam nobis instituit vel potius collapsam instaurauit et restituit: vt pote omnino ad re

EPISTOLA.

cte constituendam regendamque suam Ecclesiam necessariam, quam sub veteri descripserat. Id quod cum ex variis aliis noui Testamenti locis apparet: tum maxime ex libro Actorum, ex prima Pauli epistola ad Corinthios, ex hac ad Timotheum, et vna illa, quae est ad Titum scripta: in quibus omnibus quicquid ad legitimam Ecclesiae gubernationem, et disciplinam Ecclesiasticam maxime pertinet, siue totam ipsam Ecclesiam, siue priuatos regendos spectes in qua illud totum accurate et copiose descriptum est. Vnde mirum et absurdum saepe mihi videri solet, quod tot postea canones, tot synodorum decreta, tot Ecclesiae constitutiones, tum generales, tum particulares ad constituendam disciplinam Ecclesiasticam fuerunt conscriptae. Quid enim his fuit opus? Sed magno contemptu et ignorantia eorum preceptorum, quae ab Apostolis ipsis, id est, a Dei spiritu antea tradita fuerant id certe factum fuit, quod haec diuina praecepta spernerent homines, vt sua commenta, vt traditiones, saepe etiam ineptissimas, at disciplinae ipso Dei verbo praescriptae contrarias in Ecclesiam Deil inueherent. Quid igitur, dicet quis, estne verbo Dei, et in no

EPISTOLA.

uo Testamento disciplina haec Ecclesiastica tam accurate tradita, vt nihil iam addi possit: aut ea autoritate constituta, vt ab ea sine piaculo, discedi non debeat? Certe vt huic quaestioni satisfaciam, distinguendum dico. Sunt enim plures istius Ecclesiasticae disciplinae partes, quarum alia generalem tantum Ecclesiae (quacumque orbis terrarum parte esse potest) et fundandae et retinendae, et regendae modum continet, et describit, veluti in Dei Ecclesia vocem Domini nostri Iesu Christi audiendam esse eamque solam: Sacramenta piis tantum et fidelibus danda esse et caet. huiusmodi, quae generaliter sunt conseruandae Ecclesiae praecepta. Alia magis particulares illius administrandae

normas et praecepta tradit et persequitur. Haec vero posterior disciplinae Ecclesiasticae pars haec 4. capita complecti videtur: nempe. 1. Personarum, quae ad Ecclesiasticum ali quod munus vocandae sunt, electionem, 2. Muneris et officii Personarum iam electarum descriptionem: 3. Censurae, morumque correctionis, quae tum in consistorio tum extra consistorium fieri et applicari singulis debet, rationem. 4. Eorum qui censura Ecclesiastica affecti sunt, et Ecclesiae iudicio abstinenti, vel excom

EPISTOLA.

municati dicuntur, cum eadem Ecclesiae reconciliationem. Cum igitur de hoc quaerimus, vtrum omnium horum capitum singula sic praecepta tradita sint, vt his nihil addi possit, respondeo, in quaque re quaedam esse οὐσιώδη, quaedam vero συμβεβηκότα. Sunt οὐσιώδη id est essentialia, quae rei ipsius vel tota natura sunt, aut illius pars: ve Iuti in hoc ipso argumento, Si quis neget in pastorum aut eligendorum vocatione legitima eorum vitam et doctrinam examinandam, vel approbationem a populo expectandam esse, ille ea negat, quae sunt Electionis legitimae οὐσιώδη. Si quis item hoc examen non ab Ecclesia, non a pluribus, sed ab vno quopiam solo fieri et mero vnius arbitratu stare debere doceat, is οὐσιώδη electionis tollit. Sed si quis hoc vel illo loco, hoc vel illo tempore, hoc vel illo modo examen a pluribus fieri debere disputet, is περί συμβεβηκότων tantum disputat, veluti, exempli gratia vetus electio et examen pastorum olim a tribus vicinioribus episcopis seu pastoribus conuocatis cum presbyterio et Ecclesia (cui dandus erat Pastor) fiebat: item in metropolitana tantum vrbe, certo tempore, nempe ieiunii publici tempore. Denique manuum eleuatione (quae χειροτονία

EPISTOLA.

dicebatur) non solo consensu populi, aut solo vocis suffragio, sane ista omnia sunt accidentaria, non essentialia in electione. Sic igitur statuimus, quae verbo Dei fieri et obseruari ad regendam Ecclesiam iubentur, siue illa de personis eligendis, siue de iam electarum munere, siue de reliquis disciplinae Ecclesiasticae capitibus agant, illa, inquam, esse οὐσιώδη. Quae autem in quaque vel prouincia, vel Ecclesia ad haec ipsa praestanda, et ad praxin deducenda commodiora iudicantur, et constituuntur, ea esse συμβεβηκότα quaedam, veluti vt hoc potius quam illo tempore fiat verbi Dei concio: hoc potius quam illo presbyterorum vel diaconorum numero contenta sit haec Ecclesia, hoc est συμβεβηκος minimeque οὐσιώδης. Iam igitur ad quaestionem propositam ex hac distinctione sic respondemus, vt quae sunt disciplinae Ecclesiasticae οὐσιώδη augeri minuiue nouis praeceptionibus, vel constitutionibus hominum posse negemus: quae sunt autem συμβεβηκότα, et augeri et minui et temperari a quaque non tantum prouincia, sed etiam coetu et Ecclesia pro sua vel commoditate vel incommoditate posse: pro varia denique locorum, rerum, temporum,

EPISTOLA.

et personarum circumstantia. Eodemque modo respondemus ad alteram illam quorundam petitionem, in qua quaerunt vtrum Ecclesia a constituta semel per Apostolos disciplina recedere possit, ac vtrum sit vna et eadem disciplinae Ecclesiasticae in omnibus euangelicis Ecclesiis forma retinenda? Nam si de essentialibus disciplinae Ecclesiasticae agunt, dicimus illa ab omnibus Ecclesiis aequaliter eademque esse et seruanda et retinenda, veluti vt sit regimem Ecclesiae non Monarchicum, sed Aristocraticum: vt sit in quaque Ecclesia senatus et coetus aliquis Presbyterorum ab Ecclesia electorum, sine quo nemo vel Pastor, vel alius quisquam negotia Ecclesiae gerat: sit aliqua scelerum et morum vitiosorum censura, eaque non vnius alicuius arbitrata, sed ἡγουμένων, et vt ait Hiero. Presbyterorum, aestimatione et iudicio fiat: sit denique excommunicatio, non ex quorundam Iurisconsultorum et pragmaticorum, sed ex Dei verbo iudicantium hominum sensu et iudicio, lata in non poenitentem, approbante et collecta Ecclesia. Itaque οὐσίαν disciplinae Ecclesiasticae in omnibus Ecclesiis reformatis et Euangelicis eadem esse oportere ingenue, et a

EPISTOLA.

parte respondemus. Sin autem de externis et accidentalibus huic disciplinae rebus quaeritur, in quibus commoditas incommoditasque praxeos, vsus, et executionis disciplinae istius versatur, dicimus illas variari posse, atque etiam saepe oportere propter diuersam diuersorum temporum, rerum, et personarum rationem: nedum vt loci et regiones diuersae eadem semper disciplinae formam patiantur, aut requirant. Itaque quae hoc loco, et in his regionibus commode geruntur (vti in Gallia Coenae Dominicae administratio per singula anni quadrimestria) in aliis fortasse regionibus commode iisdemque temporibus non fierent aut celebrarentur. Sic in aliqua Ecclesia excommunicatio ex scripto fiet, in alia vero potius ore ipso Pastoris pronuntiabitur. Sic in hac Ecclesia eius qui post professionem Christi fuit idololatra et transfuga, posteaque ad Ecclesiam rediit confessio die tantum dominica fiet, in illa quotidie: hic ex scripto, alibi ore ipsius poenitentis. Haec igitur omnia diuersam formam habere possunt, modo tamen coercitio morum, agnitio culpaе, separatio hoedorum ab agnis in domo Domini semper retineatur, fiatque quod fieri prae

EPISTOLA.

cipit Deus, Denique modo sit Ecclesia et Dei domus εὐτακτος, non autem sentina improborum, sed recte administrata familia. Substantia igitur disciplinae vbique in Ecclesiis Dei eadem esse debet: accidens autem illius mutari potest. Ergo diligenter quid essenziale, quid accidentale sit, distinguendum esse respondemus. Porro nemini, ac ne quidem ipsi summo magistratui, vel Ecclesiae toti concedendum arbitramur, vt illa, quae sunt οὐσιώδη disciplinae Ecclesiasticae, tollere, vel immutare possit. Etsi enim in rebus politicis Rex, summusque magistratus nouas leges ferre, et veteres abrogare iure potestatis sibi a Deo concessae potest, in disciplinae tamen Ecclesiasticae fundamento

vel veteri, et a Deo iam posito tollendo: vel nouo reperiendo constit uendóque idem ius non habet. Cuius rei haec ratio est, et quidem manifestissima, quod cum disciplinae Ecclesiasticae scopus et finis hic sit, primum vt Pastores, et qui Ecclesiae Dei prae esse debent legitimam vocationem habeant. Postea vt hominum conscientiae gubernentur, et ad poenitentiam conuersionemque ad Deum adducantur, ad solum Deum disciplinae Ecclesiasticae definitio

EPISTOLA.

legislatioque sane quidem pertineat necesse est, quia ille solus Ecclesiae, et coetus istius Rex est, dominus, moderator et legislator, idemque solus conscientiarum nostrarum legitimus gubernator, arbiter, atque rector. Itaque solus ille potest leges, tum legitimae vocationis eorum, qui in sua domo praeesse debent, praescribere: tum etiam mouendae hominum conscientiae, ingignendaeque poenitentiae modum nobis demonstrare. In quibus duobus capitibus laus et vis summa vniuersae Ecclesiasticae disciplinae, quemadmodum diximus, finisque positus est. De quibus rebus leges alias, et ab iis, quas Christus praescipit, diuersas ferre neque Reges vlli, ac ne vniuersa quidem ipsa Dei Ecclesia (quae est in his terris) potest. Nam et ipsa ecclesia est duntaxat serua Dei, et non domina, et reges quoque ipsi sunt in hoc coetu membra tantum non caput: membra quidem honorabilia, non tamen sic membra, vt in hoc coetu regem do imperent pro suo arbitratu, sed tantum vt Dei mandata a piis et inter pios observari sedulo curent. Vocationum enim ecclesiasticarum, et conscientiarum nostrarum procul dubio solus Deus et scrutator et gubernator et Rex et autor esse debet

EPISTOLA.

et potest. Itaque cum hominum conscientias immutare, inflectere, ad Deum adducere, huius disciplinae ecclesiasticae propositum sit et finis, quomodo, quae via id fieri recte possit, a nemine, praeterquam ab vno Deo praescribi, definiriue potest, quia solus ille eas fabricatus est: solus quomodo eae regendae, flectendae, ac immutandae sint, nouit, solus earum dominus est. Ipsius enim solius templa et sedes sunt nostrae conscientiae. Vnde velle ab alio, et mortali quidem homine, leges inflectendae, et conuertendae nostrae conscientiae propter Dei verbum habere, est hallucinari velle, est operam perdere, est summam iniuriam Deo (qui sibi vni hoc totum ius reseruauit) inferre. Possunt igitur Reges, regumque consilarii, viri prudentes, leges de publica inter ipsos ciues pace tuenda dictare et commentari: leges autem de conscientiae hominum regendae, aut inflectendae ratione et modo (praeter eas, quae Dei verbo praescriptae sunt) nouas cogitare et comminisci, denique de legitima eorum qui ecclesiam (id est domum, Dei non ipsorum Regum gubernant) vocatione praeter Dei. i. ipsius Domini domus voluntatem leges inquam et regulas condere et sancire

EPISTOLA.

certe quidem illi nullo iure possunt. Ac, vti dixi nec Ecclesia quidem ipsa vniuersa et collecta in Oecumeniis, quae vocant, conciliis hoc quoque potest, adeo vt mera fuerit tyrannis, et in ius ipsum Dei inuasio improbiissima quicquid Synodi illae Oecumenicae contra praescriptam verbo Dei disciplinae Ecclesiasticae οὐσίαν induxerunt, et sanciuerunt: quanquam se aliquid melius et sanctius moliri existimarent. Quod verum esse, vel ipsa Ecclesiae confusio, ruinaque, quae inde con secuta est, manifeste declarat. Nam si illa Apostolicis scriptis praescripta disciplina retenta fuisset, numquam in eam perturbationem Ecclesia incidisset, a qua miserrime tandem pessundata est. Quid igitur, damnamûsne omnes eas Euangelicas Ecclesias in quibus vel nulla disciplina Ecclesiastica omnino observatur, vel Apostolica non retinetur: sed in qui bus ea vel corruptaest: vel etiam alia, pro vera substituta ? Ad hanc odiosam qui dem quaestionem, et quae tamen saepe nobis obiicitur, ingenue quidem, sed tamen placide et modeste respondeamus. Nos propter carentiam et εἰρηουσίαν? disciplinae Ecclesiasticae minime damnare Ecclesias et coetus illos hominum, in quibus vera pu

EPISTOLA.

raque Euangelii Christi praedicatio retinetur, summota omni idololatria: ergo non diffitemur et eas etiam veras esse Dei Ecclesias. Vnica enim est, eaque fundamentalis verae Ecclesiae nota in his terris, pura nimirum verbi Dei praedicatio a legitimo pastore facta, quae vbicumque est, illic quoque est Grex Domini, iuxta illud Christi, Oves meae vocem meam audiunt: et si ab eo coetu saepe Sacramentorum administratio, saepe etiam morum correctio, Ecclesiasticaeque disciplinae vsus et praxis exulat, atque abest. Quod enim hae duae posteriores notae, tanquam necessariae, ad verae Ecclesiae designationem a nonnullis pronuntiantur, ostendunt illi tantum, quid quantumque requiratur, vt omnibus suis numeris absoluta sit verae Ecclesiae facies. non autem illud volunt, omnino Dei Ecclesiam dici eum coetum non posse, in quo pure et vere verbum diuinum praedicatur, si nulla sit disciplinae Ecclesiasticae praxis. Sunt igitur huiusmodi Ecclesiae quidem, sed non omnibus suis partibus et numeris absolutae: quin potius claudicantes. Sic ille a nobis dicitur homo, cui brachium vtrumque abscissum est, si modo idem ille ratiocinatur. Sed hoc conari, hoc studere, hoc efficere omnibus modis debent illae Ecclesiae, quae summo Dei beneficio idololatriam abiecerunt, verum Dei verbum et vitae aeternae fundamentum receperunt, et adhuc tamen ista disciplina carent, vt hoc tam praeclarum ornamentum. i. disciplinam hanc Ecclesiasticam (qualis ab Apostolis praescripta est) ad corpus illud Ecclesiae suae adiungant, et addant, vt non modo neruos et ossa Ecclesiae habeant, sed etiam vt sanguinem, colorem, venustatem, vires denique Ecclesiae integras retineant. Attendendum est enim diligenter ad illud Spiritus sancti dictum rectas faciendas esse vias nostras, ne quod claudicat tandem prorsus abducatur a via. Nam si quae necessaria sunt per incuriam in Dei Ecclesia negligantur, temporis successu illa penitus a Deo tandem abalienantur. Quia vero haec disciplina maxime hac Pauli Epistola, quae prior est ad Timotheum, est explicata, idcirco eam potissimum delegi, in cuius interpretatione meam de toto hoc argumento sententiam breuiter, more meo, exponerem. Scripserunt in hanc ipsam Pauli Epistolam varii, tum veteres, tum recentiores interpretes, eruditi illi

quidem: sed qui se in hoc de disciplinae Ecclesiasticae ar

EPISTOLA

EPISTOLA.

gumento maxime ostentare voluerit fuit Claudius Spensaeus. Is enim praeter magnos in ipsum Pauli contextum commentarios etiam tres libros Digressionum, quas appellat, et ipsos quoque prolixos edidit in hanc Pauli Epistolam. Tantum autem abest, ut, meo quidem iudicio, quisquam iis adiuuari possit, ut nihil sit et scriptore isto obscurius, et illius disputatione magis perturbatum atque confusum. Sunt enim isti scholastici, e quorum numero fuit Spensaeus, iusto Dei iudicio occaecati: et tam tenebriones, ut in plerisque ne seipsos qui dem intelligant, quia sunt in tenebris et matologia educati. Certe cum in eos commentarios incidissem, nihilque in iis proficerem, mature abistis digressionibus et errore ad ipsum Paulum et verum iter redii, fecique illud, quod habet prouerbium vetus bibi et fugi. Quantum autem hoc meo labore ipse sim consecutus, et rem caeteroquin propter temporis vetustatem, diuturnaque desuetudinem, iam obsoletam ac difficilem illustrarim, aliorum esto iudicium: certe magnis laboribus et lucubrationibus haec vetustatis rudera nobis eruenda fuerunt. Precor autem Dominum Deum ut hos meos labores Ecclesiae suae viles,

EPISTOLA.

piisque viris suaues esse velit. T. vero E. Princeps Illustriss. cui eos animo demississimo ac lubentissimo dono, dicoque, si probabuntur, certe operae meae recte collocatae fructum hunc maximum iam ero consecutus. Quamobrem autem hoc, quicquid est operae meae, T. E. dedicarem cum variae et multae sunt, eaeque graues causae, tum hoc imprimis, quod cum summo Dei Optimi Maximi bene ficio, tuaque illa plus heroica virtute et constantia Zelandiae et Hollandiae, totiusque illius tractus Ecclesiae Dei pace recreentur, nihil vel ad eas, iam praeclare instituendas: vel quae erunt constitutae retinendas hac disputatione aptius atque vtilius, adeo etiam magis necessarium esse existimem. Quemadmodum enim Ecclesiasticae disciplinae contemptus, atque praetermissio magnas in Ecclesiam ruinas semper induxit: ita diligens illius observatio et ad Apostolicam normam reuocatio non tantum caelestem ipsam doctrinam sartam tectam puramque inter mortales conseruauit, sed etiam mores ipsos hominum nomen Christi proffitentium, si qua in parte ad vitia delabebantur ad meliorem frugem conuertit, et

EPISTOLA.

In Dei metu officioque continuit: est denique haec eadem aduersus enascentes haereses sepes et munimentum validissimum, aduersus iam natas et infelicissime pullulantes, tamquam aduersus magica venena, remedium praesentissimum. Quanquam autem T. E. doctissimorum virorum, imprimis autem generosissimi praestantissimi que illius viri

Ph. Marnixii Domini montis Sancti Aldegondii, et fidelissimi verbi Dei Ministri Taffini, (a quibus hæc ista discet) eruditissimis sermonibus non caret, hæc tamem in commune vestrarum Ecclesiarum commodum, tanquam symbolum, et ipse pro virili volui conferre, vt illae intelligant quantum pro T. E. et illis ipsis bene ex animo velim, ac felicissima atque optima quaeque a Deo ardentibus votis exoptem. Tuæ vero virtuti, Princeps Illustrissime, quid non debeatur, cum ab omnibus fidelibus et Christianis viris, tum vero a nostris Gallis, quorum salus et incolumitas semper summae curae fuit tibi, fratique tuo Illustriss. Comiti Ludouico (cuius felix memoria nunquam caneset, ac ne seclis quidem innumerabilibus, cuius vtriusque et armis et prudentia Ecclesiae Gallicanae ab aduersariorum atrocissimis

EPISTOLA.

Iniuriis contra leges patrias, moremque maiorum illatis tandiu sunt defensae: denique cum tua sit hodie in orbe terrarum gloria, tantaque rerum pro Dei gloria asserenda gestarum laus, vt parem tibi tanque constantem principem nulla adhuc hominum aetas viderit. Tu Prouinciam tibi commissam ab Hispanorum ac extraneorum tyrannide eripuisti, tu Belgium intestinis morbis profligatum ac iam deploratum inexpectata ratione et medicina sanasti, ac in iura maiorum pristinumque splendorem restituisti. Tu hostibus io triumphum iam canentibus fugam iniecisti, et victor ipse triumphatorque Christi vexilla praeferens rediisti, Tu pietatis assertor, tu Iustitiae publicaeque salutis vindex fortissimus ore omnium mortalium celebraris, adeo quidem, vt qui tanta, tamque praeclara et pro Domini nostri Iesu Christi regno amplificando et pro patria libertate tutanda bene geris, tu quoque bene inter omnes mortales mereris audire Βροτοῖς γὰρ vt ait Eurip. χρηστὰ πρᾶ-γματὰ τὰ Χρηστῶν ἀφορμὰς ἐνδίδωσ' αἰεὶ λόγων. Ego vero Princeps Clementiss. cum tot admirandas virtutes tuas commendari vbique gentium intelligam, et hoc quoque

EPISTOLA.

ue in T.E. obseruantia testimonium et tuarum laudum praedicationis conatum et symbolum extare volui quod vt grato benignoque animo T. E. accipiat obnixè precor. Dominus Deus solus, Æternus Sapiens, Bonus, Iustus, Misericors, te velut alterum Danielem, Spiritu suo corroboret ac confirmet, et ad Ecclesiae suae presidium diutissime felicissimeque nobis, et toti Belgio incolumem conseruet. Geneuae Cal. Augusti Anno temporis vltimi. Clō Io LXXVII. T. E. Addictissimus. Lambertus Danaeus. IN D. PAVLI APOSTOLI priorem ad Timotheum E pistolam. L. Danaei Commentarius. CAP. PRIMVM. AVLUS Apostolus Iesu Christi ex ordinatione Dei seruatoris nostri, et Domini Iesu Christi, spei nostrae. Paulinarum Epistolarum genus est duplex, vnum earum, quae ad Ecclesias totas scriptae sunt. Alterum, earum quae ad Particulares quasdam per sonas quae erant, vel Ecclesiasticae, vti vtrique ad Timoth. et vna ad Titum. vel Priuatae, vt ea quae est ad Philemonem. Nam quae circumferuntur Pauli Epistolae ad Senecam et contra, sunt fictae et ementitae. Quanto vero est dignior, qui Ecclesiae praeest priuato homini, ita vberiora et locupletiora sunt earum Epistolarum argumenta,

quae ad praefectos Ecclesiae scriptae sunt (quales sunt illae quae ad Timotheum, et Titum, quae pene sunt paris argumenti) quam earum, quae ad priuatos. Quae fuerit autem huius Epistolae ad Timotheum scribendae ratio, et occasio facile ex ipso Paulo verss.3.intelligitur, nimirum, quod iam quidam sanam Euangelii doctrinam, ab ipso Paulo et aliis Fidelibus Christi Ministris traditam, et explicatam varie corrumpere-
tum in Substantia ipsa et doctrina, tum in Modo et forma illius tradendae. Cui malo vt mature occurreret Paulus, Timotheum monet quid opus sit facto, non tam ipsius quidem gratiâ, quam aliorum, id est, istorum doctrinam veram et sanam deprauantium. Quando scripta fuerit infra cap. hoc ipso vers. 3. Vnde scripta sit in fine huius Epistolae dicetur, Domino fauente. Diuiditur autem totum corpus, et σύνταγμα huius Epistolae in duas tantum partes, nempe, Salutationem, et argumenti suscepti tractationem. Epilogo enim, id est, postrema illa parte caret, in qua variae salutationes esse solent, quae in aliis tamen Epistolis extant, quae hoc loco non erant necessariae. Salutatio autem haec tria continet vbique, nimirum (Quis scribat (Ad quem scribatur (Summam precationis Ergo quaeritur, quis scribat? Scribit (Plaulus, personam designat (Apostolus, munus suum describit (Plus est enim dixisse Apostolum, quam seruum Dei simpliciter, quod alibi facit. Chrysosto. hoc annotat Apostolum autem se vocat, et Iesu Christi:non [p.2]

AD I. PAVL. AD TIM.

CAPVT I.

hominum: in quo est commendatio muneris. Nihil enim nisi apprime salutare habet legatio et munus huiusmodi et a Christo demandatum et Dei ipsius ordinatione siue decreto. In quo inest confirmatio huius muneris. In hac autem statim epigraphÿ apparet tum summum amoris Pauli erga Timotheum et luculentissimum testimonium: tum illius muneris et Apostolatus firmamentum maximum. Quod non ipsius quidem Timothei gratiâ fit, sed aliorum, quos admoniturus erat Timotheus, nec quidem tam suo, quam Pauli nomine et autoritate. Itaque hanc autoritatem assertam prius confirmatamque esse oportuit. Deinde ipsius quoque Timothei et confirmandi et commendandi apud Ecclesiam causâ, qui a Paulo missus erat, hoc additum est, quo iustior ipsius vocatio appareat, Pauli vocatione semel stabilita, etsi de ea Ephesii incerti esse non potuerunt, inter quos vixit per biennium Paulus. Nihil autem hoc loco fit a Paulo ostentationis et iactantiae animo, sed quod muneris autoritatem defendi aduersus quorundam impostorum calumnias oportuit, vidit que pro temporis circumstantia esse necesse. Caeterum docet hic locus a quo mitti de beamus et vocari, nempe a Deo. Nemo enim vsurpat sibi honorem Hebr. 5.V.4. etsi non omnes extraordinarie (vti Paulus) vocantur. Finem autem, et caussam tanti Dei beneficii erga homines ostendit, dum appellat Deum seruatorem. Quia enim Deusnos seruare vult, etiam mitti ad nos, qui ipsius Euangelium et voluntatem annuntient. Psal.74.Luc 13.vers.34. id est, [p.3]

[p.4]

AD I. PAVL. AD TIM

qui istius viam salutis exponant nobis. Vocat autem Patrem seruatores vti Tit I.vers.3 et 2.vers 10. et Christum spem nostram. Vti enim Pater dedit Filium, per quem seruamur. Ioan.3.V. 16.ita Filius est fundamentum spei et salutis nostrae, vt cum haec Patri et Filio communiter tribuuntur, intelligamus esse indiuisa Trinitatis opera, et tres personas paris, non autem dissimilis maiestatis et potestatis. Hec breuius persequor, quia a multis copiose tractata sunt. 2. *Timotheo germano filio in fide. Gra tia sit tibi misericordia et pax a Deo Patre nostro, et Christo Iesu Domino nostro.* Timotheus quis fuerit apparet ex Act.16. et variis Epistolarum Pauli locis: Hunc autem vocat et Filium in fide, vt distinguat a carnali filio: et Germanum. i. verum et referentem veros mores Patris Pauli: non igitur fuit hypocrita et fictitius, vt hodie multi qui magnorum Dei seruorum et filii sunt et discipuli. Quod vtrunque pertinet ad Timothei laudem et imitationem. Sic Titum appellat Filium Tit.I.v3 et Corinthios quoque I Corinth. 4. vers.14. Tamen obstat quod ait Christus Math.23.vers.9. et Hebr.12.V.9 Vnus est Pater animorum, nempe, Deus. Resp. Verum est per se et proprie vnicum esse animorum nostrorum Patrem, nimirum Deum ipsum: sed communicatione quadam, et quatenus homines sunt huius nostrae in fide et Ecclesia Dei generationis, aut potius regenerationis instrumenta, vox ipsa Patris benigne illis a Deo comunicatur, et et Patribus carnalibus eadem vox Patris. Plus

CAPVT I.

[p.5]

autem debemus Patribus qui nos in Dei metu instruunt, quam qui nos tantum corpore gignunt. Nec quod pastores dicantur patres nostri in fide excusat patres ipsos corporum et carnales, quo minus instituant liberos suos in vero Dei metu et pietate Deut.4. vers.II.et II.V.I9. sed differentia tamen ostenditur inter vtrunque genus patrum, quorum alii sunt nobis tantum spirituales Patres, alii sunt carnales. Filii autem dicuntur, ait Augustinus contra Adimantum cap.5. (Natura aut (Doctrina Imitatione Hic et doctrinae et imitationis ratione Timotheus filius dicitur, non tantum aetatis, vt tamen putat Erasmus. Salutatio est in his verbis posita Gratia et haec (Deo Patre nostro Misericordia (omnia (Pax a (Domino Iesu Christo. Misericordia addita est hic, vti in Epistola ad Titum, praeter stylum et communem morem Pauli, quo magis suum erga Timotheum amorem testaretur, et se miro erga eum affectu impelli et affici ostenderet. Recto autem ordine et naturali vtitur in his enumerandis Paulus, et progreditur a causis ad effecta. Est enim gratia causa misericordiae, vt misericordia ipsa causa pacis nostrae. Est igitur gratia gratuita nostri acceptatio, quae fit a Deo, quam sequitur misericordia, id est, peccatorum nostrorum remissio. Itaque vocem misericordiae hic passiuè pro effecto, quod in nobis apparet: non autem actiuè in Deo accipimus

[p.6]

AD I. PAVL. AD TIM.

Author autem tot et tantorum donorum est Deus Pater noster, in et per Christum Dominum nostrum, in quo omnes Dei promissiones et beneficia sunt, Amen et Etiam 3 *Quemadmodum te sum precatus vt permaneres Ephesi, quum proficiscerer in Macedoniam,*

permaneto, vt denunties qui busdam ne diuersam doctrinam doceant: Secunda pars huius Epistolae sequitur, in qua de re ipsa et argumento est agendum. Primum autem occasionem scribendi narrat, deinde rem ipsam aggreditur Paulus. Ex ipsa vero disputatione apparet magnam partem esse hanc epistolam ἐπὶ τῶν θωπικῶν et διδασκαλικῶν. Constat autem sex capitibus, quorum summa breuiter hac nostra tabula comprehensa est. In summa in hac Epistola plena ministerii Euangelici descriptio continetur, et disciplinae Ecclesiasticae institutio explicatioque. Nam quae ad particulares quaestiones pertinent, suntque scitu necessaria videntur a Paulo tradita in Epistola ad Corinthios. Episcopi MiniPresbyteri sterio Personis, Quot sint. Sunt autem earum tres ordines Diaconi ipso quae praesunt Ipsi per se spectentur EuanEcclesiae geliQuales esse debeant et eligi siue Familia eorum Extraneorum testimonium co Vniuersa Vocationis ipsius modus id est lia nenPriuato quod positum est Pietate et vitae sanctitate exercent Tum pe de De in eo vt se et in Assidua scripturae lectione Genealogiis Munere Docendo Sanam doctrinam SanEte et pure Cibis coniugiis earum et eo Inanibus quaequidem vel Peccando Reprehendendo fal Publico quod est sam siue illa sit de stionibus Personis quae in proquoCum animi lenitate uis hominum genere vbi Ministerio subViduis Eliguntur ad de decoro coe PraeposiSine personarum sunt inter quas et quae ministeria tus agitur tos ipsos acceptione agit praecipue Seruis pauperum Reprehendendo Ecclesiae Cūm patuerint Paulus de Diuiti Aluntur ab et castigando tum Gregem peccata Constanter bus His Ecclesia quod fieConstanter Proba suo munere omnibus absoluitur tractation et arguri debet omnia et Peculiaria fungatur mentum huius Epistolae vberrimum sustinen- Plagas nempe vt Secundumm prophetias praedictas tes Continet igitur haec Epistola praecepta partim Timotheus Vino vtatur propter stomachum

[p.7]

CAPVT I.

[p.8]

AD I. PAVL. AD TIM.

Precatus) blanda et modesta ad monitio: quae eo acutius pungit et magis serio, quo maior est Pauli in Timotheum autoritas, id est, praeceptoris et patris in filium, et discipulum ius et affectus. Vtrunque autem potest Pastor, Denuntiare vt praefectus et pastor: et Precari vt frater² Tessal. 3.V.I2. Nam quam hic sibi non tribuit, dat Timotheo postea potestatem:nimirum, Denuntiandi et quasi iubendi. Hic autem nihil de Papali autoritate et Petri iure agitur in Timotheo Epheso praeficiendo, cuius consensus in Timotheo vocando non interuenit, neque a Paulo est vel quaesitus, vel expectatus. Annotauit Eras. lucidiora esse Graeca, quam Latina, quod verum est, et repetendum est aliquid ἀπό τοῦ κοινοῦ, sic Quemadmodum te rogavi, vt permaneres Ephesi, maneto, vt denunties, et c. Sic enim facile fluit sensus. Proficiscerer in Macedoniam, Haec est tertia profectio (quemad modum obseruauit D.Th. Beza pręceptor meus) quae contigisse videtur annoa Pauli conuersione 28. et a nato Christo 62. Huius sit mentio Act. 19. et 20. Ergo scripta est haec Epistola ante eas, quae sunt ad Ephesios, Philippenses, Colossenses. Post eam tamen vtranque quae est ad Corinthios, et ad Titum. Post vtranque eam, quae ad Thessalonicenses scripta est, vt quidam putant. Apparet etiam Paulum habuisse Ephesiorum Ecclesiam commendatissimam, cui tam sollicitè prospicit. Ne aliter doceant)

Cur hoc timuerit Paulus ratio satis intelligi potest ex Apocalyp.2.vers. 6.

CAPVT I.

[p.9]

et quod iam Galatae, quae erant vicinae Ecclesiae, abducti fuerant a synceritate et puritate doctrinae Euangelii per huiusmodi pseudofratre concionatores et nebulones, qui aliter, quam Apostoli, Euangelii praetextu docebant. Quid sit autem ἐτεροδιδασκαλεῖν hic et inf cap. 6.V.3. varia est interpretum sententia: sed ex legitimi pastoris definitione facile tanquam ex contrario perspicitur. Illa autem definitio extat apud Matthaeum 22.vers.16. vbi de Christo agitur. Est igitur verus Pastor qui docet viam Domini in veritate, idque sine personarum acceptione Malach.2. Ergo peccatur vel in Re et doctrina, vel in Forma et modo docendi, quam ὑποτύπωσιν appellat Paulus Timoth I.vers.13. vel in Applicatione et vsu doctrinae 2 Timot.2.vers.15. Quibus omnibus vitiis et modis aliquis ἐτεροδιδασκαλεῖ, id est peccat in docendo. 4 *Nec attendant fabulis et genealogiis infinitis, quae potius quaestiones praebent, quam aedificationem Dei quae est per fidem.* Εἰρηγῆσις. Illustrat exemplo quod sup. versic. praecepit. Quid sit nimirum ἐτεροδιδασκαλεῖν. Ex hoc autem loco apparet non eos tantum in docendo peccare, qui falsa tradunt, sed etiam eos qui vana et inutilia. Denique qui non necessaria curiose et diu inquirunt et perscrutantur. Cuiusmodi olim fuit genealogiarum percensio, vel inuestigatio. Hodie infinitae quaestiones quae sunt in scholastica. Primum de hypothesi agamus, deinde veniamus ad thesin. Ac falsa est eorum inter

[p.10]

AD I. PAVL. AD TIM.

pretatio et sententia qui volunt nomine genealogiae hic intelligi, vel Mathematicas descriptiones natiuitatum, quas tamen damnatas esse agnoscimus. vel longas illas series et disputationes de Aeonibus, quas Valentinus ipsiusque discipuli etiam post Pauli mortem, nimirum circa annum a Christo passo cx. inuexerunt in Ecclesiam, tanquam fidei doctrinam necessariam. Quod ad horoscoporum inspectionem et natiuitates quae ab Astrologis fiunt, illae non γενεα- λογίαι appellantur, sed γενέσεις et γενεθλιαλογίαι, et qui eas tractant et docent, non γενεαλόγοι, sed γενεθλιακοί nominantur. Hanc tamen interpretationem videtur amplexus Chrisostom. quae huic loco minime conuenit. Quamquam autem inter Ephesios, qui Iudaei non erant, versabatur Timotheus, tamen inter Iudaeos maxime huiusmodi quaestiones, quas hic damnat Paulus, fiebant, vti etiam Tit. I.vers.14 eas Iudaicas fabulas vocat Paulus. Sed vel iam huiusmodi fermentum in Ecclesiam Dei irrepserat, vel ex ea communicatione, quae fidelibus cum Iudaeis conuersis intercedebat hoc periculum iam Ecclesiae imminere potuit, et praeuideri a Paulo. Fuerunt autem huiusmodi de Genealogiis disputationes. Quis ex qua familia ortus esset, siue de se Iudaei agerent: siue de gentibus. Id quod partim ostentationis plenum est, partim inanis cognitionis. Μύθοις, igitur vocat huiusmodi quaestiones, quod etsi saepe non sint prorsus res falsae et fictae pro animi libito:tamen sunt inutiles, vti fabulae et fictae narrationes Μύθος autem vnde nostri Gal

CAPVT I.

[p.11]

li duxisse videntur suum illud Mot et Latine Mutire, est vox aliquid significans hominis ore egressa et prolata, et generalis illius significatio est et acceptio. Sermonem enim quemlibet notat etiam apud Homerum vox Μῦθος. Iubet igitur sobrie potius eas delibare Paulus, quam iis inhaerere et immorari. Ait enim Ne attendant. Nam quasdam tradit etiam Dei verbum nec inanes, nec infructuosas: nec tantum vetus testamentum, sed etiam nouum, vti Genealogiam Christi ipsius. Id quod fit ad fidei nostrae confirmationem, et vere humanitatis Christi approbationem, in quibus eatenus nobis versari licet quatenus et modum teneamus, et scopum a Spiritu sancto propositum non transiliamus. Sic fecerunt quoque Patres, vt Augustinus lib 2.3.7. contra Faustum, et libus 2. de Consens. Euangelist. Hae disputationes et inuestigationes nimiae, videntur ex eo cepisse, quod ante Christum et sub lege studiose inter Iudaeos cuiusque familiae descriptio fiebat et tum publicis archiuis, tum priuatis monumentis religiose et diligenter seruabatur, adeo vt reiecti sint et expulsi ex sacrificatorum numero qui suam Genealogiam ostendere non possent. Num. 1.vers.18, et Nehem. 7. V.62. Igitur iussi sunt eas habere tum in archiuis publicis tum priuatis scriniis Iudaei Numer. 25.vers.5. adeo vt Prophetae ipsi libros totos de iis ediderint vt est 2 Chron. 12. vers. 15. Sed in eo ratio diuersa fuit illis et nobis, illi expectabant Christum ex vna quadam et certa suae gentis familia, et genere nasciturum, non ex quauis tribu. Idcirco distinctio familiarum diligenter retinenda ab iis

[p.12]

AD I. PAVL. AD TIM.

fuit vt melius postea Christum agnoscerent. Nos iam ex ea familia natum scimus et habemus vt hac inuestigatione nobis hodie non sit opus. Deinde praedicatur Christus, vt non vnus tantum familiae vel gentis: sed omnium populorum, omnium nationum Mediator, Deus et Redemptor, vt in sola Iudaeorum gente non sit hodie nobis Christus quaerendus. Dixit, et quidem recte, August. etiam veteris Testamenti Genealogias ad Christum pertinuisse libus 19. contra Faust. cap.351. Vnde apud illos ante natum Christum fuit haec quaestio tolerabilior, quae hodie cessat nisi si sumus infideles, et Christum vere natum secundum Prophetas dubitemus. Duplici nomine condemnat eas Paulus, quod et sint Infinitae, et Inutiles ad vitae pietatem in nobis serendam et gignendam. Vtrunque pugnat cum vero omnis studii et inquisitionis fine. Quaerimus enim vt inueniamus: et vt tandem ad aliquam cognitionem, atque etiam eam nobis vtilem perueniamus et insistamus ei acquiescentes. Quem fructum aut vsum non praestant hae quaestiones. Edificationem igitur eam dicit quae est in fide, id est, quae secundum ipsius Dei voluntatem, verbum, et praeceptum est, et solida. Nam finis Theologiae verae, est aedificatio conscientiarum nostrarum, non vana et turgida scientia variarum disputationum et quaestionum. Aedificant enim, sed ad pugnas et clamores tantum eae quaestiones, quae sunt de huiusmodi rebus, ac propterea vt sunt ita merito appellantur inutiles 2 Timoth.2.v. 16 et 23.

CAPVT I.

[p.13]

5 Porro finis mandati est charitas ex puro corde, et conscientia bona, et fide non simulata. Α'ντίθεσις . Opponit ex aduerso inutilibus istis quaestionibus veram Theologiae tractationem, quae charitatem pro fine habet, Verbum Dei profundamento, πρᾶξιν autem, eamque legitimam, pro laboris fructu et pro iusto finis, ad quem tendit testimonio, quae tria breuissime quidem, sed tamen grauiter complectitur hoc loco Paulus. Finis praecepti) id est legis Dei, quam suae curiositati praetexebant, est charitas. Ergo non ineptae et inutiles quaestiones istae. Legis nomine Scripturam sacram intelligit, quae Legis nomine appellatur, quod tunc temporis alia nulla sacra scriptio adhuc esset, nisi de Lege, etsi Legem ipsam a Prophetarum scriptis nonnunquam distinctam legimus Luc 24. Sed et Legis nomen latissime patere certum est apud Paulum. Vnde Lex fidei et Lex Spiritus a Paulo dicitur Romanor.3, v. 8. Hic autem pro Verbi diuini tractatione. Nam docet Paulus quis sit verae Theologiae finis. Is autem est non theoreticus sed practicus, non inanis sed fructuosus consolatioque animarum, quia charitas actionem producit, nec in sola contemplatione nec in verbis solis et lingua versatur a Ioan.3.v 18. Scholastici aliud de sua Theologia sentiunt, cuius finem constituunt contemplationem et Theoriam. Aiunt enim praestantissimae scientiae est praestantissimus finis. At Theologia est ars praestantissima. Haec concedimus. Sed quod aiunt, Contemplatio est nobilior actione. Resp.

[p.14]

AD I. PAVL. AD TIM.

Actionem hic non accipi a nobis pro opere mechanico: sed pro praestatione aliqua, cuius fructus sit Dei gloria et aedificatio conscientiarum. Contemplatio autem nuda et mera imperfectus actus et humanae imbecillitatis indicium potius est quam laus potentiae, si desit scilicet istius contemplationis aliquis effectus et fructus qui cognitionem nostram consequi possit. Aiunt isti Dixit Christus Luc. 1o. meliorem partem elegit Maria sibi. Respond. Versabatur in actione, non in nuda disputatione, cuius exercendae gratiâ mundo ipsi renuntiabat Maria. Aiunt Tertiae praestantissimae hominis partis actio est praestantissima. Animus autem, cuius propria est contemplatio, est corpore excellentior. Ergo et contemplatio est nobilior actione. Resp. Vera esset conclusio, si actio, de qua loquimur, solius corporis viribus fieret, non autem praecipue operatione, id est, intellectu et voluntate ipsius animi nostri, ad cuius obsequium postea formantur corporis membra. Ergo quum dicimus actionem esse finem verae Theologiae et Christianae, nomine Actionis vel Operis non intelligimus seruile et mechanicum aliquod opus, sed actionem intellectus et voluntatis nostrae ad Deum tendentis nobilissimam. Nam ipsi illi Scholastici etiam constituunt intellectum practicum esse facultatem animi humani praestantissimam. Aiunt quarto, oculus est praestantior manu. Resp. Κατάτι. Neque etiam hic operis nomine intelligimus tantum manuales actiones, sed cultum Dei, reformationem vitae quae sunt actiones nobilissimae

CAPVT. I.

[p.15]

Charitas) Et ad Deum, et ad homines referri potest haec charitas, quia Dei verbum vtrunque docet et Deum et homines diligere. Nos tamen de charitate ea, quae proximum spectat, hoc loco intelligemus. Huic igitur charitati addit, Cor purum, Conscientiam bonam, Fidem veram et synceram. Per quae tria non tantum vera charitas descripta est, sed etiam fundamentum illius et vsus demonstratur, ne hanc charitatem, quam finem praecepti dixit, putemus esse quiddam otiosum, et contemplatiuum, vt quidam fingunt. Est.n. affectus charitas qui in animis nostris est, non vt lateat: sed vt sese proferat ipso opere. Quia igitur charitas est animi affectus huiusmodi, Duo habeat oportet nempe, Veritatem et Opus, vt docet Ioann: in 1. Epist.3. vers.18. Cor purum) habet charitatis veritatem. Itaque opponitur cordi (Impuro, quod sordida et foeditates amat et diligit (Ficto seu duplici, quod non est integrum et purum a simulatione et hypocrisi tum in Deum, tum in proximos. Conscientia bona) vsum, et opus illius habet. Nam et finem actionum nostrarum regit, et circumstantias prudenter tractat et perspicit in agendo. Tunc enim est bona conscientia in nobis cum cor nostrum nos non condemnat, sed coram Deo licet attestari nos et rectum finem habuisse, et diligenter omnia, quae circumspectianda erant, perspexisse, quantum in nobis fuit. Fides autem est moderatrix, aut potius regula et norma vtriusque, quae docet ex Dei verbo nos

[p.16]

AD I. PAVL. AD TIM.

quo spectare debeamus, quid odisse, quid diligere, et quomodo pro cuiusque vocatione nos gerere. Itaque coniungenda est cum verbo Dei. Non vult autem Paulus hanc fidem esse hypocriticam quae speciem tantum pietatis et metus Dei prae se ferat: sit tamen ab vtroque remotissima. Haec fides igitur ad cognitionem ipsius doctrinae refertur, quae in nobis esse debet ἐν ἀληθείᾳ vt loquitur Coloss.I vers. 6.id est, et qualem esse ex Dei verbo oportet, non autem qualis ex nostris aut hominum commentis, et sensu haberi, formarique potest. 6 *A quibus quum quidam vt a scopo a berrarint, deflexerunt ad vaniloquentiam* Confirmatio superioris sententiae a contrario. Nam qui ab hoc scopo deflexerunt, inciderunt in miseram vaniloquentiam, et inutile studium, quantumvis magni aliorum Doctores esse vellent vel viderentur. Haec vero Pauli sententia pulcherrimam confirmationem recipit non tantum ex haereticorum doctrina, qui vanitati illi plane dediti fuerunt, relicto verae Theologiae scopo vt Valentiniani Manichei et alii: sed imprimis ex somniis Scholasticorum, qui nunc soli Theologi videri, et dici (si Deo placet) volunt. Hinc apud eos portenta quaestionum, et myriades natae inutilium disputationum, in quibus tota aetas tamen teritur. ac de quaestionibus quidem haec sunt pauca exempla. I Vtrum gratia qua nos diligit Deus, et nos vicissim Deum sit eadem. Vtrum quid creatum

CAPVT I.

[p.17]

sit an increatum, subsistens per se, an accidens. 2 Vtrum realitates an notionalitates sint praestantiores. 3 Vtrum personae in Trinitate vera numeri appellatione dicantur tres. 4 Vtrum Pater producat Filium ratione intellectus vel voluntatis. 5 Vtrum numerus

personarum in diuinis pertineat ad essentiam an ad rationem 6 Vtrum Deus possit quoduis malum etiam odium sui praecipere: et quoduis bonum etiam amorem et cultum sui prohibere. 7 Vtrum in Deo sit intellectus agens et passibilis. 8 Vtrum mundus melius condi potuerit, 9 Vtrum Papa sit misericordior Chisto, quum Christus neminem a poenis purgatorii liberarit. 1o Vtrum Papa possit vniuersum purgatorium tollere vel exhaurire. Denique vide Erasmum hoc loco ne has feces diutius tractemus. 7 *Quum velint esse Legis doctores, nec intelligant quae loquuntur, neque de quibus asseuerant.* Descriptio est istius generis hominum, et superioris dicti amplificatio, vt doceat quicumque ab illo scopo aberrant, eos incidere in vaniloquium, quantunuis magni sint doctores. His autem tribuit Paulus Epitheta quatuor, nimirum quod sint I Arrogantes Volunt. 2 Timoth.3 2 Ignari Coloss2. vers.18.3 Docendi munus prae se ferant, et sibi vsurpent Rom. 2.vocantur Ra [p.18]

AD I. PAVL. AD TIM.

bi Marth.23. vers.7. 4 Temerarii, assertores et habere se clauem scientiae iactant. Matth. 23. Ex quibus omnibus intelligitur, quam graphice et vere hic nobis a Paulo proposita sit Scholastica Theologia et Mag strorum nostrorum mores et ingenia descripta, ne non facile hodie agnosci possent, nisi plane vel in ipso Meridie caecutire velimus. Denique cum totam fidei doctrinam corrumpant, nulli tamen et doctiores et sanctiores videri volunt, quam furfures isti et Midae portantes auriculas asini. 8 *Scimus autem bonam esse Legem, si quis ea legitime vtatur.* Hypophora, per quam occurrit calumniae, qua et ipse, et doctrina Euangelii grauabatur, quasi Dei Legem, quae sacrosancta est, et Prophetarum testimoniis confirmata, sperneret et damnet Paulus tanquam vanam doctrinam, quia Genealogias, et huiusmodi quaestiones superius reprehenderat. Nec vero vno tantum loco Paulus cogitur se ab ea graui accusatione defendere, quasi Dei Legem damnet: sed srpius, vti Rom. 7.v. 12. et Oalat.3.vers.24. Ex quo facile intelligitur, quam valide et astute oppugnata sit Euangelii doctrina ab istis nebulonibus et aërem ipsum subtilitate suarum quaestionum fatigantibus hominibus: quasi manifesto Dei verbo esset contraria Euangelii puri praedicatio. Quod idem nobis a Doctoribus Papistarum obiicitur. Sed ex hoc ipso loco apparet eos qui tunc temporis tam sanctis admonitionibus repugnarent maxime fuisse

CAPVT I

[p.19]

Iudaeos. Illi enim de lege gloriabantur quam acceperant, et qua etiam abutentes circa huiusmodi quaestiones languescebant. Gentes vero ad fidem conuersae, vix, ac ne vix quidem istas de Genealogiis quaestiones attingebant: vel Legis a Mose datae meminere, de qua ante Euangelium non audiuerant: neque in ea, vti Iudaei, innurriti fuerant. Praeclara est haec confessio Pauli Apostoli de vsu legis et veteris Testamenti in Ecclesia Christiana et sub Euangelio valde notanda contra Marcionitas, et Manichaeos. Obseruandum tamen est hic Paulum non in vniuersum de toto vsu Legis agere, sed de eo tantum vsu, qui erat maxime ad praesentem quaestionem accommodatus, et vt vanam illam Iudaizantium doctorum ambitionem et iactantiam contunderet: qui quum nihil, nisi garrulitatem et vaniloquentiam, monstrarent, prae se tamen ferebant magnam Legis

observationem, praedicationem, ac reuerentiam. Ergo docet quis sit verus Legis, quam praedicant, vsus, per quem Lex ipsa nobis salutaris et utilis esse possit. Est autem, si ex ea cor purum et sanam conscientiam habere didicerimus per fidem, quae est in Christo. Lex bona est, si quis legitime ea vtatur) Legitimus Legis vsus est, quum ad eum finem ea vtimur, ad quem nobis a Deo data est et promulgata. Est enim is demum rectus illius vsus, qui quis sit supra docuit vers. 5. et 9. Paulus alludit etiam apte paronomasia quadam ad vocem νόμου in verbis νόμος et νομίμως. Nec enim Lex est doctrina utilis non vtenti illa legitime, et vt oportet. Sed obiicitur, etsi quis non vtatur recte Lege, tamen

[p.20]

AD I. PAVL. AE TIM.

ipsam legem per se bonam semper esse. Qui enim eam in maiorem peccandi occasionem trahunt, ea legitime non vtuntur, non desinit tamen Lex propterea esse bona. Simile quiddam de Sacramentis afferri potest, quae semper sunt signa salutis per se, quanquam impii vtantur iis ad hypocrisin suam fucandam et tegendam. Respon. Hoc verum esse, sed a Paulo demonstratur hoc loco non tantum quid res sit ipsa, id est, Lex sit in sese: sed quid in nobis, et qualis eius fructus esse et produci debeat, ne ea abutamur. Erit autem tum demum fructuosa, si ad quem finem data est, cogitemus, id est, vt fidem cum charitate ex ea discamus et exerceamus. 9 *Nempe sciens Legem iusto positam non esse, sed Legis contemptoribus, et iis qui subiici nesciunt: impiis et peccatoribus, nefa riis et profanis, patricidis et matricidis, homicidis. 10 Scortatoribus, maseulorum concubitoribus, plagiaris, et mendacibus, periuris, et siquid aliud est quod sanae doctrinae sit oppositum: Ε'ξήγησις.* Explicat enim quis sit is legitimus Legis finis, de quo dixit. Est autem vt per Legem hominum mores et vitia corrigantur, et emendentur: non autem vt in vanis quaestionibus occupemur. Posita enim est, vt scelera hominum, veluti homicidia, adulteria, mendacia coerceantur: non autem ad bonos, et qui iam sancti sunt,

CAPVT I.

[p.21]

reformandos et reprimendos. Mirum autem hic videri potest, cur cum illae questiones, quas dannat Paulus, ad Legem caeromonialem et politicam pertineant, tamen de lege morali agat, non autem de caeremoniali aut politica. Respon. Quod illa parte Legis, quae est moralis, istos sibi aduersarios homines magis premi posse videt, quia se pietatis et sanctitatis nomine commendabant. Deinde cum praecipua Legis diuinae pars sit Moralis, reliquae vero duae sint illius quaedam appendices tantum, de legis Moralis vsu apte et conuenienter agit Paulus, ex quo et Caeremonialis et Politicae legis vsus quoque pendet et intelligitur. Itaque non extra rem respondet et arguit Paulus. Similis est hodie nostrorum aduersariorum et Monachorum fastus, et arrogantia. qui cum toti criminibus scateant, nihil tamen, nisi Legem Dei, mandata, et sanctitatem vitae crepant, vt videantur sancti, et nos oppugnant, quasi eadem illa spernamus et damnemus. Quibus respondemus eos esse pares istis hypocritis a Paulo descriptis. Quod ait Paulus, Legem non esse positam iusto, ex eius mente facilem sensum habet, nempe quod qui sponte iam parent Legi, et virtutem sequuntur illi nullis loris et habenis vinciri debeant, nullis aliis praeceptis egeant, quibus

ad vitae sanctitatem adducantur: sed illi tantum iis egeant, qui sunt immorigeri, rebelles, et dissoluti. Haec sententia dignitatem et commendationem Legis non imminuit, quasi iustis et iis qui Dei spiritu aguntur sit vel contraria vel inutilis, sed eos tantum perstringit, cum quibus egit Paulus, quos facile quidem docet esse tales, quales hic a

[p.22]

AD I. PAVL. AD TIM.

lieno nomine pinguntur, id est, homicidas a dulteros, etc. Iusto etiam est utilis Lex. primum quia viam iustitiae inchoanti perfectionem docet et omnis virtutis est norma. Pelagius putavit eatenus Dei verbum et Legem vtilem esse, quatenus tantum est liber continens doctrinam morum, contra quem varie disputavit Augustinus. Exlegibus autem hominibus esse positam Legem potest videri mirum, sed verum est, quia ut coereret hominum rebellionem posita Lex est, et exlegibus posita est, ne mancarent exleges. Hic autem describuntur gradus nequitiae: et primum fontes ipsi duo, R. bellio, et Contumacia in Legem, ex quibus riuuli isti fluunt, duo scilicet, Impietas ad primam tabulam, et Peccatum, id est offensio proximi ad secundam tabulam pertinens. Hae res parvae primum, postea crescunt, et dissolutiores fiunt, adeo ut tandem euadant homines, Nefarii, id est, publice et nullo pudore peccantes, et Profani. Inde infinita genera vitiorum nascuntur, quae reuocat ad tria genera, Vim Libidinem, Fraudes siue furando siue mentiendo fiant. Decimum versiculum explicuimus in Ethicis nostris. *11 Quae est, secundum gloriosum Euangelium beati Dei, quod concreditum est mihi* Denique easdem quaestiones inutiles docet contrarias esse Euangelio ipsi. Commendat autem Euangelium nomine, Gloriosi a differentia scilicet quae non est de scriptura, sed de effectu intelligenda, Dei ab autore, quem vocat non

CAPVT I.

[p.23]

tantum benedictum, sed beatum. Definit denique illud Euangelium esse eam doctrinam, quae ab ipso et collegis praedicatur Christi mandato. Itaque videri potest argumentum ab enumeratione partium scripturae sumptum. Habet enim Legem et Euangelium, cui utrique hae quaestiones inutiles repugnant. Opponit igitur Euangelium Dei isti Mataeologiae, quam et a Lege et ab Euangelio damnari docet. Quo ipso demonstrat Paulus consentire inter se utranque doctrinam contra Manichaeos. Sanam quoque doctrinam hanc vocat, quia aedificat ad pietatem. Denique Deum illius autorem μακάριον dicit et quod in se felix sit et beatus, et quod aliis felicitatem donet et afferat. Benedictum alibi vocat eadem scriptura Deum id est dignum omni laude et inuocatione. Paulus autem appellat hoc idem Euangelium 2 Timot 2. vers. 8. suum Euangelium, id est, quod ipsi creditum erat, non cuius ipse sit autor. *12 Gratiam igitur ei habeo, qui me ro bustum effecit, id est, Christo Iesu Domino nostro, quod me fidelem duxerit, ut qui me in ministerio constituerit.* Εὐκβασις siue digressio ex iniecta mentione sui ministerii et Apostolatus, quem tuetur et commendat hoc loco. Cur autem excurrat Paulus duplex ratio est. Prima, ut haec sit hypophora contra calumnias, quas invidi homines illi obiciebant propter superiorem vitam. Quomodo enim videri potest Euangelii praeco, qui tam atrociter illud antea fuit insectatus. Captatas autem fuisse

[p.24]

AD I. PAVL. AD TIM.

huiusmodi occasiones ab aduersariis Euangelii apparet tum ex I. ad Corinth.15.tum quod ad Epist. ad Galat. et hic suum ministerium tuetur. Secunda ratio cur suum Apostolatum Paulus commendat, est, vt Timotheo, quem exhortaturus erat ad difficile certamen suscipiendum, seipsum in exemplum proponeret, in quo summa Dei potentia, vis, misericordia, et virtus illuxit, ne fatisceret, aut expauesceret Timotheus. Ita vero totum suum ministerium asserit Paulus, vt illius gloriam et laudem vni Deo vindicet, non sibi, non bonis suis operibus, aut praeparationibus. Hoc significat Gartiam habeo, Gratiae enim aguntur bene ficiorum nomine acceptorum: non autem meritum a nobis aut operum collatorum. Christo) Deum esse ex eo intelligimus Christum, cui et vocatio, et virtus conferens dona salutaria et nobis necessaria tribuitur 2 Corinth. 3.vers.5. omnis nostra idoneitas ex Deo est, Potentem reddidit) Non dicit Paulus, qui me tantum iuuat, sustinuit, erexit: sed qui reddidit potentem, vt valerem: alibi ait ἰκάνωσθε, et robustum vt persisterem. Ergo prorsus extenuat et deiicit vires suas Paul. quas se ab vno Deo fatetur habere Neque hic de prima sua ad Euangelium vocatione tantum, sed de toto ministerio suo et Apostolatu agit. Vires enim a Deo nobis suggeri oportet ad vocationes nostras obeundas. Vires etiam ad perseuerandum. Vnde ait idem Paulus collocans me in Ministerio. Hoc idem de nobis sentire debemus, et ex animo quidem, non autem simulate et fict e:nec illud Leonis x. Pontif Rom. blasphemum vsurpare, nos a Deo vocari meritis

CAPVT. I.

[p.25]

licet imparibus. Fidelem duxerit) Illud ducere est efficere. Non inuenit enim nos Deus tales, sed efficit. Nec enim idcirco Paulum vocauit Deus quod fidelem inuenerit I. quia erat blasphem 2. quia frustra superius dixisset Robustum me fecit. Erat enim dicendum, Robustum inuenit 3. Deinde et quod illa fide litas est idoneitas, quae non est a nobis, sed a Deo. Et seipsum superioremque sententiam plane euerteret Paulus, si quid in eo praecessisse boni oPeris fingamus, propter quod ipse a Deo sit vocatus. 13. *Qui prius eram blasphemus et per sequutor et iniuriosus: sed mei misertus est. nam ignorans id faciebam fidei expers.* Comparatio est, ex qua Dei gratia maxime amplificatur, et maxime quod aduersarii in calumniae causam arripiebant, transfert in suum commodum, et sui ministerii maiorem commendationem. Accusabant igitur quod fuisset Paulus antea (Blasphemus Insectator (Violentus Quae omnia concedit ille, quia et vera erant, et sic Dei gloria maior, et sua vocatio ad Apostolatum illustrior apparet. Cum enim talis fuerit, mirum est vocatum tamen a Deo esse Actor.9. et 13. Non loquitur de se Paulus vt hypocritae, sua peccata minuens, sed ea exaggerat. est enim haec gradatio: Fui blasphemus. i. maledicere solitus Deo. Deinde persequutor. Denique rabiosus et contu

[p.26]

AD I. PAVL. AD TIM.

melias omnes coniungens. Mirum Dei opus in Paulo vocando, vt de multis persecutoribus verbi Dei non sit hodie desperandum. Opponit autem Dei misericordiam, per quam non tantum veniam superiorum vitiorum consequurus est, sed etiam pulcherrimam illam ad Apostolatam vocationem adeptus, omnibus suis sceleribus ne futuris operibus vel quae Deus post Pauli vocationem edenda ab eo praeuiderat, electionis huius causam tribuamus. Addit tamen rationem, quia feci, et ignorans et ἐν ἀπιστίᾳ. id est, carens fide et cognitione. Non tantum igitur docet se ignarum fuisse prius: sed se de fide et verbo Euangelii quicquam antea audiisse vel fuisse edoctum negat. Hic igitur ἀπιστία est species ignorantiae, quae est maxime excusabilis, quum quis non ignorat ea, de quibus oblata illi est cognitio: sed de quibus nunquam audiuit. Ergo ἀπιστία non est hoc loco infidelitas et incredulitas cum quadam malitia et animi obstinatione coniuncta: sed simplex et praecedenti verbi Domini praedicatione carens. Vnde quaesitum est vtrum ignorantia excuset peccatores a peccato. Quidam distinguunt inter ignorantiam Simplicem et Malitiosam. Alii inter ea quae ignorantur. Aut enim sunt vt illi aiunt, praecepta pertinentia ad Primam Legis tabulam, aut ad Secundam. Illa ignorare non conceditur, vt volunt. Haec autem licet, quae sunt Secundae tabulae. Res. Ignorantia excusat non a toto: sed a tanto Rom. 2.vers. 12. Nam si caecus caecum duxerit ambo in foueam cadent: et qui ducit, et ipse qui ducitur. vt est Mat th. i5, et apparet, Genes. 20. vers.5 et7.

CAPVT I.

[p.27]

Hinc autem quidam colligunt definitionem peccati in Spiritum sanctum: sed non satis apte. 14 *Superabundauit autem gratia Do mini nostri cum fide et dilectione in Christo Iesu* Αὐξήσας Dei gratiae, quae vice confirmationis addita est, et ex verbis ipsis Pauli apparet, vt omnis superioris vitae labes deleta esse doceatur. Probat autem hoc ipsom etiam ex effectis contrariis superiori illi vitae, nempe ex fide, quae opponitur blasphemiae priori: et ex Charitate in Christo, quae opponitur Persecutionibus, et Contumeliis prioribus in Dei Ecclesiam factis. 15 *Fidus est hic sermo, et modis omni bus dignus quem amplectamur, Christum Ie sum venisse in mundum vt peccatores serua ret, quorum primus sum ego.* 16 *Verum ideo misertus est mei, vt in me primo ostenderet Iesus Christus omnem clementiam: vt essem exemplo credituris i psi in vitam aeternam.* Α'νάκλασις eaque summo illustrandae Dei gloriae studio inducta, vt quod contra ministerium Pauli maxime videbatur antea obiici posse, hoc totum ad pios consolandos confirmandosque iam valeat, quum in Paulo, tanquam pulcherrimo quodam speculo, insigne et singulare Dei misericordiae exemplum etiam maximi quoque pec

[p.28.]

AD I. PAVL. AD TIM.

catores habeant. Ergo primum se describit: deinde ex aduerso Dei misericordiam confert. Demum caeteros suo exemplo consolatur et exhortatur ad idem sperandum. Magnum autem huius spei et certum fundamentum primum omnium ponit, nempe, Christum

factum esse hominem, vt peccatores nimirum redimeret, etiam sceleratissimos. Quod sundamentum, quia magni est momenti, conmendat solita praefatione, fidus est sermo et dignus infr. cap.3v.1.2. Timoth.2.V.19. Quamquam enim vniuersa scriptura sacra est per se, et in omnibus suis partibus amplectenda, et sermo fidus, tamen imprimis illa, quae summa fidei nostrae saluiis et spei capita complectitur, singulari quodam modo amplectenda est. qualis haec et inf. cap.3.V.16. Caeterum Christumvenisse, vt saluos faceret homines, est certissimum. idcirco.n. dicitur Iesus Math.1. et est hoc ipsum αἴτημα θεολόγικον quod nulli Chri stiano esse ignotum potest nec debet, ideoque diligem tius et retinendum et commemorandum. Vnde fit, vt mirum videri non debeat, si qui talis antea fuit Paulus, misericordiam iam est consequutus. Ea enim gratia factus est homo et Iesus Dei Filius Christus. At fuit maximus peccator Paulus: fatetur id quidem ipse, non tantum modesta quadam sui deiectione vtens: sed vere et ex serio sensu animi sui loquens, et quali a nobis infidelitas omnis maximeque obstinata debet apprehendi cum pauore ac horrore conscientiae, Et hoc suum tam graue, et grande peccatum esse illustrissimum summae Dei misericordiae erga omnes peccatores speculum decet, ne desperent vlli, sed conuertentur ad Deum, et in eo spem vitae aeternae ha

CAPVT I.

[p.29]

beant. Ex hoc loco apparet quam sit enorme scelus persequi Christi doctrinam et seruos, quanquam homines zeli velo conantur excusare tam impium facinus. Persequuntur enim Christum ipsum, quo scelere nullum esse maius potest Act. 9. quanquam ex iis tamen ipsis alii aliis grauius peccant: Li grauius, qui scientes veram esse eam doctrinam nihilominus insectantur. Leuius autem qui eam esse Dei doctrinam ignorant, inter quos fuit Paulus. In se vero primo dicit patefactam Dei clementiam illam ingentem, quod non est accipiendum, ratione temporis. Omnes enim sumus natura filii irae, et neminem ante Paulum vocauit ad se Christus, aut hodie vocat, qui non sit natura illius hostis et persecutor, si votum spectes: Sed se primum vocat aliorum comparatio ne, et sceleris sui detestatione, id est, insignem peccatorem et caeteris capitaliorem Ecclesiae Dei Definit autem fidem et a subiecto, circa quod versatur. Est autem Christus: et a fine, quem spectat vel potius sperat. Est autem vita aeterna. *17 Regi autem aeterno, immortalis, inui sibili, soli sapienti Deo honor, sit et gloria in secula seculorum. Amen.* Epiphonema, id est, sententia summi ardoris et vehementiae plena, in lquam ex diuinae erga se misericordiae meditatione erumpit Paulus, quoniam zeli sui feruorem, et suae gratiarum actionis silentium comprimere iam non possit amplius. Itaque effundit hanc praeclarissimam vocem de stupenda Dei bonitate, primum quidem erga se

[p.30]

AD I. PAVL. AD TIM.

patefacta: deinde quae cernitur in caeteris rebus omnibus. Quae nanque de Deo hoc loco dicuntur, illi semper competunt, quanquam ad Pauli conuersionem optime quadrant, in qua Deus suae bonitatis, sapientiae, gloriae, et immutabilitatis specimen eximium ostendit. Ergo si quid mirum et incredibile inest ac occurrit in tanta Pauli conuersione, ne mirentur. Nam est Deus qui conuertit, Deus, inquam, ille rex, et aeternus, qui potest

omnia, et ab aeterno fuit. Si quid alienum, et nouum apparet in eadem factum conuersione est Deus ille sapiens. Si quid praeter humanam rationem extitisse cernitur, idem ille Deus est inuisibilis, vt qui alia, quam carnali ratione operatur et exequitur sua consilia, sua beneficia confert, et Euangelium suum prouehit. Itaque haec omnia Epitheta sunt rot ἀτιολογίαι, ne fictitium hoc esse videatur, et impossibile foctu quod Paulus de se narrat, et de Dei misericordia in conuertendis sceleratissimis. Similia Epiphonemata passim apud Paulum occurrunt, vti Romanor. 9. vers.5. et infra 6 v. 16 Quatuor autem Epitheta Deo tribuit, Vocat enim Regem seculorum, immortalem, inuisibilem, sapientem et quidem solum. Alia quoque alibi. Deo nomina tribuuntur, sed hic selegit Paulus, quae magis circumstantiis sui facti et vocationis conueniebant, Romanor. 1.V.2o. et Exod.34.v. 67. et passim in Psalmis et haec, et alia leguntur. Rex seculorum) dicitur quia condidit tempora non tantum haec quae dicuntur Α' ιώνία Tit.1.V.2 et a rerum conditarum siue creaturarum initio ceperuntised illa quae fluxerunt ante mundi crea

CAPVT I.

[p.31]

tionem, si modo nobis liceat bona Peripateticorum veniâ illam durationem tempus appellare, vt docet Augustinus in libus Confe.11. Est enim Deus ante omnem temporis non tantum durationem: sed etiam cogitationem. Istud tamen Epitheton quidam de Christo proprie scribi putant, quia Pater seculi nominatur Isai.9. vers. 6.sed alius est illius loci sensus. Idcirco autem Deus. i. Trinitas ipsa appellatur Rex seculorum. vt immutabilis et aeternus Deus esse intelligatur, qui nullum temporis principium habeat: Cui subsequens est, vt sit immortalis. Hoc enim significat ἄφθαρτος. Nec enim ad mores incorruptos pertinet haec vox, vt nonnunquam accipitur, sed finem temporis excludit, que madmodum aeternitas principium ὑπάρξεως. Inuisibilem) vocat iuxta illud Christi, Deum nemo vidit vnquam Ioan. 1.vers.18.id est, humano visu Deus conspici non potest, vt explicat Augustinus libus I.de Trinitate cap.6. Beati quidem Deum vident et videbunt, sed alia ratione et visione, quam haec nostra est. Hoc de solo Patre quidam dici putant, quia Filius per carnem assumptam factus est nobis conspicuus Deus, quemadmodum etiam loquitur Paulus infra 3. vers.16. At nec in Christo ipsa deitas fuit conspecta, imo velo carnis fuit obducta et obtectata. Praeterea dicit Christus ipse, qui me videt, videt et Patrem Ioa. 1a v.9 vt ad Filium quoque hic locus referri debeat, quatenus Deus est. Sapientem) vocat non eo modo, quo nos homines saepe sapientes dicimur, sed incomprehensibili prorsus sapientia, qua solus sapiens est et

[p.32]

AD I. PAVL. AD TIM.

quae quemadmodum. ait id I Corinth 2. sapientia repugnat et aduersatur mundi et hominum sapientiae, vt si quid in ipsius operibus non comprehendimus, obmutescamus, et Dei consilium immensum adoremus, non autem in temperie quadam animi agitati obstrepamus Deo, quod multi faciunt. Soli) Quaesitum est vtrum haec vox ad Deum, an ad vocabulum sapienti sit referenda: quasi hic Deus vel solus Sapiens, vel solus Deus appelletur qui est aeternus, immortalis, inuisibilis. Varias sunt interpretationes. Ego vero potius existimauerim illud coniungendum esse cum proxima voce, Sapienti. Hic

enim miram Dei sapientiam praedicat Paulus, quae nulli homini satis nota esse potest, per quam e miserrimis et desperatissimis peccatoribus, et Euangelii persecutoribus praecones, pastoresque Ecclesiae suae facit mutans eos mira sua potentia et virtute, vt ex lupis saeuissimis fiant oues placidissimae Isai.11. Honorem autem et gloriam tribuit Deo. Alibi alia quoque tribuuntur, vti in Epist. Iudae in fine et 2. Petri 3.vers.18. quae duo videntur ita separari et distingui posse, vt τιμή sit ipsius maiestatis Dei excellentia, splendor, admiratio, et virtus: δόξα vero illius tantae virtutis praedicatio, praeconium, et celebratio, quae fit ore hominum, vel Angelorum. Prius enim Dei maiestas agnoscenda est, post praedicanda. Quaeritur autem. Vtrum haec de solo Patre, an etiam de Filio dicantur, et de Spiritu sancto, quia Arriani ad solum Patrem haec per tinere volunt, quem vnum proprie quoque contendunt

CAPVT I.

[p.33]

esse Deum Chrysostomus autem ad Filium hic refert. Respond. Si verba spectentur, ad Patrem referri, cui supra quae sunt propria diuinitatis tribuerat Paulus: si tamen res ipsa definiatur etiam ad Filium, et Spiritum sanctum referri, quia paris sunt Filius et Spiritus sanctus cum Patre dignitatis: et confirmatur 2 Petri 3. vers. 18. nostra sententia. Quia vero superio. versiculo Christum nobis vti mediatorem, et hominem Paulus proposuit, ex more suo et scripturae, in Patris persona complectitur et restringit, quae sunt propria diuinae naturae. Est vero periculosa Erasmi annotatio ad hunc locum, qui id rarum esse in Apostolicis literis ait, vt Dei vocabulum Christo et Spiritui sancto tribuatur. Ac ne in symbolo quidem Apostolico, Filium et Spiritum sanctum Dei nomine concedit proponi nobis. In quo toto coelo errat. Nam qua ratione Patrem confitemur esse Deum, cum dicimus Credo in Patrem: eadem etiam Filium agnoscimus Deum, quia sic enuntiamus, et in Filium: idem de Spiritu sancto et in Spiritum sanctum, praeterquam quod ita pronuntiat prima illa pars Symboli Credo in Deum, vt illic dispunctio adhibeatur Credo in Deum, et susistat vox: deinde explicatur quis sit ille Deus, nempe Pater, Filius, et S sanctus distincte. 18 *Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, nempe vt secundum praegressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam.* Regressio est ad propositum, et huius Epistolae

[p.34]

AD I. PAVL. AD TIM

proprium argumentum, quod digressionem illam superiori de vocatione miraculosa Pauli fuerat interruptum. Ergo postquam a quibus vitiis Pastori Ecclesiae sit cauendum docuit, adiicit quae sit summa totius muneris ipsorum, nempe et vt Fidem sanam habeant, et Conscientiam bonam et integram. Fidei nomine doctrinam vniuersam intelligit, quae ex puro Dei verbo docetur in Ecclesia:imprimis autem Euangelium significat, quae pars Scripturae fidem nobis proprie proponit, Bona conscientia ad ipsius pastoralis muneris executionem pertinet. Facit enim illa, vt syncere recte et integre, quemadmodum oportet, in toto et vitae et vocationis nostrae cursu versemur, et nauigemus, donec ad portum peruenerimus. Est autem is portus mors. De vtraque sup. copiose vers.5. Ex hoc autem loco facile intelligi potest, ecquod pastoris munus esse velit Paulus. Id quod ipse

Tit.1.vers.9. amplius docet et Petrus I Pet.5. vers.2. Nempe vt pascant gregem Domini verbo Dei, quod proprium est animorum alimentum. Ad quod et doctrina pura, siue sana cognitione illius verbi opus est: et prudenti synceraque eiusdem dispensatione, et ὁρθοτομία vt loquitur Paulus ipse inf. 2 Timoth. 2 id est, ne sit personarum acceptator Minister verbi Dei: sed exactor a quoque officii, et cultus Dei. Quod si idem tunc de officio Episcopi receptum et constitutum fuisset, quod postea et in Papatu constitutum est, certe neque doctrinam neque bonam conscientiam conuenire daret et requireret in Episcopo Paulus. Quanquam enim Episcopum explorandum et exanimandum illi

CAPVT I.

[p.35]

scribunt cano. Qui Episcopus ordinandus dist.25. tamen cum munus Episcopi describunt et definiunt eo modo illi loquuntur, vt nihil plane cum hoc Pauli loco conueniat in cano. Perlectis dist.25 Ad Episcopum pertinet Basilicarum consecrati o Vnctio altaris, consecratio Chrismatis: ipse praedicta officia et ordines Ecclesiasticos distribuit: ipse sacras virgines benedicit, etc. Quae mera sunt tam sanctae dignitatis ludibria, nimirum tam procul a vero Episcopatus sine in Papatu receslum est. Commendat autem Paulus hanc suam, quanquam breuem pastoralis muneris descriptionem duplici argumento, Generali, et Speciali, quo diligentius et a nobis omnibus, et a Timotheo excipiat et obseruetur diligentius. Generalis quidem ratio est quae a genere sumpta est, dum Praeceptum appellat, ergo non negligendum impune, et Depositum. Specialis ratio commendationis spectat Timotheum, et tum a suo in eum amore, tum ab ipsius officio ducitur, qui Prophetias de se ha beat plures Praecedentes, vt certus sit de Dei auxilio, et sua vocatione, Quod ad Prophetias, quidam, vt Chrisostomus, eas accipit de ordinaria via et electione, quam obseruatam esse vult in Timothei electione: alii de extraordinaria accipiunt, qualis illa, quae clara Dei voce facta est Actor. 13. Tale de Timotheo extitisse Dei testimonium volunt. Actor. 16 vers. 2. Ego extraordinariam electionem accipio hoc loco. Vt milites per eas) Explicat Paulus qui modus sit Euangelici ministerii fideliter exequendi, ninimirum, durum saepe certamen subeundum esse

[p.36]

AD I. PAVL. AD TIM.

sed in eo debere Timotheum sustentari bona spe quae Dei promissionibus generalibus, et praecedentibus illis Prophetiis incumbat. Ministerii vero Euangelici cursum comparat militari certamini, nec hic modo, sed in 2 Timoth. 2.vers.3 4.v. 7. vti et Deus ipse se comparat duci. Exod.15.V.5. vt intelligatur qualis sit Ministrorum conditio, nimirum dura et certaminum aduersus haereses et vitia hominum plena. Neque vero hoc facit, vt Episcopi militaribus se negotiis immisceant. Iure enim damnantur, qui arma tractant, Episcopi. Nam nemo militans Deo, se implicare debet illis negotiis 2 Timoth.2. vers.4 Hoc enim genus militiae est spirituale, non carnale, et arma Episcoporum sunt spiritualia:nempe, preces, lachrymae, verbum Dei:non autem carnalia, qualis est gladius bombarda, etc. 19. *Retinens fidem et bonam conscientiam: qua repulsa, nonnulli fidei naufragium fecerunt.* Continuatio est: si militudine enim docet quantum sit erroris huius, qui in ministerio Euangelico committitur, imprimis autem in bonae conscientiae

desertione periculum. Est enim fidei naufragium. In quo et magnitudo periculi, quia fit iactura fidei: et terror ostenditur atque metus, quia naufragium appellatur. Est igitur bona conscientia velut arca fidei et sanae doctrinae, ac intelligentiae thesaurus: tanquam illius cynosura, a qua qui deflectunt, se et nauem, id est, intelligentiam illam sanam perdunt, iusto Dei iudicio in eos grassante

CAPVT I.

[p.37]

perciti. Ex ea igitur scilicet bona conscientia torum vitae nostrae cursum regere debemus. Quod autem bonam conscientiam homines Ethnici commendant, quale est illud, Nil conscire sibi nulla pallescere culpa. Hic murus aheneus esto. et, Conscientia mille testes. item, Bono viro nihil praeter culpam praestandum, et caetera huiusmodi: vim quidem testimonii conscientiae demonstrant, quanta sit: praecipuum tamen periculum, quod ex ea spreto metuendum est, non ostendunt, quod est hoc, amissio et euersio verae fidei doctrinae, et cognitionis de nostra salute et Dei erga nos misericordia. 20 *Ex quibus Hymenaeus et Alexander: quos tradidi Satanae, vt discant non blasphemare.* Hoc ipsum duobus exemplis confirmat, Hymenaei et Alexandri, de quorum altero agit hic ipse in 2 Tim. 2.V. 17. cuius errorem qualis fuerit describit, in quem Alexandrum quoque incidisse verisimile est. Fuit autem hic Alexander Ephesius Act. 19.V. 13. Vtrunque autem ad terrorem caeterorum pseudopastorum punit Paulus excommunicatione quam solenniter antea in Ecclesia factam fuisse verum est. Hic autem eam repetit, vt intelligant omnes, quo iudicio digni sint omnes haeretici obstinati. Verba autem haec tradidi Satana quid significant, D. Beza in I Corinth.5. vers.5. explicuit, ad quem lectorem remitto. Nam illic melius explicatur, quam in canon. Audi denique. De forma vero Papisticae excommunicationis

[p.38]

AD I. PAVL. AD TIM.

vbi duodecim Sacerdotes circunstant Episcopum, et lucernas ardentes habent, quas in terram proiciunt. vide canon. Debent duodecim Sacerdotes 11. quaest.3. CAP. II. *ADHORTOR igitur ante omnia vt fiant deprecationes, preces, postulaciones, gratiarum actiones pro quibus vis hominibus.* Transitio est ad alteram Euangelici muneris partem, quae est publicarum precum pro quolibet hominum genere conceptio et profusio coram Deo. Quae disputatio commode subiicitur tum ad susceptum argumentum, quia pastorem Ecclesiae de omnibus sui muneris partibus Paulus informat: tum etiam ad superiorem conclusionem, quia hoc ipsum est optimum pietatis Christianae exercitium, et verae fidei conseruandae modus tutissimus. Precibus enim impetramus a Deo, vt in sana ipsius doctrina et metu pergamus confirmemur, et crescamus. Hoc autem loco et capite Paulus breuiter complexus est, quaecunque de oratione siue precibus Christianorum quaeri possunt. 1 Quae sit, et quot eius genera. 2 A quibus sint preces fundendae. 3 Pro quibus 4 Vbi siue quo in loco. 5 Quando. 6 Quomodo et qua cum animi reuerentia, et totius coetus decoro: quae singula suis locis a nobis (Domino

CAPVT II.

[p.39]

dante) explicabuntur. Loquitur autem imprimis Paulus de publicis Ecclesiae precibus, non de singulorum Christianorum priuatis precationibus, quae fiunt a quoque domi et in conclauī. Nec enim has in domibus singulorum fidelium pastores facere debent: vel sufficiunt. Sed primo loco quaesitum est. Quot sint pastoralis curae et muneris partes, vt intelligatur quam recte et ordine omnia persequatur Paulus Respondent Canonistae esse tres. Astaria siue basilicas totas consecrare: virginibus benedicere: Ecclesiasticos ordines distribuere, vt diximus supra ex canon. Perlectis S Ad Episcopum Distinct. 25. Haec Euangelici ministerii definitio prorsus inepta est, et vana, cum nihil huic simile doceat scriptura. Quare illi ipsi se reuocant, et alibi corrigunt, et melius sapiunt tota distinct. 85. Nam docent Episcoporum munus esse vt doceant corripiant, liberales sint. Priora duo reipsa pars sunt pastoralis muneris: tertium et postremum non item, sed illi cum omnibus Christianis commune. in Epist. vero ad Hebraeos cap.5.vers.1, 8. vers.3. 9. vers. 24. dicitur fuisse officium Sacerdotis offerre, et precari pro populo. Paulus in Epist. ad Titum 1.vers.9. inf. cap.4. vers. 11. 2 Timoth.4. vers. 2. ait, ministerium Euangelicum positum esse in eo, vt pastores doceant sanam doctrinam, refutent falsam, denuntient et corripiant siue increpent aberrantes in Ecclesia. Hic autem addit etiam ad eosdem pastores pertinere, vt ipsi precentur publice pro tota Ecclesia, et praecipuis illius membris. Ratio est, I. quia, vt ait Chrysostom.

[p.40]

AD I. PAVL. AD TIM.

Pastor est velut communis totius coetus pater, qui omnium curam gerit.2. Quia est publicum totius Ecclesiae os, vt nos in doctrina, et iis quae huic connexa sunt, erudiat, qualis est oratio. Ergo et precari debet, quia eo precante tota Ecclesia orat. 3 Hoc fuit officium olim sacrificatoris, in quo nulla caeremonia continetur. Hebr. 9. vers. 24. Numeror. 6.vers. 23. 4 Denique mos veteris Ecclesiae, quae Dei spiritu regebatur, in qua pro toto coetu, et ipsius nomine Pastores fundebant preces Deo, et populo benedicebant, vt ex variis historiis constat, et annotat Augustinus Epist.9o. Ergo cum sint haec tria praecipua pastoris munera et officia, Docere, Corripere, et Precari, complexus est Paulus, Docendi verbo etiam correptionem. Precationem autem hic seorsim persequitur, quia est ministerii Euangelici pars praecipua, vti diximus. Magnam autem vim esse huius publicae precationis, et magnam illius habendam esse curam a pastore, docent haec verba Pauli et commendatio, ante omnia πρῶτον πάντων. Est enim comparatio, et commendatio huius exercitii, tanquam omnino necessarii in Ecclesia Christi, et vtilissimi, denique retinendi. Neque tamen haec verba confirmant, vel iuuant Audaeorum siue Messalaniorum haereticorum errorem, qui puppim et proram salutis in precationibus, id est, certis staturisque horis factis orationibus et de murmurationibus (quod hodie faciunt Monachi Papistici) ponebant: sed tantum docet Paulus, quam debeamus sedulo et diligenter precari Deum: et quam sollicitum de eo debeat esse non modo pa

CAPVT II.

[p.41]

storis, sed singulorum etiam fidelium studiym. Preces enim publicas quidam impiissime, etiam hodie contemnunt. Ait autem Paulus, Adhortor, Quae vox negligentiam nostram perstringit, et arguit. Quanquam enim et Dei ipsius maiestas, et promissio iussioque: item fructus ipse, quem ex precibus nostris vberimum sentimus, satis nos ad precandum excitare deberet, sumus tamen natura nostra mire ad orandum frigidi, et torpentes. Itaque exhortandi et euigilandi sumus. Christus ipse nos ad petendum et precandum adhortatur. Petite et inuenietis, Matth.7. vers. 7. Vae igitur somnio pigritiaeque nostrae etc. Luc. 17 Ut fiant deprecationes) Primum praeceptum ponit quod est, faciendas esse preces in Dei coetu cui secundum adiungit, nempe pro omnibus: ex quibus tertium iam facile colligi potest, A quo fieri debeant: nempe, a pastore. Nam agit (vti diximus) de publicis precibus. Sed ex hoc ipso loco definiri potest, Quid sit oratio, et quot illius sint genera siue species. Precandus est igitur Deus quod extra dubium est, et concedunt non modo Christiani homines: sed etiam Ethnici et profani, vt et Tertullian. in libro de Testim. conscientiae, et Iustinus Martyr in libris de Monarchia Dei copiose docent: item, Iuuenalis, Persius, et Horatius et alii poëtae id docent. Homerus, et Virgilius, qui suos inducunt preces fundentes ad Deum, et eum inuocantes. Nec gens vlla est, quae si testimonium et vocem propriae conscientiae audiat, hoc axioma neget esse verum, vel refutet. Vult autem Paulus fieri deprecationes, preces

[p.42]

AD I. PAVL. AD TIM.

postulationes, et gratiarum actiones. In quo primum est obseruandum non temere tot voces esse simul congestas, sed partim vt precandi assiduitatem et studium inflammet, incitet et iniiciat nobis his tot verbis, nosque excitet, quemadmodum dixi: partim vero vt diuersa esse precationum genera ostendat, quemadmodum diuersi sunt hominum affectus, diuersa hominum conditio, diuersa nostri status ratio, et ita pastor scite accomodet quae sunt cuiusque orationis generis propria. Denique, vt ostenderet Paulus, regum, et principum, caeterorumque hominum commemorationem in nullo precum genere omitteendam esse, tot species commemorauit, itaque omnes negligentiae tollit excusationes. Cap.1. Quaeritur autem primum quomodo hae voces differunt δέησις, προς ἀρχή, ἐντάξις, et Εὐχαριστία Quod vt commodum fiat primum explicetur et definiatur, quid sit oratio in genere Est oratio (ait Damascenus) πρεπόντων αἰτησις, id est, Decentium postulatio petitioque a Deo. Igitur complectitur res, quae sunt a Deo postulandae. Illas enim solas fas est, et decet nos petere a Deo. Dicitur autem a Latinis Oratio ab ore, quia ore fit. Nec enim orationem vocabant quae intus et corde tantum conciperetur, non etiam ore proferretur. Vnde orationis vim in dicendo maximam et in gestu esse respondent. Varro libus 5. de lingua Latina. Hebraei vocant תפלה a iudicando, quia deiici nos coram Deo necesse est, si vere precari velimus, id quod ex animo sensuque nostrae inopiae facile fiet. Definatur etiam oratio Dei veneratio animi nostri vota et affectus illi

CAPVT II.

[p.45]

pandens, vt auxilium ab eo impetremus. Id colligitur ex Tertulliano, et Psal. 142.vers.2 QQuotuplex autem sit oratio quaeritur, Resp. Est duplex, Implorans eaque pro nobis, vt Bona det Deus, Mala auertat et auerruncet: vel pro aliis. Et Agens gratias, Est Εὐχαριστία Psal.22. Quae inuocat et petit αἰτησις appelletur nomine generali, et oratio siue ἄχῃ Quae vero pro nobis ipsis postulat a Deo bona προς ἄχῃ dicitur, vt Psal 61. Quae petit vt a nobis auerruncentur et abigantur mala, δένσις vti Psal. 14o. Quae pro aliis interpellat et intercedit apud Deum est ἐντάξις, vel μεσιτεία. Haec tot sunt genera precationum publicarum. Vide tamen August. Epist. 59. Cap. 2. Quaeritur autem a quo fieri preces debeant et possint. Resp. Ab omnibus in vniuersum: sed priuatae a priuatis. Publicae vero a solis iis qui Ecclesiae praesunt, quales pastores et olim Diaconi. Ac quoad priuatos scribit Chrysostom. iam olim fuisse solitos Christianos bis in die, scilicet, mane, et vesperi domi precari, adeo vt milites ipsi in castris id consuissent, et data est illis a Constantino brevis formula et precatio, quam mane et vesperi dicerent. Eusebius libus 4. de vita Constantini. Sed de publicis precibus hic agimus. Primum igitur Pastores debent precari publice. Ad eos enim haec res pertinet. Sed etiam ex veteri Ecclesiae disciplina Diaconi possunt et Presbyterii etiam ii, qui doctrinam non tractant. Eorum enim muneri preces adiunctas fuisse scriptum est, in canon Perlectis 5 ad Diaconum dist. 25

[p.44]

AD I. PAVL. AD TIM.

et apud Socratem Scholast. lib, 2. Histor. cap.11. etiam praesente Episcopo, quanquam eodem praesente sacramenta administrare Diaconus non potuit, vt est in cano. Peruenit distinct 93.nisi ab Episcopo iussus esset. Quod autem obiici potest de Solomone, qui, adstante summo sacrificator, etiam preces publi cas pro populo fudit, vt est 1. Regum 8. vers.14. non obstat. Hoc enim semel tantum factum est, et quidem extraordinarie. Nam Azarias rex et successor Solomonis, qui in Sacerdotii munus irruere voluit a Deo lepra percussus est, et segrex factus 2. Reg. 26. vers.18. Cap.3. Quaeritur pro quibus fieri debeant preces Resp. pro omnibus, id est, quouis hominum genere, religione, sexu, aetate, conditione. Sic enim vox πάντες hoc loco sumitur, vti et postea quemadmodum doctissimus Beza obseruauit. Ratio est, Quod homines quosuis pro Dei creaturis, et pro proximis nostris agnoscere debeamus. Ergo omnium vita, salus, et conditio nobis curae debet esse, nec quisquam negligendus, quantunuis pauper, humilis et abiectus. Excipiunt tamen quosdam Scholastici, imprimis inimicos nostros, pro quibus non putant specialiter orandum esse. Communia enim humanitatis officia tantum illis tribui oportere: non autem haec tam egregia, quae solis amicis debemus, qualis est oratio. Durand. in libus 3. Sentent. distin. 3o. quaest. 1.et Thomas in 2. 2ae quaest. 25. Quae sententia quam sit falsa docet Christus ipse Matt. 5,vers. 44. Precamini pro iis, ait, qui vos infestant. item docet hic Paulus qui iubet nos precari pro.

CAPVY II.

[p.45]

regibus, qui tunc proculdubio erant infesti hostes Christiani nominis, et persecutores. Quaeritur vero vtrum pro excommunicatis et haereticis sit in publicis precibus precandus Deus. Nam qui orat cum excommunicato, est et ipse excommunicatus canon. Qui communicauerit 11. quaest. 3. qui canon est ex consil. Chartag. 4. cap 73. Deinde dicit Ioan. ne salutandos quidem eos esse, aut Aue illis dicendum 2. Ioan. vers. 10. 11. quare nec pro iis videtur esse precandum. Resp. Cum aberrantes sint in viam reuocandi. vt monet Iacobus cap. 5. vers. 19. nec excommunicatio ad subuersionem, sed ad aedificationem sit instituta, vt conuertatur ad Deum qui peccauit. 2. Cor. 7. vers. 10. 11. vers. 8. etiam pro haereticis et excommunicatis est precandum, eoque vehementius et ardentius, quo magis sunt a Deo illi alieni et exitio suo proximi. Atque haec brevis responsio est. Quaeritur etiam Vtrum pro viuis solum sit in Ecclesia precandum, an etiam pro mortuis: haec quaestio videtur ardua et valde difficilis propter morem veteris Ecclesiae, et propter ea, quae scribit Epiph. contra Arianos haeres. 75. qui hoc fieri debere negarunt. Omitto enim quod Papistae ex 2. Machabus 12. vers. 43, et a5. afferunt. Primum enim non sic legitur, vt legunt, Bonum est orare pro mortuis, et totus ille locus pertinet ad spem de resurrectione carnis, non ad preces pro mortuis. Deinde quod est vers. 40. Res est igitur salutaris et sancta, plane glossema esse apparet. Denique nec fidem meretur ille totus liber cum sit Apocryphus, et excusationem authoris longe a Canonibus

[p.46]

AD I. PAVL. AD TIM.

cis libris dissimilem contineat cap. 15v. 39. Afferuntur igitur testimonia veterum, imprimis autem Augustini libus de Cura pro mortuis cap. 18. quod canonizatur (vt vocant) cano. Non aestimemus 13 quaest. 2. item aliud eiusdem Augustini dictum cap. 110. in Enchirid. Sed etiam Arnobius vetus scriptor Ecclesiasticus idem confirmat libus 4. Aduers. gentes sub finem libri nempe pro viuis et mortuis in Dei Ecclesia precatos esse Christianos. Resp. Nullo verbi diuini fundamento niti August. vel Arnobium, sed sola quadam erga mortuos beneuolentia et humanitate, solisque coniecturis. Id quod nec Augustinus ipse dissimulat. Praeterea possunt adduci alii eiusdem August. loci, ex quibus quam varius in ea re fuerit intelligitur, quemadmodum in Enchir. pridem annotauimus. Denique opponuntur Augustino scriptores, patresque Ecclesiastici, et ii quidem pii, et Orthodoxi, quemadmodum Ambrosius in libus qui inscribitur Abraham cap. 9. vbi id tantum mortuis a viuis praestandum docet, vt eos sepeliant: non vt pro iis orent, id quod etiam videtur confirmari posse responso Christi quod est Matt. 8. vers. 22. Obicitur etiam Hieronymus, cuius haec est apertissima sententia. In praesenti seculo siue orationibus siue consiliis inuicem posse nos iuuari. Cum autem ante tribunal Christi venerimus, nec Iob, nec Noe, nec Daniel, rogare posse pro quoquam. Quam sententiam Papistae ipsi in suos canones retulerunt cano. in praesenti 13 dist. 2. Origo autem huius mali ex paruis initiis cepit. Primum ex eo quod cepit piorum, qui pro nomine Christi passi erant, et mortui, in Ecclesia et

CAPVT II.

[p.47]

imprimis in Synaxi, publica mentio publice fieri. Vnde Martyrologia nata sunt, qui sunt libri in quibus nomina Martyrum descripta erant, quae ex scripto in communicatione Coenae recitabantur. Inde ad eorum sepulchra ceperunt homines precari, et vigiliis agere, et liba offerre, vt docet Augustinus in libris de Moribus Ecclesiast. cap.14. et Epist.119. quem tamen morem idem Epist.64 sublatum et abolitum esse cupit. Addunt Papistae quasdam exceptiones alias, quae sunt nullius momenti. Ac primum interdicunt ne omnino pro iis oretur, qui sibi manus violentas attulerunt: qui si mortui sunt, vera est eorum sententia, sin minus, falsa. Possunt enim resipiscere. Est tamen hoc Papistarum dictum in cano. Placuit vt hi 23. quaest.5. et est ex concil. Braccarens. Act. 34. Deinde iubent, ne precemur pro clericis qui in bello pro Gentilibus occubuerunt, dum eorum partes et castra sequuntur. Est ex Tiburiensi concilio in cano. Quicumque clericus 23. quaest.8. Sed haec exceptio vana est, quia non est pro mortuis orandum. Excipiuntur igitur ab hoc Pauli dicto ii soli, qui in Spiritum sanctum peccant, pro quibus minime est precandum, quemadmodum docet Ioan. 1. Epist.5.vers.16. et exemplo Saulis confirmatur 1. Samuel 16. vers. 1. 2 *Pro regibus et quibusuis in eminentia constitutis: vt tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate et honestate.*

[p.48]

AD I. PAVL. AD TIM.

Πρόθεσις quae non modo superius praeceptum illustrat: sed etiam explicat. Addit enim illud ipsum, de quo magis aliqua et anceps quaestio erat pro ratione temporis, quia tum omnes pene magistratus: imprimis autem summus, qui erat Romanor. Imperator, erant et infideles, et persecutores Ecclesiae. lubet tamen vt pro iis Magistratibus precemur, non tantum Summis, quales regum nomine significantur: sed etiam Inferioribus, qui describuntur ex eo, quod supra reliquum populum eminent Dubitari vero de iis maxime potuit, quod Euangelicae doctrinae essent hostes, qualis Nero Imperat. dissimilis locus 1. Tessalon.2.v. 16. vbi qui praedicationem Euangelii impediunt, in manifestorum reprobatorum numero et albo recensentur. Deinde vetus Ecclesia preces concepit aduersus Iulianum Apostatam imperatorem. Sed solutio ex eo est, quod ii, de quibus agit Paulus in Thessal. cap. secundo non ignorantia, non sola infidelitate animi : sed obstinata prorsus malitia peccabant, et tanquam in Spiritum sanctum, vti peccauit Iulia. Apostata. Distinguendi vero sunt qui hoc modo peccant ab istis, de quibus agit Paulus hoc loco. Similis locus est, Hier. 29. vers. 7. orate pro pace Babylonis. item orate pro iis qui vos persequuntur. Denique vetus mos Ecclesiae idem probat, in qua pro Imperatoribus et praesidibus prouinciarum, quanquam eam affligerent, orabatur, quemadmodum scribit in Apologet. Tertullia. et Iustin. Martyr. Donatistae tamen contra disputant, quod Imperatoris edicto poena in eos, si in errore persta-

CAPVT II.

[p.49]

rent, indicta esset. Nullos enim' aut paucos omnino reges pios fuisse contendunt, vel Ecclesiae fauentes. Sed eorum argumentis ineptissimis et falsissimis respondet Augusti-

nus in libris Contra secundam Epist. Gaudentii. Addit autem rationem Paulus, quo et superiorem exhortationem, confirmet, et nos ardentius inflanmet, atque stimulos addat et excitet ad officium. Est autem ducta haec ratio ab immensa quadam vtilitate, quae triplex hic enumeratur, nimirum quod Magistratum ope et ministerio Pax, Pietas, et Honestas inter homines stabilitur et conseruatur. Ac pax quidem siue tranquillitas tum publica tum priuata, ad quam constituendam ordinatus est a Deo Magistratus: atque etiam Dei praecepto gladium gerit, vt docet idem Paulus Rom.13. Vtraque vero pax est Dei donum, et summum omninoque necessarium humanae societatis retinendae vinculum. Pietas vero, quae Dei cultum continet etiam ad Magistratus politici, non tantum pastoris curam et officium pertinet, quia vtriusque tabulae constitutus est custos Magistratus. Conuenit autem haec sententia cum Psalmo 101. et cum exemplis Iosiae, Ezechiae, Theodosii, Constantini Magni et aliorum piorum regum, qui cultum Dei deprauatum ex ipsius verbo reformarunt et restituerunt. Ex hoc autem loco concludi certissime potest etiam inquisitionem de haeresi, et punitionem eorum, qui merito erroris et haeresis damnati sunt ad Magistratum pertinere, quemadmodum etiam disputauit Augustinus, quamquam Castellionistae hoc nostro seculo negant, et farraginem omnium

[p.50]

AD I. PAVL. AD TIM.

que errorum licentiam concedendam scribunt et deffendunt, ne quis, aiunt propter suam opinionem puniatur, quasi vera religio sit opinio quaedam et hominum commentum. Honestas decorum proprie est, vt non tantum nostra cum proximo commercia regantur rectis et aequis legibus, sed etiam omnis honesta modestaque conuersatio inter nos locum habeat, etiam in rebus mediis, et quas indifferentes vocant, veluti in communi vestitu, victu, officio, et quatenus pro quoque hominum genere et vocatione distinctio quaedam officiorum est inter homines adhibenda. Haec ἀταξία ordo et politia honesta magnam aedificationem habet, et verae pietatis quodammodo custos est. Confutat autem hic locus pulcherrime Anabaptistas, qui Magistratum ex Ecclesia Dei tollunt, vt pestiferam ἀναρχίαν inducant. Quam sit autem illius vsus vtilis et Ecclesiae necessarius vel vna haec Pauli sententia perspicue demonstrat. Sed quaesitum est, Num pro iis tantum Magistratibus sit precandum, qui suo recte defunguntur officio, et a quibus pax, pietas, honestasque constituitur aut conseruatur. Resp. Ipsum Magistratus finem, qualis a Deo praescribitur, spectandum, non autem vitia personarum quae eos gerunt. Hic enim in vniuersum harum vocationum finis est, quem proponit Paulus, propter quem nobis commendati esse debent Magistratus, id est, qui munus publicum gerunt, quanquam male officio suo fangantur. Sed pro bonis orandum est, vt eos nobis Dominus conseruet. Pro malis autem vt eos conuer tat et ad officium faciundum

CAPVT. II.

[p.51]

excitet spiritu suo. Itaque semper pro iis orandum est. 3 *Nam hoc bonum est, et acceptum co ram seruatore nostro Deo.* Αἰτιολογία est, eaque duplex. Nam altera ducitur a Nostro officio vel rei ipsius natura καλόν ἐστὶ altera a Consequenti vel connexis, sunt preces tribuendae Magistratibus, quia et eos Dominus ad gratiae suae participationem et

Ecclesiae communionem vocat. Itaque hoc Ecclesiae subsidio priuandi non sunt. Ex hoc autem loco colligitur ecquod sit verum nostrarum precum fundamentum nimirum Dei voluntas et promissio. Haec enim vna est optima recte legitimeque orandi regula quemadmodum etiam tradit Ioan. in 1. Epistola cap. 5. vers. 14. Denique haec eadem valet in omni cultus Dei parte. *4 Qui quosuis homines vult seruari, et ad agnitionem veritatis venire* Altera ratio quae a connexis sumpta est. Non sunt enim priuandi et excludendi a publicis Ecclesiae precibus ii, ex quibus Deus ipse colligit Ecclesiam, et qui ad eam spe promissioneque a Deo accepta pertinent. At Magistratus, etiam qui nunc sunt a Dei cognitione alienissimi, spe tamen ad eam pertinent. Quamobrem non sunt eo fructu, dono et ea spe defraudandi. Ac propositio quidem huius syllogismi verissima est, quae non tantum hac ratione quae naturalis est confirmatur, quod quae sunt inter se connexa, non sunt

[p.52]

AD I. PAVL. AD TIM.

diuellenda, sed etiam autoritate Scripturae Act. 11. vers. 17. Non est nostrum(inquit Petrus) Deum prohibere, et iis gratiae testimonia aut aditum denegare et praecludere, quibus eam Dominus ipse largitur et concedit. Voto enim Dei subseruire debemus. Assumptio vero confirmatur a Paulo, et hic disertissime est expressa, adhibeturque argumentum a genere ad speciem, sic, vult Deus omnes homines saluos fieri, et ad fidem et Ecclesiam vocari, Ergo et Magistratus. Quaesitum vero est, quae sit huius tam generalis Pauli sententiae ratio, vult Deus omnes homines, etc. Respon. Explicari hac sententia antiqua Prophetarum vaticinia, quae de vocatione Gentium loquuntur, in quibus, Dei gratia omnibus hominibus, sublato nationis, sexus, aetatis, et ordinis discrimine, promiscue promittitur, in primisque illa differentia quae olim inter Gentes et Iudaeos constituta erat, hodie cefsat. Quale vaticinium est Ps.2. Pete a me et dabo tibi Gentes in haereditatem tuam Malac. 1.V.11. Nomen meum a solis ortu ad occasum magnum est etiam inter Gentes Isai.11.v.10. Et illo tempore, erit, requirent Gentes radicem Iesai, etc. Imprimis autem de vocatione magistratuum ad fidem et Ecclesiam iidem Prophetae Dei concionati sunt, veluti Isai.32.V.1. et2. Ecce in iustitia regnabit rex, et principes in iudicio praeerunt. Et erit ille vir velut latibulum a vento, receptus ab imbre, riui aquarum in terra arida: vmbramagnae rupis in terra laboriosa. etc. item cap. 60. vers.16. Et suges lac Gentium, mamillam regum suges. Quae omnia Deiverba non dubi

CAPVT II.

[p.53]

tat Paulus impletum iri. Itaque vere etiam Magistratus ad Dei Ecclesiam pertinere pronuntiat. Deinde a natura et definitione Euangelii idem probari potest. Est autem Euangelium potentia Dei ad salutem omni credenti siue Iudaeo, siue Gentili, vt docet idem Paulus Romanor. 1. vers. 16. Nec enim, vt Lex, sic Euangelium vni tantum hominum generi et nationi destinatum aut proponendum erat. Ex hoc autem loco intelligimus etiam nos pro Ethnicis et Gentilibus veluti pro Turcis, Iudaeis, et iis qui adhuc in orbe terrarum idololatrae manent (quales in India et insula America innumerabiles pene sunt populi) Deum orandum esse. Id quod etiam hoc loco Chrisostom. annotauit,

quanquam de eo variae fuerunt Augustini tempore quaestiones, quemadmodum ex ipsius Epistolis apparet. Modum etiam per ἐξήγησιν addit, quo ad salutem homines perducuntur, nimirum veritatis agnitionem. Hic autem veritas non est accipienda cuiusvis cognitionis doctoris et disciplinae certum effatum, certaue sententia, et cum re ipsa consentiens, sed Euangelium tantum quod κατ' ὄνομα- σίαν et insigniter veritas appellatur, tum quod illa sit certissima doctrina et a Deo ipso immediate profecta: tum etiam quod sola sit veritas aestimanda, a nobis et consecranda, et persequenda: reliquae vero artes quatenus huic subseruiunt et ad vitae huius commoditatem pertinent, exercendae. Ex quo etiam colligitur non alios velle Deum saluos fieri, quam qui ad fidem Euangelii perueniunt, illique credunt. Non sunt enim ista duo distrahenda, quae hic Paulus coniungit, ne quis se

[p.54]

AD I. PAVL. AD TIM.

putet contempto spretoque Euangelio salutem aeternam consequi posse, ad quam sola fides est via. Id quod tamen hodie multi factitant, quod quemque in sua, quam vocant, religione saluum fieri sentiunt. Quae fuit Rethorianorum haeresis, nunc autem est Turcarum impiissima sententia. Varie vero de horum verborum. Vult Deus omnes saluos fieri sensu quaesitum est, quemadmodum ex Augustino apparet in Enchirid. cap. 103. Primum enim videntur Libertinistarum, et Origenistarum errorem confirmare, qui negant vllum hominem esse a Deo damnandum, et aeterna morte puniendum. Deinde etiam fauere eorum errori, qui reprobationem Dei prorsus tollunt, quasi omnes homines sint a Deo electi, nulli autem reprobat. Denique hoc ipso loco perperam explicato se tuentur et Pelagiani, qui liberum ad vtranque bene et male agendi electionem arbitrium in nobis statuunt: et Semipelagiani quoque, qui Dei gratiam de congruo quam appellant, cum libero nostro arbitrio tanquam duo simul et aequaliter cooperantia in bene agendo coniungunt. Hi vero errores omnes, ex eo nascuntur, quod vox ipsa omnes, non recte sumitur hoc loco. Ac Scholastici quidem nonnunquam ita sentiunt ideo omnes dici a Deo saluos fieri quia dedit Deus omnibus hominibus naturam per nos ordinabilem ad felicitatem vt loquuntur. Contra vero nostra felicitas non ex naturae nostrae conditione, sed ex mera Dei gratia pendet, et eatenus ordinabilis est ad eam nostra natura, quatenus Deus ipse nos ita fingit, destinat, et ordinat: non autem quatenus reliquis homi-

CAPVT II.

[p.55]

nibus pares et similes naturam sumus. Alii sic explicant, vt vocem omnes coniungendam esse doceant cum eo quod sequitur ad veritatis agnitionem peruenire, quasi non vniuersaliter neque tam late sit accipienda quam sonat: sed ex sequenti illa sententia restringenda, vt ii tantum intelligantur comprehendere, qui credunt, vel credituri sunt Euangelio. Consir matur ex Matth. 14 vers. 35. 36. Tertia interpretatio est eorum qui volunt omnes saluos fieri a Deo qui salui fiunt: quasi hic non definiatur, qui salui futuri sint: sed a quo salui fiant, qui saluantur. Sic nonnunquam explicat Augustinus. Verior autem sententia et iustior, meo quidem iudicio, interpretatio est haec, vt vox omnes tollat discrimen ordinum, nationum, sexuum et huiusmodi rerum, quae inter homines

percipiuntur. Ex omni enim hominum genere, sexu, aetate, Deus aliquos ad se per Euangelium vocat. Itaque non pro singulis generum accipitur, sed pro generibus singulorum vt loquuntur in Scholis, id est, non pro personis, sed pro hominum generibus. Duplex est enim huius vocis significatio. Saepe enim ita dicimus omnes, vt singulos complectamur: saepe vero, vt quosuis, non autem singulos. Sic dicitur Christus sanasse πάντα νόσον, id est, quemuis morbum. Matt. 9.v.35. Sic Paulus in 2. Thess. 1.V.3. coniungit ἕκαστον cum voce πάντων. Et hanc esse duplicem huius vocis significationem primus observauit Aristoteles libus 2. πολιτικ oprimus Graecae linguae author et interpret.

[p.56]

AD T. PAVL. AE TIM.

5 *Vnus enim Deus, vnus etiam media tor Dei et hominum, homo Christus Iesus.* Αἰτιολογία superioris sententiae, ab effectu. Non esset vnus Deus, et vnus mediator omnium, nifi omnes, id est, quosuis homines saluos faceret. Si enim vnus tantum hominum generis vel ordinis salutem procurat et perficit Deus, necesse est plures deos constitui: itemque plures mediatores Quorum vtrunque blasphemum est. Similis locus est Romanor. 3. vers. 29. Psal. 105. vers. 7 et 33. vers. 5. Obstat autem Psal. 76. vbi in sola Iudaea notus Deus esse dicitur. Responsio est, Sublatum nunc esse inter Gentes et Iudaeos discrimen, quod olim fuit, quia vtrique, diruta per Christum maceria, in vnum populum coaluerunt. Deus autem quorumuis hominum vnus neque esse, neque dici potest, nisi suae bonitatis, clementiae, misericordiae et electionis testimonia et effecta proferat in quosuis. Quamobrem quosuis ad salutem vocare et efficaciter quidem debet. Iam vero ex hoc Pauli responso Manichæorum, Marcionitarum et huiusmodi aliorum haereticorum error fanaticus refellitur, qui duos Deos, duoque principia constituunt, et alium Iudaeorum Deum, alium autem nostrum somniant. Vnus autem est omnium Deus, non plures. Sed etiam mediator vnus est, non plures. Is autem Mt Christus homo. Quod variis rationibus confirmari potest. Prima, Quod vnicum est semen illud Abrahae, in quo promittuntur benedicendae omnes mundi nationes Genes. 15. et 17. Galat.

CAPVT II.

[p.57]

3. Vers. 16. Secunda, Quod ad vnum et eundem nos reuocat tota veteris et noui testamenti scriptura. Veteris enim Legis caeremoniae et sacrificia nos ad eundem Christum deducunt, ad quem etiam Euangelium. Itaque Christus is, qui per Euangelium praedicatur, dicitur esse finis legis. Tertia, Quemadmodum Deus non habet duos filios naturales: ita neque duos mediatores constituit, sed de vno tantum illa Dei vox est, Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui Matth. 3. Consentit cum hoc dogmate, et quidem verissimo Augustinus qui libus 2. contra Epistolam Parmenia. cap. 8. negat plures esse mediatores hominum: sed vnum tantum Iesum Christum. Similis est locus in Epistola ad Hebraeos cap. 7. vers. 26. Non enim potuit quilibet Pontifex apud deum munere mediatoris pro nobis et officio fungi: sed is solus, qui pius, innocens, segregatus a peccatoribus, et sublimior coelis factus est. Is autem est Christus solus. Obstat vero multa videntur quae afferri possunt. Ac primum. Prima ratio, Quod alii pro aliis orare iubemur. Iac. 5. Responsio est, quod nostrae illae preces non propter nos gratae sunt

Deo: sed vnus Christi merito et intercessione. Eatenus enim Deo placent, quatenus et fidei et mutuae inter nos charitatis sunt effecta atque fructus, quae vtraque innititur Christo. 2 Moses et Sacerdotes Leuitici dicuntur fuisse intercessores et mediatores inter Deum et populum Exod.32.Resp. Puerilem esse obiectionem.

[p.58]

AD I. PAVL. AD TIM.

Illic enim intercedere nihil aliud significat quam internuntium et medium esse: non autem ipsam Dei gratiam nobis promereri. Tertia, Obiicitur, locus Galat.3.v,2o.Respo. Est sophistica obiectio. Negatur quidem internuntius et mediator esse vnus tantum, non autem negatur esse vnus. Quarta, Angeli et Sancti vita functi, sunt nostri coram Deo intercessores. Nam sine mediatore non possumus accedere ad Deum, vti nec regem sine purpurato, qui nos intromittat, adimus. Resp. Praeter verbum Dei et Angeli et sancti nostri mediatores inducuntur. Nam de Angelis nominatim vetat Paulus ne colantur. Coloss.2. De sanctis vita iam defunctis ratio prohibet, quod et ipsi mediatore egent: neque fuerunt sancti et impolluti. noster autem aduocatus apud Deum debeat esse δίκαιος vt docet 1. Ioan.2. vers.2. Quod enim affertur de mediatore alio intercessionis et salutis, conuelliatur vel ex hoc ipso Pauli loco, vbi agitur de precibus et intercessione. Item Hebr.7.vers.15, et 9.vers. 24. Addit Paulus Christum hominem esse. Primum quod ea ratione Christus mediator noster est, quatenus homo pro nobis factus est. Deus enim manens pati et implere illa, quae sunt nobis ad salutem necessaria, non potuit. Deinde ne immensus ille diuinae maiestatis fulgor et splendor, ad quem nobis, qui sumus terrae vermes et homines, accedendum est nos perterreat. Habemus enim qui nobis facilem ad Deum aditum praebeat, Christum nempe, qui nostris infirmitatibus compatitur, et qui, quia nostram naturam assum

CAPVT II.

[p.58]

psit, nobis iam formidabilis esse non potest. Heb 4.vers.15. Bernard. sermo.73. Canti. in tanta trepidatione electis fiduciam praestat naturae similitudo. Denique vt facilius quia naturam omnibus hominibus communem Christus assumpsit, intelligamus quorumuis hominum eum mediatorem esse, non vnus tantum hominum generis, humanitatis vel hominis Christi mentionem fecit Paulus. Quaesitum est autem, Vtrum Christus, quia tantum homo est, noster mediator sit, quod et Stancarus, Menno quidam, et hodie noui Arriani sentiunt, an etiam quia Deus est. Resp. Cum mediatoris oeconomia et officium ad totam Christi personam pertineat, neque aliter saluator noster esse potuerit Christus, nisi esset Emmanuel id est, nobiscum Deus, idcirco et quia Deus, et quia homo est Christum mediatorem nostrum esse fateamur necesse est. Hoc autem docet et confirmat August. cum in Enchirid. tum vero pulcherrime in libro de Quibus et libus Confessionum. De qua re cum copiosissime doctissimi nostri temporis Theologi D. Caluinus in Epistola 312. et Theodo. Beza Epist. 28. disseruerint, plane superuacaneum puto latius hoc argumentum persequi. 6 *Qui semetipsum dedit redemptionis pretium pro quibusuis, Christus inquam, te stimonium illud suis temporibus destinatum.* Αὔξῆσις est, per quam non modo superiorem rationem confirmat a connexis: sed etiam me

[p.60]

AD I. PAVL. AD TIM.

diationis et intercessionis Christi pro nobis fundamentum explicat. Est autem ipsius sacrificium pro nobis, quod hic πεεεργαον quadam describitur. Sunt enim res inter se connexae, sacrificium et intercessio apud Deum: atque etiam ita inter se comparatae, vt vna alterius causa sit. Id quod his Epistolae ad Hebraeos locis confirmatur cap. 4.verf.14. 5vers.1. 7. vers. 15. 8.vers.3. 9. vers.24. atque etiam hac ratione. Quod cum hic sit intercessionis finis, vt Deum nobis propitium et beneuolentem reddat, is demum apud Deum pro nobis intercedere potest, qui eum nobis placare potest. Placatur autem Deus, non alia ratione, quam plena poenae peccatis nostris debitae persolutione. Id autem solum Christi sacrificium et mors potuit. Ergo illa mors Christi intercessionis pro nobis est fulcimentum et fundamentum. Vnde perperam Scholastici, qui salutis et intercessionis mediat ores diuersos faciunt. Quod esse non posse satis ex superiore argumento apparet. Definatur autem et ornatur hoc Christi sacrificium magna laude et encomio, quod ductum est ab ipsius effecto. Id autem est Redemptio nostra, cuius illud sacrificium fuit pretium integrum, plena merces, et iusta satisfactio siue persolutio. Dicitur autem Christus non tantum Seipsum dedisse: sed etiam Ipse se dedisse. Nam neque aliud pro peccatis nostris, quam seipsum dedit: neque cum dedit, inuitus aut ignorans id fecit, sed volens. In quo ipso com mendatur impense Christi erga nos beneficium et charitas. Similis locus. Tit 2.V.14. Nec caret ἐμπέσι, quod sanguis Christi illo sacrificio effusus appellatur ἂν τιλνρεçν, quia sanguis

CAPVT II.

[p.61]

ille Christi agni immolati longe est maioris pretii, et effectus, quam vitulorum et hircorum omnium sanguis. Est enim ille agni immolati sanguis, omni auro lapideque pretioso aestimabilior et potior, vt est Hebr. 9.vers. 12.1.Pet.1.vers.19. et vere plena et aequalis nostro peccato et debito satisfactio et pretium 1.Corinth.1.vers.3o. Vnde non tantum λύτρον: sed ἀντίλυτρον dicitur, quod Latini dicunt contra auro venire, id est, iustum, et aequale rei ipsi pretium esse. Ex quo diluitur illa curiosorum hominum disputatio, Vtrum fuerit poena, quam pro nobis Christus pertulit, ae qualis peccatis nostris, vt peccata ex merito Christi deleantur. Fuit enim, vt hic docet Paulus, aequiualens, id est, aequata ipsi peccatorum nostrorum foetori apud Deum, et plane satisfactoria poena Christi perpressio et obedientia. Secundo vero loco notandum est, Nullam aliam satisfaciendi diuinae iustitiae pro peccatis nostris rationem esse a Deo constitutam, illique gratam et acceptam praeter sanguinem vnus Christi. Itaque nec opera quae vocant bona: nec caeremoniae, nec vllius alicuius rei, quantunvis pretiosae, donatio, aut ratio potest pars esse satisfactionis nostrae coram Deo, que in solidum in vna Christi morte quaerenda nobis est. Sed nec ex parte tantum Christus satisfecit, veluti vt debeat ea tantum peccata, quae dicuntur venialia: aut quae ante Baptismum commisimus, nobisque nocebant: sed etiam expungit, et redemit: Addit Paulus τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις. Haec abrupta videtur esse oratio, itaque obscurum habet sensum, et diuersas interpretationes. Alii e

[p.62]

AD I. PAVL. AD TIM.

nim ad sequentem versiculum referunt: alii huic coniungunt: alii mutandam censent vocem μαρτύριον in vocem μυστήριον. Mihi vero videtur planus et facilis horum verborum sensus, si ab initio quinti versiculi ad hunc vsque locum parenthesin produci intelligamus. Itaque continua orationis serie haec, quae iam sequuntur, coniungantur, cum illa superiore Pauli sententia. Qui quosuis homines vult saluos fieri, et ad agnitionem veritatis peruenire. (Vnus enim Deus et c. iuxta testimonium propriis temporibus patefactum, ad quod ipsum implendum et exequendum, ego constitutus sum, etc. At supplendam esse post haec verba τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις vocem φανερωθὲν apparet ex Tit. 1. vers.2. et Coloss.1.vers.26. Vocat autem hic testimonium Paulus, antiqua Prophetarum vaticinia de vocatione quorumuis hominum et gentium, ne id frustra et temere Ecclesiae polliceri ipse videatur Paulus nulloque in eo niti sacrae scripturae testimonio et fundamento, qualia tamen multa supra cap. q. annotauimus et ipse Paulus obseruauit et affert in Epist. ad Romanos cap.15. vers 9.10.11.12. Ergo vocem μαρτύριον non refero ad Christum: sed ad totum complexum superius Vult Deus quosuis homines saluos fieri. Hoc testimonium et illa vaticinia antiqua ignota aut etiam obscura iis ipsis, quibus antea annuntiabantur, suis, id est, Euangelii temporibus patefacta sunt, et illustrata atque impleta. Nouit enim solus Dominus temporum articulos, et rerum opportunas maturitates, quas ipse decernit et constituit. Itaque huius rei perficiende gratia Paulus caeterique Apostoli a Christo et vocati et missi sunt. Id quod ipse sequenti versiculo subiicit, et explicat. *7 7 Cuius constitutus sum ego praeco et Apostolus (veritatem dico per Christum, non mentior) doctor, inquam, Gentium cum fide ac veritate.* Ἀπιολογία est et consirmatio proxime superioris sententiae ab effectu vel a consequente, Deum n.id decreuisse dubitari non potest, cum executus sit, et propterea Paulum miserit, qui per Euangelii praedicationem quosuis vocaret ad agnitionem veritatis. Itaque suum apostolatam, qui a Deo erat, pro iusta huius testimonii et voluntatis Dei de vocandis Gentibus probatione affert Paulus. Vocat autem se Κήρυκα, id est, Praeconem et Ἀπόστολον, quae duo ita inter se videntur differre, quod illud est generalius: hoc specialius. Plures enim sunt verbi Dei κήρυκες et praecones, quam Apostoli: tum deinde, quod κήρυξ dicitur Paulus ratione executionis ipsius ministerii, et praedicationis verbi Dei: Ἀπόστολος autem ratione vocationis et gradus, in quem a Deo collocatus et assumptus erat. Hoc autem ipsum postea definit cum ait διδάσκαλος ἐθνῶν. Quae et superiorem nostram sententiam et interpretationem confirmant, et finem ministerii Apostolici, imprimis autem Paulini, ostendunt. Obstat quod Romanor.1. se Iudaeorum quoque debitorem appellat. Resp. Gentium praesertim causa designatus erat Apostolus Actor.13, et Galat.1.vers.16.2.vers.8. quanquam Iudaeis Euangelium quoque pro re nata annuntiavit.

CAPVT II.

[p.64]

AD I. PAVL. AD TIM

Iureiurando etiam suam vocationem confirmat, quod vocatio Gentium tunc res noua prorsus et aliena a Dei consilio censeretur, qui tanto tempore solos Iudaeos pro suo

populo agnouerat et res ista esset magni momenti. Quamobrem non videtur temere et de re nihili sumptum a Paulo Dei nomen. Similis autem iuramenti formula est etiam apud eundem Paulum Romano. 9.vers.1. *Ev χρίστῳ* dupliciter vel in Christo, id est, Christo linguam meam et mentem dirigente, et conuocante: vel per Christum, id est, teste Christo ipso, quem huius rei et meae vocationis et muneris testem produco. In qua postrema sententia conueniunt docti interpretes. Quaeritur autem Num vero tunc per creaturas iuretur, quum per Christum iuratur. Sed responsio facilis est. Non iurari, quia Christus non tantum est homo et creatura: sed etiam Deus. Deinde hic videtur Christus potius testis, quam iudex produci. Testes vero possunt a nobis, vt a Prophetis, appellari etiam mutae creaturae, nedum Christus. Addit denique in Fide, et Veritate. Quibus verbis et eam doctrinam confirmat, quam Gentes docebat cum fidem appellat: et animi sui sinceritatem, cum huic fidei veritatem coniungit. His autem verbis breuiter comprehensa est veri pastoris definitio. Est enim is, qui in Ecclesia Dei legitime vocatus docet fidem, id est, sanam doctrinam in veritate. i. sana conscientia et recto fine. Quam definitionem confirmat Petrus 1. Pet.5.vers.2.3.4.

CAPVT II.

[p.65]

8 Velim igitur viros precari in quouis loco, puras manus attollentes absque ira et disceptione. Hic versiculus varia capita complectitur, qua ad orationem pertinent, quaeque breuiter quidem sed commode Paulus hic tradit. Tria enim comprehensa sunt. 1 Quo animi affectu seu praeparatione orandum sit. 2 In quo loco. 3 Quo gestu. Sunt autem haec praecepta non Pauli, sed Dei. Itaque vox βούλομαι non priuatum quoddam humanae mentis commentum significat, vti nec 1. Corinth. 10. vers.1. sed praxin horum praeceptorum a se serio requiri docet his verbis Paulus, sine qua non potest probari, et Deo grata esse nostra oratio. Ac quod ad praeparationem (nec enim illotis manibus et impraemeditati ad Deum orandum debemus accedere) duo imprimis requirit a nobis, Sanctitatem siue puritatem vitae, et Fidem. Sanctitatem autem illam vitae designat et describit ab enumeratione partium, nempe a Manuum sanctitate et puritate, et a cordis charitate. Vult enim et manus nostras (id est, opera externa) esse sanctas, vt est Isai.1.vers.13. et corda ab omni in proximum ira et irritatione vacua, vt est Matth.6. vers.15.5. vers.24. Vera enim sanctitas tum externis, tum etiam internis operibus constat, et definienda est: et impium est, si quis vel animo vel opere ipso sceleratus et profanus ad Deum orandum accedat, sine animi poenitentia et relapscentia Psal.5.vers.6. Id quod etiam homines

[p.66]

AD I. PAVL. AD TIM.

nrofani senserunt vti Hesiod. libus 1. ἔργ. καὶ ἡμέρ. et Plato, et ex Platone M. Tull. libus 2. de Legibus. Videtur etiam haec sanctitas, quae vera est, hic esse opposita a Paulo omnibus illis externis ritibus, lotionibus, et carnalibus purgationibus, quae veteri Dei lege hominibus templum ingressuris praecipiebantur, de quibus agit Apostol. ad Hebr. 9. vers 10. et Moses Leuitici cap. 6. 13.15. 16.19. quibus ingens etiam cumulus a Pharisaeis additus erat postea per δευτερώσεις, vt apparet Mar.7.V.4. Quae lotiones

antiquae a Deo praëceptae verae quidem animi vitaeque sanctitatis signa erant et figurae: earum tamen implementum et corpus in Christo habetur et confertur. Quanquam vero de publicis precibus hic agit Paulus: in priuatis tamen eundem animum sanctum et purum requiri certissimum est, et ostendit Christus. Matt. 5.vers.24. Est in canon. Nihil. et canon. Non mediocriter, quod est dictum Hieronym. De consecrat. distinct.5 Certâ vero animi fiduciâ, quae in gratuitis Dei promissionibus acquiescat, orandum esse, docet et Christus ipse Ioan.4.v.23, et Iac.1.v.6. et Paulus Romanor. 1o.vers.14. quia vera precatio et Dei inuocatio est fidei effectus: quae cum animi haesitatione prorsus pugnat. Quae postea de certo quodam ieiunio, de lotionem manuum addita sunt a Patribus, de quibus hic Chrysost. Hom. 7 vbi quosdam sollicitos fuisse notat de huiusmodi rebus: non modo legales, sed etiam Ethnicorum caeremonias, aut potius superstitiones reponunt nobis, et redolent, etsi animus sobrius longe ardentius Deum precatur,

CAPVT II.

[p.67]

quam satur et cibi plenus. Videndum iam est de loco, vbi orandum sit. Resp. vero vbique posse. Conuenit enim Paulo cum Christo Ioan.4. vers. 21. Quemadmodum enim Deus non est acceptor personarum, ita nec locorum. Nam Domini est terra, et plenitudo eius. Psal. 24. Videturque absurdum, vt Deus, cuius latissime per vniuersum orbem diffunditur maiestas et potentia, vbique agnosci inuocari et coli non possit, vt est Malach. 1.vers.11. Obstat tamen quod est scriptum Deuter.12.v. 5, et 2. Chronic.7.vers.12. templum Dei a Solomone constructum eum fuisse locum, quem Dominus specialiter elegerat, vt ibi inuocaretur. Itaque versus illud templum conuersus etiam in media Babylone precabatur Daniel, vt ipse scribit cap.6.vers.1o. Respond. vero pro tempore ita constitutum a Deo fuisse, vt quanquam vbique inuocari posset nomen ipsius, sacrificari tamen solum in templo Hierosolymitano tunc temporis fas esset, quia et caeremoniae tunc locum habebant, et gratia Dei nondum diffusa erat in omnes Gentes. Denique hac paedagogia Dominus tunc volebat suos ad vnionem fidei et doctrinae exhortari, prouocare, et adducere, et futuram libertatem sub Christo maiorem ostendere, qualis etiam est. Ergo sublatum est illud locorumh vetus discrimen, vti nec iam cultus Dei in sacrificiis hostiarum consistit. Quo fit vt vbique pie colatur et adoretur Deus, et vt illa sacrificia, quae hodie exigit, quae sunt gratiarum actiones, vbique terrarum illi offerri possint. Atque eo praecipue per

[p.68]

AD I. PAVL. AD TIM.

tinet hic locus Pauli, vt Iudaicum illud locorum discrimen sublatum esse per Euangelii praedicationem intelligamus, et quae quantaque sit iam nostra per Christum libertas, per quam et locorum et rituum seruitus nobis per Christum adempta est, cognoscamus. Neque tamen confusionem inducit vel inuehit in Ecclesiam Paulus, in qua iubet ipse vt omnia τάκτως et ordine fiant, quasi iam nolit vllum esse communi totius Ecclesiae consilio et delectu constitutum locum, in quem Christiani ad Deum precandum certo tempore conueniant, seque adunent: sed vt sparsi, et, prout quemque feret animi impetus, orent separati et disiecti. Hoc enim plane furiosum esset, et μανιῶδες: sed religionem propter

loca vllam animis nostris inhaerere vetat quasi locus ipse sanctiorem gratioremque Deo nostram orationem efficiat. Quod superstitiosi homines, id est Papistae etiam non hodie putant. Vnde ex hoc loco votiuae illae ad terram sanctam, et alia quaedam Martyrum loca peregrinationes et preces merito damnantur, quae ea de causa suscipiuntur a superstitiosis, quod nescio quid maioris sanctitatis in illis locis, et ipsi quam Dominus pedibus suis calcauit, terrae inesse iudicant. Quod falsissimum est. Si qua enim hodie est terra maledicta, est Iudaea: et huiusmodi cogitatio plena est idololatriae et blasphemiae. Nec iuuantur huiusmodi superstitiosi homines exemplo Naamani Syri, qui, vt est 2.Reg.5.terrae ipsius sanctae glebas quasdam et onera secum apportauit. Illo enim tempore caeremoniae locum adhuc habebant, et extra terram a se delectam sibi sa

CAPVT II.

[p.69]

crificari Dominus nolebat. Quanquam aliquid in eo Naamani infirmitati concessum esse manifesto apparet, quod et sacrificat, et extra templum Dei. Mos autem iste visitationum monumentorum Martyrum, et terrae sanctae, votiuarumque peregrinationum ex superstitiosa et nimia Martyrum veneratione primum ortus latius postea serpsit, et ex errore errorem produxit. Quam parum honorifice de Hierusalem loquatur Christus ipse apparet Matth.23.vers.37. dum eam homicidam Prophetarum appellat: et post eum Paulus, dum eam seruae et ancillae confert. Galat. 4.et sequens aetas, quae Apostolorum temporibus vicina fuit, idem sentiebat, quae ne monumenta quidem martyrum saepe norat. Sepultura enim eorum contenti, vt de Stephano docemur.Act. 7, et 8. venerationem istam, quae cum idololatria coniuncta est, mittebant: imo vero detestabantur et damnabant. Primum Helena Constantini Magni mater mulier superstitioso et foemineo quodam zelo commota, terram, quam vocant, sanctam inuisit, non ipsius quidem terrae gratia, sed Christi causa et fidei suae vt verisimile est, magis confirmandae, quia fidem et soam et aliorum ipso aspectu rerum et monumentis passionis Christi (quae a Iudaeis Ethnicis, et quibusdam haereticis negabatur) et quae se dulo illa conquisiuit, confirmare voluit. Quanquam iam in eo peccatum est tamen, quod plus fidei de Domino cruci, clauis, et sepulchro, quam ipsi Spiritui sancto, Apostoli scriptis et Euangelistis tribuisse videatur. Sed post orbem Christianum factum supplicarunt superstitiosi ad Martyrum monumenta, ad

[p.70]

AD I. PAVL. AD TIM.

quae concurrebant, tanquam augustiora quaedam loca, quod illic Martyrum, quorum fides Deo accepta fuerat, ossa iacerent. Sic Monica mater Augustini ex Affrica Mediolanum quotannis pergebat ad Geruasii et Protasii Martyrum sepulchra, quae tempore Ambrosii Episcopi eruta fuerant. Nec tamen ossibus et cadaueri ipsorum Martyrum hic honos tribuebatur primum, sed ipsi defunctorum tantum fidei: peccatum est in eo tamen, quia extra verbum Dei id fiebat. Quod ipsum etiam iam quibusdam in Ecclesia bonis viris displicuit, et Aetius extitit Constantini Magni seculo, qui omnia illa et merito quidem damnauit, quanquam ipse, quod iam communi errore haec recepta erant, tanquam haereticus propterea habitus est. Facit enim communis et receptus iam inter omnes

error ius et confirmationem vt scribunt Iurisconsulti in L Barbarius D. de off. Praetor. Item Vigilantius tempore Hieronymi extitit, qui hoc totum superstitiosi cultus genus in reliquiis sanctorum colendis aperte idololatricum esse probauit. Error tamen obtinuit tum negligentia pastorum, tum quia homines suis commentis potius, quam ex verbo coelesti Deum adorare cupiunt. Inde furiosa aedificatio templorum consequuta, quae in diuorum honorem facta sunt, post annum praesertim 600. a Christo passo sub Iustiniano imperatore Constantinopol. homine iis superstitionibus insane addicto, vt apparet ex Procopii libus de aedificiis Iustina. Et post eorum aedificationem, eamque etiam sumptuosam et magnificam religio et veneratio iis addita est, post deinde ipse cultus Dei iis conclusus, aut alligatus, vt nulla

CAPVT I.

[p.71]

sacra legitima et Deo grata oratio extra ea fieri posse ab hominibus etiam Christianis censeretur. Nec illa superstitio deffendi potest exemplo eorum, qui in sepulchrum Elizaei cadauer quoddam festinantes et coacti proiecerant. vt est 2. Reg.13.vers.21. Nam illi cadauer Elizaei non coluerunt: deinde id coacti fecerunt. Demum nulla inde superstitio nata dicitur ad sepulchrum Elizaei: sed tantum proptere fuit doctrina Prophetarum, quae in animis hominum adhuc recens inhaerebat, confirmatio facta, et Deus ipse maiori honore ab illius seculi hominibus cultus. Templa igitur in Ecclesiis Dei esse vtile quidem est: sed tamen nec sumptuosa, nec superstitiosa, sed quae ad capiendum populum sint satis commode extracta, et quibus sanctitas nulla religioque ascribatur. Hoc enim est plane superstitiosum et Iudaicum. Primum enim sine templis propriis fuit Ecclesia Christiana tempore Apostolorum, et post eos etiam temporibus Iustini Martyris: falsa sunt enim quae in Higinii et Sexti Roman. Episcoporum Epistolis de consecratione templorum in decretis et alibi extant. Sub Diocletiano primum apparet Christianos habuisse oratoria quaedam, et προς ευκτηρίους ὅικους, vt vocat Eusebus libus 9. Histor.cap.10. et Ruffi in Histor. Ecclesiast. Templa igitur Christianorum imperatorum aetate et imperio demum aedificari ceperunt, et oratoria dicebantur, quae si ampliora erant, Basilicae: nondum autem ναοί aut ἱερά. Hae Basilicae etiam saepe a Caesarum nominibus, a quibus fuerant extractae, vocabantur, et denominabantur, vti Basuica Constantini Euag.libus 2.

[p.72]

AD I. PAVL. AD TIM.

cap.8, et3 cap.2. postea Apostolorum et Martyrum vocabulis nuncupari ceperant, in quorum erant honorem et memoriam constructa Sozom. libus 6.cap 8.quanquam ea Martyribus, non vt diis, sed vt hominibus, quorum memoriam colebant, consecrabant, vt ait Augustinus libus 22. de Ciuit. Dei cap.10. et saepe Martyrium ipsum fuit totius Basileae tantum pars quaedam cap.8. Demum eadem templa consecrari, dedicari, quibusdamque ritibus sancta credi et fieri ceperunt. Quod ante Constantinum Magnum factum et usurpatum fuisse non videtur. Sed cum primus ipse in loco Caluariae templum Martyrum exaedificasset, postea ad maiorem, vt illi volebant, venerationem, sed potius ad adulationem et ad morem Paganorum, profanatum illud est potius: quam dedicatum, et consecratum a quibusdam insulis Episcopis, Sozomenus libus 2.cap.26. et Eusebus

libus 4. de vita Constantini. Quo scelere etiam pollutum est templum illud augustum, quod Saluatori nostro Hierosolymis idem Constantinus extruxit. Hunc tamen morem et exemplum secuti sunt postea alii Episcopi auide, non spectaro, si ex Dei verbo id fieret, neque quid ex eo mali consequeretur: sed placuit aliis nouitas et ille ritus et inauguratio in Constantini templo iam vsurpota et probata a quibusdam, vt ab Eusebio Caesariensi Rethoricoteris laudata. Itaque Basilius ipse Episcopus vir alioqui doctus, ad Episcopi etad templi Basilicae consecrationem solenniorem et venerabiliorem alios secum Episcopos conuocauit, vt tradit Sozomenus libus 4.cap.13. Quod idem factitatum fuisse in occidentalibus Ecclesiis, sed postea,

CAPVT I.

[p.73]

apparet ex Epistolis Ambrosii. Demum certae caeremoniae sunt institutae, adhibitae, et verba, et precationes, quibus sanctitas ipsis lapidibus inhaereret. Ita repetita et reposita sunt in Dei Ecclesia, quae profani homines in dedicandis idoliis suis obseruare consueuerant, de quibus agitur de Consecr. distinct.1. Caeterum illa iam dedicata templa appellarunt augusto nomine ναοὺς, ἐκκλησίας ἱερὰ vt apparet ex Epistolis Sidonii Apollinaris. Quorum etiam templorum inter Christianos, vt inter Iudaeos, tres partes constituerunt. Nempe Sanctum sanctosum, vbi est magnum altare Ἀ΄γιον: et Sanctum siue χορὸν, vbi est chorus Sacerdotum canentium: Νὰὸν, vbi est plebs. Sed quaesitum est, versus quam mundi partem et plagam sit orandum. Respond. Siquidem verbum Dei, a quo solo pendere debemus, spectemus perinde est, neque refert in quam mundi regionem conuersi precemur. Sin autem morem Papistarum, versus Orientem orant, et eodem etiam templorum suorum capita conuertunt. Vetus quidem Ecclesia etiam sub Constantino liberior fuit, vt docet Socrates libus 5. cap.22. Rationem Papistae afferunt, quod ad Orientem fuerit situs paradisi. Sed ex Ezechiel 8.vers.16.respondemus damnatos esse a Deo, qui versus Orientem quadam religione ducti orarent, nec quia ibi primum paradysum collocauerat Deus, voluit templum soum eo vergere. Vrbs enim Hierusalem versus meridiem. Templum autem, quod in monte Sion erat, ad Septentrionem situm fuit, vti apparet ex Psal.48. et Ezechiel.40. vers.2. Depique videntur Papistae veteres Persas idolola

[p.74]

AD I. PAVL. AD TIM.

tras imitari, qui praecise ad Orientem orandum esse docent, tantum abest, vt sit haec traditio Apostolica. Quod item idem Basil.sermo.2. de Batis. cap.8. in loco non sacro mysteria non putat posse celebrari, fallitur et non videt vbi verbum Dei praedicatur, ibi locum esse sacrum 1. Timoth.4.vers.4. Tertio loco ex ipso versu quaeritur. Quo gestu sit orandum. De quo quia nihil est hoc loco diserte praescriptum, sed nec in toto Dei verbo, intelligitur habere ea res liberas obseruationes, modo ne quod offendiculum aliis nimia affectatione vel dissensione praebeamus. Christus ipse et stans et flexis genibus orauit, publicanus stans in templo precatus est, Luc.18.vers. 13.22 vers.41. In Actis videmus positos genibus Christianos veteres saepe orasse Actor.7.9. et 20.Stantes orant, qui spe promissionum Dei erigantur. Flexis autem genibus id faciunt qui, propter

peccatorum suorum sensum deiecti coram Deo humiliantur et prosternuntur. Quidam etiam prostrati orarunt, vt Elias 1.Reg.18.Nec in eo synodorum decreta magni esse momenti ad stabiliendam pietatem existimemus, sed morem potius regionis, in qua sumus, sequamur, modo ne sit in eo more et ritu aliqua idololatria apparens. De manibus etiam quaesitum est, quo earum situ, et gestu sit orandum. Resp. Alii iunctis, alii supinis, alii sublati orarunt, vt docet Clemens Alexandr.libus 7. Stroma. Itaque totum hoc genus obseruationum et caeremoniarum liberum est. Et quod ait hoc loco Paulus, Attollentes manus, metonymico dictum est. Nam signum pro re signata positum

CAPVT II.

[p.75]

est, vt i Isai.1.vers.15. nimirum pro ipso cordis affectu, qui ad Deum erigi debet. Hic enim gestus fauorem animi designat, quo preces ad Deum nostras concipi debere significat Apostolus: non quod homines Christianos huic caeremoniae in precandon velit esse alligatos et astrictos. Denique quaeri etiam potest de tempore, quo preces concipi et fieri a Christianis debent. Res. Quod quidem ad priuatas, non tantum quotidie semel: sed etiam et bis et saepius in die fieri oportere, nimirum mane et vesperi, cum surgimus aut cubitum discedimus, vt omnes actiones nostrae a Deo incipiant et finiant. Id quod exemplo Daudis ita faciendum esse monemur Psal.55 vers. 18 et suo seculo in omnibus familiis factitatum scribit diserte hoc loco Chrysostomus. Quod autem ad preces publicas nulla fuit ante Christianos imperatores de eo lex in Ecclesia constituta, cum non auderent Christiani homines propter persecutiones libere conuenire. Post fancitam vero Ecclesiae libertatem toties orarunt, quoties ad audiendum Dei verbum, vel ad Sacramentorum participationem colligebatur Ecclesia, quia sine precibus nunquam dimittebatur coetus piorum, vt docent, et Iustinus Martyr et Tertullian.in Apologet. et Socrates libus 5.cap. 16. Certis tamen horis non erant preces primum institutae, alligatae, et vinctae: sed creuit postea superstitio, et deuincta est certis horis orandi consuetudo et necessitas, etiam sine publico Ecclesiae coetu, et sine predicatione verbi Dei. Id quod docet Hieronymus ad Eustochium, adeo quidem, vt etiam sioe conuocatione Ecclesiae o

[p.76]

AD I. PATL. AD TIN.

mnibus pene diei horis preces publicae fieri decernerentur, diluculo, deinde tertia diei, id est, a luce solis exorta supra horizontem hora, post sexta, praeterea nona. Denique sub vespertinum diei tempus, Vnde illae horae inter Papistas dictae sunt Canonicae nempe 1.3.6.9. de quibus etiam meminit Clemens Stromat.libus 7. Sedulius, Cassianus, Beda et alii. Atque haec tota res magnam secum fuperstitionem primum traxit, et verum finem orationis, atque vim extinxit: atque in opinionem meriti, et satisfactionis conuertit. Denique Euchitarum errorem in Ecclesiam induxit, qui nihil, nisi precari, id est, demurmurare certa verba solebant, et in eo proram et puppim salutis collocabant, vt diximus. Haec nos omnia breuiter hic complecti voluimus, vt tanquam locus communis haberetur. Sequitur iam vt de decoro, quod non tantum in precibus, sed in congressionibus publicis et Ecclesiasticis seruandum sit videamus, quod sequentibus versiculis explicatur.

9 *Itidem et mulieres amictu honesto, cum verecundia et modestia ornare sese, non, cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu.* Μερικμὸς est, supra enim de viris egit, nunc autem de foeminis Christianis, quales eas in Ecclesia Dei esse et conuenire oporteat, vt ad rite orandum sint comparatae. Quo fit, vt hic de Christianarum mulierum officio et decoro duplici ratione et respectu Paulus agat. Nimirum quatenus sunt spectandae tum In sese, tum in totius Ecclesiae coetu.

CAPVT II.

[p.77]

Ac in sese debent esse Castae, et Modestae. Coetus autem Ecclesiastici ratione, Silentes, et Discentes. Primum igitur ait. Itidem, Nam ne se a consortio et communicatione precum Ecclesiae excludi propter sexus infirmitatem, et maiora virorum priuilegia putent mulieres Christianae, docet eundem illis aditum ad Deum patere, et eandem orandi fiduciam dari, quam supra viris esse concessam ostendit. Deus enim suas promissiones vtrique sexui communes proposuit: et tam dicitur Sara parens et mater fidelium mulierum quam Abraham fidelium virorum 1.Pet.3. Communis vtrisque Baptismus, Coena Domini, Praedicatio Euangelii, fides, et gloria aeterna, quia vtrisque communis est imago Dei. Ergo mulieres, vt et viros, orare, et Deum precari vult: sed tacitas, non autem in coetu eas preces fundere et concipere. Vult autem Paulus eas esse in coetu Domini amictas et vestitas Honestae, Verecundae et Modestae. Atque huic muliebri cultui et ornatui opponit, Cincinnos et calamistros, Aurum et argentum, margaritas in vestibus, Pretiosum siue sumptuosum vestitum. Denique opera bona ab illis requirit et efflagitat, quae opponuntur omni impudicitiae, vanitati, ambitioni, fastui muliebri. Decent aurem maxime opera bona foeminas Christianas. Ac primum similis est locus. 1.Pet.vers.3.Tit.2 vers.2.Isai.3. Dissimile videri potest exemplum et factum Estherae: Esth.cap.5 et Iudithae, quae se comit et ornat aliquid actura egregium, Respond. Non agi illic de precibus, nec de coetu Ecclesiae adeun

[p.78]

AD I. PAVL. AD TIM.

do: sed de marito rege, eoque infideli demulcen do: item de castris infidelium ingrediendis. Nec hoc ipsum exemplum satis est tutum imitari. Obstare etiam videtur cap. 24.Genes.vers.47. vbi annuli et ar millae dantur Rebeccae sponsae Isaaci Resp. Non ad lasciuum ornatum, sed vt esset pignus futuri coniugii, ista Rebeccae fuisse et missa ab Abrahamo et donata. Certum autem est, etsi de mulieribus Christianis agatur hoc loco: haec tamen praecepta etiam pertinere ad viros Christianos, quibus eo turpius est comi lasciuie, sumptuose et dissolute ornari quod sunt viri et mares. Nam etiam Ethnici homines sic docent. Sint procul a nobis iuuenes vt foemina compti Fine coli modico forma virilis amat. et M. T.libus 1. De off.sic. Cum autem pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit: in altero dignitas: venustatem muliebrem dicere debemus: dignitatem virilem. Ergo et a forma remoueatur omnis viro non dignus ornatu: et huic simile vitium in gestu motuque caueatur. Et paulo post. Adhibenda est praeterea munditia non odiosa, neque exquisita nimis: tantum quae fogat agrestem et inhumanam negligentiam. Haec ille. Patres etiam scriptoresque Ecclesiastici veluti Tertullian. in

libus de Habitu mulierum et Cyprian. in libus de Cultu virginum nobiscum faciunt, qui haec praecepta ad viros perspicue referunt. Idem in concilio Gangrensi cap.21. et est in canon Parsimoniam distinct. 41. ne res noua aut nullius momenti esse censeatur. Idem etiam statutum est aliis synodis veluti Laodicensis.

CAPVT. II.

[p.79]

Praeterea haec ipsa praecepta non ad solas mulieres, quae virginitatem vouent inter Papistas, et Nonnae dicuntur, pertinent: sed ad omnes et coniugatas et celibes, et viduas, quemadmodum praeclare hoc loco docet Chrysostomus. et Gregorius Nazianzenus in libus περὶ γυναικῶν κεκαλωπισμένων. Nam tempore Pauli nondum erant monasteria, nec istae virgines Vestales et Nonnae visae et natae. Hae enim cultus diuini corruptelae sub Vitaliano Pontifice Romano maxime receptae et probatae videntur, sub quo tria haec tanquam venena Christianae pietatis praesentissima nata sunt, et constituta, Monachorum coenobia erecta, Reges in Monachos detonsi, Scortatio quotidiana in statum sanctum canonizata. Quaesitum vero est de primariis mulieribus veluti reginis, principissis, duchissis et huiusmodi aliis primariis foeminis, vtrum ad eas quoque haec praecepta sint extendenda. Respond. Etsi discrimen personarum etiam in Dei Ecclesia habendum est, omnia tamen etiam in illis, si modum sunt Christianae, ad modestiam, et pudicitiam composita esse debent, quanquam illis multa concedi et possunt et debent pro ratione dignitatis, quae aliis priuatis et priuatorum mulieribus non sunt permittenda. Nam et Solomonis uxoris cultus sumptuosus ille quidem et magnificus describitur laudaturque Psal. 45. Denique haec eadem praecepta locum habent in mulieribus, etiam cum domi sunt, non tantum cum prodeunt in publicum, et conueniunt in coetu Ecclesiae. Perstringit autem Paulus breuiter omnem eum ornatum asceticum, qui est vel In i

[p.80]

AD I. PAVL. AD TIM.

pso corpore nostro velut cincinni, vel Circa corpus, qualis est vestitus: cultus noster nimius quem damnat, siue ille sit nimius ratione Materie, veluti quia sumptuosior, vel Additae exquisitaeque lautitiae, venustatis, aut operae manus. Ad primum pertinet ἱματισμὸς πολυτελής. Palliola enim illa fere esle solebant sumptuosissima, magnique pretii, vt ex disputatione Hieronymi. aduers. Iovinianum. intelligitur, purpurea scilicet. Ad secundum membrum, et ad exquisitas lautitias vestitus pertinent ornamenta margaritarum, auri, et phrygionicae operae quae adduntur. Irem torques, armillae, annuli, etc. huiusmodi de quibus Tertullianus libus de Habitu mulierum: et Cyprianus quoque. Et pulchra est veraque illa Plauti sententia in Mostell. scen.3.Act.1. Postea nequaquam exornata est bene, si morata est male. Pulchrum ornatum turpes mores peius coeno collidunt. Sed tamen, nequa hic superstitio nascatur, auri vsum prorsus non damnat Paulus, quemadmodum nec margaritarum: vti nec Petrus Palliorum. sed tantum nimiam in iis lasciuiam, arrogantiam, sumptum, fastum, immodestiaeque plenam cultus muliebris rationem et Christianis indecoram. Quanquam enim longe potius animi in muliere dissoluti aut superbi ratio habenda est, quam externi ornatus: tamen nec externus iste cultus, qui impudicitiam aut proteruiam redolet, maleque modestae mulieri et probae conuenit,

tolerandus est. Ac de ea ipsa re sunt leges sumptuariae a Magistratibus Christianis ferendae. Quae luxu etiam

CAPVT II.

[p.81]

vetus Ecclesia in Synodis repressit. Oportet enim eo modo mulieres Christianas vestiri, quo interna earum pudicitia apparere possit, etiam infidelibus hominibus. Nam vt, et recte quidem, suo seculo est conquestus Chrysostom. quaedam mulieres ita exornatae ad templum et coetum Domini incedunt, et ad sacram Domini Coenam sumendam accedunt, vt illic potius saltaturae, quam Deum precaturae videantur. Nec vero iis prodest haec exceptio, Sic culta viro et marito meo placeo. Nec enim illae, vt lenoni marito placeant, debent studere: et quae sic exornata, aut fuco pigmentata incedit, certe naturam formamque, quam a Deo accepit, odit. Sed neque haec altera earum ratio est audienda, Sunt haec omnia ex τῶν ἀδιαφορῶν genere. Neque enim haec cum offendiculum cuiquam praebent, sunt adiaphora: sed damnata sunt, iisque est abstinendum. In summa cultum mulierum non damnat Paulus, modo sit Honestus, et Modestiae verecundiaeque Christianarum mulierum conueniens et consentaneus. Et recte etiam docet Plutarchus libus 6.Sympos.quaest.7. abstersionem sordium et spurcitiei a cultu inhonesto et sumptuoso differre. *10 Sed (quod decet mulieres pietatem spondentes) operibus bonis.* Αὐτίθεις est. Fastui enim et superbiae, atque lasciuiae illi mulierum pompae superiori versiculo descriptae verum earum ornatum opponit, nimirum bona opera, id est, pro externo ornatu, vt loquitur Petrus, internum requirit qui in eo posi

[p.82]

AD I. PAVL. AD TIM.

tus est, vt sit earum animus placidus et quietus, nullisque vitiis expugnari possit. Rationem autem addit ab officio ductam. Nempe, quod honesta et sancta opera vere Christianas mulieres et religionem profitentes deceant: non autem ille externus vestitus, quo pudor omnis ab illis proiectus et conculcatus videtur exulare. *11 Mulier cum silentio discito cum o mni subiectione.* Alterum et secundum de mulieribus Christianis praeceptum, quod ad Ecclesiae publicique coetus politiam et decorum pertinet, Ne in eo loquantur, sed sileant, et discant. Similis huic locus est. 1.Corinth.14.vers.34. Id quod etiam consilio Chartaginensi cap.95. constitutum est, referturque canon. mulier distinct. 23. quantumuis docta et pia sit ista mulier. Dissimilia tamen exempla videntur afferri posse. De Debora Iudic. cap. 4. et Olda mulieribus prophetissis 2.Reg. 22. versu 14. quae in Ecclesia docuerunt. Sed responsio parata est, illa nimirum exempla plane esse extraordinaria, itaque haec Pauli praecepta minime immutare. Affertur etiam illud quod Eusebus libus 1.de vita Constantini scripsit, mulieres eligere e suo sexu solitas fuisse aliquas, quae eas docerent ne in publicis congressionibus conuenirent cum viris, quod Licinii imperatoris Rom. edicto, et lege in Syria simul cum viris congregari et conuenire vetabantur. Sed respondemus, Illud praeter morem Ecclesiae, et praeter Dei praecepta iussum esse a Licinio homine profano,

CAPVT II.

[p.83]

vt mulieres ipsae in coetu mulierum docerent, non autem cum viris ad preces et conciones conuenirent. Denique quod de Pepuzianorum haeticorum secta, et sententia dici posse videtur habet facilem responsionem. Voluerunt illi quidem, sed haetici, mulieres esse posse? et presbyteridas in Ecclesia, et docere, et Sacramenta quoque administrare (id quod hodie Papistae ex Marcionitarum dogmate obstetricibus in casu necessitatis concedunt, vt nimirum paruulos baptizarent) Verum propterea ab omnibus orthodoxis sunt Pepuziani damnati, atque etiam Synodo Chartaginensi a. vt diximus, et meritissimo. Hoc autem praeceptum Pauli locum habet, dum sunt in coetu publico mulieres: non autem cum sunt domi suae, quia familiam suam instituere posunt priuatim, maxime si desit paterfamiliās, et sint viduae. Nam tunc precari Deum, et docere suos liberos Dei metum, et possunt et debent. Requirit autem Paulus et silentium, ne vices loquendi sibi dandas esse putent mulieres, quanquam fortasse, modestiae causa primae, in Ecclesia loqui nollent. Deinde ab iisdem subiectionem postulat, ne putent aequum, vt propter maritorum suorum dignitatem et opes: vel propter etiam familiam suam ipsae saltem secundum Pastores et Ministros verbi Dei aliquod munus Ecclesiasticum gerant. Hoc enim illis prorsus interdictum est a Spiritu sancto. Huius autem prohibitionis variae sunt rationes, quas affert Paulus sequentibus versiculis. *12 Mulieri enim docere non permitto,*

[p.84]

AD I. PAVL. AD TIM.

neque auctoritatem vsurpare in virum, sed esse in silentio. Prima ratio quae explicatur hoc loco, a differentia, quae a Deo ipso constituta est inter vtrunque sexum virilem nempe et muliebrem, ducta est. Secunda vero a genere. Deus neque mulieres praeesse vult, neque docere, neque in viros auctoritatem vsurpare: At qui loquitur in Ecclesia siue praeest ea et docet, in viros sumit quoddam imperium et auctoritatem. Ergo mulieres loqui in Ecclesia neque possunt, neque debent. Nec obstat quod eas in Diaconatum alleget Paulus inf. cap. 5. vers. 9. Nudum enim illae manuum ministerium praebent, Diaconis autem ipsis parent. Sed ex hoc loco de eo quoque inter quosdam disputatum est, Vtrum honestum sit mulieres regnare, id est, viris imperare, et summum imperium et ius in viros et mares obtinere. Id quod in Hispania, Anglia, Scotia variisque aliis regionibus locum habet. Cuius etiam rei extant exenpla in Semiramide Assyriorum regina, Candace Ethiopum Actor. 8. vers. 27. Cleopatra Aegyptiorum sub Augusto, et Zenobia fortissima muliere sub Adriano imperatore (cuius Zenobiae imperio etiam multae Ecclesiae Christianae paruerunt. In populo autem Dei nihil quicquam tale habemus, siue Iudaicum siue Israëliticum regnum spectetur. Nam quod de Athalia potest afferri 2. Reg. 11. facile diluitur: fuit enim vsurpatio et inuasio iniusta regni ea Athaliae dominatio: non autem regnum et potestas legitima cui populus lubens assentiretur vt postea apparuit. Quare

CAPVT II.

[p.85.]

uste quoque illa a summo sacrificatore loiada de regni solio deturbata et deiecta, est, atque etiam propter vsurpatum regnum necata. Quod de Amazonum regno commemoratur, primum vt fabulosum non fuerit (quemadmodum omnino fabulosum non putant Arrianus, et Q Curtius quique res gestas Alexandri Magni scripserunt) tamen praeter rerum naturam constitutum est illud regnum, et in virilis sexus apertam contumeliam. Quid enim magis portentosum et monstrosum et a muliebris ingenii mansuetudine alienum, quam videre armatarum mulierum exercitum contra viros concurrentem: ac latissimam quandam terrae plagam cernere, quae omnino viris et maribus careret. Itaque videntur illae contra ipsam foeminei sexus vel potius humanam naturam pugnasse, et auxilium, quod a Deo optimum et praestantissimum paratum est mulieribus, nempe maritos reiecisse. Vnde prorsus breuique tempore tota illa Amazonum gens deleta est. Sed ad propositam quaestionem reuertamur. Quanquam vero Isai.3. vers.II. pro magno Dei maledictionis signo positum legimus, quod pueri et mulieres imperium in aliqua gente obtineant: tamen illud ipsum non. est perpetuum. Saepe enim et pueri reges, velut Solomon et Iosias, sanctissime et felicissime regnarunt, fuitque eorum imperium omni bonorum genere a Deo cumulatum. Idem de mulieribus quibusdam, et earum imperio dici potest, quibus Dominus mirum in modum benedixit, vt ex variis historiis apparet. Certe de illustrissima regina Angliae Elizabeta, quae nunc felicissime regnat, dici potest, nihil terrarum orbem vidisse.

[p.86]

AD I. PAVL. AD TIM

vnquam illius regno felicius et optabilius. Sapientertamen sibi consuluisse videntur ii populi, qui legibus suis et publico iure cauerunt, ne inter se, et in sese foeminae dominarentur, summumque ius et imperium haberent, si genus ipsum muliebre cum virili conferamus, quia ad multa munia, quae regni administratio requirit, sunt illae minus propter sexus sui naturam et imbecillitatem aptae et inhabiles quale est praeesse exercitui, ius dicere in publico sedentes. Quae certe res dedecent prorsus muliebrem verecundiam. Vnde iure ciuili Roman. L. mulieres D. de Regul. Iuris mulieres a virilibus muneribus et officiis administrandis recte arcentur: qualia sunt etiam quae in publico exerceri debent. Et illud est August. libus 1. de Nupt. cap.9. Nec dubitari potest viros potius foeminis, quam foeminas viris principari. Vnde non potest mulier esse Roman. imperatrix et regina, et cum Athalia in Iudaea et Irene mater Constantini tertii imperium Constantinopoli. gerere voluit, vtraque omnia subuertit, Idolorum cultum in Dei Ecclesiam inuexit, et haec Saracenis Roma. imperium lacerandum obiecit. Vnde et Carolus Magnus fuit tunc temporis in Romanum imperium asciscendus in Occidente: et Nicephorus in Oriente. Vbi autem inferiores iurisdictiones quales Ducum, Comitum, Baronum, Castellanorum, sunt patrimoniales, vt in Gallia, illae a mulieribus haberi et possideri possunt, meo quidem iudicio, quia non sunt summa imperia istae dignitates, et officia: sed tamen ab iisdem mulieribus nec possunt, nec debent hae iurisdictiones exerceri: sed a viris per eas delegatis. Quan

CAPVT II.

[p.87]

quam hoc omnino perperam et pessime receptum est vsquam gentium, vt sit iurisdictio vlla pars patrimonii, et reditus nostri ac domini, sed tam late patet et grassatur in omnia auaritia, vt etiam res sacratissimas, qualis est Magistratus, fecerit patrimoniales et in censu numeret : non autem virtuti et doctrinae eorum, qui sunt capaces eorum munerum, tribuat. Vide quae scribuntur can. Mulierem 33. quaest.5. de hoc argumento. *13 Adam enim prior formatus est, de inde Eua.* Αἰτιολογία est saperioris sententiae ab ordine naturali ducta, quem Dominus Deus inter vtrumque sexum constituit rerum initio, et statim ab ipsa vtriusque creatione. Is autem fuit, vt pareret mulier. Vir autem caput et superior esset. Id quod ex ipso ordine creationis apparet. Adam enim, qui est mas et vir, prior creatus est. Eua autem, quae est foemina, posterior. Sed tamen eodem die vt docetur tum Genes. cap.I.vers.27. tum 2.vers. 18. Non tam autem ex natiuitatis ordine Paulus argumentatur et probat virum superiorem esse: quam ex fine creationis mulieris. Nam creata est foe mina, vt esset viro in adiutorium, et ad eum, tanquam suum propriumque finem respiceret. Quae autem ad finem aliquem destinantur illique subseruiunt, sunt eo fine minora, inferiora, ac illi subiecta. Id quod verum esse ratio omnis et naturalis et Philosophica docet. Nam alioquin a solo natiuitatis et productionis tempore, et ordine ratio ducta nihil efficit et concludit. Pisces enim

[p.88]

AD I. PAVL. AD TIM.

herbae, sydera et reliquae omnes creaturae, quae homini subiiciuntur ex Dei praecepto Psal. 8.praeferendae tamen homini essent contra mentem et Christi, et Pauli. Omnia enim propter hominem facta sunt, etiam Sabbatum ipsum: non autem homo propter Sabbatum. *14 Et Adam non fuit seductus: sed mulier seducta, causa transgressionis fuit.* Alterum argumentum a causa tum efficiente, tum incurrente sumptum. Efficiens igitur causa est Dei praeceptum et voluntas, quae eam mulieri poenam inflixit. Incurrans autem, transgressio mulieris, propter quam talem poenam merita est et huic seruituti et subiectioni addicta. Aequum enim fuit, vt quae seipsam regere non potuit, alterius consilio et imperio regenda subiiceretur a Deo. Est autem subiecta viri imperio et potestati, vt est Genes. 3. Quanquam autem illud Mosis proprie pertinet ad virum et mulierem coniuges inter se: non autem vt quilibet viri in quaslibet mulieres imperium sibi arripiant:tamen ex eo intelligitur, in quem gradum viri supra mulieres euecti sint a Deo. Propter transgressionem autem mulieris facta iam est durior et seruior mulieris conditio, quae ad virum tantum suum tanquam ad suum finem tunc spectabat. Sed nunc aerumna et iugum additum est huic seruituti, quae prius erat omnino et liberalis et voluntaria. Nunc enim dura est, etiam cum est ad virum et maritum proprium. Ex quo ipso apparet Deum et confirmasse priorem subiectionem, et eam propter

CAPVT II.

[p.89]

peccatum effecisse duriores et austeriores. Valde autem notandum est, quod ex verbo sedacta colligit Bernard. sermo. de Duplici Baptis. his verbis, Serpens ô Eua decepit te,

non impulit, aut coegit, mulier tibi, ô Adam de ligno dedit: sed offerendo, non vtique violentiam inferendo. Neque enim potestate illius, sed tua voluntate factum est, vt eius voci plus obedieris, quam diuinae. *15 Seruabitur tamen liberos gignendo, si manserit in fide, ac charitate, et sanctificatione cum modestia.* Hypophora est quae magnam consolationem tamen continet, ne se prorsus spe salutis orbatas esse mulieres existiment. Id quod illis potuit in animum incidere, vel nobis etiamipsis, dum eas esse nobis tanti causas mali audimus. Per eas enim factum est, vt vniuersum genus humanum siue virile, siue etiam muliebre periret. Ergo prorsus salutis exortes videbantur. Sed contra Paulus. Hanc ipsam poenam transgressionis, et hanc in coniugio subiunctionem mulierum docet in ipsarum commodum et salutem cedere mira Dei sapientia nimirum, qui e tenebris lucem eduxit, vt est 2. Corinth. 4. vers. 6. Sic conuertit hoc suum in eas iudicium Dominus in earum ipsarum consolationem et salutis viam, dum hanc subiunctionem erga maritos vocationem earum propriam esse statuit. In quo illud primum est obseruandum vocem διὰ non denotare hoc loco causam efficientem: sed mediam tantum, per quam, tanquam per iter a Deo demonstratum, est illis

[p.90]

AD I. PAVL. AD TIM.

pergendum et progrediendum. In quo peccant Papistae et Pelagiani, omnesque Operistae, et quidem grauiter, qui salutis nostrae causas in nostris operibus quaerunt et constituunt. Quid enim de viduis, quae nullos liberos vnquam susceperunt: de virginibus, et iis etiam quae cum sint coniuges, nullos liberos tamen pepererunt, futurum esset (vt recte hoc loco Chrysostom. animaduertit) si salus mulierum ἐκ τεκνογονίας tota pendet? Certe saluae non fierent. Sed et Thomas Aquinas hic delirat, dum laudes virginitatis et celibatus cum hoc Pauli dicto conciliare, et placare nititur, quod cum illis aperte et perpiscue pugnat. Ergo hic vocatio et munus mulierum describitur etiam in eo ipso, in quo poenam sui peccati sentiunt. Est autem, vt liberos non tantum suscipiant et gignant: sed vt educent, curent, et onera illa primae liberorum nutritioni, scerte quidem molestissima, lubentes volentesque deuorent et suscipiant. Τεκνογονίας enim hoc loco non tantum parturitionem ipsam mulierum significat: sed quicquid illi adiunctum est, et imminet iustae matrum curae, vt liberi editi educantur. Vnde merito matres puerperae damnantur, quae filios, si possunt, suos non alunt, de quo Plutarchus in libris de Liberorum Educatio. et dictum Gregorii in canon. Ad eius distinct. 5. Mille quidem sunt taedia, quae contra Iouinia. enumerat Hieronym. tam minutim, vt ipse puerpera fuisse aliquando videatur, qui tamen perpetuo vixit celebs. Mille etiam dolores et molestiae non tantum leuiter degustandae: sed diutissime deuorandae, tum in partu, tum post partum. Quae tamen omnia si libenti et grato animo de

CAPVT I.

[p.91]

uorat, atque suscipit mater, Deo grata est, et in sua vocatione incedit: ad trimatum autem vsque lex Ciuilis iubet vt mater ipsa alat liberos suos, eosque praecipue curet. Sed addit Paulus alias quoque virtutes, quas esse necessarias ostendit, vt mulier Deo placeat, quarum aliae communes illis sunt etiam cum viris, nempe Fides, et Charitas: aliae illarum

propriae, Sanctificatio, et Modestia. Quae enim virtus nos Deo commendat est fides. Illa enim nos et deducit ad Christum, et cum eo coniungit. Illa charitatem quoque gignit, extra quam nihil a matribus ipsis fieri Deo gratum potest, quia si inuitae, repugnantes, et coactae potius officium faciunt, quam ex charitate, displicent Deo. Sanctificatio, quam requirit a mulieribus, non est tantum generalis omnium vitae actionum ad Dei voluntatem conformatio 1.Thess. 4. vers. 4. sed maxime sanctimonia quaedam corporis, qua se vxores et mulieres ab omni turpitudine, immunditia, et lasciuias puras conseruant, quae impudicitiae opponitur: et alio nomine dicitur castitas. Modestia, luxui et sumptuoso illi cultui, de quo superius dixit, opponitur. CAP. III. *EIDVS est hic sermo, Si quis Epi scopatum apperit, praeclarum opus desiderat.* Transitio est. Post quam enim de pastorum of

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.180]

explicatur fere in articulo, Sedet ad dexteram Dei Patris quae cum sit ex Catechismis notissima, et ab aliis copiosissime explicata, maxime propter infoelices istas de Coena Domini controuersias, et de ubiuitate corporis Christi, idcirco nos eam hic omittimus. Studemus enim breuitati. CAP. IIII. *PIRITuS autem diserte dicit fore ut posterioribus temporibus descendi SSs scant quidam a fide, spiritibus dece ptoribus attendentes, ac doctrinis daemone rum.* Transitio est, per quam a contrario superiorem doctrinam non tantum illustrat: sed etiam confirmat et commendat, ne verbi Dei praecones segnes sint in ea tuenda et conseruanda, cum aliquando futurum esse audiant, ut misere corrumpatur et labefactetur, pessimaeque superstitiones pro ea in Ecclesiam inducantur. Similis locus et admonitio fit a Paulo Actor.2o. vers.29. a Ioanne 1. Epist.2.vers.19. a Petro 2. Epist.3.vers.3. et a Iuda Thaddaeo Apostolo, ut apparet ex ipsius Epist. vers.4. Neque eo magis terreri debemus: quod fit a pluribus ista admonitio: sed potius eo diligentius cauere nobis, et prospicere ne decipiamur: minusque offendamur oportet, cum huiusmodi haereses obrepunt, quas fore iam pridem spiritus Dei praedixerat. Duo vero quaedam praecipue sunt hic obser

CAPVT . IIII.

[p.181]

uanda, 1 Quanti momenti sit haec praedictio. 2 Quid contineat. Magni enim esse momenti ex eo apparet, quod πῶς, id est diserte et praecise a Dei spiritu praedicta fuit, et reuelata. Etsi enim omnium eorum, quae Paulus annuntiavit, Spiritus sanctus est author: hanc tamen tanquam specialem quandam prophetiam et admonitionem utilem futuram Ecclesiae manifestavit, et obseruari voluit Spiritus sanctus. Quaeri vero potest, ubi hoc praedixerit Spiritus. Respond. Alium librum, et alium locum, quam hunc ipsum, non esse quaerendum. Satis enim est hanc fuisse prophetiam, quae Paulo et Ecclesiae reuelata fuerit. Nec enim fuit Paulus mendax: sed Dei propheta: et de his rebus, uti de aliis multis, Dei voluntatem compererat quemadmodum apparet ex 2. Tess.3. Non posset fortasse prima fronte haec doctrina, quae hic a Paulo damnatur, uti Daemoniaci, et hypocrisis plena, tanti esse momenti videri, cum de cibis tantum agat, et matrimoniis. Respondeo tamen cum hac ratione verae sanctitatis definitio, et cultus Dei natura prorsus

peruersa fuerit, et in meram non modo superstitionem, sed impietatem vel hypocrisin conuersa, merito detestandam et periculi plenam dici et damnari. ouu emm huiusmodi sententiae inter Christianos obtinent, iam rebus externis alligatur vera sanctitas, nimirum ciborum et coniugii continentiae. Deinde hac ratione censetur Deus melius coli. Demum hac fenestra semel patefacta certatim homines ex ingenii sui vanitate in ἐθέλοSonσκάας ruunt, et Deum ex sui animi commentis colunt: non autem amplius ex sacrosancto ipsius ver

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.104]

bo: quae res omnis impietatis proculdubio fons est ac origo Coloss.2. Magnopere igitur huiusmodi doctrinae venenum nobis cauendum esse satis docent haec Pauli verba, per quae eam vocat, Defectionem a fide, Daemoniorum doctrinam, uti etiam Iacobus 3.V.15. docet eam esse plenam hypocriseos, et Conscientiam cauterio infectam afferre. Alterum caput huius disputationis rem ipsam explicat, et Causam huius doctrinae, et Tempus et Doctrinam ipsam siue illius dogmata. Causa vero huius doctrinae est multiplex, quaedam Superior, Spiritus deceptores, et quaedam inferior Defectio a fide, et Hypocrisis, malaque hominum, tum Docentium, tum Discentium conscientia. Vocat autem hic Paulus spiritus non homines quidem horum dogmatum et errorum praecones et ministros: sed Sathanam ipsum, et illius Angelos, quos postea Daemones nominat, quia illi sunt et flabella et authores verae doctrinae corrumpendae, ne homines ad salutem perueniant. Praeterea qui haec venena spargunt, etiam spiritum iactant, sed ille est spiritus vertiginis et erroris, cui Dominus ad puniendum nominis sui contemptum dat efficaciam. Hi igitur spiritus dicuntur πάνοι, id est, non tantum deceptores, sed etiam seductores, quia nos a recta via, cui iam insistebamus, et in qua iam incedebamus, deflectunt, id est, a verbo Dei abducunt, cui uni tanquam soli veritatis columnae est acquiescendum: quod plus est, quam nos adhuc veritatis ignaros decipere, et in errore confirmare. Ex parte autem auditorum causa quoque no

CAPVT IIII.

[p.185]

tata est, nempe defectio a fide, et a sana doctrina. Doctores igitur appellat δαδολόγες; Eorum enim doctrina est falsa, et contraria verae et sanae doctrinae. Discipulos autem vocat ἀποσάτας et homines leues, qui veritatem iam perceptam facile deserunt, qua sunt ingenii vanitate. Omnis ergo mali istius et ruinae fons et origo ex eo est, quod homines a verbo Dei desciscunt, et deficiunt ad vana animi sui figmenta scilicet, et ad impias suggestiones Sathanae, quibus attendunt. Dixit enim attendunt. Est autem attendere diligentem animi curam et operam ponere, et non perfunctorie vel leuiter aliquid degustare: quod statim deseras: sed magno studio et diligenti nosse, perquirere, et ediscere. Sunt autem homines nouarum rerum et blasphemarum audissimi naturâ: sed imprimis ii, qui huiusmodi doctrinae attendunt. Tempus quoque designauit Paulus, non quidem tempora omnium nouissima: sed tantum posteriora. Quod notandum est, ut eo magis intelligamus, utrum istum Pauli dictum ad Papistas pertinere possit, de quo seq. versiculo agetur. 2 *Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio*

resecta est. Ε'πεξεργασία, Operose enim et diligenter Paulus singula notat, quae in ipsis haereseon authoribus sunt obseruanda, ut eae sint nobis magis detestabiles, et earum causae magis turpes et foedae appa reant. Itaque obseruanda sunt encomia, quae istius doctrinae authoribus hic a Paulo tribumntur. Tri buit igiturhis, Hypocrisin, et Conscientiam cau

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.184]

teriatam istis inquam, authoribus haereseon, quos δαδελόγος quoque appellat. Hypocrisin hic quidam referunt ad eorum doctrinam, qui variis superstitionibus et caeremoniis verum Dei cultum corrumpunt. Hunc enim praetextum accipiunt haeretici et impostores homines, quo melius mendacia sua tegant, ut est Coloss.2. vers.23. nimirum quod augustiorem, sanctioremque Dei cultum inducere se iactent et cogitent. Itaque in eorum ἐθελοθρησκεία et superstitioso cultu apparet et humilitas, et abstinentia quaedam macerarioque corporis maior quam in reliquis hominibus. Et quanquam pessima conscientia praediti sunt, neque sint ipsi sibi conscii se quod agunt, propter Dei gloriam agere: hunc tamen fucum et praetextum purioris et sanctioris Dei cultus, clamosissime obtundunt. Sic quidam vocem hanc explicant. Alii hypocrisin ad impudentem potius audaciam, qua utuntur, referunt, cum eo hominum genere nihil sit magis effrons et impudens. Id quod etiam docet Paul.2. Timoth.3. Mihi vero videtur Paulus hic tria complexus esse, nempe 1 Doctrinam ipsam. 2 Mores. 3 Internum affectum animi. Sanae, doctrinae opponitur tum quod supra dixit eam doctrinam Diabolicam esse: tum quod hoc loco vocat istos εαδολόγος, vel δαδολογίας; ut alii legere malunt hoc loco. Moribus sanctis opponit Paulus istorum hypocrisin, uti fere in scriptura opponi solet. Interno animo affectui recto et pio, qualis in veris doctoribus inest, opponit Paulus conscientiam eam, quam cauterio notatam et infectam

CAPVT MIII.

[p.185]

vocat, id est, non sanam, et rectam. Haec autem docent haereticorum hoc loco descriptorum neque esse sanam doctrinam, neque sanctos mores neque rectum animi affectum in suis illis commentis tradendis, quicquid illi tamen contra praetendant et praetexant, vel persuadere conentur. Cauteriatam vero conscientiam quam appellet Paulus varie etiam quaesitum est. Alii enim interpretantur putrem, et morbidam: alii nullam, ut pote quae iam perdita prorsus et excisa sit, ut sunt ea, quae cauterio ambusta sunt: alii vexatam et perpetuo Dei iudicio tanquam cauterio quodam ssirbatam fluctuantem, et afflictam, atque ipse hanc postremam interpretationem sequor. Nam nulla non inest in iis conscientia, cum eam cauteriatam esse dicat Paulus, non autem deperditam. Putris quidem est, id est, male sana, sed quae sunt putria non sunt huiusmodi, ut nihil plane sentiant et omnino emortua sint. Hic conscientiam explicat Paulus, quae assidue iudicio Dei voxetur et torqueatur propter malum testimonium et hypocrisin, quam simulat, et propter finem pessimum, propter quem istos errores propagat, cuius ipsa sibi testis ac conscia est, ut quae sit αυτοκατακριτὸς ut idem Paul. loquitur Tit.3.vers.10. 3 Prohibentium contrahere matrimonio nium, iubentium abstinere a cibis, quos Deus creauit ad participandum cum

gratiarum a ctione, fidelibus, et iis qui cognouerunt ve ritatem,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.400]

Εξήγησις, Rem enim ipsam et doctrinam illam falsam iam explicat. Duae autem illius species enumerat, nempe Ciborum prohibitionem, et Coniugii, siue quod illae tunc praecipue subnascerentur: siue quod primae. Certe ex iis duabus rebus superstitiose interdictis infinita postea aliarum superstitionum scaturigo et congeries vel genera sunt nata, et inducta. Magno vero nostro bono explicatio harum haerescon et diabolicae doctrinae a Paulo particularis addita est, ne ulli, ac ne haeretici quidem ipsi, generalem illam falsae doctrinae descriptionem a Paulo propositam a se detorquere, et in alios torquere poslent, essetque incertum, quinam hic designarentur a Tiritu sancto. Huius autem prohibitionis meminit Epiphanius in Collyridianis, ubi etiam tertium caput addit, nempe Mortuorum adorationem siue cultum. Meminit etiam Socrates lib. 2. cap. 43. Eusebius lib. 5, Histor. Eccles. Hic autem notandum est a Paulo non certas quasdam personas, sed doctrinam potius ipsam notari, quae vel, In uniuersum, vel In parte Cibos et coniugia prohibet, atque in earum rerum abstinencia cultum Dei et partem pietatis atque sanctitatis vitae nostrae constituit. Id quod prorsus cum verbo Dei pugnat. Ac plures sunt sectae, quae his Pauli verbis damnantur. Primum, quae in uniuersum damnarunt ea quae hic commemorantur, et quae nobis concessa esse Deus voluit. Deinde, quae non in totum, sed ex parte tantum haec ipsa prohibuerunt, de quibus et hic doctissime Cal. et nos in libris Augustini de Haeres. ad Quodvultdeum diximus. Manichaei

CAPVT III.

[p.189]

igitur comprehenduntur, Encratitae, Cataphryges, Montanistae, qui omnes in hac parte Pythagoreorum delirio fascinati sunt. Sed et Priscillianistae quoque, ut ait Bernardus sermo. 66. in Cant. Deinde Papistae ipsi, qui eadem ista tantum ex parte, non autem in totum, ut illi priores haeretici, damnarunt, quos hic notat Paulus: quanquam cibos omnes nemo unquam prorsus et in totum prohibuit, propterea quod sine his vita haec corporis sustentari non potest. Sed ex cibis, alii negant concedi Christianis hominibus Carnes, ut Manichaei, alii vinum, ut Encratitae. Atque hae prohibitiones habent speciem magnae humilitatis et corporis macerationis: sed tamen cum sint ἐθελοθρησκείαι et Dei cultus in illis statuatur, sunt diabolicae et in Deum ipsum blasphemiae superstitiones, quae sunt omnino ex Dei Ecclesia profligandae, ut docet Paulus Coloss. 2. et Tit. 1. ubi de iisdem rebus agit. Ac de quadam ciborum differentia et distinctione, non ea quidem, quae postea ab haeticis et Papistis inuecta est, et de qua Paulus hic vaticinatur: sed quae ex Mosaica praeceptione defendebatur, ut apparet Leuitic. 20.V.25. et Deut. 14. iam tunc contentio et certamen erat in Dei Ecclesia, ut docet Paulus Rom. 14. vers. 3. 1. Cor. 10. 27. ut de futuro super his rebus maiori errore, peste ac pernicie periculosiore fuerit operaepretium Ecclesiam moneri. Neque vero quod inter detestandos haeticos hic censentur, qui ciborum usum prohibent, facit, ut ingluuies, crapula, luxus et intemperies probetur. Nam nec eo pertinet haec prohibitio ciborum ut sobrie non viuatur: sed ut ne in his rebus

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.180]

pars cultus Dei censeatur posita: nec quod addit Paulus, eos nobis a Deo concessos esse, aliter intelligendum est, quam ut iis, conseruata moderatione et temperantia Euangelica et Christiana, utamur. Cauendum enim est, ne crapula et cibis grauentur corda nostra, ut docet Christus ipse Luc.21.vers.34. Sic hunc locum explicat quoque August. libus contra Adimantum Manich. cap. 14. Et aliud est prohibere cibos, aliud autem mtenperantioem eorum usum damnare, quod etiam nos facimus ex Dei verbo. Sed neque ieiunia quoque tolluntur et abrogantur, quorum usus frequens fuit in Ecclesia Dei, atque utinam inter nos esset frequentior et religiosior eorum obseruatio, cum ab Ecclesia ex iustis causis publice indicuntur. Aliud enim est cibos ex superstitiosa opinione damnare, et in eorum delectu et usu regnum Dei collocare, quod facere vetat Paulus et hic et Rom. 14 vers.17. aliud autem iis ad tempus abstinere tantum ad comprimendam carnis lasciuia, quae nimio pastu, tanquam ferox equus, superbit, et furit. Itaque ieiunia non damnantur hoc loco a Paulo. Sic August aduersus Manichaeos libus 6. contra Faustum cap.8, et 3o, cap.5. Sic Bernar. sermo. 66. in Cant. qui plane cum hoc loco conuenit, et huius loci Pauli interpres est optimus. Hanc autem esse haeresin, et diabolicam doctrinam variis argumentis et rationibus probat Paulus: sed imprimis a fine, propter quem cibi a Deo creati sunt. Duplex quidem erroris genus hic a Paulo propositum est, unum de cibis: alterum de coniugio:tamen hoc primum solum persequitur,

CAPVT IIII

[p.187]

et refutat : alterum praetermittit, quod hoc malum nondum vicinum esse praeuideret Paulus. Sed apertissime in Epist. ad Hebr. cap.13.vers.4 ref atatur, et iugulatur iste error de prohibitionem coniugii. Etsi vero praecipuus confutationis locus a fine ducitur, alia tamen argumenta admiscuntur, quae singulis pene Pauli verbis comprehensa sunt. Haec autem optima erroris cuiusuis tollendi via, et ratio est, si ad Dei ordinationem et verbum nostras sententias et definitiones reuocemus. Quod ipsum in disputatione de Coena facit alibi Paulus 1.Corinth.11. Sed singula verba examinemus. Nam in iis varia latent argumenta, quemadmodum diximus. Deus creauit) Locus refutationis a temeritate istorum hominum et a sacrilegii crimine. Nemo inrem alienam, et praesertim Dei, ius habet. At cibi sunt Dei creaturae, non istorum. Ergo Dei est, non horum, leges de cibis praescribere. Et qui aliter faciunt, ingerunt se in aliena quae ad eos non pertinent, de quibus nullum ius habent definiendi et statuendi, ut ait Paulus Coloss.2. vers.18. Est enim quisque rei tantum suae, non autem alienae legitimus moderator. Hinc sane refutantur varii haeretici, quorum alii vinum, alii carnes, alii aliud esse Diaboli, non autem Dei opus et creaturam pessime atque falsissime contendebant. Ad participandum) Ait Paulus εἰς μετὸ λήθην. vox εἰς finem declarat. Μετάληθις usum, more dicendi in quauis lingua usitato, ut etiam in Odysseam Homeri annotat Didymus interpres antiquissimus, ut ex antecedenti consequens, et contra concludatur et intelligatur. Nec enim tantum a

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.192]

nobis cibos assumi posse vult, et concedit Deus, ut tractentur, spectentur, conseruentur: sed ut edantur, consumantur, et iis famem nostram subleuemus. Sunt enim cibi ex istarum rerum genere, quae usu ipso consumuntur. Itaque in genere suo functionem, ut aiunt Iurisconsulti, recipiunt. Est autem hic locus ex praecipuis refutationis superioris erroris argumentis. Ducitur a fine, propter quem a Deo ipso illae res sunt conditae et creatae Ad eum enim sunt omnia referenda, nisi et Dei ordinationi resistere, et eius placitum euertere impie, atque impudenter velimus. Ergo cum Dominus hominem creasset, tamen noluit eum sibi suo arbitrio ex creaturis ipsius rapere ad victum quas vellet: sed ipse tanquam optimus paterfamilias quas et quantum vidit necessarias esse, illi concessit benignissime. Concessit autem eas, quas cibi nomine propter usum appellamus. Confirmatur hoc Pauli dictum Genes.1. vers.29.9. vers.3. Matth.15.vers.11. et Actor.10.V.13 Explicatur etiam a Fulgentio in libris de Fide ad Petrum cap.42: Dissimiles tamen loci quidam, qui solebant a Manichaeis huic erroris summis patronis afferri et a Papistis etiam regeruntur, sunt sane a nobis diluendi. Ac primum Papistae excipiunt, cibos istos non ipsos per se suaeque substantiae ratione polluerent edentes, sed propter Ecclesiae prohibitionem et auctoritatem, quae violatur a summentibus. Respondeo vero ipsam Ecclesiam id prohibere non posse. Neque enim in res alienas ius habet, neque conscientiae nostris legem et iugum imponere potest, quod Dominus ipse non im-

CAPVT III.

soit. Itaque petunt illi principium, ut loquuntur, cum volunt illam Ecclesiae prohibitionem de ciborum usu et differentia firmam et legitimam esse. Quam quaestionem breuius tracto, quia ab infinitis nostro seculo, imprimis autem a D. D. Lutero, et Caluino explicata est. Manichaei vero et Tatiani alios aliquot scripturae locos obiiciunt aduersus Paulum. Primum Genes.1.vers.29. ubi nulla fit carnis mentio inter eos cibos, qui homini conceduntur a Deo: sed tantum herbarum, olerum, et fructuum arboris. Ergo si ad primam Dei institutionem reuocemur, carne nos abstinere oportere aiunt. Resp. Paulum spectare non illam modo concessionem, quae homini primum a Deo facta est: sed eam, quae postea, tanquam illius beneficii ampliatio quaedam, accessit, et extat Genes.9.vers.3 ubi carni esus diserte conceditur, et exprimitur. Secundo locum Pauli afferunt, ex 1. Corinthe 9. vers.7. ubi lactis tantum, et eius esus meminit Paulus, non etiam carnis. Resp. Non excludere illam Pauli sententiam esum carnis, cuius ipse meminit, uti rei licitae etiam in eadem Epistola 8. vers.13. Nam illic alia Pauli mens est et scopus, quam ut explicet utrum homini Christiano carnem edere liceat, nec ne. Tertio dicunt inter res ad victum humanum necessarias non recenseri carnes in Ecclesiastic, cap.39, vers.31, et 32. cum tamen multa ciborum genera enumerentur. Respond. Quod illic praetermissum est, alibi additum esse. Neque ex eo libro regulam fidei vitaeque instituendae petendam esse, cum sit liber Apocryphus. Denique illic oep-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.194]

δοτικῶς ex specie una reliqua ciborum genera intelligi oportere. Quarto, docent Deum ipsum llanc ciborum differentiam instituisse maioris cuiusdam sanctitatis gratia: et olim carniū esu interdixisse populo suo. Deut. 22. Quae res non est visa levis momenti, cum laudentur qui etiam mortem obire non recusarunt, ne vetitas a Deo carnes esitarent, ut apparet ex historia Macchabaeorum. Respond. Cum adhuc sub paedagogia versaretur Dei populus, nec eius libertatis, quam per Christum adepti sumus, plenum usum haberet (quo inter Christi nondum manifestati et manifestati tempora perspicuum discriminem appareret) Dominum voluisse quibusdam umbris vitae spiritualis sanctitatem, quam exigebat, illis repraesentare, quae illis quidem partim variis lotionibus: partim ista ciborum distinctione proposita fuit, tanquam rudiorib adhuc puerulis. Quae causa in nobis cessat, qui per Christi aduentum et gratiam ad legitimam Ecclesiae aetatem peruenimus, et pueri esse desiimus. Itaque haec causa fuit instituti istius delectus ciborum a Deo, nempe ut illis adhuc rudioribus esset vitae sanctioris delineatio et significatio: non quod cibi prohibiti ipsi per se impuri essent, aut quod pet sese ipir ciorconceli puriores, cum tota ea res carnalis fuerit (ut ait Scriptura) quae proprie animos non attingit, ut docetur in Epist. ad Hebraeos cap.9. vers. 1o. 7. vers. 16. Atque haec ipsa hodie firmissima est Papistarum ratio, quam a Manichaeis sumpserunt. Cum gratiarum actione) Tertium argumentum ab haeticorum blasphemia ductum. Est ea do

CAPVT III.

[p.195]

ctrina blasphema, quae Deum spoliāt suo honore, et ea gratiarum actione, quae propter summa ipsius in genus humanum beneficia illi debetur. At haec Deum isto honore priuat. Ergo, etc. Addit autem quibus maxime hic creaturarum usus sit concessus a Deo, nimirum piis, qui eum nouerunt, et in eum credunt. Hic enim, nosse, non simplicem et historicam agnitionem significat: sed cordi inhaerentem, et cum animi fiducia coniunctam, per quam in Deum homines acquiescunt vera animi fiducia et πλνρςφορία. Similis locus Romanor.4.vers.13. Dissimilis locus Matth.5. vers.45. et Psal.17.y. 14. ubi dicuntur etiam infideles a Deo impleri ipsius thesauris. Respond. Dantur quidem a Deo terrena bona etiam infidelibus hominibus: sed in eorum exitium, et perniciem, quo magis reddantur inexcusabiles. Itaque non tam iis utuntur, quam abutuntur: neque tam usus ab iis fit, quam depraeditio quaedam, quoniam Deum dantem spernunt, in cuius contumeliam et contemptum ista dona sumunt et consumunt, quem non agnoscunt eorum authorem. *4 Nam quicquid creauit Deus, bonum est, nec quicquam reiiciendum est, si cum gratiarum actione sumatur.* Est hic locus canon, et quidem generalis, ac maxime necessarius. Iis omnibus nimirum uti nobis licere, quae in nostrum commodum creauit Dominus, modo cum gratiarum actione illa sumamus. Ex quo colligitur, 1 ad eum finem

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.196]

rebus creatis utendum ad quem a Deo conditae sunt. 2 Non modo Deo gratias agendas, postquam iis rebus usi sumus: sed etiam Deum inuocandum, ut uti liceat, cum ex eius manu sint eae res sumendae: cuius proprie sunt, ut apparet ex oratione Dominica. καλὸν vero non refertur hoc loco ad mores honestos: sed ad usum, qui a nobis Dei nomen inuocantibus recte fieri et salua conscientia potest. Aliàs enim perinde, atque fures dannemur etiam ex minutulae cuiusvis rei usu: et merito quidem, quasi rem alienam contrectantes: nisi Dominus ipse nobis eam in usum concederet, eamque commoditatem ex rebus a se creatis permetteret. Bonitas item ciborum hic non pertinet ad valetudinem et sanitatem corporis, nec ad salubritatem ipsorum ciborum. Neque enim hic medicum agit Paulus, sed Theologum et Apostolum: ne quis forte obiiciat sibi aliquos cibos non esse salubres, dum iis utitur. Atque propterea hunc Pauli locum calumniatur, quia generaliter dicit Paulus οὐδὲν ἀπόβλητον, id est, nihil esse reiiciendum ex iis, quae Dominus in vsum et cibum hominum creauit. Quid enim liceat conscientiae nostrae ratione spectat Paulus, non autem quid conferat stomacho nostro, vel valetudini corporis. Hic tamen et inferiori versiculo duplicem ciborum bonitatem proponere viderur, unam, quae ex Ipsorum substantia: et Alteram, quae ex usu nostro consideranda et aestimanda nobis est. Quod ad primam: illa nobis testata est Genes. cap. 1. Quaecunque enim condidit Deus, illa substantiae, in qua sunt creata, ratione bona sunt, ut Dominus ipse,

CAPVT III.

[p.1.]

pronuntiauit. Nec obstat quod quaedam ex iis sunt nobis venena. Respondeo enim non idcirco mala esse. Malum enim, quod bonitati rerum creatarum opponitur, non est usus noxius (nam arbore scientiae boni et mali impune uti non licuit Adamo) sed est malum hoc loco qualitas interna quae peccatum in nobis producit: et Dei ordinationi contraria est, nobisque propterea noxia, et detestanda. Deinde quae creaturae sunt nobis venena, illae non sunt nobis in cibum a Deo destinae. Denique hoc ipsum vitium, quod rebus creatis numc inest et superuenit, non ex ipsa Dei creatione, sed ex peccato hominis accessit. Distinguendum autem est vitium et accidens a rei natura et substantia, ut docet Augustinus in articulis contra Felicem Manichaeum cap. 8.9. et in libus de Fide ad Petr. cap. 42. Si cum gratiarum) Altera bonitas ciborum ex usu ipso, et nostri ratione bonitas appellanda. Vsum autem hic certis legibus a Paulo circumscribitur, ut a profanorum mensis piorum hominum conuiuia et victus separetur. Cur autem has leges addat Paulus, ratio est, quod pro concessio sumit, Nihil nobis, tanquam a nobis ipsis, in Dei creaturis iuris esse vel licere, sed id tantum, quod Deus, qui est earum Dominus, quantumque concessit, et largitur. Ergo si, vel alio Modo, vel fine, illis utamur, sane peccamus. Quoad modum autem, Dominus non vult nos immoderate suis rebus et donis uti, quia hic plane abusus est, non usus: atque ipsius dona non sunt spernenda, aut contemptim habenda, quod ii faciunt, qui per crapula m'et gulam sese ingurgitant, sed magni sunt ae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.450]

stimanda. Quoad finem vero, ideo sumi vult, tanquam a sua ipsius manu hos cibos sumamus, ut ipse eorum author agnoscatur et laudetur. Similis locus Psal. 16. et Psal. 50. Huius autem totius rei rationem reddit sequenti versiculo Paulus. 5 5. *Sanctificatur enim per verbum Dei et preces* Ἀιτηλογία est ducta a causa instrumentali (quae refertur ad genus causarum efficientium) per quam ciborum usus fit nobis purus, sanctus, et legitimus. conscientiae nostrae ratione. Ergo sanctificatio hoc loco opponitur non tantum profanationi ciborum: sed etiam malae conscientiae, et ei usui, qui nobis in exitium et condemnationem apud Deum cedit. Sanctificatur cibus cum eum salua conscientia sumimus, et eo utimur, quia nobis Dominus ipse eum largitur ad finem huiusmodi. Neque vero sic sanctificari cibus dicitur, quemadmodum homo. Nam qui a spiritu Dei sanctificatur homo, is immutatur, et nouam tanquam naturam induit. At qui cibus sanctificatur in nostrum usum, totam integramque naturam suam retinet, fit tamen Deo gratus ex eo, quod Deus nostra inuocatione illius author esse a nobis agnoscitur et praedicatur. Ex hoc autem loco perperam explicato natae sunt magicae illae ciborum, velut ouorum, vini, pernarum, aquae execrationes et incantationes, quas Pontificii faciunt, quosque D. Martinus Chemnitius prolixè in Examinis Trident. concilii postrema parte persequitur et refutat doctissime. Duplex autem huius cibi san

CAPVT IIII

[p.19]

ctificandi ratio proponitur, verbum Dei, et Precatio. Verbum Dei, quia tum demum sana conscientia sumimus hos cibos, cum per Dei verbum intelligimus eos nobis in esum concessos et datos esse. Itaque hoc Dei verbum fide a nobis apprehendi prius debet, quam hic cibus sanctificari possit. Cur autem ad Dei sermonem sit nobis recurrendum, ratio est, quod per Adamum omne ius illud, quod prius in Dei creaturas, et mundum hunc habuimus, perdidimus. Quod nobis restitutum esse non nisi ex Dei verbo fide apprehenso possumus agnoscere. Hanc fidem sequitur precatio nostra, quae a Deo petit, quod est ipse mera sua benignitate pollicitus, et agnoscit eum tantorum bonorum authorem esse. Atque tunc demum nostrum esse et a Deo nobis donatum, quod apponitur, intelligimus, ut sine animi serupulo utamur. Haec autem sanctificatio communis mensae differt ab ea, quae fit in mystica Coena Domini: uti praeclare docet hoc loco Calvinus. Quaerit Chrysostom. de deliciis ciborum: utrum iis uti liceat homini Christiano. Respond, vero cum nobis profusa liberalitate sua dona largitus sit Dominus, nec unius tantum generis cibos in usum nostrum creauerit, posse nos cum gratiarum actione, etiam cibis lautioribus uti. neque tantum vulgaribus, modo omnis luxus, ingluuies, intemperantia, et crapula absit. 6 *Haec si subieceris fratribus bonus eris minister Iesu Christi, innutritus in sermone*

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.200]

bus fidei, bonaeque doctrinae, quam assectatus es. Παράκλησις et exhortatio, per quam quae de pastoris officio et vera doctrina contra haereses tuenda in uniuersum dixit,

applicat ad Timoth. Sic enim nobis agendum est, ut quae sunt nostri muneris diligenter perpendamus, et ex iis intelligamus, utrum fungamur officio. Duo vero praecipit Paulus I. ut superiorem doctrinam Timot. suggerat, 2 ut fratribus ipsis. Suggestere (inquit Chrysostomus) est frequenter proponere. uti enim cibis quotidie ad pastum corporis egemus: sic Dei verbo et sana doctrina ad pabulum animi, ut semel sanam doctrinam proposuisse non sit satis: neque odiosa censi debeat huius doctrinae tam necessariae et salutaris repetitio, ut est 2. Pet. I. vers. 12. et 3. vers. 1. cum Sathanae impetus in oppugnanda Dei doctrina nunquam fatiscat et conquiescat. Dixit autem Paulus ὑποτιθέμενος i. subiiciens, vel suggerens non autem imperans, ut observat hoc loco Chrys. quod distincta sit muneris et ministerii Ecclesiastici ratio a civili imperio. Magistratus imperat: denuntiat autem tantum. Minister verbi Dei. Quae tamen denuntiatio habet coniuncta Dei iudicia et minas, si non illi pareatur, longe omni poena corporali formidabiliores et tetiores. Paulus tamen 2. Thess. 3. vers. 12. utrumque coniunxit et imperium et obsecrationem, quia Domini ipsius nomine agunt Ministri Euangelici: non autem suo et priuato. Ronus erus minister) Duplex exhortationis locus

CAPVT III.

[p.201]

nimirum tum ab officii ratione, tum a prima Timothei vitae institutione. Ergo utrumque nobis sedulo cogitandum est, et quid munus, in quo versemur, requirat: et quid susceptae vitae ratio et institutio. utrumque enim est nostrae vocationis a Deo factae certissimum testimonium, Quatenus igitur Minister munus suum considerat tria haec spectare debet, ut sit Minister ut Iesu Christi, ut Bonus siue fidelis. Quae his tribus opponuntur, nempe Ministris Otiosis, Humanae doctrinae, et Infidelibus. Hi vero sunt, qui vel Seipsos, id est, suam gloriam, vel quaestum suum quaerunt. Ergo sana doctrina a fide Ministris verbi Dei proponenda est: non autem inanes, non fuitiles, et subtiles quidem, sed fuitiles quaedam quaestiones, quae neque nostras conscientias aedificant: neque Dei gloriam, salutisque doctrinam ullo modo explicant vel illustrant. Quod autem addit, Jnnutritus sermonibus fidei. etc, magnam vim et pondus exhortationi addit. Est enim prima educatio tanquam tacitum futurae vocationis indicium a Deo demonstratum. Denique turpe est illa talenta, quae Deus in nos contulit, vel omnino perdere, vel infructuosa habere, ut docet Christus Matth. utitur autem mis verbis Paulus, ex quibus intelligitur, seriam prius operam Timotheum nauasse in sacris literis, et doctrina fidei Euangelica. Id quod apparet etiam ex 2. Timoth. 1. vers. 5. sup. cap. 1. vers. 18. Ex hoc autem loco quaeri duo possunt 1. utrum eos solos in ministerium Euangelicum eligi oporteat, qui a primis et teneris annis sacris sçrituræ sunt innutriti et eas consecrati: an etiam alii

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.202]

possint. Respond. Deum quidem in quem vult dona sua conferre. Itaque eum nobis eligendum esse, cui maiores dotes et χαρίσματα De ipse dederit. Tamen longe tutius esse, ut, nisi magna aliqua causa subsit, ii potissimum eligantur, qui diutius in sacrae Scripturae lectione versati sunt, et a teneris annis sanam Domini doctrinam tum didicerunt, tum etiam professi sunt. Secundo quaeritur, An a suscepta semel professione

Euangelici ministerii abduci et reuocari homines pastores possint. Vult enim Paulus Timotheum in ea cognitione et arte perseuerare, quam semel assectatus est. Deinde damnantur et Demas et Marcus, qui Paulum deseruerant, et susceptam semel ministerii vicariam delegationem reliquerant, mutato vitae genere ac instituto. Res. Deum nullum huiusmodi tam arctum et strictum vinculum inter pastorem et gregem instituisse, ut nunquam solui possit. Saepe enim ex multis, et iis quidem iustis, causis liberantur pastores, et habent a suo susceptoque munere legitimam missionem. Id tamen, nisi ex iusta causa fiat, proculdubio in temeritatis et eius quidem turpissimae non tantum suspicionem, sed etiam criminationem merito incidit, qui consilium suscepti semel ministerii mutauit et deserit. Et quod Demas, et Marcus damnantur, ex eo est, quod seculum Deo praetulerant: non tamen propterea excommunicantur, aut eiiciuntur ex Ecclesia a Paulo, etsi nulla fuit deserendi ministerii iusta, quae ab iis praetenderetur causa. Et quod ait Bernard. epistola 87. Aut ergo oportuit te gregem dominicum minime seruandum suscipereraut susceptum nequaquam relin

CAPVT . IIII.

[p.293]

quere iuxta illud Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem. Primum falsa similitudine nititur coniugii, et vinculi pastoralis: deinde nec eum ipsum Ogerium, qui gregem suum deseruerat, dannat, tanquam qui sit ab Ecclesia expellendus, sed qui sui facti et temeritatis poenitere debeat, non de eo gloriari. Et sane in eo falluntur homines, qui non putant magis licere pastori Ecclesiastico ministerii professionem semel susceptam mutare, quam maritato coniugem non adulteram dimittere. Etsi sine ratione ista vitae mutatio fieri non debet. 7 *Caeterum profanas et aniles fabulas reiice: sed exerce teipsum ad pietatem.* Α'ντιθεσις. Sanae enim et superiori doctrinae opponit Paulus fabulas, quas Prophanas, et Aniles vocat. Fabularum nomine intelligit tum superius damnatam de prohibitione ciborum doctrinam: tum etiam reliquas, quae in rebus externis cultum Dei constituunt Prophanas voca, quod sint blasphemae. Aniles autem, quod sint nihili. Est autem hoc postremum dictum ex forma quadam vulgaris prouerbii sumptum, quia solent anus mulieres fabulas et fictitia quaedam commemorare lubentius, quod propter aetatem multa sibi tribuunt: atque sunt natura verbosae. Has tamen fabulas Chrysost. refert non ad superiorem doctrinam, sed ad Iudaicas traditiones, et caeremonias: sed perperam, ut quilibet facile animaduertere potest. Sed exerce teipsum) Transitio est, per quam ad alteram ministerii et muneris Euangelici parte acce

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.204]

dit Paul. Est autem haec altera pars Pia, et religiosa vita. Neque enim pastores tantum sanam doctrinam tradere debent, sed etiam vitae suae honesto exemplo eam confirmare, et caeteris praelucere. Quemadmodum et Christus ipse Matt.5.v.13. et Petrus 1.Pet. 3.V.2.3. docent. Ratio igitur huius additionis duplex est. Prima, quod Ministri verbi Dei caeterorum comparatione esse debent lux mundi, et lucidum exemplar sanctae vitae non tantum fidelibus, sed etiam ipsis infidelibus, ut docet inf.v. Paul.12. et Tit.2.v.7. Secunda vero, quod doctrinae suae fidem illi derogant, qui sunt turpis, et inhonestae vitae

pastores. Si quis enim docet non esse furandum et ipse furetur, eleuat suae praeceptioni vim et auctoritatem, que madmodum ait Paul. Rom. 2. Contra vero ipsa suae doctrinae praxi et praestatione constanti caeteros in ea doctrina confirmat. Cauendum igitur nobis est, ne praedicantes aliis ipsi reprobemur, nobisque vere obiiciatur illud, quod Christus Phariseis, Dicunt, sed non faciunt 1. Corinth. 9. V. 27. Matt. 23. vers. 3. Pulchra igitur est harmonia recte docentis et sancte viuientis Ministri verbi Dei. Similis huic loeus est 2. Timoth. 2. vers. 15. Tit. 2. vers. 7. Dissimiles vero loci afferri videntur posse. Primum dictum Christi Math. 23. vers. 1. Etsi enim erant Pharisei moribus impuris, eorum tamen sanam doctrinam sequendam et retinendam esse docet Christus. Respond. Gregis quidem ratione illa Christi sententia vera est, eorum nempe pastorum doctrinam esse amplectendam: qui a veritate non discedunt. Sed tamen illi ipsi si male

CAPVT III.

[p.205]

vixerint, eo grauius sunt damnandi, quod eos, quos verbis aedificare student, vitae turpissimae exemplo perdunt. Postea vero aduersus hunc locum obiicitur illa Christi sententia, Martha sollicita est circa plurima Luc. 10. vers. 41. Ex qua vitam contemplatiuam Actiuae, quam vocant, et quam hac voce, γέμναζε, significasse videtur Paulus, praeferrunt colligunt. Respond. Nihil illum locum cum hoc Pauli habere commune. Alia enim plane Christi mens est illic, quam ut pia et actiuae, quam vocant, vitae studium restringere in nobis conetur Christus: quod actiuae vitae genus hic procul dubio etiam Paulus commendat: at que vanae et Monachicae hominum speculationi. i. vitae contemplatiuae postponit, quicquid de loco illo Lucae Monachi imperiti sentiant. Ait γύμναζε Exerce) Qua voce duo demonstrat Paulus, 1 Continuum vitae nostrae studium et exercitium in eo esse debere, ut sancte, et pie, et religiose viuamus. Is enim est finis, propter quem salutaris illa Dei gratia per Christum apparuit. 2 ut intelligamus quam natura inepti et indociles ad huiusmodi opus simus, ad quod nos ideirco formari longa et perpetua exercitatione, cura, meditatione, et vigilantia necesse est, Atque ad illud non nascimur apti. Nam ad male agendum non est nobis ulla exercitatione opus, cum sponte in illam partem propendeamus et procliues simus. Denique ex hoc loco verum esse intelligitur, quod ait Bernardus epist. 201. Pastoris officium esse, ut pascat gregem suum verbo: pascat exemplo, pascat et sanctorum fructu orationum. Nam vocis virtus est opus, et operi et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.206]

voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. Pietatem) Non tantum doctrinam ipsam de side complectitur hoc loco vox ἀρεβίας: sed ipsius doctrinae praestationem et praxin, quae in vita, conuersatione, charitate, cultu Dei, caeterisque similibus aliis rebus posita est, ut Paulus ipse inf. vers. 12. interpretatur. Id quod ex sequentis versiculi ἀντεθέσαι manifestissime apparet. Ex hoc loco facile colligi potest, Christianae Theologiae cognitionisque veri Dei verum finem non in mera contemplatione et θανπεία constitui a Paulo: sed in vita et actione ipsa, per quam tales efficimur, quales nos esse oportere doctrina ipsa iubet, atque ipso Christianorum nomine profitemur. unde fit, ut omnino Monachis-

mus ille Papisticus subruatur, qui Christianae religionis professionem in nuda rerum contemplatione, et doctrinae meditatione collocat et deffinit, si modo veram Christi doctrinam haberent tamen. 8 8 *Nam corporalis exercitatio paululum habet utilitatis: at pietas ad omnia utilis est, ut quae promissionem habeat vitae praesentis ac futurae.* Τεποφορὰ est. Occurrit enim tueltae obiectioni. quae ex corrupto iam hominum iudicio fieri potuit: vel quam in posterum fieri debere sanctus Apostolus et spiritu prophetico plenus iam tum praeuidit. Cum ergo mirum in modum semper homines ad externas illas actiones quae speciem pietatis prae se ferre videntur, stupeant, mirum etat Paulum unius tantum pietatis meminisse, in

CAPVT IIII.

[p.207]

qua nos exerceri, et operam ponere vellet: non etiam externarum ullarum caeremoniarum, quas tantopere homines tamen laudant et admirantur. Respond. Paulus, illam unam pietatem utilem esse tum in sese, tum aliarum exercitationum et operum, quae homines consecretantur, ratione et comparatione. Apparet vero tum ex hoc loco, tum etiam ex epistola ad Coloss.2. iam aetate Pauli plus satis externae illi vitae rationi et austeritati homines etiam, qui Christum profitebantur, tribuisse, illique addictos fuisse. Quod ex eo profectum videri potest, primum quod fermentum illud Pharisaeorum, quod tamen toties Christus reprehenderat, iam inualuerat apud plerosque, quemadmodum ex quorundam animis falsa illa de rituum Papisticorum, et habitus monachalis sanctitate persuasio euelli hodie non potest Matth.23. Deinde haec haereseon et superstitionum semina, quae postea creuerunt, et Papismum et Monachismum penitus, uti foetus infelicissimos, pepererunt, a Sathana iaciebantur, et serebantur in animis Christianorum hominum, id est, mysterium iniquitatis iam agebatur ut docet Paulus 2. Thess.2. Denique quod humanum ingenium uti suapte natura vanum est ita vanarum rerum amans est et audum, quales sunt omnes illae externae cultus Dei vel vitae sanctitatis species. Itaque mature tantae huic verae fidei et religionis pesti occurrere voluit Dei spiritus: sed propterea tamen non est excisa tanti, tamque noxii mali radix: sed statim in Ecclesia pullulauit, primum per Nicolaitas, et Ebionaeos: deinde per Gnosticos, denique per Mona

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.208]

chos, per quos tandem vis et autoritas huius tam sacrosancti Pauli praecepti, non tantum elusa, sed abrogata et prorsus antiquata est. Quaesitum autem est, Quid corporalis exercitationis nomine complectatur Paulus. Putat Chrysostom. corporis agitationem, quae sanitati conferat, significari, qualis est venatio, ludus, fossio, aut quae exercitamenta iubentur a Medicis ad superfluos corporis humores consumendos fieri. Rationem addit ille, quod corporis exercitationem cum ea, quae animi est, et spiritualis, confert, ut hanc utilem: illam nullius momenti homini Christiano esse doceat. falsa est haec interpretatio. Nam non agit medicum Paulus, sed Theologum: Et ut supra cum de cibis agebat, de iis eatenus disputauit, quatenus ad conscientiae tranquillitatem pertinere censebantur, non autem ad corporis valetudinem: sic hoc loco de exercitatione corporis disserens eam intelligit, in qua cultus Dei et nostrae sanctitatis pars quaedam constituitur, quoniam in

rebus externis eam homines collocabant. Est igitur exercitatio ista, de qua nunc agit Paulus, alia, quam censet Chrysostomus, et est ea, per quam carnis mortificatio, vitae sanctitas, et externa quaedam pietatis cultusque Dei professio demonstrari videtur inter homines, qualis quae in ieiuniis et afflictione magna corporis versatur. Haec tamen dicitur per contemptum σωματική, ne per eam animus vere reformari censeatur. aut quisquam reipsa propterea religiosior sapienriorque fieri iudicetur: cum tota vis et effectus istarum rerum circa corporis tantum maceratio

CAPVT IIII.

[p.209]

nem afflictionem et vexationem cernatur. Sed et σωματική quoque nominatur a subiecto. Est enim corpus, quod his modis atteritur, affligitur, et has extrinsecas actiones agit: quanquam ratione finis, quem spectant qui haec taedia perferunt, dici quoque potest haec exercitatio spiritualis, quod spiritualis vitae gratia fit. Haec igitur omnia externa sibi imponunt homines, et quae vocantur nunc regulae ordinis suscepti et professi, eas appellant Patres Α'σκησιν. unde veteres Monachi et Μονάζοντες et Α'τακτηαὶ dicti sunt: Paulus autem nominat γυμνάσιον, quod Α'σκήσις magis quiddam spirituale significare videtur: γυμνάσιον vero quandam tantum corporis vexationem ac agitationem, quae non tam commendat monasticum statum, quam illi commendatum esse inter homines voluerunt. Sed praestabat vocem Spiritus sancti retinere. In his autem externis rebus praescriptis obseruandis versatur tota Monachismi essentia, quam vocant. Nam in tribus hisce potissimum posita dicitur, in voto Obedientiae, Paupertatis, et Continentiae, tum matrimonii, tum certorum quorundam ciborum. Sed et illud quoque notandum est, Paulum hic non loqui de superstitiosa earum rerum obseruatione, qualis fit in Papatu, et praesertim a Monachis (eam enim prorsus damnasset Paulus, est enim superstitiosa, cum pars salutis nostrae aliqua in iis rebus statuitur uti fit a Monachis) sed de rerum indifferentium discrimine constituto, et in iis obseruatione quadam carnis conterendae gratia, ad tempus indicta, qualis a piis viris pro

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.210]

varia rerum, temporum, locorum, circumstantia fieri et suscipi potest. Hanc tamen totam vitae rationem et obseruationem, etiam ad tempus factam, dicit Paulus esse minimi momenti. At qui Monachi in iis ipsis rebus vitam Angelicam sitam esse volunt, et proram et puppim salutis et sanctitatis collocant. Neque tamen prorsus tales exercitationes damnat Paulus. Inter eas enim est ieiunium, et huiusmodi seruitus et maceratio corporis, qualem se etiam obseruasse ad carnem subigendam scribit ipse 1. Corinth.9. vers.27. et Psal.35.vers.13. Similis locus est Matth. 9.vers.14, et 15.vers.2. Romano. 14. vers.17.1. Corinth.7.vers.5. Dissimilis autem, primum, quia ait Paulus Ephes.5v.29. fouendam esse carnem: at qui istas rigidas exercitationes obseruat, vexat sese, suumque corpus. Ergo videtur inhumanus et saeuus, ut hae non tantum parum utiles dici debeant, sed sint prorsus damnandae. Respond. Cum moderatione istas esse a nobis suscipiendas, et ad tempus tantum: non autem cum superstitione, vel in perpetuum, ut docet Paulus 1. Corinth.7.vers.5. Nam omnes illae austerae, et seuerae Monachorum regulae, ab iis etiam

cum periculo vitae et valetudinis detrimento Obseruatae, fuerunt superstitiones merae et Diaboli praestigiae, qualia quaterduana ieiunia, perpetuae humi cubationes, stationes continuae, ut sibi sedere non permetterent: et reliquae huiusmodi saevae praeceptiones vel potius crudelitates in ipsam humanam naturam. Obstat etiam quod ait Paulus Rom.14. vers.17 Regnum Dei non esse in esca et in potu. Ergo fru

CAPVT IIII.

[p.211]

stra suscipiuntur ista vel ad breuissimum tempus. Respond. Cum ista sine causa et temere fiunt, frustrâ reuera suscipi a nobis. Cum autem ad carnem lasciuientem domandam, vel ut paratiores promptioresque ad Deum precandum simus, non frustra: quanquam in iis rebus tamen regnum Dei non est positum, sed in vera fide, regeneratione, spe, et obsequio eo, quod mandatis Dei praestatur. Pietas autem ad omnia) Α'ντίθεσις est, ex qua superior sententia illustratur. Pietatem autem vocat verum Dei cultum, qui ei ex ipsius verbo exhibetur. Primum autem hic fidem continet, deinde charitatem: deinde cordis sanctitatem et puritatem, quae externis actionibus se patefacit. Haec una res utilissima est, et inf. cap. x. vers.6. magnus quaestus appellatur. Caeterum exemplo Christi, qui nihil praeter caeterorum hominum morem habuit: et Ioannis Baptistae, qui istas exercitationes retinuit, nec propterea tamen Christo melior fuit, aut sanctior: imo vero nec cum eo ulla in re conferendus, hoc Pauli dictum perspicue confirmatur. Fuit enim sanctior illa Christi vita communis, quam austera et rigida vita, quam tenuit Ioannes. Huius autem suae definitionis et laudis de pietate argumentum Paulus profert ab effectu, vel signo, quod pietas vera sine his exercitationibus habet promissiones, nimirum vitae, tum Praesentis, tum futurae. Magna certe laus verae religionis. Sed cur vitae praesentis promissiones habeat pietas, ratio est, quod Deus est suorum in uniuersum et per omne tempus Pater et ουτής, non tantum

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.212]

post hanc vitam: sed etiam in hac ipsa vita. Bern sermo.4. in Psal. Qui habitat. Credo in his scapulis geminam Dei promissionem intelligendam, vitae scilicet eius, quae nunc est: pariter et futurae. Si enim solum promitteret regnum, et in itinere deesset viaticum, omnino conquererentur homines et responderent: Magnum quidem est, quod promittitur, sed illuc perueniendi facultas nulla datur. unde omnem excusationem Deus ademit. Deus igitur iam se eorum Deum ex hac vita esse ostendit, et iis benefacit Psal.36. Incipit enim Dei promissio impleri in iis, etiam in hac vita. Obstat quod fides res spirituales, et eas etiam absentes spectat, non autem praesentes. Neque proprie corpus: sed potius beat et spectat animum. Bona enim spiritualia pollicetur Deus potius, quam temporalia Hebr.II. vers.1. Respond. Bonorum quidem spiritualium promissionem potissimum et praecipue habent et spectant fides et pietas: sed tamen etiam de suis curam habet in hoc mundo Deus, et illis bona terrena, quantum satis esse perspicit, largitur. Nam ea a se peti et vult et praecipit in oratione Domimca. Sunt autem quaecunque a Deo pii obtinemus ex mera ipsius bonitate, et ea gratuita, non ex mercede. Ilue bona terrena, siue coelestia spectentur, ut docet perspicue hic locus, qui ea omnia Dei promissiones

appellat. Admonet hic locus, ut de Monachis aliquid dicamus, quia hi Ἀσκηταὶ primum sunt appellati: veluti a Philone Iudaeo, si modo de Monachis Christianis potius, quam de Essaenis et Iudaeorum Monachis agit Philo: deinde a Basilio, et aliis, qui e

CAPVT IIII.

[p.213]

tiam Monasticas regulas Ἀσκητηρίων nomine inscripserunt. Μονάζοντες et Μοναχοὶ appellati sunt, quod vitae solitariae genus elegissent, qui hoc modo viuere instituissent. Μοναχὸν autem putant Canonistae ex can. Placuit S Agnoscat 16. quaest.1. dictum composita voce, ἀπὸ τοῦ μόνου et ἄχος. Quae sane vera est hoc tempore Monachorum etymologia. Sunt enim illi re vera unica pestis mundi, ut et ex veteri quoque Epigrammate iampridem intelligebamus. Sed falluntur et Papae et Papistae et Monachi in nominis sui etymo. Est enim syllaba xos ἐπενθέβης tantum, ad vocem μόνος, a qua fit deriuatio vocis huius, Μοναχός. unde et Μοναχᾶ et Μοναχο et Μοναχῶς vocabula Graecis scriptoribus etiam ante monachorum exortum defunctis usitatissima. Basil de Trinitate agens quaque personam Μοναχῶς ἐκφωνεῖθς, id est se orsim pronuntiari dixit. Latine ipsi se Religiosos vocarunt, quasi reliquus populus Christianus sit irreligiosus. Item et Canonicos quoque et Regulares, et aliis nominibus ad sui commendationem. Sed et Mandritae etiam sunt appellati a cauernis, quas isti Troglodytae subibant, et ubi latebant. Monachus quid sit nondum perspicue finiri potuit, etsi variae a variis descriptiones tentatae sunt. Neque enim ex vestitu et professionis vestimento definiri potest, quia, ut vulgo dicitur, vestitus non facit Monachum: et tale est monstrum Monachus, ut una forma non constet. Tandem definitum est, esse eum Monachum, qui haec tria vota solenniter suscepisset seruanda, Paupertatem Continentiam coniugii, et Obedientiam uni cui

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.214]

dam certo praeposito, et in eadem vitae regula degenti. Viuendi quidem instituta et regulas posse esse in quoque ordine Monachorum diuersas, haec tamen tria vota esse ipsius vitae Monasticae essentialia, et ab ea semper indiuulsa. Quod Thomas Aquinas in 2^aae et in opere Contra impugnantes. Religion. prolixè docet. Nam qui definiunt Monachum esse militem Christi: vel agricolam terrae: vel Angelicum hominem, non modo rem non explicant: sed quod experientia huius aetatis demonstrat, mentiuntur, cum nullus hodie Monachus sit huiusmodi. utcunque maxime superstitiosum vitae genus est, et a Turcis etiam hodie in blasphema ipsorum doctrina semper retentum, quia fuculo faciendo hoc genus hominum est aptissimum. A Iudaeorum Essenis, ut multi existimant, primum introductum fuit, et institutum: et inde postea ad Christianos translatum a superstitiosis hominibus primum Ægyptiis, deinde Syriis: postea Asiaticis, demum Graecis et Europaeis, ne ulla pars orbis tanti mali experta esset, et immunis. Certe post Christum natum Anno 300. maxime in Ægypto commendari coepit. Fuit enim ea regio, uti Arrianismi, et Meletiasmi, maximarum narcicomitarum etiam Monachismi satrix et ferax aut siue propter solitudines, quas hoc hominum genus ferum prorsus et agreste captat: siue propter innatam illi genti superstitionem praeter caeteras mundi nationes.

In occidente hoc hominum genus fuit posterius et notum et receptum, et demum sub Vitaliano Pontifice Roman. coeperunt Monachorum coenobia erigi. Sed tamen, ut externis

CAPVT IIII.

[p.215]

rebus homines fere faciliusque capiuntur, quam vera sanctitate: sic hoc nouo hominum genere exorto et terris monstrato, omnes miro stupore affici, nouum hoc vitae genus in coelum tollere, et cum ad scripturae regulam non examinarent, (quod tamen Basil. Magnus vitae Monasticae praeco fieri vult) solum beatum praedicare coeperunt. Hinc laudes horum hominum immensae extiterunt, et hyperbolice decantatae, etiam a priscis scriptoribus quibusdam, qui Basilium sunt sequuti. Nam Iustini Martyris, Tertulliani, Cypriani, Irenaei, Ignatii seculo hoc monstrum hominum nondum natum in orbe Christiano fuerat, quicquid Eusebius ex Philone narret: cum Philo non de Christianis, sed de Essaenis Iudaeis loquatur, quae res non fuit, ut aliae multae, ab Eusebio observata, quemadmodum praeclare Chemnitius in Examine Tridentini concilii probat, quicquid Dionysius ille consecrationis Monachorum in Hierarchia meminerit. Quidam hoc hominum genus ex persecutionibus, iis praesertim, quae saeuissimae contigerunt sub Maximino, et postea Diocletiano, exortum censent, quod cogerentur pii homines in vastas solitudines confugere, ut persecutorum immanitatem euitarent. Et certe haec causa erat probabilis nisi ἔξ ἀπέρβως potius animi, quam ex ulla necessitate appareret homines hoc sibi iugum imposuisse, et eo tempore, quo nullae erant persecutiones: sed summa pace fruebatur Ecclesia. Deinde nisi ipsa historia Ecclesiastica eo tempore, quo Monachismus adhuc pene recens erat, scrip ta, aliud diceret, quae refert hoc institutum vitae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.216]

ad quendam Ammonium virum Ægyptium et coniugem. Eremitarum enim author fuit Salas, ut ait Nicephorus, quanquam Isidorus in libris de Officiis non tantum a Ioanne Baptista: sed etiam ab usque Elia Propheta huius vitae primordia repetit, tam est bonus Monachorum patronus. Certatim igitur omnes ingenii sui aciem in hoc vitae genus extollendum contulerunt. Alii enim, ut Ambrosius epist.82. Monasteria scholas et officinas virtutum appellarunt, Chrysostom. dixit, ut in coelo sunt astra: sic in terra esse ordines diuersos Monachorum. Alius dixit, ut e paradiso terrestri quatuor flumina fluebant, sic ex Ecclesia quatuor Monachorum ordines extitisse. Alius, velut Hieronym. et Bernard. susceptionem Monachismi vocat secundum Baptismum, per quem remissio omnium peccatorum obtineatur. Alius Monachismum esse dixit Angelicam vitam, ut Thomistae omnes, quo sibi maiores in vitae suae errore delicias faciant. Nos et ex superstitione primum inuentum esse hoc vitae institutum defendimus: et mere esse Diabolicum, cum pars quaedam cultus Dei, et vitae sanctitatis in hoc externo rerum genere posita sit, et praeter Dei verbum salutaris, et beata vita definita. Etsi enim admittimus minus fuisse olim corruptos Monachorum mores, quam nunc sunt, tamen haec ipsa vitae institutio fuit a Christi vita prorsus aliena, et superstitionis plena, et nulla alia de causa, nisi ex ἐθελοθρησκεία et idololatrica rerum externarum admiratione inuenta, et fuscepta.

Admitto igitur quod de Monachis suae aetatis scribit Chrysost. Homill. 14. in Timoth.5.

CAPVT IIII.

[p.217]

his verbis, quae recito ut appareat, quantum nostri Monachi ab illis veteribus differant. Verae, ait ille, domus luctus sunt Monasteria, ubi cinis atque cilicium: ubi solitudo, ubi risus nullus, nullus negotiorum secularium strepitus, ubi ieiunia, ubi terrenorum duritia lectulorum, ubi munda sunt omnia. Nullus ibi nidoribus locus, nulli sanguinis riui, etc. quae quantum ab Monastica vita nostri seculi differunt vident omnes. Et Bernardus in Apolo. ad Guill. Abbatem verissime multa de luxu Monachorum et ἀσωτία dixit, quae hodie, uti alia vitia omnia, in iis maior est et intolerabilior, quam unquam: imo vero prorsus insanabilis et inueterata. Sed et hoc vitae genus viris quibusdam bonis statim displicuit, et postea Synodis uti Gangrens. et Matisconensi, improbatum est et velut superstitiosum damnatum. Modum vero non habuit, cum quotidie noui ritus, inauditaeque superstitiones inducantur, ut nouus Monachorum ordo excudatur, veluti Stilidae olim: nunc Iesuite, adeo ut non si mihi centum sint linguae, sint ora que centum, ferrea vox, possim eorum varias comprehendere formas. Sed et illud immane, quod inter eos ipsos huiusmodi genera reperiuntur, quae humanam exuant naturam prorsus et in belluinam mutant qualia sunt haec Armenta Βασκοὶ et ἀπαθείς ut est apud Nicephorum libus 14. cap.50. Tamen nunquam istae laudes tantum obtinuerunt, ut propterea reliqua Christianorum genera, quae nihil cum ista ἀυθαδεία et vitae genere commune habent, minus ad Christum pertinere censerentur. Dixit Paphnutius Episcopus in Nicaena Synodo, in omni ordine, et non in solo Mo

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.218]

nachatu, posse homines placere Deo. Bernard.in in sermo. in Psal. Audiam:tam coniugatos, quam Monachos esse saluandos affirmat, et idem in sermone 66.in Canticum cantic. Eorum genera fuerunt primum duo tantum, Eremitarum, et Coenobitarum, ut ait Sozomen. libus 3.cap.16. Quae multiplicata postea, ut docet Euagrius libus 1 cap.21. in quatuor excreuerunt, uti etiam ex Cassiano apparet Collat. 18.cap.4. Alii enim fuerunt Coenobitae, alii Anachoretæ, alii Sarabaitæ, alii Rhomoboitæ, ut etiam docet Hierony. Coenobitæ qui sub uno capite in coetu viuunt: Anachoretæ qui in coenobiis primum instituti, seorsim postea vel singuli, vel bini in solitudines secedunt, ibique habitant, non in coetu. Horum author fuisse dicitur ab aliis Paulus quidam, ab aliis Antonius. Quod vitae genus plane ferum est et agreste et ab ipsa hominis natura et definitione dissentaneum, qua dicitur homo esse ὁ ὢν πολιτικόν, et praeclare M. Tullius docet ne si quidem alicui omnia virgulta diuina suppeterent, optaturum tamen eum ut viueret in solitudine et procul a reliquis mortalibus more ferarum, quod isti Anachoretæ faciunt. Sarabaitæ in cellulis habitant, et Ana choretis sunt peiores. homines vagi de auari qui in Ægypto praesertim fuerunt. Rhomoboitæ qui terni habitant in cellulis suo arbitratu viuentes, effrencs, et nulli capiti parentes. Hi pessimi omnium ut in epist. ad Eustoch. testatur Hierony. qui eos vidit. Stilidae siue Columnarii a Simeone instituti, ut ait Euagrius, qui in columnis habitant, ut nec in terra, nec in coelo viuere videantur. Socrat.

CAPVT IIII.

[p.219]

ra enumerat Gnosticos, Coenobitas, Practicos, Eremitas, ut varium fuisse hoc totum genus facile appareat. Hi etiam ordines et distinctiones posterioribus temporibus sunt mutatae, et aliis nominibus appellatae. His enim successerunt quatuor alii Monachorum ordines, nempe Benedictinorum, Augustinianorum, Carmelitarum, Praemonstrensium, qui postea se in infinitas propagines diffuderunt, Mendicantium (quos verius alii fratres Manducantes vocant) et non Mendicantium, et variae distinctiones inter eos inductae a colore vestis, a genere cibi, a forma calceorum, ab amplitudine manicarum, a forma pallii, et huiusmodi aliis nugis, quasi eae res sint porta coeli et salutis nostrae causae. Antea tamen tres tantum ordines Monachorum enumerabantur scilicet, Sancti Basilii, Sancti Augustini, et Sancti Benedicti, ut est in cano. Pernitiosam 18. quaest. 2. Anno vero Domini 500. ista non apum, sed fucorum potius examina varie et sparsa sunt et multiplicata per totum terrarum orbem, imprimis autem per Palaestinam, Cappadociam, Asiam, Graeciam, et Ægyptum, tanquam Apocalypseos locustae, sese diffuderunt, et praecipue in Sceti, siue Staitide Ægypti Nomo siue praefectura, ut Sozomenus libus 6.cap.7. tradit. Monasteria vero in urbibus etiam furiose erigi coeperunt Anno Domini 700. et postea Velut autem scholae quaedam aedificari primum coeperunt, et velut officinae literarum in summa totius mundi barbarie: quae per Gothos, Vandalos, Hunnos, et Erulos inducta fuerat. unde Iuo scribit in Iustiniano Florum quendam Gallorum

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.220]

Francorum procerem prope Aurelianensem ciuitatem coenobium sancti Benedicti condidisse, vbi Maurus ipsius Benedicti discipulus, ut ait Sabell. Ennead. 8 lib 2. docuerit, et Floriacenum Monasterium adhuc hodie appellatur. Certe ab hoc vitae instituto prorsus nunc nostri Monachi degenerarunt, quorum coenobia, non sunt literarum officinae, sed harae porcorum, et pascua hominum cantillando viuientium, more cicadarum. Tamen postea usurpatum est, ut poenae loco in Monasteria detruderentur homines inertes, scelerati et immorigeri, et tonderentur, ut ex historiis praesertim Francogallorum apparet, et Gregorio Turonensi. Quis autem usus fuerit istorum hominum varie quaesitum est, quae item regulae. Ac regulae ut Nicephorus ait libus 9. cap. 14. hae primae erant, ut omnia essent libera, votum autem perpetuum ista professio non haberet: adeo ut nec ciborum, nec ieiuniorum certa tempora et indicta essent, sed quantum vellent ederent, et biberent, et operarentur: item quando vellent, ieiunarent. Atque ita Pachomius primas regulas instituerat. Sequuti sunt alii qui restrinxerunt illam libertatem. Ac primum in vestitu: post autem in cibis. Qui primus autem instituta ista scrupulosius et minutius vel explicasse vel tradidisse censetur, est Basilius, siuecis est, qui Magnus dicitur: siue alius, eoque recentior. Ergo quoad habitum, cucullis sunt usi sumpto more ab Ægyptiis Monachis, ut Cassia. scribit. Melotis item. i. ouilibus vestimentis, et vilibus pannis, Colobiis lineis ad imam usque cubiti partem pertingentibus, ut expeditas ad

CAPVT III.

[p.221]

operandum manus haberent, Cilicio, et Succinctoriis siue subligaculis, et pelliceis, quae lineo colobio operiebantur, unde superpellicea dicta, Gal. des superplis. Colores in habitu varios habuere, et gestauere: calceamentorum nullus inter cos, utpote in calidis regionibus primum habitantes, fuit usus, ut Cassianus docet. Quoad ipsam autem corporis eorum formam, comas alebant et barbam resecabant, contra quam tamen Epiph.haeres. 80. decorum viris Christianis esse censet. Barbam enim μορφήν ἀνδρός vocat, et in concilio Carthaginensi clerici barbas radere veriti sunt: sed non sunt Monachi de numero clericorum. Accincti semper lumbis incedebant, et pecunias cumulare vetabantur. Nuptiis item et festiuitatibus interesse prohibebantur. Operari autem iuebantur quotidie, id est, in agro aliquid fodere, aut arare, aut ferre, ut victus vel ipsis vel toti sodalio in quo viuebant, superesse posset. Praecepta quoque in ciborum delectu et genere contra Pauli regulam illis instituta sunt. Alii enim herbas tantum, alii oua, alii pisces: alii omnia comedere permittuntur. Ieiunia tamen quaedam illis ad certam mensuram et dies certos praescripta fuerunt: et mirum silentium, quod non est hodie in nostris Monachis, cum nusquam inuidia et murmur maius frequentiusque locum habeat, Denique nulli Monacho esse sine cella licuit, ne velut piscis siue aqua viuere existimaretur. Hae sunt nugae, sed potius hae sunt superstitiones et idololatricae caeremoniae, in quibus hoc vitae institutum, et Christiana (si Deo placet) sanctitas fuit tandem, abolitis verae sanctimoniae praeceptis, collocata.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.222]

Quasi illa in his externis ἐτάδιαφόροις rebus insit: quae in mentis renouatione, veteris hominis depositione, et noui susceptione posita est, in fide Christi, in charitate proximi, in omni internae et externae immunditiae expurgatione. Sed ita homines sibi praestigias istas fecerunt, ut aliud quid esse sanctum, quam istam viuendi rationem non arbitrarerentur. Denique isti homines et seditionum in Ecclesia magnarum authores fuerunt, ut Euagrius libus 3.cap 32. totaque historia Ecclesiastica docet: et pessimorum errorum tum ipsi inuectores, tum propagatores, veluti Messalianorum, Antropomorphitarum, Pelagianorum, Iudaeorum, Abelonitarum, Samaritanorum. Quod non tantum testatur Theodorit. libus 1.cap.1 Histor. sed ipsa rerum veritas et experientia: cum nulli alii sint hodie Antichristi, totiusque Papisticae perfidiae maiores patroni, et fulcimenta, quam tota ista Monachorum factio et coitio. Sed quaesitum est, cuius in Ecclesia usus fuerint isti homines. Respond. Certe nullius, cum nec Presbyteri, nec Diaconi, nec Episcopi essent. Itaque de se vere illi istud Horatianum dicere possunt. Nos numeri sumus. et fruges consumere nati. Proci Penelopes. nebulones, Alcinoique. monachi officia populo celebrare non possunt. Monachus officium plagentis habet, non docentis. Ergo nullum munus Ecclesiasticum gerunt, sed nec gerere, quatenus Monachi sunt, debent aut possunt, non concionari apud populum: non Sacramenta administrare. Claret enim et certum est, ait Bernardus, quod publice praedicare Monacho non conuenit, nec Sacramenta admini

CAPVT III.

[p.223]

strare, quia ne clericorum quidem loco et numero censentur. Nullam enim in Ecclesia vocationem legitimam habent Monachi, ut est in cano. Alia est causa et cano. Nemo potest 16. quaest.1. et apud eundem Bernardum epist.42. labor et latebrae, ait, et voluntaria paupertas, haec sunt Monachorum insignia, haec vitam solent nobilitare Monasticam. At, Audite nostri seculi Monachi, vestri oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt: vestrae linguae in omnibus audiuntur conciliis: vestrae manus omne alienum diripiunt patrimonium. Quod si Monachorum sceleratissimam vitam pingere aut narrare vellem: nulla mihi Ilias satis esset. Sed quaero, cuius primum rei et utilitatis gratia hoc vitae et hominum genus institutum, inuentum, et productum fuit? Respondeo ego quidem, Nullius. Nam in canon. Generaliter S Hoc idem 16. quaest. 1. Abbatem quemlibet et cuiuslibet Monachorum coetus praefectum simplici ostiario Ecclesiae postponendum esse et subiiciendum aperte responsum est, durauitque usque ad Syricii Papae spurcissimi tempora, ut Monachi Monachi simplicitate manerent, clerici autem nullo modo fierent, non praedicarent, non celebrarent officia in Ecclesia. Postea vero paulatim gens ista, instar locustarum, e suis desertis, et e suo coeno velut ranae emergere coeperunt, et tandem effecerunt, ut speciali priuilegio (sed toti ordini a Bonifacio quarto, ut alii volunt: ut autem alii, ab Innocentio secundo concessio) quilibet Monachus Sacerdos et sacrificulus fieri possit et Doctor, et praedicator, et Sacramentorum administrator de consensu Abbatis, et Episcopi

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.224]

pi, et curionis, in cuius paroecia ista agit. Ex quo postea factum est, ut in maximas Ecclesiae Papisticae dignitates, veluti Episcopatus, Archiepiscopatus, Papatum denique ipsum, isti crabrones et locustae inuolarent, et iam ipsius Papismi solae columnae restarent. Quo hominum genere nihil habet uniuersus orbis pestilentiosius, superstitiosius, impudentius, audacius, crudelius, ambitiosius, aut denique magis auarum et rapax. Hoc autem omne vitae institutum quam procul absit a Pauli praecepto, et ἀσκήσει, cuius hic mentionem facit, vident omnes: imo vero ut nihil quicquam cum Dei verbo consentaneum habeat sed potius mortis Christi beneficium, et nostrae coram Deo iustificationis causam (quae in uno Christi sanguine est) ad cibos et colores vestium merasque superstitiones et blasphemias transferant, in hac Euangelii luce intelligunt omnes, ut mihi non duxerim necesse diutius ista refellere, quae vel indicasse satis est ad refutasse. Redimus igitur ad Paulum nostrum. 9 *Fidus est hic sermo, et dignus qui omnibus modis recipiatur.* Commendatio superioris doctrinae ab utilitate et illius praestantia. Tum enim fidelis est haec doctrina: tum vero omnibus utilis, qui illam audiunt, illique credunt. Praecautio quoque et praemunitio quaedam haec esse videtur aduersus varias animi dubitationes, quae ex superiori doctrina solent oriri. Tantum. n. abest, ut fideles felices iudicentur, ut et miseri et probrosi passim et vulgo esse censeantur. Quod iudicium falsum esse pronuntiat hoc loco

CAPVT IIII.

[p.228]

Spiritus sanctus et seq. versiculo. Quae sit autem sententia huius orationis supra cap.1.V.15. fusius ex posuimus. *10 Nam idcirco etiam fatigamur, et probris afficimur, quod speremus in Deo vi uo, qui est conseruator omnium hominum, maxime vero fidelium.* Occupatio est, quae per digressionem iniecta est, ne superior illa pietatis commendatio falsa esse censeatur, propter varios rerum euentus et duram piorum sortem, quae in hoc mundo prorsus misera esse apparet et afflicta, tum in corpore ipso, tum in honore. Respondet autem et negat eam sortem Paulus propterea esse miseram et infelicem existimandam, idque respond propter Causam propter quam patiuntur, pii: et Exitum, qui cernitur, et inde speratur. Acfinis siue causa, propter quam pii affliguntur, praeclarissima est. Est enim pietas et ipsa doctrina coelestis, et spes in Deo viuo, non in idolis, qua nihil melius. Exitus etiam laetus et felix est. Id quod probat argumento sumpto a minori ad maius. Deus enim, qui omnium hominum est conseruator, multo maxime suorum et fidelium custos est et liberator. Haec est summa totius uoctrinae I'auli. Disputat Chrysost. atque ambigit, utrum vox συτήρ hoc loco referri ad vitam, et salutem aeternam debeat. Sed hic non potest. Neque enim omnes homines vitam aeternam consequuntur, sed soli fideles, quanquam tamen omnium est custos, conseruator, et benefactor Deus, ut est Ps.36. quatenus nempe omnium hominum est creator et opifex.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.226]

Spemautem coniungit cum doctrina Paulus, cum ait (quod speremus in Deo) quia haec cognitio, quae Per fidem et Euangelium a nobis habetur, non est euanida quaedam phantasia de Deo, sed est huiusmodi agnitio, quae spem, eamque certam in Deo nobis afferat, et inserat. In quo differt a reliquo cognitionis genere. Nam aliae sunt tantum in animo et intellectu versantes cogitationes, neque cor hominis mouent, afficiunt et mutant, haec vero etiam in corde ipso est certissima fiducia, quod afficit et inclinatur ad Deum amandum, eiusque promissiones certissime sperandas et expectandas, ut est in cap. 5. Epistolae Pauli ad Romanos. Sed et vox haec speramus pro credimus posita videri etiam hoc loco potest. *11 Haec denuntia et doce.* Commendatio superioris doctrinae ab utilitate, quae ex illius praedicatione colligitur. Est enim haec utilis doctrina, cuius praedicatio est sic a Paulo praecepta, ut et saepius inculcetur, et Pro imperio et potestate ministerii Euangelici proponatur, uti Dei ipsius vox. Ergo comparatione quadam superiorem doctrinam magni esse in Ecclesia momenti docet probatque. Nam etsi alia capita doctrinae doceri a pastore debeant: hoc tamen doctrinae caput, per quod falsus Dei cultus oppugnatur, inanes caeremoniae et superstitiones euelluntur, saepissime et frequentissime repeti, doceri, ac inculcari debet. Atque hoc faciendum esse affirmat Dei spiritus, id est, doctor ille, qui optime nouit, de quibus sedulo et saepius

CAPVT IIII.

[p.227]

edocendi et commonefaciendi sumus. Quo minus nobis molestum aut fastidiosum esse oportet, si saepe saepius in Ecclesia hanc eandem doctrinam a pastoribus audiamus,

quia maxime nobis est salutaris. Paulus Philip.3.vers.1. dicit tutum et urile esse, ut eadem nobis saepius repetantur. Idem docet et affirmat Petrus in 2. Epist. cap.1. vers.13. unde vae delicatis hominum auribus, qui abusus doctrinae et superstitiones Papisticas nunquam a concionatoribus Euangelii taxari vellent. Denique ex hoc ipso apparet, eam maxime a pastoribus doctrinam proponendam, quae necessaria est, et utilis: non autem quae inutiles et vanas quaestiones habeat. Colligit vero ex hoc Pauli dicto Chryso. duplex esse pastoris munus in proponendo Dei verbo pro rerum, quas tractat, et personarum, apud quas agit, ratione, nimirum ut Doceat, et Ea quae sunt obscura, et Eos, qui sunt obsequentiores. Item Denuntiet, propotestate et imperio sibi a Deo dato, Ea, quae omnes concedunt esse vera, Eis, qui sunt contumaciores et magis rebelles. Quod certe verum est. Debet enim pastor nonnunquam increpare et virga.i. seuetitate uti, ut ait Paulus 1. Corinth 4.vers.21. et 2.Timoth.4. 12 *Nemo tuam iuuentutem despiciat, sed esto exemplar fidelium in sermone, in conuersatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate.* Νεθήτοις. Admonet enim qua ratione et grauitate superior doctrina sit a Timotheo propo

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.228]

nenda ac illi ipsi sit in omni ministerii Euangelici quod obibat ratione conuersandum et agendum. Adeo ut etiam haec praecepta ad reliquos pastores pertineant, qui nobis in Timotheo, tanquam in perfecti ministri idea, a Paulo depicti proponuntur. Est vero hic locus etiam tacita regressio ad superius institutam disputationem de officio veri et Euangelici pastoris, quam et hoc, et sequenti capite persequitur. Haec est igitur ratio ordinis, ne putemus hoc scriptum Pauli esse scopas dissolutas. Quod Athei obriciunt. Summa vero huius doctrinae eo pertinet, ut doceantur pastores superiorem doctrinam reuerenter et grauiter tractandam esse: et in reliquis ministerii et muneris suipartibus ita illis esse conuersandum, ut nemo eos, quantunvis aetate iuuenes, despiciat vel contemnat: sed sint totius gregis exenplar in Verbis, et factis, et in Doctrina, et in vita, Videri autem potest non ad omnes in uniuersum verbi Dei ministros pertinere haec Pauli exhortatio: sed ad eos tantum, qui adhuc iuuenes sunt: neque dum sibi per aetatem eam auctoritatem compararunt, per quam sint populo commendabiles et venerandi, quales sunt adolescentes adhuc pastores, et nondum prouectae aetatis. Sed cum etia fiilino lonorentur, qui, quanuis aetate grandaeui, moribus tamen sunt iuuenes, certe ad senes etiam haec praecepta pertinent, ne hi ipsi in ea aetate propter morum dissolutionem contemnantur, si idem agant, quod homines moribus iuuenes et proterui, et lasciuui et leues. Quae certe vitia adolescentiam sequi et comitari solent. Dicit Paulus reorvtoç, id est, Iuuentutis. Differt

CAPVT III.

[p.229]

haec aetas, a Pueritia, Adolescentia, Virili maturaque aetate, et Senectute. Est enim iuuentus post adolescentiam, et ante virilem aetatem veluti a decimo septimo anno aetatis ad vicesimum quintum, intra quos annos existimo tunc fuisse Timotheum: quemadmodum adolescentia est post pueritiam, et ante iuuentutem a septimo anno aetatis

ad decimum septimum. Sic Pythagorici distinxerunt ut apparet ex Laertio libus 8.in vita Pytha. gorae etsi plures annos cuique aetati tribuit. Solon Atheniensis in epigrammate distinguit hominis totam vitam in septem aetates. Sed Ioannes in prima Epistola cap.2.vers.13. et 14. tres tantum constituit. Nos nostram distributionem sequimur, ex qua cuius tunc aetatis fuerit Timotheus intelligi potest, et quantis in ea aetate Dei donis, et iis quidem summis et egregiis, ornatus fuerit. Id quod etiam apparet ex secunda Epistola ad eundem et ad Philip.2.vers.18. Remedium autem per subiectionem affert Paulus, per quod efficiatur, ne ulla pastoris aetas contemni vel possit, vel debeat. Est autem si illi se exemplar caeterorum fidelium praebeant in vita et doctrina. Igitur ex hoc loco colligitur iuuenes eligi posse in ministros, si iis Dei donis excellent, quae ad tantum munus requiruntur. Supra cap.3 vers.6.diximus, quae aetas olim cuique muneri Ecclesiastico exercendo praescripta fuerit a Synodis ut hic repetere nihil sit necesse. Sed apologo lepidissimo docet Aesopus non semper canitiei et barbae inesse sapientiam. Describit autem fusius Paulus illa duo, quae diximus, id est, quibus in rebus pastores gregis ex

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.250]

emplar, ut ipse cum Petro 1.epist. cap.5. loquitur esse debeant. Ac primum summatim quidem inquit, ἐν λόγῳ id est, Verbis siue dictis, ἐν ἁνὰς πορὶν id est, Conuersatione et factis, toti gregi praelucere pastorem oportere. Postea vero quasdam virtutes addit, ex quibus distinctius haec duo parantur et docentur: et tum vitae, tum ipsius linguae vera reformatio oritur, tanquam ex ipsis fontibus. Obiter dixerim hoc genus dicendi esse ἀσύνθετον, quod maiorem vim habet, et facit, ut singula diligentius perpendantur a nobis. Ergo inter eas virtutes praecipue commemorat Paulus, Charitatem, cui subiicit Spiritum siue zelum. Charitas autem hic tum ea, quae in Deum, tum in proximum est, significatur, cui subseruire debet spiritus ipse, id est, feruor animi:atque illa etiam dona, quae Dominus cuique fidelium donat et concedit, charitati ancillari oportet. Deinde addit, charitati suum fontem, nempe Fidem, cui subiicit Puritatem siue Castitatem. Ergo fides haec non tantum est doctrina, vel cognitio: sed etiam ipsa in Dei promissiones per Christum acquiescens assensio et voluntas, quae parit ex se tanquam vberri mum fructum ἀγνείαν, id est, castitatem. Haec autem castitas non tantum abstinet alieno thoro, E libidine fasciua: sed omni vitae impuritate, quae Christianae sanctitati contraria est. Ex his igitur quatuor fontibus pene omnis vitae sanctitas reformatio et exemplum nascitur. Ergo vanae illae Episcoporum commendationes ex insulis, lituo siue pedo chirothecis, annulis, cothurnis, fandaliis, et caeteris huiusmodi nugis facessant, quae in Papatu, tamen tanquam certissima Episcopatus

CAPVT III..

[p.231]

insignia, ornamenta, et testimonia dantur, et solenniter gestantur. 13 *Interim dum venio, attende lectio ni, exhortationi doctrinae.* Α'κολούθησις est. Nam sequuntur variae exhortationes, quas muneris Ecclesiastici dignitati consentaneas esse vidit Paulus, et necessario addendas. Ex his autem quantum sit hoc onus, quanque sedulo capessendum et

diligenter exercendum intelligere certe debemus, ne segnes socordesue ipso Episcopatus titulo, vel fastigio turgidi et insolentes, vel etiam reditu et bonis contenti torpeamus. Sunt enim hae cohortationes, tot Spiritus sancti aduersus pastores negligentes et muneris sui grauitatem non apprehendentes fulmina vel tonitrua. Neque enim tam Timothei gratia dicuntur ista, quam omnium pastorum, quorum verissimam et optimam ideam nobis in Timotheo format et pingit. Denique si tam ardems in Dei metu et tantus vir Timotheus iis stimulis eguit, quid nos? et quot quantisque exclamationibus et puncturis sumus excitandi? Est autem hic exhortationis et admonitionis locus non unus, sed quadruplex. Omnes quidem eo tendunt, ut sedulo et diligenter pastores suo muneri intendant et incumbant. quilibet tamen locus exhortationis habet quoddam peculiare et necessario considerandum. Prima igitur haec est exhortatio et admonitio, attendendum et assidue versandum Ministro Euangelico in Sacrae scripturae lectione. Vox enim, lectionis, generaliter hoc loco enuntiata ad Sacrae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.432]

scripturae tamen lectionem specialiter restringi debet, quia non simpliciter hoc requirit a pastoribus Paulus, ut aliquid legant quodcunque tandem sit, sed ut facrum Dei verbum euoluant. Hanc esse Pauli mentem apparet ex fine, propter quem attendendum lectioni docet, nimirum ut pastor Doceat gregem suum, et Exhortetur, quae sunt duae muneris Ecclesiastici partes praecipuae. Doctrina, tum in Verorum dogmatum traditione, et Falsorum refutatione posita est. Quorum neutrum nemo facere, nisi apprime et abunde verbo Dei instructus et diligenter in eo versatus potest, cum ex eo uno fonte et veritas Dei fit haurienda, et mendacium illis armis oppugnandum, illoque gladio iugulandum Actor. 18.vers.28. Exhortatio est in Bene iam currentibus confirmandis, Improborum acri reprehensione: denique in frigidis excitandis. Illi autem stimuli: non nisi ex Dei promissionibus et minis, addi possunt. Haec igitur omnia Dei verbo continentur, quod idcirco et versandum et meditandum est diligenter. Ergo non satis est Episcopus et pastores quaedam legere (nam nec fabulas Poëtarum, nec vanas et inutiles Philosophorum scriptitationes terere debent, aut iis immorari) sed oportet eos Dei verbum scriptum assidue contrectare. ut autem ad Pharisaeorum scripta et scholas non remittit suum Timotheum Paulus, neque nos etiam ad Scholasticorum et Sophistarum Sorbonistarum Academias reuocandi sumus, ut veri Theologi euadamus: sed ad sacrum Dei verbum et ad eos scholas, ubi illud pure docetur. Sic Paulus 2. Timoth.4. vers.13. libros suos et

CAPVT HIII

[p.233]

membranas, in quibus aliquid descriperat priuatae memoriae causa, sibi Troade afferri vult Similis locus 2. Pet.1.V.19. Dissimilis Mat.10.v19. Respo. Christum quidem nolle pastores esse in legendo Dei verbo negligentes: terreri tamen nos non vult vel conspectu vel doctrina vel fama nostrorum aduersariorum, cum ipse nobis sit suo spiritu potentissime affuturus, et quae ad conuincendos veritatis Dei hostes necessaria sunt suggesturus. Addit Paulus, donec venio. Quae limitatio non excludit tamen reliquum tempus, quasi praesente Paulo Dei verbum contemnere Timotheus debuerit. Nec facit

pastorum, et praeceptorum nostrorum magna et excellens doctrina, ut in Dei scriptura euoluenda fiamus desidiosiores: sed contra nos magis illorum egregiae dotes debent excitare, ut quae illi proponunt doctissime, ad exemplum Thessalonicensium, cum scripto Dei verbo conferamus, diligentiusque et lubentius a tantis viris ediscamus. Denique quod nullum tempus praescribit Paulus, ac ne longissimum quidem, post quod cessare debeat a studiis Timotheus, ostendit nos per totum vitae tempus proficere posse: tamen non facit, ut videatur inepta certorum annorum certique spatii definitio, intra quod tum Theologiae: tum aliis artibus et facultatibus sit studendum, operaque ponenda, quanquam potius ex ipso cuiusque profectu id diiudicandum est, qui apti sint ad ministerium vel gradum adipiscendum, quique plurimum profecerint, quam ex ipso temporis curriculo et spatio, quo versantur in Academiis. Quod autem quidam putant, et ex hoc loco col

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.234]

ligunt fuisse scriptam hanc epistolam, cum Paulus in Syriam postremum venturus esset, non video habere satis firmum argumentum et fundamentum. *14 Nec negligito donum quod in te est: quod datum est tibi ad prophetandum, cum impositio ne manuum presbyterii.* Secunda exhortatio ab officio vel fine donorum Dei, quam amplificat etiam a circumstantia, eaque duplici nempe a Doni Dei excellentia, quo praeditus erat Timotheus, et Prophetia quae de Timotheo praecesserat, quod utrunque delebit et deturpabit Timotheus, nisi suo muneri diligenter operam nauet et impendat. Eodem vero modo debet quisque animaduertere, quae a Deo dona pecuniaria acceperit, ne apud ipsum otiosa et infructuosa lateant, aut inutilia maneant, et defossa: sed ut illa in Ecclesiae usum communem, propter quem illa talenta data sunt a Domino, conferantur. Similis locus Matth.25.vers.14.1. Pet.4.V.10. Quo autem maiora sunt Dei dona erga nos, eo diligentiores in caeteris lucrandis esse debemus, ne illa apud nos otiosa iaceant, vel rubiginem contrahant. Nam cum foenore a Deo repetentur. De Prophetia autem, quae de Timotheo praecessit, quod dicit hoc loco Paulus, etsi quidam sic explicant, quasi finis illius Dei doni ostendatur: non autem ulla insignis praedictio Dei et testimonium de futuris! in Timotheo donis antegressa sit: tamen malo accipere: uti supra 1.vers. 18. et 2.

CAPVT III.

[p.235]

Timoth.1. vers.6. Explicatum autem est a nobis supra eo ipso cap.1.vers.18, *Κάρισμα* autem dixit Paulus, non *χε* *Qua*, ne quis hebes Papista putet chrisma, quo ipsi superstitiose utuntur ad suos Sacerdotes et Episcopos ungendos et inaugurandos, hic esse a Paulo commemoratum et quaesitum. De impositione manuum infra, uti et de voce hac Presbyterii, quae coetum significat Presbyterorum, contra quam sentit Erasmus: putat enim ille Episcopatum significari hoc loco, et finem designari non instrumentum et modum, quo vocatus est Timotheus: infra dicitur cap.5.vers.22. Hic locus commendat auctoritatem Presbyterii, et vocationes ordinarias, quae hominum ministerio fiunt, quam qui maxime, ne quis praetextu ingentium donorum et egregiae suae doctrinae in Ecclesiam intrudat ipse sese, cum Timotheus tantus vir etiam de quo praecesserant spiritus Dei apertae prophetiae, tamen ordinario modo designatus sit minister et praeco verbi

Dei. 15 *Haec exerce, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes.* Tertia admonitio de ipsa operis difficultate, ut ea perspecta diligentius pastores suo muneri incumbant. Habet autem summos stimulos ipsa styli, quo Paulus utitur, ratio, meditare (ait) in his esto. urget enim pastores ne alibi diutius aut lubentius occupentur, quam in hoc munere suo, tanquam in sua Sparta exornanda. Ergo damnantur ex hoc Pauli dicto pastores omnes, qui in iis,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.430]

quae propria sunt sui muneris, perfunctorie et *νοτιργως* versantur: in aliis autem rebus, quae proprie ad eos non pertinent, serio, assidue et diligentius insunt eaque satagunt. Faciunt enim *ἡργον πά- ρεργον*: et *πάρεργον ἔργον*, ut ait Prouerbum vetus, contra exemplum Apostolorum, qui cum se viderent a vero sui muneris officio propter curam mensarum distrahi et auocari, quanquam ea res et sancta erat et pia, tamen voluerunt se ea cura leuari, ut liberius meliùsque veris et potioribus exercitiis suae vocationis inseruirent ac incumbenter. Nec valet haec quorundam pastorum, qui sunt *πολυπράγμονες* excusatio, quod Reipubl. commoditas, et ratio postulet, ut in istis ciuilib et extraneis rebus ipsi versentur, et occupentur. Facit enim haec ratio, ut hodie quidam Episcopi potius sint militares Duces, vel Praefecti aerarii: vel foremses iudices, vel Camcellarii regni, vel Consilii arii, regni, quam pastores, ministri et praecones verbi Dei coelestisque doctrinae, et pabuli gregi suo dispensatores. Denique quid illi Episcopatus est aliud, quam reditus quidam pinguis et opulentus vel ad fruendas voluptates, vel ad familiae onera sustinenda, quae ampla est, interea dum aliis negotiis vacant, quae tamen ab Episcoporum munere, sunt alienissima? *Μελέτα* Meditatio non est leuis quaedam cogitatio, sed assidua et frequens eiusdem cogitatio. nis repetitio, cura, et mentis volutatio, ut aptiores ad id, quod meditamur, fiamus. Sed non solum horum praeceptorum cogitationem requirit Paulus, imo vero etiam executionem et praxim, ne contemplatiuae vitae homines hinc sibi patro

CAPVT IIII.

[p.237]

cinium quaerant. Ex hoc etiam ipso ostenditur, quam sit difficile et arduum hoc ministerii opus, quocirca diligenter est in illud incumbendum. Profectus tuus) Est finis quem in munere suo faciendo spectare debet pastor Euangelicus, nenpe propagatio Dei gloriae, et ipsiusmet Ecclesiae maior in dies profectus et incrementum. Itaque vocem, Profectus, non refero ad personam Timothei: sed ad Ecclesiam potius, Manifestus sit) Quid si nullus profectus, nullum incrementum Ecclesiae appareat, estne propterea pastori desperandum. Estne etiam ipse semper propterea, ut deses et negligens damnandus? Respond. Hoc quidem lugendum esse, sine ullo profectu praedicari Dei verbum: si tamen pastor quantum in se est, sincere pascat gregem suum, vigilet, in eo sit totus, et officium faciat, neque illi desperandum esse: neque eum, ut negligentem, damnandum 1. Pet. 5. vers. 2. *16 Attende tibi ipsi et doctrinae: persi ste in istis, id enim si feceris, et te ipsum ser uabis et eos qui te audierint.* Quarta exhortatio a fructu huiusmodi laboris, et eo quidem uberrimo. Est autem is fructus, salus animarum, tum in Pastore ipso, tum in Grege et Ecclesia. Quod

ut fiat vult Paulus ut quilibet pastor Euangelicus, Attendat sibi, et Persistat in officio. Attendat autem, id est, diligenter videat, et non perfunctorie consideret, et Qualis ipse sit in sese et moribus, et Qualis sit ea doctrina, quam docet gregem Domini: ut si quae vitia

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.230]

vel in sese: vel in sua doctrina inesse animaduertat corrigat, et emendet. Denique ea vitia potius a seipso, quam ab aliis discat, ne videatur negligenter aut perfunctorie officium suum facere. Persistat vero, id est, continuat, neque fatigetur aut fathiscat, neue susceptum semel opus propter infinitas pene molestias deserat. Id enim est non modo levis animi: sed etiam infidelitatis et diffidentiae de Dei misericordia signum verissimum. Ergo perseueret, quantumvis difficile opus hoc videatur. Finis tandem et fructus suauissimus, atque adeo salutaris sequitur, salus nimirum ipsius pastoris dum in munere suo obeundo fideliter Deo paret. Habent enim in eo ipso optimum misericordiae Dei erga se testimonium pastores, quia opera bona sunt nostrae adoptionis et aeternae salutis certa testimonia et indicia, praesertim quae in cuiusque vocationis opere implendo et obeundo apparent 1. Timoth.2. vers.15. Ipsius quoque gregis salus consequitur, quia ea ratione et per ministerium Euangelii Dominus adducit suos ad salutem. unde Ministri Euangelici sunt salutis hominum ministri et organa. Deus autem ipse est illius auctor et causa. Eadem phrasi alibi quoque utitur scriptura, ut Iacob5. vers.21. Prouerbus 23. vers.14. Haec autem magna laus est ministerii Euangelici, per quod seruari dicimur, uti quod operarii cum Deo iidem ministri vocantur 1. Corinth.3.

CAPVT V.

[p.239]

CAP. V. *ENIOREM ne increpato, sed hortare ut patrem, iuniores ut fra tres.* Μετάβασις. Transitenim, et ordine quidem Paulus, a doctrina ad mores, cuius utriusque rei cura ad veros pastores et Ecclesiae praepositos pertinet. Sed prius de vitiis, quae doctrinae ratione obrepunt, et haereses dicuntur, fuit dicendum. Postea autem de morum vitiis, et eorum emendatione, quam hoc loco persequitur, uti et in Epistola posteriori ad hunc ipsum Timotheum, et ad Titum cap 2. Dicitur autem alio nomine haec correptio et emendatio, censura Ecclesiastica, quae potestatis clauium pars est. Sic autem et hoc loco et alibi loqui videtur Paulus, ut uni episcopo eam tribuat, non autem toti ipsi Ecclesiae, non item coetui et senatui Presbyterorum. Id quod perperam intellectum duplicem errorem peperit. Primum eorum, qui totam Ecclesiae ipsius iurisdictionem unius tantum personae, id est, Episcopi arbitrio vindicarunt et asseruerunt, ex quo ipso inducta est postea superba Episcoporum tyrannis. Alterum eorum, qui ut hunc errorem corrigerent, ipsi secundum induxerunt, et ad uniuersam, quam vocant, Ecclesiam, id est, ad singulos de Ecclesia hanc potestatem retraxerunt, et ita per malum malo mederi studuerunt, malo nodo ut est in Prouerbio, malum cuneum quaerentes. Denique inciderunt in Scyllam, dum cupiunt vi

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.240]

tare Charybdin. De quo toto argumento et vtilissimo, et futurae disputationis se quentiumque toto hoc capite praeceptorum fundamento nobis aliquid est dicendum. Est autem hic status causae et controuersiae (quae etiam non his nostris temporibus acerbè a quibusdam agitur) Ad quos nimirum Ecclesiasticae censurae ius et potestas pertineat. Hoc enim pro concessio sumimus, quod tota docet scriptura, cum vitae sancte et honeste instituendae gratia, et ut Dei gloriae inseruiamus, scriptura et doctrina coelestis nobis praedicetur, omnino necesse esse, ut aliqua sit Ecclesiae disciplina et turpium morum emendatio, per quam homines tum in officio contineantur, tum, si semel abducti fuerint, reuocentur. Nam qui Ecclesiasticam disciplinam prorsus tollunt, quid aliud Ecclesiae quam larvam nobis inducunt, et omnem peccandi effrenem licentiam probant? contra quos Psal.50. et Hebr.12.vers.8. et dictum Tertulliani de Habitu virginum, item Cypriani libus a. epist.7. valere debet. Disciplina enim Ecclesiae, inquiunt illi, et castigatio Ecclesiastica morum est fidei custos, quam qui repudiant, fidem ipsam nomine tenus habent. Secundo autem loco postulamus et sumimus hoc nobis concedi, quod est verissimum. Hanc morum correctionem et vitiorum emendationem, quae Ecclesiastica iurisdictio et ius clauium dicitur, latissime differre et toto genere dissimilem esse a ciuili et politica, quam vocant, iurisditione, quae Magistratibus competit. Tertio denique et hoc quoque tanquam ἀντιπαρθεσιν praesupponendum est, quod alibi verum esse

CAPVT III.

[p.241]

probabimus, Deo dante, et iam ex parte docuimus supra cap.3.ex veteri et bene constituta Christianae Ecclesiae institutione, non unicum Episcopum id est, non unam quandam duntaxat personam ad regendam totam Ecclesiam electam et ordinatam fuisse (id quod nunc fit in Papatu) sed plures simul delectos, quibus Ecclesiae cura demandaretur, tum in iis quae ad doctrinam pertinent et hi erant Pastores, et Doctores: tum etiam quae ad mores, et Pauperum aerarium, quales erant Pastores iidem, Presbyteri, Diaconi. Ex quo fit ut a Tertulliano in Apolog. cap, 39. Rectores Ecclesiae dicantur non duntaxat soli Episcopi, sed cum illis etiam Diaconi, et Presbyteri, tanquam ipsorum Episcoporum collegae. Quod idem in libus de fuga in persecutione confirmat, et infinitis pene locis Cyprianus. Atque etiam Augustinus, veluti in Enchirid. cap.65. Ergo his ita praemunitis quaesitum est. utrum ad unum tantum Episcopum, vel delegatum ab eo aliquem, ius censurae et emendationis morum, (quae Ecclesiastica dicitur) eiusque cognitio tota pertineat: an potius ad plures? Quod si pertinet ad plures, utrum ad totum coetum Ecclesiae, an ad singulos fideles qui sunt de eo coetu, an ad eos tantum qui Ecclesiae praefecti, Authores, ἡγούμενος, et Praepositi dicuntur, quales sunt Presbyteri et pastores simul, qui alio nomine dicuntur senatus Ecclesiasticus. Ac primum ad unum duntaxat totam eam potestatem et cognitionem pertinere non posse probat Christi et Pauli dictum. Christus vult peruicaciam rebellium denuntiari et dici Ecclesiae,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.242]

Ergo non uni tantum, Matth. 18. vers.17. Paulus quae geruntur in Ecclesia a Presbyterio fieri docet, id est, a quodam coetu hominum. Ergo non a solo illius Ecclesiae Episcopo, supra cap. 4.V.14, Philip. 1.vers.1. Actor.11.vers.30. Deinde Ecclesia ipsa Dei transformaretur in regnum terrenum, essetque iam Monarchia, non Aristocratia, si unus in ea dominaretur, et omnia solus ageret. Quod fieri et esse vetant hi scripturae loci Matth.20.V.25 1.Pet.5.vers.3. Hieronym. ad Rustic. penes coetum Presbyterorum, quem vocat senatum morum, censuram esse aperte scribit. Denique mos ipse vetustissimus primae Ecclesiae huic unius dominationi in Ecclesia repugnat. Nam omnia ex communi consensu totius coetus praepositorum Ecclesiae geri solita fuisse, non vnus autem hominis duntaxat arbitrio, probant hi scripturae loci, ubi congregata fuisse Ecclesia dicitur ad res et negotia Ecclesiastica gerenda, et decernenda et dispicienda Actor. 15. vers.4.22. vers.30. Ioan.9. vers.24. Actor.21.vers.18. 1. Cor. 5.vers.4. 16.vers.3. Nec in contrarium efficit quicquam eorum ratio, qui omnia, quae tum in coelo, tum in terra fiunt, ad unum principium, non ad plura reuocari variis exemplis docent, quae fuit ineptissimi cuiusdam Itali et Veneti Cardinalatum ambientis recens pro Papistica et Romana tyrannide in Ecclesia tuenda defensio. Hoc enim verum esse concedimus, et ipsam Ecclesiam unicum caput habere ipsi contendimus: sed Christum, non autem hominem ullum mortalem, a quo capite, et eo quidem unico et summo, sunt caeteri, tamquam a sum

CAPVT V.

[p.243]

mo iudice, delegati, qui pastores in Ecclesia prae ficiuntur. Et ut inter ipsos delegatos nullus sine sacrilegio et laesae maiestatis crimine summi magistratus ius sibi vindicare potest: ita nec in Ecclesia vel uniuersa, vel particulari quisquam ius summi pastoris et ipsius capitis sine aperta in Christum blasphemia nomem sibi tribuere debet. Quod item obiiciunt, olim sub lege fuisse inter Leuitas unum quendam summum sacrificatorem et Sacerdotem, habet facile responsum. Quia certis figuris sub lege, Christi dignitas, uti Sacrificium adumbrabatur, donec ipse apparuisset, fuisse unum quendam inter multos fratres summum Sacerdotem, qui Christi figura erat. Itaque fuit ea res legalium caeremoniarum pars, quae omnes Christi aduentu abolitae sunt, et quae sine piaculo a Christianis in usum reuocari non possunt. Nec efficit etiam quicquam haec quorundam obiectio, qui idcirco purant ab uno quodam (cui hae partes sunt totius Ecclesiae consensu demandatae) veluti Episcopo, aut ipsius officiali, censuram Ecclesiasticam fieri, quia quod agit, ut delegatus ab uniuersa Ecclesia agit, non ut priuatus. Delegatio enim ista nunquam vel ab Ecclesia fieri, vel a quoquam suscipi sana conscientia potest, cum alium ordinem ad seipsam regendam instituere Ecclesia ipsa uniuersa non possit, quam illum, quem Christus et ipsius Apostoli praescripserunt, et obseruari praeceperunt. Illi autem regiam istam unius in Ecclesia regenda auctoritatem, uti docuimus, siue per usurpationem, siue per delegationem institutam damnarunt. Neque enim uti homines in rebus politicis, quae ad hanc corporis vitam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.244]

pertinent, multa mutant, instituunt, corrigunt, figunt et refigunt, idque iure et prudenter: ita in ipsius disciplinae et censurae Ecclesiasticae essentia immutare et novare quicquam possunt, quia huius disciplinae finis, et scopus animas spectat, et ad earum gubernationem refertur, utque ad poenitentiam homines adducantur. Cuius rei cognitio, efficacia, modus, ratio, et iurisdictio solius Dei propria est, ei nota et relictas: nullius autem regis aut coetus mortalium imperio aut prudentiae concessa. Ergo immutare ipsius censurae et disciplinae Ecclesiasticae fundamentum (quale est, ut ex Aristocratica fiat monarchica administratio Ecclesiae) nemo homo, quamvis Rex et Imperator potest, ac ne uniuersus quidem ipsius Ecclesiae coetus. Accidentalibus quidem moderari possunt, quae pertinent ad faciliorem istius disciplinae et censurae usum vel praxin. Atque eo sensu concedimus formam disciplinae vel censurae Ecclesiasticae eandem in omnibus gentibus constitui non posse. Nempe cum de accidentalibus, non autem essentialibus vel disciplinae, vel censurae Ecclesiasticae disputatur. Nam essentialia eadem ubique gentium in Ecclesiis Dei esse debent: accidentalibus mutari et variari ex variis causis possunt. Ergo ad praeceptum, ea cognitio, et potestas gerendi et decernendi et dispiciendi pertinet. Sed utrum sic ad uniuersam Ecclesiam, nimirum, ut suffragium singuli de Ecclesiade qualibet re Ecclesiastica ferant, ubi aliquis admonendus vel reprehendendus erit. Res. Per solos Ecclesiae ἡγούμενους et prepositos eam potestatem oportere exerceri, etsi totius Ecclesiae communis potestas est, et in ipsius coe

CAPVT V.

[p.245]

tus aedificationem a Christo concessa et relictas: non solum autem praepositorum ipsorum gratia aut ratione est. Atque nostra haec sententia, cui multi obsistunt, plane est confirmanda, scilicet ad solos Ecclesiae praepositos eius iuris et potestatis exercitium pertinere, non autem ad singulos de coetu et populo Ecclesiae. Probatur autem his fere rationibus. Primum autoritate verbi Dei Actor. 11. v. 15. 21. et 22. Petrus et Paulus coram Apostolis et praepositis rationem reddunt sui facti, non coram vno quodam Episcopo: quanquam, si quibusdam credimus, iam erat Iocobus frater Domini Hierosolymorum Episcopus. Non etiam singuli de Ecclesia in suffragia mittuntur. Sed coram praepositis Ecclesiae, qui Ecclesia vocantur, ea tota disputatio disceptatur. Petrus ipse priore Epistola cap. 5. v. 5. negat se ullum in coetum Domini habere principatum. Iudaeorum mores tempore Christi multa quidem in doctrina corrupta habebant: tamen veteris disciplinae et a Deo institutae vestigia retinebantur. Itaque cum Christus ipse suae vitae et doctrinae rationem redditurus sistitur, conuocantur Scribae, Pharisei, principes Sacerdotum, id est, praepositi Ecclesiae, totumque synedrion: non autem solus summus Pontifex sibi de Christo sumit iudicium. Non item iudicant singuli de populo, sed praefecti Ecclesiae duntaxat. Denique Christus nos iubet ad plures: non ad unum tantum aliquem referre, si qui nos offenderunt nobis sponte non reconcilientur Matt. 18. vers. 16. 1. Timoth. 5. vers. 19. Secundum: ratione. Est morum coercitio et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.446]

censura Ecclesiastica cum verbi Dei praedicatione indiulse coniuncta, et illius tanquam appendix quaedam 2. Timoth.3. vers.16. Malach.2.vers.4. Itaque Paulus ipse praecipit, ut qui Ecclesiam pascere volunt, iidem eam increpent 2. Timoth.4. At Presbyteri sunt Pastores et ποιμένες Ecclesiae, non autem quilibet de populo. Ergo et ii ipsi, non autem singuli de populo, Ecclesiae correctores, censores, iudices esse et constitui debent. Deinde iidem illi curam animarum nostrarum habere dicuntur, ut est Hebr. 13. vets.7. Iidem reprehenduntur, nisi nos admonuerint sceleris nostri, Ezechiel. 34. Iidem verbo Dei iubentur Ecclesiae curam habere. Ergo ad eos, non ad populum cognitio et exercitium huius censurae et potestatis pertinet. Denique vetustissimus Ecclesiae ipsius Christianae mos et usus idem probat. Nam semper Presbyteri cum eo, qui Episcopus dictus est, iudi. carunt de scandalis et censuris quae cuique fieri debent. Ambros.epist.28. Cyprian.epist.39. et 40. non autem unus ille Episcopus, quantumvis magnis animi dotibus excellens, non item quilibet de populo. Ergo haec iurisdictio est totius quidem Ecclesiae, ratione potestatis, Praepositorum autem, ratione exercitii et administrationis. Qui vero contra sentiunt, ad totum Ecclesiae coetum et multitudinem hoc exercitium potestatis pertinere, afferunt. 1 Dictum Christi Matth.18. vers.17. Dic Ecclesiae. Resp. Ecclesiae nomen illic accipi pro iis, qui totius Ecclesiae autoritate fulti et vocati legitime Ecclesiae praesunt ac inuigilant. Sic quod Senatus Roman. decreuit, dicitur Ro

CAPVT V.

[p.247]

mana ciuitas decreuisse. Ita explicatur etiam can. Nullus distinct.63. 2 Obiicitur Paulus 1. Corin.5. qui conuocasse videtur totam Ecclesiam, cum ait vers.4. vobis et meo spiritu conuocatis in nomine Domini, cum de incestuoso iudicando ageretur. Ergo ad illius suffragia haec censura pertinet. i. ad singulos de populo. Resp. Paulum decernere quidem quid sit faciendum, sed a Presbyteris et a Senatu Ecclesiae: id enim suffragiis populi non permittit. Itaque non pertinet ad populum ea deliberatio: sed ad praepositos Ecclesiae, populo assentiente. Aiunt Quod ad omnes pertinet, ab omnibus fieri debet. Respond. ex Ambrosio in libus de Dignitate Sacerdotal. cap.3. Agi quidem debere a quoque pro loco et munere, quod in Dei Ecclesia gerit. Aliud enim est, quod ab Episcopo requirit Deus: aliud quod a Laico. Sed cum sint pastores et Presbyteri Ecclesiae ἡγούμενοι, ad eos censurae iudicium pertinet, ad quos eosdem pertinet immorigeros Deo diuini iudicii metu iniecto compescere. Ad totam vero Ecclesiam spectat discere alieno exemplo, quoniam Deo rebellem poena esse dignum. Itaque publicae censurae in Ecclesia fieri debent ad ipsius aedificationem, et ut intelligant omnes scelera in coetu Christianorum non esse tolleranda in can. Certum est s sed adhuc 24. quaest.4. Aliae obiectiones afferuntur, sed omnino leues. Executioni igitur publicae censurae interuenire debet notitia et consensus Ecclesiae audientis et admonitae de poena scelerati hominis et obstinati: ipsius tamen iudicium et executio ad solos praepositos Ecclesiae pertinet.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.248]

Quod autem quidam existimant, ubi est vere Christianus Magistratus, ibi nullam esse censuram Ecclesiasticam debere, illi certe Ecclesiasticam et Politicam iurisdictionem inter se pessime confundunt. Deinde non vident se refutari Exod.10. ubi et Ecclesiastica censura, et poena politica locum in uno et eodem homine et negotio habet, diuerso tamen respectu. Augustinus certe vixit sub imperatorib' Christianis, et tamen idem libus 11.de Genes.ad lite. cap. 40. docet solitos esse Episcopos uti aduersus scandalosos homines excommunicatione et censura Ecclesiastica. Item confirmatur, omnibus Synodis, quae sub Christianis imperatoribus habitae sunt, ubi censurae Ecclesiasticae et confirmatae et retentae sunt. Idem denique, si quis hoc etiam genus probationis admittat tota 24. quaest. 4 Sed et Deus ipse poenam exigit a nobis scelerum nostrorum tum in corpore, tum in anima. Nec ea sane est duplex poena: sed una tantum. Tanta enim peccato debetur, et ea, per quam et animus et corpus peccatoris puniatur, quia peccatum hominis et totius suppositi actio est. Quibus expositis iam accedamus ad ipsa Pauli verba. Distinguit autem hoc loco homines, Paulus ab Aetate, et Sexu. Ab aetate, alii sunt Seniores, alii Iuniores. A sexu, alii sunt Mares, alii Foeminae. Hic enim πρωβυτέρων vocem ad aetatem refero, non autem ad dignitatem Ecclesiasticam, quemadmodum tamen saepe accipitur, velut inf. vers.17.19. et 1. Pet.5 vers.1. Id quod ex ἀντιθέσει et voce νεωτέρως apparet. Cur autem haec praece. pta danda existimauerit Paulus, ratio est, quod

CAPVT V.

[p.249]

oporteat ministrum verbi Dei et pastorem ὀρθοτομεῖ, id est, recte et pro cuiusque captu et utilitate dispensare sanam doctrinam, et quae ex ea proficiscuntur admonitiones 2. Timoth. 2.vers.15.Id quod fecisse Ioannem animaduertimus 2. Epist. cap,2, vers. 12.13.14. Sed obstat quod hac ratione, quam inducit hoc loco Paulus, videtur haberi et praescribi acceptio personarum, quam in vero et fideli dispensatore verbi sui esse vetat Deus Malach.2.vers.9. Praeterea cum in Christo neque sit mas, neque foemina, neque seruus, neque liber, neque senex, neque adolescens, cur ista vel sexus vel aetatis ratio et distinctio fit? Respond. Personarum acceptionem non induci, cum omnes reprehendantur qui peccarunt. Sed aliud est prudens et fidelis verbi doctrinaeque coelestis dispensatio, quam Paulus ὀρθοτομίαν appellauit: aliud autem personarum gratiosa et damnata acceptatio, quae dicitur πρῶποληδία. Quod autem affertur in Christo neque marem esse, neque foeminam Galat.3, vers.28. alio prorsus pertinet, quam ad hoc argumentum. Quaeritur etiam utrum haec praecepta ad priuatas tantum, an vero ad publicas etiam reprehensiones, quae fiunt a Ministris, pertineant. Publicae vero sunt admonitiones, quae et in consistorio fiunt, et nomine totius Ecclesiae a senatu Ecclesiastico, vel ab aliquo Presbytero, quanquam priuatim et domi fiant. Respond. Quidam ad priuatas tantum admonitiones et reprehensiones haec praecepta referenda esse putant. Quidam autem ad publicas duntaxat. Ego vero ad utrasque, quia semper ratio aetatis et sexus a nobis habenda est.

250 AD I. PAUL. AD TIM.

In quaque enim aetate, ut oportet tractanda magna quaedam non tantum prudentiae, sed etiam charitatis pars posita est, quae utraque et a publicis et a priuatis admonitionibus nunquam abesse debet, ut suum usum et fructum habeant. Illud autem notandum est, cum ita Paulus nos agere iubet, nolle tamen nos vel personarum acceptatores vel assentatores esse, ut alienis vitiis blandiamur et fau eamus: sed ne nimium acerba et acri agendi ratione et oratione utentes peccatores ipsos a Dei doctrina auertamus. Quae certe acerbitas prorsus est inutilis, quanquam tamen grauitas est a pastore retinenda Tit.1.vers.7. Haec igitur sunt de his rebus Pauli praecepta et rationes I Pastor Euangelicus, tanquam peritus animorum medicus, pro suae aetatis et sexus ratione tractato quenque, neminem imprudenti et acerba agendi ratione offendito. 2 Seniores tum mares, tum foeminas, peccantes tanquam patres et matres pastor Euangelicus leniter admoneto. 3 Iuniores, tum mares, tum foeminas, peccantes velut fratres et sorores idem commonefacito. 4 Foeminae imprimis autem iuniores ita a pastore Euangelico moneantur, ut summus castitatis pudor in ipsa agendi et loquendi cum illis ratione eluceat et appareat. Επιπλήξῃς. Quidam ad pugnos et verbera referunt, quae quidem infligi viris senioribus a Timotheo vetet Paulus: sed perperam. Pertinet enim hic locus ad verba tantum acerbiora in pastore damnanda: non ad verbera. Nam supra Paulus docuit non debere pastorem esse percussorem et πλήκτρῃν. Ratio vero horum omnium praece

CAPVT III.

[p.251]

ptorum est in uniuersum duplex. Prima, quod omnis reprehensio est ipsa per se iam acerba. Itaque quadam verborum lenitate est mitiganda, et tanquam condienda, ut sit utilis peccatori, lubentiusque ab eo audiat. Secunda, quod ista ratione pastores agentes, non impetu quodam animi ferri, sed summa charitate eos impelli apparebit, cum vitia reprehendunt. Maiorem autem vim et pondus habet nostra oratio, ubi sibi persuadent homines, se a nobis non animo iniurandi: sed summo beneuolentiae affectu commoneri, et reprehendi. Quod ad speciales cuiusque praecepti rationes, sunt duae. Prima, quod aetas illa iuuenilis, qualis fuit in Timotheo, omnino rationem hanc agendi necessariam esse suadet. Multo enim odiosiores sunt reprehensiones, quae nobis ab adolescentibus fiunt, quam quae a senibus et matura iam aetatis viris. Senum enim prudentiam admiramur: atque illis propter aetatem facile cedimus. Secunda ratio, quod haec senum et iuniorum appellatio, quam praescribit hic Paulus, cum lege Dei maxime conuenit et consentit. Illa enim iubet, ut senes, et ipsam senectutem veneremur. unde Seniores pro patribus agnoscere suadet. Qui vero sunt nobis aetate aequales, fratrum nominum et sororum fere vulgo, amicitiae ergo, a nobis appellantur. 2 *Mulieres natu grandiores, ut matres iuniores et sorores, cum omni puritate.* Cum omni castitate) Etiam in ipso agendi cum illis iunioribus foeminis modo, ne praetextu mu

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.252]

neris et officii nostri, imo vero verbi Dei, videamur impurae libidinis semina quaedam aut irritamenta iacere. Illud enim certe est accipere nomen Dei in vanum. 3 *Viduas honora quae vere viduae sunt.* Πρόθεαις. Nam inter eas personas, quarum maxima et peculiaris quaedam a nobis ratio habenda est in Dei Ecclesia, merito censentur viduae, de quibus idcirco hoc loco quaedam praecepta Paulus tradit. Viduarum autem, quae in Ecclesia versabantur, aetate Pauli, duplex fuit genus, unum earum quae Simpliciter viduae erant: Alterum earum, quae Allectae et cooptatae erant in ministerium Diaconorum. De primo genere agit primo loco Paulus, de secundo postea hoc ipso capite a versiculo 9. et seq. Viduae nobis a Deo commendantur passim in scriptura veluti Exod. 22.vers.22. Zach.7.vers. 10. Psal.146. vers.9. et Luc.7. vers.12. Haec vidua erat, et aspexit super eam Dominus. Itaque in iure ciuili Vidua, Pupillus, et Peregrinus dicuntur Miserabiles personae libus 2. codic. id est, tales, quae sint ipsae per se miseratione dignae: non autem Deo exosae, sed cui sunt plurimum curae, ut mirum videri non possit, si earum curam habuit Ecclesia Dei, praesertim fidelium et piarum. Itaque hos tres canones de viduis subleuandis tradit Paulus. 1 Viduarum fidelium curam, quam fieri potest, maximam pastor Euangelicus habeto. 2 Viduas egenas liberi earum qui possunt, sine onere Ecclesiae alunto. Quae viduae piae sunt et fideles et omnino

CAPVT V.

[p.83]

destitutae bonie, et aliis auxiliis ab ipsa Ecclesia aluntur, et exhibentur. Hos tres canones ex tota hac disputatione colligimus. Ac quidem duos ex hoc versiculos nempe 1. et 3. Secundum autem canonem ex sequenti versiculo, qui est 4. Τίμα Hebraeorum more dictum est, uti in praecepto quart o Honora patrem et matrem, qua voce non tantum reuerenter et sollicitè curandas esse viduas a pastore intelligimus, sed etiam alendas ab Ecclesia, et exhibendas, si aliunde non possint se sustentare. Hoc idem praeceptum transferri ad uniuersum pauperum fidelium genus et potest et debet, qui si a suis possunt, debent ali sine onere Ecclesiae: sin minus, ab Ecclesia. Debet enim inter nos ea vigere charitas et tanta, ut nemo inter nos egeat, quemadmodum Dominus ipse praecepit, neque sit memdicus Deut.15. vers. 4. non quidem ut pauperes qui sunt eiiciantur: sed ut alantur a nobis et subleuentur. unde sicolim etiam nondum plane corruptis Ecclesiae Romanae moribus a Gelasio primo constitutum fuit, ut ex omnibus Ecclesiae redditibus fierent quatuor partes (in quibus. ipsis etiam fidelium oblationes continebantur) ex quibus vna tantum pars erat Episcopi: secunda clericorum: tertia insolidum pauperum, quarta vero fabricae templi applicanda, quemadmodum relatum est in cano. Quatuor autem et can. seq. 12. quaest. 2. Adeo ut Bernard. epist. 348. velit etiam sacros Ecclesiae calices vendi et distrahi, ut pauperibus succurratur. Quod antea fecerat quoque Exuperius Tholosanus Episcopus, ut Hierony. scribit.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.254]

Vere vidua) Quatenus autem illa sit veravidua postea docet paulus ins.vers.5. est autem quae Pia est, et Destituta omni alia ope. unde illa Hieron. definitio, quae est in illius quadam epistola ad Fabiolam non satis huic loco conuenit, ubi de officio pastoris euangelici agitur. Vidua est, ait, cuius maritus mortuus est. Primum enim de piis tantum viduis hic locus intelligitur, non de omnibus: deinde proprie quod ad subsidium dandum Ipectat, de ns tamtmtemgitut, quae destituuntur omni alio auxilio et ope: non de omnibus egenis, etiam viduis. t *Quod siqua vidua liberos aut nepo tes habet, discant in primis in propriam do mum pietatem exercere, et vicem rependere parentibus. hoc enim est honestum et acce ptum coram Deo.* Παρακολήθεις, siue Τάξις. Prospicit enim viduis et docet a quibus illae sint alendae. Nempe a propriis liberis, id est, filiis, nepotibus, abnepotibus in infinitum, si quos tamen illa habet, qui id facere possint. Videtur autem in genere ipso dicendi Paulus alludere ad cap.21. Genes. vers.23. ubi vidua sic describi videtur. Vox igitur Μανθανέτωσαν ad liberos viduarum pertinet. Æqua sane ratio, ut etiam hoc loco nepotes, et in infinitum alii, liberorum nomine comprehendantur, quia ab auia tanquam a propria stirpe suam originem habent, et ut sint. Itaque eos, uti authores, post Deum genicris vitae que suae

CAPVT v.

[p.255]

debent agnoscere pii homines et filii. Ratio huius praecepti hic multiplex affertur a Paulo. I A consequenti vel consentaneis. Sibi ipsis hoc quodammodo liberi impendunt, quod in parentes suos conferunt: habent enim a parentibus, ut sint, et sunt cum illis una caro et unus sanguis 2 Ab officio, oportet liberos rependere parentibus quodammodo quod ab iis acceperunt. Id enim lex ipsa naturae iubet et dictat, quae nos obligat ad ἀντιδῶρα, ut Iurisconsulti doceat, et ad ἀντιπελαργίαν, quam hoc loco vocat ἀμελήν Paulus. Hoc exemplo Ciconiarum facere docemur. 3 Ab honesto. Hoc ipsum Deo gratum est et acceptum. Quod ex praecepto Honora patrem et matrem, satis intelligi potest. Illa enim voce, Honora: non tantum reuerentia quaedam externa significatur, sed etiam subsidium vitae, quod est a liberis parentibus praestandum. Quod officium etiam pietas hoc loco nominatur, et a Platone iustitia. At haec omnia iura semel violant, qui religionis et Monasticae vitae, quam profitentur, praetextu, se ab ea de parentibus alendis cura liberatos esse contendunt, quod Monachi facti sint. Denique omne liberorum in parentes obsequium abiiciunt, et officium suum, propter votum Monachatus a se semel susceptum, cessare et nullum iam usum aut locum habere debere sentiunt. Quae sane est horrenda impietas et omnis humani sensus violatio. Quod autem de parentibus alendis a propriis liberis et nepotibus Paulus hoc loco praecipit et tradit, omnino latius patet. Omnes enim eos, qui parentum loco sunt, etiam complectitur: non tan

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.256]

tum eos, qui nos e suo sanguine genuerunt, qualis est patruus, amita, matertera, frater, et soror, denique quales sunt omnes, qui nobis aliqua sanguinis necessitudine sunt coniuncti:

quos egentes et inopes deserere, cum ipsi abundemus opibus, est certe crimosum, nefas et impium. Est enim Charitatis regula amplianda, et ex pari ratione, quid Dominus nobis hic praescribat, satis intelligi potest. Itaque Leuitic.18, illae personae, quas commemoraui, nobis parentes ipsos referre dicuntur et pietas Abrahami nota est, qui patrem Thare assumpsit. Daudis, qui omnes e sua familia secum in deserto habuit, et aluit, itemque patrem et matrem tuto loco deposuit apud regem Moabitarum 1.Samuel.22. Idem in 1.alimenta C. de negotiis Gest. ab hominibus profanis responsum est. 5 Porro quae vere vidua est ac sola, spe rat in Deo, et permanet in supplicationibus et precibus nocte ac die. Ε'ξηγησις est siue ὁαισμός. Exponit enim quatenus sint illae vere viduae, quas supra honorare praecepit. Ex hac autem ipsa descriptione, quales viduae piaae esse debeant, intelligitur. Haec autem verba poti? Indicandi, quam imperandi modo sunt accipienda, quemadmodum fecit Ambrosius, idque omnino recte, et ex propria Graecarum vocum significatione. Ait igitur Paulus vere vidua est ea, quae manet in precibus: non autem sic ait quasi praecipiens, vere vidua maneto, vel maneat in precibus. Primum igitur harum, quarum cura ab Ecclesia maxime suscipi debet, conditionem proponit, et quam sit

CAPVT V.

[p.257]

pastorum Euangelicorum sollicitudine digna, docet Paulus: deinde ab effectu siue proprio earum munere easdem depingit, nempe a precibus et pietate eximia. Est in cano. Vidua distinct. 34 aliqua de viduis disputatio ex Hieronym. sed quae nihil, nisi superstitiosum et mancum, habeat. Eae igitur viduae Ecclesiae eleemosynis subleuari debent, quae describuntur hoc loco. Nam ex his Pauli praeceptis etiam aliae regulae et canones de pauperibus ab Ecclesia alendis sunt decerpendi, ut et Pastores, et Diaconi Ecclesiae intelligant, quos in albo pauperum habere, quibusque ex aerario Ecclesiastico succurrere debeant, ne, si aliud hominum genus alant, fucos potius quam pauperes nutrant et pascant: et temere tenues Ecclesiae opes profundant. Magna enim cura est adhibenda, ut prudenter, et quibus oportet, fidelium eleemosynae distribuantur, ut etiam 2.Thessalon.3. docet Paulus. Videtur autem hoc loco proponi duplex verae et pauperis viduae descriptio, una ab Etymi ratione et explicatione sumpta, altera ab officio et muere earum. Nam cum ait Paulus χῆρα ἔστιν ὁ μεμονομένη vocis ipsius χήρας significationem synonymo explicauit. χῆρα enim ἀπὸ τοῦ χηρῶν, quod est desolare, destituere, orbare proculdubio deducitur. Hoc autem ipsum vox sequens μεμονομεν plane designat, quae solam esse, desertam, et praesidio destitutam significat. Id quod ex Genes. 15. vers.3.videtur sumptum. Sed a Latinis ipsis viduertas dicta est calamitas, ut scribit Sext. Pompeius. Haec igitur μονότης et solitudo non tantum marito priuatam esse oportere hanc viduam do

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.258]

cet (neque enim aliter vidua dici posset) sed et liberis, et cognatis, et omni alio humano praesidio destitutam. Quae iam conditio plane est afflictissima et commiseratione, atque Ecclesiae et pastorum cura dignissima. Quare ipso viduae nomine, id est, desertae

et destitutae mulieris appellatione, quae certe statum miserabilem denotat, illae nobis commendatissimae esse debent. ubi enim melior eleemosina, aut ubi iustior misericordia esse potest, quam ubi est maior miseria atque afflictio? Neque tamen, si quae viduae eos liberos aut propinquos habeant, a quibus praeter officium deserantur, sunt ab Ecclesiae eleemosyna arcendae, et deserendae, quia perinde est tales cognatos habere, atque omnino nullos. Haec igitur est prima viduae definitio. Sequitur altera, ex qua maior etiam commendationis earum ratio apparet. Eas enim vere viduas appellat, quae Pietatem habent, et Eam exercent suo specialique modo, qui eas deceat. Quod enim de viduis ait hoc loco Paulus, proprium quodammodo earum esse videtur, non etiam commune caeterarum mulierum. Est vero utraque definitio coniungenda, ut quae sit vera vidua, possit agnosci. Neque enim omnis quae sola est et destituta alieno auxilio, est vera vidua, si piam se non praestet. Neque omnis mulier, quae pia est, vidua quoque est, aut ea vidua, de qua hic Paulus agit, quae ab Ecclesia debeat ali, veluti si non est μεμονωμένη. Neque enim omnes, etiam, quae solae sunt et desertae, piae sunt: sed quae utrunque misera experitur, ea demum vere est vidua. Spes autem in Deum hoc loco continet πειγαφην

CAPVT V.

[p.29]

fidei, cuius spes est effectus. Itaque perinde est, atque si diceret Paulus eam esse viduam, quae veram fidem habet. Apposite tamen spei potius (quae aduersus res duras et afflictas pugnat) quam fidei nunc meminit, quia de afflictis personis agit, quas spes corroborat, ut intelligamus qualem se praestare Christianam viduam oporteat in rebus accisis, et cūm se omnino destitutam videt. Nimirum igitur in Deum sperare debet, non autem animi diffidentia desperare, aut propter huiusmodi res aduersas veram religionem abiurare, aut instar infidelium mulierum in Deum ipsum impie murmurare, et blasphemare Permaneat in supplicationibus,) Hoc iam proprium est Christianarum viduarum munus, et earum quae sunt maxime ab Ecclesia subleuandae, ut ipsis externis actionibus et operibus se totas Deo esse deditas atque consecratas ostendant. Itaque συνεκδοχικῶς Paulus a parte et specie totum genus piarum externarumque actionum expressit. Simile quiddam de Anna Phanuelis filia et prophetissa narrat Lucas 2.vers.37. et 1. Samuel.2.v. 22 facta est eius consuetudinis mentio. Ergo assiduitas ista precandi demonstrat huiusmodi viduam esse debere, quae, omnibus aliis rebus postpositis soli Deo, ipsiusque negbtliis de Ecclesiae inseruiat et vacet. Denique ea curet, quae sunt Domini, non autem mundi huius, ut loquitur idem Paulus 1.Corinth. 7. vers.32. Nam quae nupta est mulier, varia sollicitudine, variisque curis et cogitationibus saepe propter familiam distrahitur, ne tam libere tamque assidue, et frequenter precibus publicis interesse, et de Deo ipso

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.260]

cogitare possit. Haec igitur sunt quodammodo propria viduarum opera, quia haec assiduitas precationum non potest pari modo a reliquis exigi quae non sunt, uti viduae, ab omnibus impedimentis solutae, sed occupantur in iusta rerum domesticarum cura, qualis erat Martha Luc 10.vers.40. Obstant vero duo huic Pauli praecepto: e quibus primum est, videri Paulum magnam hominum animis superstitionem iniicere, cum

Christianas mulieres vult diem et noctem in precibus permanere. Atque istae videntur fuisse superstitiosae Monacharum et Monialium instituendarum causae, nimirum ut illae nihil nisi precarentur: et tum pro se, tum pro aliis, preces Deo assidue funderent. Cuius etiam vitae exemplum Messalianorum haereticorum erroribus, et moribus inductum est, sed est prorsus a Dei praeceptis alienum. Itaque Psallianorum haereticorum surculus vel potius propago miserrima fuit istud Monachorum institutum, ut ex Cassiano, qui prolixè omnes istas nugas descripsit, facile colligi potest. Respond. Non laudari hic a Paulo otium illud inutile et superstitiosam precationum institutionem, qualem hodie habent observantque Monachi, vel eCiuili alii Papistae superstitiosi, qui suas etiam preces venales habent, quemadmodum olim inter Ethnicos praeficae illae in funeribus adhibitae mercenariae: sed tantum ostendit Paulus ecquod sit verum et legitimum earum, quae nullis negotiis domesticis distrahuntur, exercitium, nempe, ut in iis quae sunt Dei, prorsus se occupent, qualis est nimirum precatio, concionum assidua frequenta

CAPVT Ve

[p.261]

tio, et reliqua huiusmodi pietatis et charitatis verissima officia et exercitia. Neque tamen cum haec officia a viduis requirit Paulus, ab iisdem reliquos homines et mulieres, veluti coniuges, excusat: sed ex comparatione, quae etiam versiculo proximo sequitur, docet, quod sit potissimum viduarum mulierum, quae solae sunt atque sine familia, iustum studium ac exercitium. Neque etiam hoc loco ulli verborum demur murationi, quantumvis assiduae, Paulus pietatem alligat, sed ex opere externo, quae sit interna fides et pietas, et ut deprehendi possit, solum demonstrat. Nam potest in ea ipsa assiduitate precandi inesse damnabilis superstitio, quam non probaret certe quidem Paulus, quales quaedam mulierculae cerauntur maxime in Papatu, quae omnes aras atque omnia templa quotidie circumeunt, tanquam in iis Deus habitet, aut colatur sanctius: aut etiam ipso precum et vocum repetito numero delectetur, contra Domini nostri Iesu Christi sententiam Matth. 6. vers.7. Itaque res suas domesticas, curamque familiae et mariti praeter officium deserunt. Quid de iis dicam, qui coniuges cum sint, etiam in Iesuitarum, id est, pessimorum idololatrarum ordinem, inuitis maritis, cooptari se volunt? Obstat item quod in Actis Apostolorum 9.v. 39. affertur, ubi alia viduae Christianae exercitia describuntur, nempe opera manuum, labores corporis, qualia sunt nere, suere, sarcire et caetera huiusmodi, quae magnam humanae societati commoditatem afferunt. Respond. utrumque recte inter se conuenire et consentire. Nempe Dei

262 AD I. PAUL. AD TIM.

cultui interesse assidue, quod hic describitur: et pauperum curam habere, ac ea, quae prodesse illis possunt, parare, quod faciebat Dorcas. unum enim alterius comes est. 6 *At quae in luxu viuit, ea viuens mor tua est.* Αντιθεσις est, eaque duplex, una quidem, quae superiorem sententiam illustrat ex contraria viduae descriptione. Altera, quae in ipsius versiculi sententia, quanquam breuissima, latet, habetque magnam emphasin, pulchramque insolentis viduae picturam, quam inf. vers. 13. copiosius postea persequitur Paulus. Primum igitur lasciuientem et luxu diffluentem viduam opponit verae

viduae Paulus. Neque enim huiusmodi ab Ecclesia ali vult, imo potius serio admoneri, ut exitium suum intelligat et apprehendat. Vocat autem eam παταλῶσαν, qua voce idem significare videntur Graeci quod vocabulo ἐντροφᾶν, ut apparet ex Iac.5. vers.5. Eae vero sunt huiusmodi omnes, quae cum viris sunt orbatae, delitiis, corporis voluptatibus, lasciuiae indulgent, item sumptuosis vestimentis, magnis virotum coetibus inuisendis delectantur, seque ita et corpore et vultu et cultu componunt, comunt, et comparant, ut viris placeant, arrideant, ac allubescant, quales pene sunt hoc nostro seculo infinitae. Itaque illae etiam ipso Dei flagello miserrimae gaudent, et laetantur, quod viros suos, id est, optimum vitae suae subsidium amiserint. Nam hac ratione se ad omnem lasciuiam perpetrandam liberiores esse iam putant. Certum est

CAPVT V.

[p.263]

autem semper apud probas mulieres, et bene moratas etiam ciuitates alium fuisse viduarum, quantunvis iuuenes adhuc essent relictæ, et alium coniugum mulierum habitum, et cultum uti ex libro Iudith. et historia Thamaris Genes. 38.v. 14. apparet et ex Tertull. non quidem, ut aliqua superstitio in cultu induceretur: sed ut modestia et honestas personarum et ordinum in Ecclesia conseruaretur. Quae certe distinctio honestati, atque etiam ipsius naturae sensui consentanea propter dissolutissimos nostri huius seculi mores iam sublata et antiquata est, adeo ut magis comptae et dissolutae viduae nostris his temporibus nunc incedant et cernantur, etiam quae se Christianas, si Deo placet, appellant, quam et coniuges et maritatae. Alterum autem est, quod etiam hoc loco ἀντί-θεον continet, nempe quod ait Paulus, ζῶσα τόθνηκε id est, viuens mortua est. Quae enim potest esse haec vita, quae tota offendiculi plena est, et certissimum futurae mortis aeternae indicium ac testimonium? Haec autem sententia quanquam contradictionem implicare videatur, ut aiunt, et prorsus ἀδύνατος esse, facile tamen explicari potest, quemadmodum docet hoc loco Chrysostomus. Est enim duplex, (Vita, 5 Corporis, et - et Animi Corporis (Mors? Animi Saepe autem vita corporis cum animi morte coniuncta est, ut hoc loco. Saepe autem disiuncta ab ea, ut cum pii corpore moriuntur, ut animo vi

264 AD I. PAUL. AD TIM.

uant: mundo moriuntur, ut Deo viuant. Ergo viduae lasciuiae viuunt quidem corpore, animo tamen mortuae sunt. Sic infideles dicuntur et a Christo et a Paulo mortui 1. Corinth.15. vers.29. Matth.8.vers.22. Sunt enim ad omnia quae ad vitam aeternam pertinent, immobiles, et inepti, et inutiles, ut ait Chrysostomus: unde perinde, atque mortuae merito inter pios censentur hae viduae. *Haec igitur denuntiatio, ut fuit irreprehensae.* Haec repetitio, siue potius admonitio a Paulo facta superiorem doctrinam valde utilem esse docet, neque semel tantum pronuntiandam, sed saepius in Dei Ecclesia inculcandam, ut animis hominum inhaereat altius. Eiusdem autem maximus fructus hic ostenditur, cum, si obseruetur, omne offendiculum sublatum iri dicat Paulus, foreque Ecclesiam ipsam irreprehensibilem, et boni apud omnes odoris. Fidelibus autem et infidelibus bene olere debemus omnes. 8 *Quod si qua suis et maxime domesti cis non prouidet, fid em abnegauit, et est infi deli deterior.* Ἀτιολόγα est superioris canonis de

parentibus alendis a liberis, et contra, quae tum a turpi ducta dici potest, tum etiam a repugnantibus: est autem haec sententia generalis, quae tam ad mares, quam ad foeminas pertinet. Itaque relatiuo communis generis usus est Paulus. Hoc autem pro certo et confesso sumit, quod pii fatentur, debe

CAPVT V.

[p.265]

re Christianum quemlibet, siue marem, siue foe minam longe sanctiori viuendi ratione omnibus innotes cere, quam infideles homines soieant: adeo ut quaecunque vel honestas ipsa, vel iustitiae et pietatis leges postulant, ea lubentissime omnia praestare studeat. Sic Christus Math.5.vers.46. Nam si dilexeritis, eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis, nonne publicani haec faciunt. Est etiam huius hypotheseos et sententiae ratio apertissima ex definitione Christiani viri, et Christianae doctrinae siue religionis. Est enim vir Christianus, qui caeteris hominibus vitae sanctioris facem in omnibus praefert. Math.5. Est etiam Christianismus ut Basil. definit Homil.10. in Examero. nostra cum Deo similitudo, quantum humana natura illius capax esse in hoc mundo potest. Est igitur vir Christianus non tantum, ut caeteri, ad Dei gloriam natus: sed ad Dei optimam similitudinem et perpetuum obsequium deo praestandum et for matus et intentus. Denique ut ait Paulus. 2. Timo. 3.vers. 17. ὅσιν ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. Id quod de infidelibus hominibus di ci minime potest. Itaque Paul Rom.13. et Petrus I.epist. cap.3.latum discrimen inter fideles et insi deles constituunt: veluti quod appellanturfideles filii lucis, homines Dei, et serui Dei. At infideles appellantur filii tenebrarum, filii diaboli, et serui peccati. Ergo hic canon est, Christianus quilibet ut caeteris exemplum sit pietatis, suorum omnium, imprimis autem domesticorum curam habeat. Qui secus faxit, fidem abnegasse, et infideli deterior esse cemsetor. Voce προνοεῖν et Animi et corporis no strorum curam complectitur mandatque Pau

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.266]

lus quamquam de alimentis maxime agit hoc loco. Neque enim qui corporis et vitae huius caducae curam habet, is animum, qui longe potior hominis pars est, debet negligere: sic interpretatur Chrysosto: et confirmatur Deuter.11.vers.19. Ephes.6.vers.4 in verbis ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυεῖκ. 1 Suorum et Domesticorum) omnes intelligit Paulus, qui ad nos siue iure sanguinis, siue iure familiariae et subiectionis pertinent. Est enim omnium illorum a nobis cura habenda. Quamquam enim omnes non sunt pari gradu coniuncti nobis, etiam qui sanguinis necessitudine sunt deuincti, nulli tamen sunt a nobis spernendi et deserendi. Quamquam etiam saepe in alienas familias transiisse videntur nostri liberi, vel per adoptionem ciuilem: vel per coniugia: propterea tamen ius illud et vinculum sanguinis non est abolitum, neque abruptum, ut eos negligere debeamus. Iura enim sanguinis nullo modo tolli possunt. unde perpetuo ad nostrum erga consanguineos et cognatos officium praestandum, ac curam de iis habendam iure naturae, di uinoque praecepto manemus obligati. Hos autem gradus statuit hoc loco Paulus, ut Domesticos primum nobis commendet, et praeferat iis, quos ἰδὺς appellauit. Ratio est, quod hi

domestici, quos intelligit Paulus et sanguis sunt noster: atque etiam nostrae familiae pars, quae nobis praeci pue commendatur: et cui a Deo preficimur specialiori atque arctiori quodam vinculo. Non vult autem seruos a nobis propinquis et cognatis prae ferri, etsi serui sunt domesticorum numero fidem abnegat qui secus facitait Paulus: duplicem notam huius modi hominibus inurit et Infidelitatis ferinae vel

CAPVT V.

[p.267]

beluinae crudelitatis: vel etiam saeuioris quam ferina est. Quae utraque ab homine debet certe quidem esse alienissima. Itaque hoc argumentum est a repugnantibus humanae et Christianae charitati moribus ductum. Fidem abnegare est non verbis ipsis disertis abiurare fidem in Christum, illius doctrinam, quam antea amplexus eras, iam exspuere: sed vim et fructum illius ac praecepta, quae fides Christiana tradit, spernere et conculcare. Qua ratione dicit idem Paulus Tit. 1. vers. 16. multos ore quidem profiteri Christum, qui factis eum abnegent, quoniam illi sunt Dei verbo immorigeri et rebelles. Docet autem fides Christiana non tantum omnem paternitatem et cognationem hominum inter ipsos esse a Deo. Itaque sperni sine Dei ipsius contemptu non posse, ut docet Paulus Ephes.3 vers.15. sed etiam eam, ex illa paterni tate, qua Pater Filium generat, quodammodo profluere. Docet etiam nos esse hac lege Deifilios, ut illi tanquam patri obsequamur, et quam cuique nostrum dedit pater ille clementissimus curam, prouinciam, locum, et vocationem, eam lu bentissime tueamur: neque eam per incuriam aut negligentiam deseramus. Praeceptum enim Dei Honora patrem et matrem etiam parentes ad curam liberorum et Domesticorum suorum obstringit. Videtur autem dici posse in istos crudeles aliquid amplius, nimirum eos qui suos negligunt, esse non tantum infidelibus peiores: sed etiam brutis ipsis animantibus deteriores et stupidiore, quae ex se nata suscipiunt, fouent, amplectuntur, et educant,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.268]

ipso naturae instinctu tantum impulsa, id quod certe verum est. Obstare autem videtur huic comparationi quod Infidelitatis et contempti muneris notam fere facit ἀσορίαν Paulus, uti in epistola ad Roma 1.vers.31.2. Timoth.3. vers.3. At hic etiam σοργάς φυτικὰς Infidelibus hominibus relinquit. Resp. Docere Paulum, cum ita Roma.1.vers.31. loquitur: quo tandem delabantur infideles, qui Deum contemnunt: non propterea tamen eos omnes, qui caelestis veritatis luce destituuntur, ἀστόργους esse omnino pronuntiare. In quibusdam. n. infidelibus manent istae storgae. At obiici potest, Multi infideles fuerunt ἀστοργοι, et suorum negligentes, quos etiam feris ac bestiis saepe obiecerunt ac exposuerunt. Respon. Paulum hic loqui de iis, qui naturam humanam non prorsus exuerunt quales inter eos sunt multi: qui naturales illos et insitos a Deo omnibus hominibus affectus retinent et sentiunt. Disputat hic insulse Thomas, utrum ex hoc Pauli dicto colligi debeat patres fideles suorum liberorum et domesticorum negligentes, esse ἀπλῶς et omnino peiores et deteriores infidelibus et ethuicis, ut nullam in re iis sint praefereendi: sed sint utrique inter se aequales et per omnia conferendi, adeo ut quemadmodum infidelium paruuli baptizari non possunt, neque etiam istorum sideliu paruuli

baptizari debeant. Respon Hoc Pauli dictum esse κατὰτι accipiendum. Qyoad ipsos sideles hypocritas, plane in exitium illis cedunt Dei dona ut mitior sit futura conditio et poena Sodomae, quam istorum contemptorum Dei. Quod autem ad ipsa Dei dona, qualis est baptismus suum habent effectum, et firma

CAPVT V.

[p.269]

sunt, atque adeo valent ad eum finem, ad quem Deus dedit illa. Itaque uti ingratitude Iudaeorum non aboleuit signum foederis nempe circuncisio nem: sic neque improbitas parentum efficit quo minus liberi ex foedere in populo Dei censeantur. Particularisquidem effectus donorum Dei in ipsis improbis nullus est, generalis autem effectus eorundem manet propter baptismum et foedus Dei, ut propterea non sint omnino cum infidelibus exaequandi, nec debeant eorum liberi a Baptismo arceri. 9 *Vidua allegatur non minor annis se xaginta, quae fuerit unius viri uxor.* Τάξις. Ingressus enim Paulus disputationem de viduis, quae ab ecclesia aluntur, canonem addit de iisdem valde necessarium, maxime pro ratione et illius temporis, et huius quod postea sub secutum est. Nam nostro hoc seculo in omnibus reformatis ecclesiis cessat huius canonis et praecepti usus. Ex quo apparet, quae ad particularem ecclesiae politiam pertinent et pro ratione tantum temporum aut locorum aut personarum constituta et recepta sunt, ea non esse perpetua: sed pro diuersa temporum, locorum, personarum etc. circa constantia mutari posse: quemadmodum etiam ex iis apparet, quae a prima synodo Hierosolymitana, quae ab Apostolis habita est, decreta sunt Actor.15. Neque enim illa semper fuerunt obseruata, quod in eo cernitur, quod de suffocato constitutum est. Illud enim prorsus hodie et cessat et sublatum est. Hic igitur canon de Viduis a Paulo sancitur,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.270]

ut inter diaconissas ecclesiae, ea demum vidua al legetur, quae sexagenaria est. In quo vox haec, καταλογόθω non tantum additionem ad numerum iam constitutum et ascriptionem significat: sed etiam nouam eius ordinis in aliqua ecclesia, si quae iis egeret, nullas dum tamen haberet, electionem. Id quod fieri necesse erat in iis ecclesiis, uti dixi, in quibus nullae adhuc diaconissae erant, et quae tamen iis opus haberent. Itaque et deligi et allegi significat hoc loco de nouo creare, si oporteat, et in album siue numerum iam electarum adscribere. Loquitur autem Paulus de Vidua fidei, et quae pietatem veram iam professa sit: non autem de infidei, id quod exsuperiori disputatione satis apparet. Duo autem spectari in iis viduis iubet Paulus e quibus alterum Abesse debet, alterum Adesse. Abesse haec duo iubet, ut sit minor sexagenaria et Duos maritos habuerit. Adesse autem vult ut I Liberos suos educauerit. 2 Hospitalis fuerit erga extraneos. 3 Misericors erga afflictos. 4 De omni bono opere testimonium idoneum habeat. Itaque ait Chrysosto. eadem pene hic a Paulo in vidua requiri, quae supra in episcopis ipsis. Et certe cum hae viduae munus laliquod in ecclesia habuerint, idque publicum, tales deligi oportuit, quae essent aedificationi omnibus siue fidelibus, siue insidelibus et extraneis futurae: ne Dei gloria, et ecclesiae progressio impediretur. Hoc autem ut intelligatur, totum hoc argumtum alius arcessendum est, nempe ex eo loco, qui Actor.6.versr. et 9. vers.39.

Rom.16. vers.1.2. Nam

CAPVT V.

[p.271]

legimus primam et Apostolicam ecclesiam ab ipso sui exordio habuisse mulieres Viduas, imprimis ad certa quaedam et quotidiana tum erga vniuersam ecclesiam ipsam, tum erga fideles pauperes et egenos fratres ministeria destinatas, quae postea Diaconissae ad imitationem marium, qui Diaconi dicebantur, appellatae sunt. Sic enim Phoe ben appellat Paulus Rom.16.vers.1. Cur autem id factum sit et inductum in ecclesiam quaeri potest. Nam non modo Paulus 1. Corint.14. et supr. 2.vetat mulieres loqui in ecclesia, et publicum aliquod munus gerere:sed etiam quaecunque leges politicae recte utriusque sexus discrimen agnouisse videntur, quales sunt Romanae, idem faciunt. Illis enim mulier prohibetur publicum aliquod munus exercere l. Mulier.5.de Regul. Iuris. Cur igitur et sibi ipsi iam non consentire videtur Paulus: et recte constitutum illud inter mares et foeminas discrimen tollere, atque adeo naturae ipsi tanquam aduersari? Resp.neque sibi, neque naturae repugnare hoc Pauli praeceptum: vel antiquissimum illum ecclesiae Christianae morem, quae huiusmodifoeminas ad pauperum ministerium accersiuit, deditque illis in ecclesia munus atque aliquam dignitatem: publicam quidem ratione fructus et utilitatis, quae ad omnes ex ea proueniebat. priuatam autem ratione iniunctae ipsis prouinciae, et descripti deffinitique certis augustisque finibus carum muneris. Differunt enim hae Diaconissae, atque earum munus a Diaconis: quod Diaconi toti aerario ecclesiastico et curae uniuersorum ecclesiae pauperum praeficiuntur: hae vero certo cuidam ministerio tantum, atque adeo sub

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.272]

Diaconis sunt, quibus subiiciuntur et parent, redduntque rationem suae vocationis: Diaconi vero ipsi, toti ecclesiae. unde non tam fuit munus hoc publicum, quam subsidium aliquod a Diaconis quaesitum: partim, quod uniuersis ecclesiae pauperi bus subuenire propter numerum tunc non possent: partim, quod ut et Epiphanius et Chrysosto. ait, pleraque circa pauperes vel egroros, vel men sas ipsas ecclesiae parandas commodius a foeminis administrantur, quam a maribus: nec modo conmo dius: sed etiam honestius fiunt et geruntur: ut si aegrotet Christiana mulier, vel aemorroide laboret, aut aliis huiusmodi morbis occultis, et quae ho neste a maribus tractari non possunt. Ad eam enim honestius alia mulier admittitur, quam mas aliquis Diaconus et medicus: ergo honestas hoc munus suasit admittendum. Deinde necessitas. Neque enim omnia munia et ministeria primum obire potuerunt soli Diaconi, cum tota ecclesia, more Laconum, simul epularetur, et Α'γάπας et conuiuia communia celebraret in testimonium mutuae charitatis. Sic enim fiebat et ut alii aliis. i. ditiores pauperibus subuenirent, ac ea quae erant victui necessaria tanquam in communi suppeditarentur Actor.4. et 6. Itaque aliquae subsidiariae oper ae et ministeria, eaque commoda Diaconis quaerenda ad mensarum administrationem fuerunt, ad quae ascitae sunt hae foeminae. Quas vetustiss. et primaeva ecclesia habuit. Deinde vero caeterae ecclesiae, imprimis autem eae, in quibus diligens pauperum cura et ratio habita est, eum morem, easque Diaconissas retinuerunt etiam

post Apostolorum tempora.

CAPVT V.

[p.273]

Tertio videntur hae mulieres diaconisse ad Mar thae imitationem toleratae vel inductae in ecclesia, atque ad exemplum earum mulierum piarum, quae Christo ministrabant, de quibus Lucas 1o. vers. 41. 8.vers.3. utcunque utilis visa est ecclesiae pro tempore illa aecessio et subsidiaria mulierum opera, antequam essent in Christiana ecclesia Ptochodocheia, Nosodocheia et Hospitalia quae dicuntur, quod commodissimum esset et maxime idoneum mulierum ministerium quibusdam in rebus, atque adeo aptius, quam Diaconorum. unde quae aetas secuta est tempora Apostolica, Diaconissas habuit, ut ex conciliis Neocaesariensi, Laodicensi, et Chartaginensi apparet, et ex veterum scriptis, imprimis autem Epiphano, qui vixit sub Theodosio maiore, et historia ecclesiastica: adeo ut magnae dignitatis postea huiusmodi Diaconissae in ecclesia fuerint. Nam Ischyrias Diaconissa interfuit synodo Chalcedonensi quemadmodum Euagrius scribit libus 2. cap.16. et Pulcheria etiam ipsius Theodosii Iunioris Constantino pol. Imperatoris soror in Diaconissam electa est ut ex Hermio Sozom. facile colligi potest. Praeter Diaconissas autem neque Presbyteridas, neque episcopissas mulieres habebat Christiana ecclesia, quanquam Pepuziarii haeretici nullam Maribus dignitatem in ecclesia tribuerent, quam eandem etiam foeminis non concederent. At ex Pauli praecepto aliud semper orthodoxa ecclesia obseruauit. Nullum enim huiusmodi munus unquam foeminis delegauit, quod in docendo versaretur. Itaque Epiphani. Haeres. Collyridianorum quae est 79. sic scribit. Ηρεσθυλερίδες ήιερίσταιούκ είοιν

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.*24]

ένιεκλνσία ιερκεγῆν φέν έακλνσία μὸ δυναται. Iam vero ad Paulum veniamus, et ea quae requirit in istis Diaconissis. Ne minor sexaginta annis. Ratio est duplex, quod Iuniores oportet dare operam liberis et qui lasciuiunt quae nondum eam aetatem attigerunt, quia nondum plane in iis extinctus est vigor generandi. Quaeritur vero cur sexagesimum annum statuatur Paulus, eum quinquagesimus annus foeminis censeatur prorsus sterilis et infecundus, ut vulgo an notant interpretes in Luc.1 ver.36. et Iurisconsulti in l.viuiC. de Caduc. Tosl. Resp. Anno quidem 50. fieri ut plurimum steriles foeminas: non tamen semper. Quaedam enim post 50. annum peperisse dicuntur. Ac post 60 nulla est, quae concepisse referatur, nisi miraculo id factum sit, et praeter naturae ordinem, id quod Sarae uxori Abrahami accidit Genes.18. vers.ii. . In sexagenariis autem foeminis videtur vigor ille naturae et prolificus prorsus periisse et defecisse. Sed cur tantum tribuit aetati senili Paulus, qui supra Timotheum adolescentem nobis commendabat.c.4. vers. 12. Resp. Chrysosto, proprie non tribuere Paulum id honoris aetati, quasi seRagenariae lasciuiae fieri non possint: sed quod minus in hac aetate offencicula illa nascentur, quae euitanda postea docet. Neque enim ipsa per se aetas facit sapientes vel prudentes homines: sed Deus potius et rerum praeteritarum experientia. Deinde cum leges ferantur de iis, quae ὥς ὅτι τὸ πολὸν accidunt, non debet propter paucas aliquot sexagenarias insolentes totae aetatis suus honor

CAPVT V.

[p.27]

detrahi. Iam vero, quia haec capacitas non ex aetatis senio et beneficio proprie pendet, imminutum est annorum tempus et spatium a Paulo hoc loco praescriptum, volueruntque homines videri spiritu ipso Dei sapientiores. Itaque concilio Chalcedonensi constitutum est, ut statim post 40 annum ctatis eligi mulieres ad istum Diaconatum possent est in cano. Diaconissas 27. quaest. 1. id quod est confirmatum concilio Carthaginensi 4. ut est in cano. sanctimoniales 20. quest. 1. in quo postea va rie peccatum est, ut docebimus. Addit Paulus. unius vir uxor. Hoc vero probari potest exemplo Annae, de qua Luc. 1. ver. 36. Respondet autem illi, quod de episcopis et Diaconis agens idem Paulus dixerat. unius uxoris vir. Itaque ex illo loco facile iam intelligi potest que sit vis huius loci sententia atque mens. Primum enim non damnat nuptias Paulus siue primas, siue secundas, siue tertias siue ulteriores. Hanc enim esse diabolicam doctrinam supra asseruit cap. 4. vers. 1. 2. 3. Deinde non iniicit hunc laqueum viduarum conscientis, quasi praecipiat, ut in viduitate permaneant, etiam eae, quae denuo vel iterum nubere vellent: neque hoc loco etiam viduitatem aut coelibatum tanquam per se sanctio rem praefert honesto coniugio Paulus; uti neque 1. Corinth. 7. vers. 8. 9. 34. et 35. Denique cum neque ante Pauli aetatem, neque eius seculo usquam terrarum obtineret: ut una mulier eodem tempo re duobus nupta esset viris (etsi inter Iudaeos vir unus solebat ex vitiosa patrum imitatione duas vel plures uxores ducere) satis intelligitur eam dici plurimum maritorum uxorem esse, quae quan

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.276]

quam est ex iniusta causa repudiata a viro, tamen eo viuo alteri non nubet, sed propter vinculum coniugii, et Dei praeceptum, quandiu prior ille maritus, a quo iniuste repudiata fuit, viuit, estque superstes, alterius coniugio abstinet. Quae enim ex iniusta, vel potius nulla causa repudiatur, manet uxor: et vel reconciliari debet vel innupta manere. 1. Corinth. 7. vers. 10. Neque tamen impeditur, quae ita immerito repudiata est a viro, viro ipso ad alteras nuptias conuolante, quin et ipsa alii nubere possit. Sed hoc praesertim in ea, quae in Diaconatum allegenda est, requirit Paulus, quoniam maioris continentiae signum et exemplum in ista muliere cerni debeat. Erit autem hoc certissimum, si immerito repudiata, tamen alteri non nupsit, sed continuit. Sed quid si merito illa repudiata est, veluti propter adulterium, vel quod ipsa desertrix coniugii? Nemo dubitare tunc potest, quin ea ad hoc munus ecclesiasticum eligenda omnino non sit, sed ab hoc honore re sit arcenda. Vult autem Paulus, ut quae est allegenda, fuerit uxor. Ergo si fuit vel concubina, vel pellex, vel meretrix eligi non poterit. neque enim sine magno ecclesiae offenculo tales cooptari in ullam ecclesiasticam dignitatem possunt, quamlibet poeniteant. Ait Paulus. Quae fuerit. Quid si adhuc illa sit vxor, etiam in illa aetate sexagenaria, num allegi et ascisci poterit, cum illud, quod de episcopo supra dicitur, Sit episcopus unius uxoris vir, locum habeat: siue adhuc sit ille maritus et vir unius uxoris: siue mortua uxore maritus fuerit et iam esse

CAPVT V.

[p.2]

desierit. Resp. non esse ex mente Pauli eligendam sexagenariam, quae adhuc uxor manet, quia de viduis loquitur Paul': et variis illis muneribus et cu ris nimium illa distraheretur, si iam alligata sit viro suo: et tamen cura etiam pauperum illi sit gerenda. utrique enim oneri ac curae una satis esse non potest. Nam quae nupta est, inquit Paulus, curat ea, quae sunt mundi, et quomodo placitura sit viro 1.Corinth.7.vers.34. Ergo ea, quae sunt Dei et pauperum, libere, quemadmodum Diaco. nissam decet iam curare aut administrare non potest. Alia vero et diuersa est ratio viri et episcopis qui quanquam cum est maritus, curat, quomodo sit uxori placiturus. 1.Corinth.7.ver.31. tamen non perinde in ea cura subiicitur uxori, quemadmodum uxor viro. Itaque manens maritus, munus ecclesiasticum gerere ac obire potest. *10 In operibus bonis idoneus testimonio ornata, si liberos educauit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauit, si afflictis subuenit si omne bonum opus est assidue sectata.* Αύξησις. Amplificat enim ornamenta futurae et eligendae Diaconissae, quod eam publica voce totius ecclesiae et aliorum etiam extraneorum hominum, qui a fide Christi sunt alieni, consensu vult habere idoneum testimonium et probitatis, et charitatis, et beneficentiae, et curae et diligentiae. Hoc idem supra in Episcopis requirebat cap. 3vers.7. ex quo apparet quanti sit momenti publica illa fama et opinio de nobis concepta, modo non temere, sed idoneis argumentis et testibuz fulta spargatur. Est enim velut quidam odor?

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.278]

quem nobiscum circumferimus: et siquidem illa bona est, bonus est et suavis gratusque ille odor, quem emittimus: sin vero illa est mala, est etiam odor a nobis effluens malus, et male olens qui alios, cum quibus versamur, offendit. Itaque iubet Paulus, ut quaecunque sunt εὐρημα. i. bonum nomem bonis conciliant, et cogitemus et procuremus. Philip. 4. vers. 8. Id quod etiam Hesiod. lib1. ἔργ.καί ημίς. praeclarissime versibus monet. Α'ύξησιν superiorem sequitur ἐξήγησις. Aliquot enim exemplis, et generibus actionum explicat atque illustrat quod generaliter antea dixerat Paul. Affert autem quatuor eorum bonorum operum species, quae maxime futuro muneri et allegendae diaconis sae quadrant atque conueniunt. Cum enim pauperum cura illi committenda sit, quae res et Misericordem animum, et diligentem atque etiam de missum requirit, ea bona opera commemorat Paulus, ex quibus huiusmodi animus facile argui et deprehendi in nobis potest. Diligentiae signum erit, si liberos proprios studiose, et diligenter ipsa educauit et curauit. Misericors et humanus illius deprehendetur animus, si hospitalis fuit, et afflictis subuenit. Demissus autem illius animus, si sanctorum pedes lauare non est dedignatus. Denique pietas et probitas eius intelligetur, si quodlibet opus bonum assidue et studiose consecrata est. Haec est breuitas mens Pauli. Quod si haec tam diligenter in iis, qui ad minora ecclesiae munera vocantur obseruari vult Paulus, id est, Dei spiritus, et ab illis requirit has virtutes, quid sentiendum statuendumque nobis

CAPVT V.

[p.279]

est de iis, qui ad maiora munera ecclesiastica accersuntur et eliguntur? Haene virtutes ab iis abesse debebunt? Minime sane. Itaque in iis et diligentia et misericors animus, et demissus et pius spectetur. Quod ait. Si liberos educauit mouet dubitatione quasi Paulus steriles sexagenarias, quae uxores fuerunt nullosque liberos pepererunt, ab hoc munere arceat, illisque tanquam hanc notam inurat propter sterilitatem, ut eligi ad hoc munus non possint. At ee saepe sunt aptissimae, An non igitur quae fuerunt steriles allegi et cooptari poterunt? Sane poterunt. Neque enim uniuersum iudicium, quod de mulierum piarum diligentia haberi potest, Paulus restringit ad unicam curam, et educationem susceptorum liberorum: sed hoc tanquam verissimum et optimum inter caetera earum diligentiae testimonium protulit. Ergo quae mulieres nunquam liberos sustulerunt in coniugio, aut etiam quae nunquam fuerunt coniuges, posfunt, si erunt idoneae, in diaconissas eligi. Quod ait. Si fuit hospitalis, si afflictis subuenit, mouet etiam quaestionem, quasi solas diuites eligi et cooptari ad hoc munus velit Paulus. Illae enim sunt, quae et extraneos excipere apud se et suis opibus afflictis subuenire ἐπόρκεισιν enim dixit Paulus id est, quantum satis est, sumministravit egenis) possunt. Quae autem sunt egenae et ipsae 424 pauperes idem praestare nequeunt. Ergo ab hoc munere summouebuntur, quas tamen saepe ma4. gis esse ad hoc ministerium idoneas, quam dites mulieres certum est, et experientia comprobatur Resp. Non excludit pauperes Paulus imô maxi

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.A00]

me de iis allegendis agit hoc loco. Sed neque etiam diuites ab eodem munere suscipiendo arcet: caeterum quae pauper est, potest tamen et misericors et benefica, et hospitalis esse, et afflictis subuenire, si quantum in se est, illa egenis praestat, si corporis ministerium exhibet, si operam suam illis impendit et praebet, quando pecuniam conferre non potest. Denique et vidua paupercula, quae minuta duo in gazophylacium misit, maiorem, quam alii Iudaei opulentissimi eleemosynam contulit: et Petrus ac Ioannes cum pecuniam non haberent, summo tamen beneficio claudum affecerunt, ut est Luc.21.vers.2. Actor.2. Quod idem Paulus ait. Quae lauit pedes.) sumptum videri potest partim ex Gene.18.vers.4.19. vers.2.43.vers.24 ubi haec eadem ratio dicendi vsurpatur: partim ex recepto tunc more inter Orientales homines. Nam cum qui fere pedibus iter faciunt, fole, nimioque labore incalescant, sunt eorum pedes abluendi ut refrigerentur, recreentur et refocillantur. Qui autem equo incedunt et iter conficiunt, non egent fere hoc auxilio et ministerio. Ergo ex consuetudine loci hoc annotauit Paulus. Hoc autem ipsum magnam animi demissionem significat, cum vilissima et sordidissima hominis pars fere sint pedes: quot quutunque ita contrectare, et curare non dedignatur, certe nec vilia quaelibet alia munera et ministeria, quae pauperibus aegrotantibus impendi necesse est, obire eadem unquam recusabit. Christus ipse in signum humilitatis lauit pedes discipulorum Ioan 13. Idem fecit et illa mulier, quae lacrymis suis lauit pedes Christi. Luc.7 vers38.

CAPVT V.

[p.281]

11 Porro iuniores viduas recusas post quamenim lasciuire coeperint aduersus Christi stum, nubere volunt. A'νρίθεσις est, ex qua superior sententia non tantum illustratur: sed etiam probatur. Ex eo enim, quod subiicit Paulus, apparet, cur demum sexagenarias mulieres allegi voluerit et praescripserit. Varia enim offendicula, quae a iunioribus oriuntur, id suaserunt. Itaque non ea est causa cur sexagenariae demum eligantur, ne diutius alantur diaconissae ab Ecclesia: sed ne scandalum praebeant vitae mutatione et lasciuia. Vult autem ut recusentur iuniores, etiamsi se offerant, et paratae sint hoc munus acceptare: vel etiam si aliâs idoneae viderentur. Quod vero, ait Paulus παρ'αὐτό, non est eo modo accipiendum, quasi in solius Timothei arbitrium totam hanc electionem conferat, quam tum ex Presbyterii, tum ex totius. Ecclesiae consensu fieri solitam esse certum est: sed ita loquitur Paulus, quod pastor omnium Ecclesiae actionum et electionum moderator est. Notandum est autem, quod viduas iuniores tantum recusari et electas a munere diaconissae deponi ac reiici vult, etiamsi postea nubant: non autem praecipit eas excommunicari et eiici de Ecclesia: vel usu et participatione Sacramentorum arceri et prohiberi, quemadmodum de Nonnis et Virginibus postea Synodis ineptissimis sancitum est. Atque utinam haec Pauli moderatio semper in Ecclesia locum habuisset: sed postea longius progressi sunt Episcopi, maxime postquam nata est superstitiosa illa de coelibatus merito et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.262]

dignitate opinio. Primum enim sanciuerunt Ecclesiastici canones, ut vidua iunior, atque etiam ut Monialis, quae post votum nubit, inter digamos tantum censeretur, et reponeretur, can. Quotquot 27. quaest. I Post autem inualescente superstitione sancitum est, in eas aliquid acerbius. Voluerunt enim, ut si qua Monialis post votum nupsisset, ut non tantum Sacramentorum usu priuaretur: sed etiam a toto Ecclesiae coetu excommunicaretur, quia votum de coelibatu et continentia violarat, quod Deo gratum esse falso et insulse crediderunt. Est haec poena constituta in can. Virgines 27. quaest. 1. qui ex consilio Elibertino decerptus est. Sed iam quae sint illa offendicula, quae praebent viduae iuniores ad Diaconatum electae videamus. Sunt autem imprimis haec duo nimirum, quod I Institutum vitae genus in magnam contumeliam Christi commutant magnam animi leuitatem et carnis lasciuiam demonstrantes. 2 In hoc ipso vitae genere suscepto si persistent, magna tamen Ecclesiae praebent offendicula, dum sunt Otiosae, Discursatrices, Nugaces, Garrulae. Caeterum cum improbat Paulus quod nubant hae viduae, quae iam electae sunt, non ideo facit, quasi secundas nuptias damnet, vel etiam tertias, et quartas, id quod Montanistarum haereticorum, aut Papistarum Montanizantium proprium est, sed quod tale quid fit, oritur ex animi magna, tum Leuitate, quae graues matronas et eas quae sunt hoc munus publicum adeptae, non decet: tum Lasciuia siue infreni ac indomita carnis petulantia, quam tamen abiecisce debuerant, et exuisse. Id quod etiam cum Chri

CAPVT V.

[p.283]

stiani nominis et doctrinae contumelia coniunctum est. Irridetur enim Dei Ecclesia, quod tam leues homines habeat, ut qui munus a se susceptum statim abdicent, relinquunt, et huic mundum et carnis delicias praeferant. Quasi Christus a suis parui fiat et contemnatur aperte etiam iis, ipsis qui tamen maiores in fide progressus fecisse videbantur. Vox κατασκηλιάζην cum sequenti, id est, χειρὸν construitur. Est autem σκηλιάζην ἀπὸ τῶν ζερεῖν vel στρηνὲς deductum, quod durum significat et pertinax: qualia sunt animantia nimium saginata. Itaque sunt petulantiae plena et indomita, unde cibus est illis detrahendus, ut in ordinem cogantur et pareant, quemadmodum et Xenophon et ipsa rerum experientia faciendum docet. Hac igitur similitudine utitur Paulus, ut carnis nostrae lasciuia eo turpiorem ac foediorum esse demonstret, quod brutis et petulantibus animalibus comparatur. Chrysostomus autem interpretatur hanc vocem fornicari, sed Apocalyp.18.vers.7. et 9. explicatur eo significato, quo nunc accipimus. *12 Ex eo damnandae quod primam fidei reiecerint.* Αὐξισις est. Amplificat enim harum iuniorum viduarum lasciuia a consequenti, quod hac ratione, et vitae genere tandem sibi extremum exitium accessant. Nam eo tandem prolabantur, ut Munus a se susceptum deserant, et Fidem ipsam primam Christo datam abnegent. Voces autem has πρώτηςτις varie interpretes accipiunt. Alii

264 AD I. PAUL. AD TIM.

de voto non nubendi sumunt, quasi ab iis interponi huiusmodi votum solitum fuerit, cum eligebantur: quod nullo certe scripturae loco probari potest. Alii de fide Christo in Baptismo data: alii de munere Diaconatus acceptato, quod diligenter se praestaturas esse, in eoque perseueraturas pollicebantur. Quod postea cum nubendi pruritu et libidine deserunt, fidem a se datam violant, ac frangunt. Sed ea sententia magis placet arg. vers. 15. infra, quae fidem primam refert ad eam promissionem, quae primum fit a Christo nobis in Baptismo, quam reiicere dicuntur, quae a fide Christi et professione Euangelii postea deficiunt, et ad Gentilismum, vel priorem idololatriam reuertuntur. Sic Athanas. explicat libus 6. de Trinit. Hierony. in praefat. ad Tit. Vincentius Lyrinensis, et est similis locus Apocalyps.2.v.3. Veritae enim probum inter Christianos propter eam animi sui leuitatem malunt prorsus a Christo desciscere, quam huiusmodi contumelias audire et pati. Nicolao, de quo est in Actis Diacono id sane accidisse narratur, qui ne opinionem leuitatis et temeritatis inter Christianos subiret, maluit condere nouam haeresin, nouum sibi coetum colligere, et ab Ecclesia discedere. Quae autem hic narrat Paulus, rerum ipsarum experientia edoctus didicerat, quemadmodum ipse testatur. *13 Simul autem etiam otiosae discunt circumire domos: imo non solum otiosae, sed etiam nugaces et curiosae, garrientes quae non oportet.*

CAPVT V.

[p.285]

Altera superioris amplificationis pars, in qua iuniorum viduarum in munere Diaconatus permanentium offendicula et mala describuntur. Tria vero enumerat Paulus, non quod

sola haec observari possint: sed quod maxime soleant. Deinde quod ex his paucis, quae sint reliqua incommoda, quae ex eodem fonte nascuntur, id est, ex huiusmodi iuniorum mulierum electione, facile iam per se potest quilibet intelligere. Ergo eas, etiam dum hoc munus administrant, docet esse, Otiosas (cui vitio discursationem adiungit) et Nugaces, et Garrulas. Garrulitatis autem vitium breuiter definit Paulus dum ait, asdem loqui quae non decet. Porro haec vitia ideo pariunt magna inter Christianos offenticula, quod sint contra diuinae legis praeceptum 9. quod est, Non falsum testimonium aduersus proximum tuum dices, quodque ex his infinita mala nascuntur. Sunt otiosae) At obstat, quod eas ipsas postea vocat περίργος, id est, plusquam oportet, occupatas et curiosas. Respond. Haec duo vitia inter se recte conuenire. Nam nihil agentes illae rerum, quae ad se pertinent, sunt in alienis perscrutandis curiosae. Itaque ἀργαί appellantur, quod nihil suum agunt. Περίργοι vero quod aliena negotia plus quam sua curant, atque etiam plus quam oportet, quemadmodum ait ille. Excussis propriis aliena negotia curo. Imo vero etsi saepe habent domi, quae agant: magno et turpi animi vetero illa negligunt, ut nimirum de rebus alienis cogitent, et disputent. Circumeunt domos) Annexum pene semper otio et segnitiae vitium, nimirum discursatio. Hoc

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.286]

autem praetextu maxime id facere videbantur istae mulieres, quod tanquam publicae quaedam personae, et pauperum curam habentes in alienas aedes possent, solerentque liberrime ingredi 2. Timoth.3.vers.6. Videtur autem etiam his verbis detractrices easdem appellare Paulus, more dicendi Hebraeis usitatissimo, qui et detractare et discurrere eadem voce ῥαγὰν Ragal dixerunt, quod detractores iugiter eant, et referant verba hinc inde ex aliis audita. Peccant igitur hi in nonum legis diuinae praeceptum. Imo vero) Amplificatio est superioris mali per adiectionem et προδεσι. Non folum enim sunt otiosae: sed etiam Nugaces, et Curiosae vel plus quam oportet negotiosae φλυάρος appellat Paulus, quos Latini Nugaces, quae vox videtur deriuari a voce. φλύαξ, ακος, quae tumultum hominem significat, quod haec sint duo maxime inter se connexa vitia, Temulentia nempe, et Nugacitas. Itaque ut Plutarch. libus 8. Symposiacon Problema. 1. nihil aliud esse videtur φλυζεία quam λήρησις πάροινος. Nugari quoque, ait idem, proprie nihil aliud est, quam vano et futili sermone uti, et eo, qui vel mendax est: vel qui quanquam verus est, ad propositum tamen nihil facit et attinet. unde postea rixae, iurgia, et contumeliae oriuntur, atque varia offenticula, Vocem autem ipsam nugae Latinam ab Hebraea man hagarāh quod more auium garrire significat deduci putat Iosephus Scaliger in libus Varronis de lingua Latina. Qanquam autem Plutarchus in libus πει ἀδολέσχίας videtur facere φλυκρίας siue ληρήσεως, duo genera, Temulentiam quam δίνωσιν vocat, et ἄδο

CAPVT v.

[p.287]

λογίων quam garrulitatem vertunt, quas ita distinguit, ut temulentia sit nimia inter pocula vel inter potandum orta ex vino sumpto loquacitas. Garrulitas vero sit stultiloquium nimiaque loquacitas ubique, et ex qualibet, vel etiam nulla oblata occasione. Itaque

[p.0]

garrulus in foro, in theatro, in deambulatione, domi, interdiu, et noctu nugatur, et loquax est. Temulentus autem tantum in mensa et inter pocula: ista tamen distinctio etiam hunc Pauli locum illustrat, et extendit. Sed videtur utranque quidem, sed maxime secundam speciem hoc loco damnassee Paulus uti etiam Psal.140. vers.10. aperte inter vitia pessima recensetur ista nugacitas, Curiosas vocat tamen eas, quae plura quam deceat, scire affectant, tum etiam, quae diligentius et penitius ea, quae sciri possunt, curant et inuestigant, quam sit necesse. Itaque sunt illae nimium negotiosae, sed ubi non oportet. In quibus autem oportet otiosae. Alio nomine πολυπράγμονες eadem appellantur. Quanquam Plutarch.in libro de Curiositate eos tantum videtur definire πολυπράγμονας, qui in alienis erratis siue peccatis, unde alteri nascitur aliqua infamia, curiosius indigandis occupant sese. At siue in peccatis, siue in aliis etiam rebus, quae ad nos non pertinent, inuestigandis nimium laboremus, hic πρέργων nomine a Paulo significamur. Quanquam vero haec vitia faere sunt omni. bus foeminis communia, maxime tamen eas dedecet, quae caeteris praelucere vitae exemplo debent. Inquirere autem in alienum factum, quatenus illud ad nos spectat: vel Dei gloria proximique utilitas postulat, vel inde promouetur: denique

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.286]

quantum ex muneris nostri ratione vel Christianae charitatis officio tenemur, non est curiositas: sed est officium, quod est sane laudandum. Eo denique pertinere videntur postrema huius versiculi verba loquentes quae non oportet. Nec enim de alio loqui prohibemur semper, sed videndum est. Quid, Quomodo, et Quatenus loqui de eo liceat. Priusquam autem totum hunc de Diaconissis locum finiamus, duo scitu necessaria sunt enodanda. Primum quidem, utrum eas hodie in reformatis Christianisque Ecclesiis retinere sit operaepretium, cum nos quam maxime fieri potest, proxime ad veterem et Apostolicam Ecclesiam accedere tum in doctrina: tum etiam in disciplina et politia Ecclesiastica oporteat. Quid igitur? Respondeo aliquod discrimen esse nobis statuendum inter doctrinam veteris Ecclesiae, et inter generalem qua illa usa est, disciplinam. Nam cum doctrina Apostolica sit Christi ipsius vox et sapientia, cui tanquam vero et unico fidei et salutis fundamento innititur Ecclesia, certe ab ea doctrina vniuersa ne tantillum quidem a nobis recedi ullo tempore debet. Itaque nulla occasio afferri vel fingi unquam potest, propter quam vel in uno apice, quanquam minimo, doctrina Aporteriorum.immutetur Matth. 5. vers.18. At illius disciplinae vniuersae, quam illa usurpauit, non eadem omnino ratio est. Cum enim sit disciplina tanquam decorum quoddam vestimentum ad res, tempora, personas accommodatum, fit, ut quemadmodum haec variari possunt:ita possit quoque aliquibus in rebus mutari etiam disciplina vetus. Tantum distinctionem hanc adhibeamus, ut in

CAPVT V.

[p.289]

disciplina ipsa Ecclesiastica, distinguamus ea, quae sunt Fundamentalium politiae Ecclesiasticae, ab Accessoriis et leuioribus. Fundamentalium vero sunt haec in politia Ecclesiastica. Primum ut sit aliqua politia Ecclesiastica, et quidam ordo in Del domo, qui

tollat confusionem. Deinde, ut legitimae personarum vocationes, per quas Dei verbum legitime administratur, charitasque et sanctitas vitae exercetur in Ecclesia, retineantur, veluti Pastores, Presbyteri, Diaconi. Tertio, ut ii electi legitime et ex praescripto Dei verbo suo munere fungantur, vel deponantur, et remoueanur. Accessoria dico, quae, ut haec fiant et obseruentur, in Ecclesia quaque pro tempore, personis et locis statui possunt. Accessoria incolumi manent disciplina in Ecclesia ipsa variari possunt. Maneat enim semper disciplinae fundamentum et pars praecipua, sed tantum ea mutantur, quae commodioris illius obseruationis gratia tunc visa sunt necessaria: veluti ut futurus et eligendus Episcopus a tribus Episcopis, non a duobus tantum eligeretur. Hoc mutari potest incolumi Ecclesia et disciplina. ut in urbe Metropolit, electio fiat et examen futuri Episcopi, non alibi. Hoc etiam mutari potest. Itaque vetus Ecclesia in iis rebus saepe diuersam formam habuit et secuta est, incolumi nihilominus Dei verbo, ipsoque fundamento Ecclesiasticae disciplinae retento. Ex quo fit, ut cum hae Diaconissae fuerint tantum subsidiariae Diaconorum manus et operae (propter egenorum et aegrotorum ingentem numerum et multitudinem pene infinitam) quo tempore Nosodochiis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.290]

Xenodochiis, et Ptochodochiis careret Ecclesia postea pauperum numero decrescente et Ptochodochiis constitutis, non fuerunt eadem Ecclesiis necessariae. Itaque neque sunt hodie a nobis retinendae, nisi eadem et par aliqua causa, qualis illo seculo fuit, occurreret, et eas retinere suaderet. Quae cum nulla sit, cessante causa, cesset effectus necesse est. Eodem modo videmus veteres habuisse plures officiorum Ecclesiasticorum gradus (uti apparete aliquot Synodis etiam quando adhuc erat tollerabilis Ecclesiae forma) quam nunc habeamus. Itaque quemadmodum illae dignitates tanquam nobis inutiles hodie propter diuersam locorum rerum, et personarum inter nos et illos rationem explosae sunt, et cessant, qualis Subdiaconatus, Acolythatus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus: sic et hic Diaconissarum mulierum ordo desiit, nullo prorsus detrimento vel in doctrina, vel in disciplina ipsa ab Ecclesia, accepto. Secunda vero quaestio, quae ad hunc quoque locum maxime pertinet, est huiusmodi. utrum recte a Papistis sanctimoniales sint in istarum Diaconissarum, quas nullius iam esse in Ecclesia usus videbant, locum substitutae: atque utrum eorum consilium et institutum sit probandum, et sequendum necne. Respond. Minime id quidem, quia in eo statu hominum et genere instituendo nihil nisi plane Satanicum, superstitiosum, et in Deum ipsum blasphemum a Papistis inductum est. Primum, quia coelibatum illis suis sanctimonialibus tanquam legem ad vitam aeternam assequendam necessariam, et verissimae sanctitatis

CAPVT . V.

[p.291]

partem indicunt. Deinde, quod in eo ipso cultum Dei situm esse contendunt. Tertio quod in iis ipsis a Patrum consuetudine recesserunt, et a meliori more in Ecclesia iam recepto et inueterato. Quod ut melius intelligatur, rem totam fusius sic explico. Cum κακοζήλῳ quidam homines omnia quae Apostolorum temporibus obseruata fuerant, sibi putarent imitanda, neque locorum, neque temporum, neque rerum dissimilium

rationem haberent, etiam et ipsi suas Diaconissas retinere praecise voluerunt. Sed cum posterioribus temporibus et mutatis circumstantiis earum nullum in Ecclesia usum esse cernerent, magno Ecclesiae malo, magnoque conscientiarum detrimento pessima tamen eius ordinis instituendi ratio reperta est. Instigabant virgines Christianas quidam Episcopi, ut se Deo dicarent, atque, ut illi loquebantur, consecrarent. Deinde ut in signum istius consecrationis se velo, tanquam castitatis et verecundiae testimonio, semper tegerent, et obnubilarent. Quod ex Pauli consilio facere se et iubere iactabant I. Corinth. 11. Hinc variae Hieronymi, Augustii, Ambrosii, Fulgentii epistolae ad varias virgines scriptae, quia etiam ante aetatem horum omnium huiusmodi votuiimi ihagno apud Ecclesiam pretio iam haberetur. Tamen, ut ex iisdem scriptoribus apparet, et imprimis ex Cypriano et Tertulliano in libris de cultu et habitu virginum, hoc totum voti genus etiam conceptum et nuncupatum adhuc liberum erat. In priuatis enim parentum vel cognatorum aedibus huiusmodi virgines, quae sanctae vel consecratae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.292]

Deo dicebantur, manebant non in ullo monasterio et simul, etiamsi in eadem ciuitate plures huiusmodi essent. Atque etiam saepe ipsae domos seorsim, quaeque suam, habebant, ex quibus vel solae, vel comitatae cum volebant, et cum libebat egrediebantur, nihilque a caeterarum virginum conditione differebant, nisi quod eas caeteris castitatis exemplum esse oporteret. Id apparet ex can. Nuptiarum 27. quaest. 1. Quin etiam postea eadem, si volebant, poterant nubere. Et quanquam in eo opinione quadam leuitatis apud pios grauabantur propterea tamen neque sacra Coena iis interdicebatur, neque etiam ipsae Ecclesia excommunicabantur, uti postea factum est. Hoc igitur mali initium et exordium fuit, sed latius postea Satanae astu prouectum atque propagatum est. Primum quidem his nominibus vocari coeperunt, ut Moniales, Sanctimoniales, Virgines et Nonnae dicerentur. Postea vero Monachae et ad prophanarum imitationem, virgines Vestales: ad quarum instituta reuocatae vetitae sunt, ne priuatas aedes haberent, id est habitacula vel cellulas feorsim incoherent: sed iussae sunt ut in communi habitarent et viuerent. Hoc primum fuit, deinde fancirum est, ne aliae Sanctimoniales censerentur, quam quae diicir i'ionasterio certo, certaeque regulae sese in perpetuum addixissent can. Perniciosam 18 quaest. 2 concil. tamem Agath. vetabantur ista Monacharum Monasteria et cellae (quibus istae concludebantur) iuxta Monachorum et virorum caulas et lustra propter periculum et offendiculum aedificari, uti est in cano. Monasteria puellarum quaest. 2 Coepta sunt autem aedificari earum coenobia ma

CAPVT . V.

[p.293]

xime post annum Domini 700. Antea enim etsi fuerant quaedam, omnino tamen pauca et rara erant foeminarum et virginum Monasteria extracta. Atque tres tantum earum ordines concessi sunt primum, et probati eodem illo seculo, nenpe post annum Domini 700. quod tunc demum ex Synodo Hispalensi cap. 11. ad instituta Monachorum coeperunt reuocari. i. ex magna superstitione regi et institui Moniales: id quod antea non fiebat. Tres autem illi Monacharum ordines primum hi fuerunt, ordo Basilii, Benedicti, Augustini,

extra quos nulli foeminae esse licuit Moniali, quodcunque votum vouisset et suscepisset can. Perniciosam 18. quaest.2. Hodie vero infinita prorsus sunt earum genera, et adeo diuersa, ut nihil inter se simile pene habeant. Sunt enim hoc nostro seculo Monachae, Benedictinae, Bernardinae, Franciscanae, Dominicanae, Carmelitanae, Cleranae, Augustiniana, et aliae plures species. Ita vero primum fuerat in suscipienda professione constitutum, ut nulla ante 40.aetatis annum votum ulli ordinis susciperet, aut si suscepisset ne obliga retur, can. Diaconissam 27.q. I.can. Sanctimoniales 20.q.1. Deinde hoc tempus, tanquam longius esset, restrictum est, atque constitutum ut statim post vicesimum quintum aetatis annum posset virgo quaelibet votum Monasticum suscipere, et 20. quaest. 1. Sed et hoc ipsum quoque annorum spatium postea est imminutum, atque sancitum, ut statim post pubertatis annos possent mulieres virginitatem perpetuam vouere: quanquam consecratio earum differebatur usque ad annum aeta

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.294]

tis vicesimum quintum: sed postea receptum institutumque est, ut statim post annos pubertatis, id est, post duodecimum aetatis annum posset, quae votum ordinis et vitae Monasticae suscepisset etiam a Praelato consecrari cano. Puella 20. quest. 2. quem ex concilio Triburiensi sumptum esse volunt. Ante autem duodecimum aetatis annum, ne ex parentum quidem iussu et confirmatione, votum ab iis factum ratum esset constitutum est. Denique ne qua inuita in Monasterium detruderetur, sed si qua ergastulum illud iubentibus parentibus esset ingressa, decimo quinto anno aetatis interrogetur a Praelato de voto, cui si ipsa non assentitur, ne votum ante illam aetatem factum omnino valeat. Sic can. Firma can.Sicut et seq .20. quaestione I.sancitum est, a quibus tamen hodie plane discessum est. Coguntur enim etiam antequam pene usum rationis habeant miserae puellulae, ut se in Monasterium aliquot detrudi sinant, quod vel non satis formosae sint, vel caeteris liberis pars hereditatis maior accrescat his in pistrinum istud et Monasterium relegatis. Quae virgo vel vidua votum ipsa sibi imposuerat, et habitum Monialis assumpserat domi suae vel in aedibus patris: non autem ab Episcopo vel praelato illud acceperat, primum poterat illud, si vellet postea deponere, neque cogeatur in eo vitae statu inuita permanere, nisi fuisset postea ab Episcopo consecrata. Post autem aliud decretum est. Nam neque deponere illud velum potuit, ac ne ea quae illud priuatim domi suae assumpserat: sed cogetur etiam ante consecrationem factam in eo statu et habitu permanere perpetuo vitae tempore, et Monasterium ingredi can. Si quis sa

CAPVT V.

[p.295]

cra 27.quaest.1.et can. Mulieres cano. De viduis et Puellis eod. Ita nimirum paulatim auctae sunt superstitiones, et durior conscientiae laqueus iniectus. Cum sanctimonalis a praelato consecratur, stola alba induitur, et chrismate ungitur, ut ait Alcuinus. Primus autem eam consecrari instituit Basilius magnus, ut plerique volunt. Post autem eadem foemina vel virgo tondetur. Quanquam ne tonderetur Christiana mulier, et concilio Gangreno interdictum fuerat, et expresso Pauli praecepto, quod ipsius naturae voci et sensui consentaneum est 1.Corinth.11. Socrat.libus 2. cap.43. Sed boni scilicet illi

patres omnia iura diuina et humana, ut suas superstitiones stabilirent, peruerterunt: et susque deque habuerunt. Nam et ex cano. Quaecunque distinct. 50. ita in Ecclesia fuisse olim obseruatum quemadmodum dicimus, constat. Consecratae Moniales habent Monachos qui illis praesint, nimirum oues lupis committuntur, (quanquam tamen ut ab earum accessu isti arceantur ex concilio Hispal. et can. in decima 18. quaest. sancitum est, sed frustra) Post istam consecrationem nubere istae mulieres ex iure Pontificio iam non possunt. Quanquam olim infamia tantum quadam in Ecclesia notabantur, et tanquam Digamae tantum censebantur, si quae nupsisset, atque adeo ex concilio Ancyrano et can. Quotquot 27. quaest. ita erat constitutum. Postea vero ipsa superstitione nullum iam modum seruante prorsus ab Ecclesia sunt excommunicatae, quae post istam consecrationem nupsissent can. virgines 27.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.296]

quaest. 1. Atque ita miserrimus conscientiae hominum laqueus semper durior, et maior inuectus est: et πρὸς τὸ ἁδύνατον tandem contra rerum naturam miserae illae mulieres sunt obligatae, nempe ut perpetuo coelibes manerent, quantumvis intus aestuarent et magno igni urerentur. In Monasteriis autem illis et coenobiis, tanquam carceribus, conclusae horas canonicas, quas Papistae appellant, et aliquot Psalmos tantum cantillant. Nam neque Missam canere ipsae possunt, neque vasa sacra aut vestimenta, quibus in Missa sacrificuli utuntur, contrectare, ac ne quidem sine piaculo attingere audent cano. Sanctimonialis et can. seq. distinct. 23. Atqui etiam seculo Hieronym. Sacris literis quae virginitatem vouebant diligenter operam dabant, illudque exercitium, non autem cantillandi in templis habebant, quod magis erat tolerabile. Atque has superstitiones pro iis Diaconissis, de quibus Paul. hic agit, Papistae sustitunt: quae quales sint. et ut a verbo Dei alienae, atque etiam a veteribus canonibus et more Ecclesiae dissentaneae, omnes iam vident qui modo aliquid videre possunt. Sed pergamus ad Paulum. 14 *Velim igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare aduersario ad maledicendum.* Ἀντίθεσις est vel potius Ἐπ' ἀνόρθοις. Rationem enim subiicit, per quam superiori malo Ecclesia mederi potest. In quo ipso canon utilissimus, et quidem generalis, qui ad disciplinam Ecclesiasticam pertinet, continetur. est autem hic canon Iu

CAPVT V.

[p.29]

niores viduae Christianae nubunto, et liberos suscipiunt, familiasque suas habent, quas curent, et administrent, ut omnia superiora mala euitent, et omnem nominis Dei blasphemandi occasionem cuilibet calumniatori et aduersario adimant. Singula vero huius canonis verba momentum et pondus aliquod habent. Volo, inquit Paulus. Primum videtur alienum ab Apostolica dignitate et doctrina praeceptum, mulieribus iam plus nimio nupturientibus et nuptiales laetitia concupiscentibus praecipere ut nubant, Illud enim est oleum addere camino, non autem frigidam soffundere, vel lasciuas illas carnis libidines extinguere Resp. Duplici nomine hoc praeceptum subiicit a Paulo, 1. ut ecquod sit optimum vitae genus, quod viduae iuniores eligere debeant, ut sint aedificationi,

doceat. Nec em ad nuptiales laetias eas inuitat Paulus, sed docet quae sit ratio omnium superiorum offendiculi tollendorum. 2. ut non minus Deo gratas esse, quae nubunt, quam quae viduae manent contra superiores errores, de quibus. c.4. sup. dixit demonstret. Nam ex hoc ipso apparet secundas nuptias in mulieribus a Paulo minime damnari, imo vero et iuberi et probari, nedum ut viris sint interdicte. Quas tamen Papistae ex Encratitarum deliriis et haeresi damnant. Quaesitum est autem ad quas viduas hoc praeceptum pertineat, utrum ad eas tantum, quae sunt pauperes, an ad omnes: utrum etiam ad eas tantum, de quibus ad Diaconatum eligendis actum est in ecclesia: an ad quaslibet. Resp. Ad omnes. Id quod ex ratione, quae subiecta est, apparet manifeste. Non minus enim diuites, quam pau

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.190]

peres esse possunt otiosae, garrulae, et nugaces, itemque propter periculum carnis, atque nuptiarum offendiculum infidelibus hominibus praebere. Volo) Sic et sup. cap.2. vers.8. et 1. Corinth. 7. vers.7. sed diuerso sensu. Haec enim vox modo vim praecepti habet, uti in cap.2. vers.8. Modo autem consilii tantum cuiusdam et exhortationis, uti hoc loco. Itaque pro subiecta materia huius vocis, volo, significatio accipienda est. Nec tamen illam Papistarum distinctionem probamus inter consilia et praecepta, quasi consilia quiddam et pius et sanctius contineant: cum hoc ipsum consilium Pauli etiam ex eorum sententia minime contineat eam vitae rationem, quae ab illis sanctior censetur, sed eam potius quae minus ex eorum sententia, sit et seuerior et sancta. Suadet enim Nuptias, non coelibatum. Praeclare autem hoc loco Chrysostomus. negat hic tradi praeceptum a Paulo absolute cui quisquam obstringatur, nisi ut superiora mala euitet. Alias enim nubere aut non nubere viduis liberum est, uti apparet ex 1. Corinth. neque cuiusquam conscientia irretitur et laqueo constringitur hoc loco, si nullum est offendiculum. Atque etiam ex hoc ipso loco apparet secundas nuptias, de quibus proculdubio Paulus agit cum de Viduarum nuptiis hic disputet, minime esse vel dannatas, vel Deo exosas, quicquid vel Montanistae, vel post eos Papistae sentiant: e quibus illi secundas nuptias omnino improbant: hi vero eas tanquam infames impedimentum esse censent ad ecclesiastica munera subeunda. Nihil certe moror dictum vel Tertullia. vel Bernard. serm.59 cant. quorum ille fuit Montanista, iste monachali superstitione

CAPVT V.

[p.299]

iam fasciatus. Quod si secundae nuptiae non damnantur, nec tertiae Aug. libus de fide ad Petr. cap.3. in fine. Bernard. ser. 66. cantic. eam quoque sententiam refutat quae vult honestiora esse inter virgines connubia, quam quae iam nupserunt. Viduas. Ex hoc loco apparet, quam sit lasciuiiae dedita natura, et ingenium omnium hominum: sed imprimis mulierum, de quibus hic agit Paulus: quanquam tamen ab eo malo non sunt mares liberi et immunes. Nam et quae. 1. Corinth.7. tradit Paulus et hic, aequae ad utrunque sexum pertinent, quod si offendiculum oritur, et nascitur. Iuniores sexaginta annis supra definiuit Paulus: non quod tamen omnes, quae ea aetate minores sunt, nubere velit: sed eas tantum, quae liberos suscipere, et familias administrare possunt. Nam si

quae 50 annos nata est, vel ea sit corporis consti tutione, ut haec mala fugiat, illi nullam legem dat Paul.hoc loco. Nubere Tria praescribit, in quibus omne muliebre officium contineri videtur. Nimirum Nu bere, liberos procreare familiam administrare. Nu bere. Hoc pertinet, uti diximus, ad secundas nuptias: et si iam secundo nupserat, et vidua restet, ad tertias et quartas et quintas nuptias, qualis illa, de qua Hierony. ait, septies eam nupsisse. Erat Vercellis apud Insubres. Liberos procreare τεκνογονεῖν. Quid significet vide supra, cap:2.ver.15. Οικοδεσποτεῖν Est in verbis Graecis ομοιτελευτόν, et orationis ornatus. Hoc autem οικοδεσποτεῖν est familiam administret, non ut marito suo praesit, et sit superior uxor, sed pro eoiure, quo debet tanquam mater familiâs caeteris quidem prae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.300]

esse eam vult Paulus interim tamen agnoscere virum caput suum, illique subiici et parere. Nullan occasionem. Subiectio est, quae totius vitae Christianae scopum demonstrat. Nos enim aedificationi omnibus esse oportet Fidelibus et Infide libus. Infirmis et Validis. Itaque hac ratione usus est saepissime Paulus uti sup.3.ver.6.Tit.2.ver.8. sed et Petrus quoque 1.epist. cap.2. vers.12.15. et Christus ipse Math.5. in si.idem argumentum afferunt. Ἄν τι κεκμενόν autem generaliter accipio pro calumniatore et aduersario uti.2.Thessa.2.ver.4. Nec enim Satam ipse maledicit per se de doctrina, sed homines profani, Infideles et calumniatores detrahunt et de nobis et de doctrina Christi, quam profitemur. 15 *Iam enim nonnullae deflexerunt, se quubae Satanam.* Confirmatio est superioris sententiae ab exenplo. Debent enim aliena pericula reddere nos cautiore ac prudentiores. Nam felix, quem faciunt, aliena pericula cautum. Hoc ipsum pro exenplo et documento Papistis esse debuit, ut tyranni cas suas de coelibatu leges tollerent, et abrogarent, cum inde tot mala nasci et emergere quotidit cernerent: sed mordicus doctrinam suam non modo retinent, verum etiam ipsi Dei legi impiissime praeferunt. Neque tamen sic semper concludendum est. Illud omne nimirum esse mutandum, unde aliquod periculum, et aliqua discessio ab ecclesia sit exorta. Sic enim omnis et correptio et disciplina ecclesiastica tolleretur, propter quam multi a fide defecerunt, et ab ec

CAPVT V.

[p.301]

clesia Christi recesserunt, uti Nouatiani et Dona tistae. Resp.igitur caussam ipsam secessionis spectandam esse. Nam si quis idcirco deflectit a fide, quod iugum Christi ferre nolit, discedat. Sin autem quod tyrannidis praeter Christi legem iugum sibi impositum ferre non potest et recusat, certe illud iugum tollendum est, et demendum. Neque enim quisquam iugum Christi durum sentiet, nisi qui omnino sceleratus et impius esse volet. Ergot quuuaiir imno isto rigore coelibatus iam offensae discesserant atque deflexerant a fide, et ad Satanam reuersae erant, abiurata nimirum Euangelii doctrina. 16 *Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, eis subuenito, et non onerator Ecclesia, ut iis qua vere viduae sant subue niat.* Conclusio est totius superioris dispucationis de viduis pauperibus, quae quidem sunt fideles. Continet autem hic locus etiam canonem illi primo si millimum, qui sup. vers.4. explicatus est. Est autem hic canon sextus numero, Quisque fidelis suas viduas alito: Illis, quae a cognatis ali et exhiberi possunt, ecclesia

ne grauator, ut aliis omni auxilio destitutis subuenire et suppeditare possit quod satis est. Primum quoad verba, Erasmus censet haec a πρὶ a studioso aliquo qui mentem Pauli plenius explicare glossemate voluit, fuisse addita Vult igitur hunc locum sic restituendum esse ὅτις πρὸς ἔχει χώρας. Sed perinde est. Nam etiam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.302]

voxista πρὶς non addatur, tamen ex mente Pauli intelligitur. Nihil enim hic de viris praeceptum est, qui propinquas et cognatas viduas alere possunt, quod idem ad foeminas non pertineat. Nam etiam illae si sunt diuites, pauperes consanguineos suis opibus sustentare et subleuare certe debent, exemplo illius Tabithae de qua est facta mentio Actor.9. et Electae, de qua Ioannes 2.epistola, quae utraque suis opibus alienos fouit, nedum cognatos fideles egentes, si quos habuit, Item et Ioannae mulieris, et aliarum de quibus est Luc. 8. vers. 3. Quaesitum est autem. Quid si illae viduae quae se a piis propinquis ali postulant, ipsae non sunt piae. Resp. Etsi omnibus est benefaciendum, ut docet idem Paulus Galat. 6. imprimis tamen de domesticis fidei hoc Pauli praeceptum intelligendum esse, et de Viduis piis, quae nomen dederunt Christo, quarum maxima et potissima ratio semper haberi debet a cognatis piis et Christianis. Dicit autem Paulus Επαρκέτω id est, abunde et copiose sumministret. Αρκεῖν enim est copiose, et quantum satis est atque necessarium, suppeditare. In quo tamen praeclare Chrysostomus. annotauit, non praecipi a Paulo, ut deliciae illis Viduis vel a cognatis vel ab ecclesia, a qua aluntur, praeseantur: sed quod ad victum modestum, sobrium ac earum conditioni aptum sit satis et conueniat. Neque tamen sic, ut Viduae illae alantur otiosae et inertes: sed ut illae ipsae victum sibi, quantum arte vel manibus suis vel labore possunt, comparent etiam, veluri lanificio, serificio, suendo, nendo, aliisque rationibus honestis. Quod si istae viduae et pauperes laborent, iam cognati vel ec

CAPVT V.

[p.303]

clesia addat, si quid illis ad necessarium victum deest. Idque pro ipsorum praebentium facultatibus. Neque enim vel cognati, vel ecclesia cogitur omnia quae viduis et aliis pauperibus desunt, suppeditare, nisi id fieri ipsorum facultates et opes patiantur. Vera est enim etiam inter Christianos illa Ennii sententia a M. Tul. Cicerone recte explicata, ita aliis largiendum esse, ut nostrae familiae etiam subuenire possimus. Pro eo enim quod quisque habet dare debet, et in eo Deo acceptus est: non autem pro eo, quod non habet. Exhaustire enim seipsum prorsus nemo tenetur, ne sit huiusmodi subuentio ipsi subuenienti oppressio, et ne postea ipse mendicet, ut docet Paulus.2. Corinth.8.vers.2.13. Etsi parce tamen grauare et tenuiter non est subueniendum proximo sed lubenter et uti dixi, quantum possumus. utiis. Aequissima ratio quae ducta est a fine aerarii ecclesiastici. Ecclesiam enim ad suos pauperes alendos pecunias a piis collatas habuisse apparet ex Sozom. libus 7. cap.26. et Euang. libus 5. capite. 5. ne praeter aequum se onerari existiment propter hoc praeceptum istarum viduarum cognati. Etsi enim ecclesiae aerarium est commune omnium pauperum aerarium tamen videndum est et prospiciendum ut ne statim exhaustiatur: omnibus enim sufficere diu non poterit Reseruetur igitur illud

maiori inopiae, et eorum praesertim egestati, qui non habent, unde se aliunde exhibeant, siue sint Viduae: siue Mares pau peres. Qui habent unde aliunde adiuuentur, eccle siam ne grauent. Haec sane de pauperibus viduis cura perstitit diu in ecclesia Christiana puriori

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.304]

17 Qui bene praesunt Presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui la borant in sermone et doctrina. Πόεσβας Transito est. Tractat enim iam aliud caput disciplinae et politiae ecclesiasticae Paulus, quod ad Ministerii ecclesiastici munus eque pertinet, atque superior cura et disputatio. Est aucen noc caput de Presbyterorum, et eorum, qui praesunt ecclesiae munere id est, tum aliorum erga ipsos: tum eorum ipsorum erga seipsos: tum eorundem etiam erga alios officio et cura in uniuersum. Ac quidem de aliorum erga ipsos, et ipsorum cura erga seipsos, quid nimirum praestare inter se debeant, ostendit Paulus usque ad vers.24. varios bus seculis maximeque episcopi iuebantur illi prouidere et prospicere ut apparet ex variis Synodotum decretis et imprimis Synodo Chartag.4. postea pontificii παρέπισηγοι, qui nihil omnino, ni si suum lucrum ex ecclesia captant, totam hanc pauperum curam neglexerunt, minimeque ad se pertinere existimarunt: sed ipsi dona Viduis, pupillis, et aliis ecclesiae Dei pauperibus destinata sacrilege inuaserunt. Quorum certe bonorum sunt Deo rationem reddituri: atque ii omnes etiam, qui in reformatis ecclesiis, bona, quae ad pauperes pertinent, hodie alio transferunt, et sibi propriisque commodis applicant. Quod faciunt. nimium multi, imprimis aut Nobiles et Principes Christia. Quid autem de bonis ecclesiasticis sit inter nos constituendum, vide Cal. epist. 372. 394.384.

CAPVT V.

que canones constituit omnino et semper ecclesiae necessarios, si modo eam recte administrare ipsi velint. 1011d0 Cur autem haec praescribat Paulus facilis ratio est, Nam si vel minimi cuiusque ratio in Dei ecclesia haberi debet, multo magis eorum, qui praesunt ecclesiae. Si singuli, qui sunt in ecclesia ordines, regendi sunt certis legibus, ut omnia recte fiant in Dei ecclesia, multo magisii, a quibus maius periculum imminet. Ergo tria quaedam hic proponit, I Quid praestandum Presbyteris. 2Quibus Presbyteris. 3 Cur praestari illis aliquid debeat. Presbyterorum autem nomen hoc loco, et in toto hoc argumento et capite, dignitatis nomen est, non aetatis, quicquid Chrysosto. et alii contra sentiant uti saepe alibi et I.Petr.5.vers.1.accipitur. Id autem esse ita accipiendum apparet ex his ver bis, Qui laborant in sermone. Ergo illis, debetur honor, isque duplex, ait Paulus Honoris voce subsidium omne piumque officium, more Hebraeorum, significatur, uti supra eodem significato vers.3. Viduas honora et 1. Petr.3.vers.7. Vir uxori honorem tribuat. Sumpta est haec dicendi ratioex lege Dei et praecepto 5.Honora patrem. Sunt enim nomine parentum, sed spiritualium comprehensi, qui nos verbo Dei pas cunt: et praesont nobis, nosque in Christo vel genuerunt: vel iam genitos coelesti cibo alunt, quod faciunt hi Presbyteri. I taque hic canon Pauli ex quinto legis diuinae praecepto ductus est. Consentit autem hic locus cum 1.Corinth.9. etHebr.13.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.306]

vers.7.1.Thess.5.vers12.13. Cum autem hoc praecipit tam diserte Paulus, oblique taxat illius aetatis ingratitudinem in suos Pastores, nec tantum cauere in futuram posteritatem. Hoc tamen malum regnat adhuc hodie, et hac ipsa ratione verbo coelesti priuare ecclesias tentat Satan: multos certe a suscipiendo coelesti ministerio deterret, quod eos efficiat famelicos, qui Deo ipsi in tam honesta necessariaque causa seruiant: quorum operae et labori nullus alius, ut ait Chrysostomus, est conferendus. Et recte. Ergo quod aliis collatum diceretur eleemosyna, Presbyteris praestitum dicitur honorarium, stipendium, Debitum, a Christo ἰσομῆθος. Ait Paulus Duplicis, ut caeterorum comparatione, quibus aliquid etiam specialiter debemus, eos nobis magis commendat. Sic tamen quidam interpretantur, Duplici honore perinde et tantum esse, atque si dixisset, Magno. Alii vero comparate hoc dici putant, alii absolute. Absolute quod et in hac vita digni sint verbi Dei ministri stipendio et subsidio victus: et in futura vita, felicitate aeterna. Quicerte errant, si nos Ministrosve ipsos aliquid apud Deum mereri posse putant. Chrysostomus. rectius, qui Duplicem honorem explicat Venerationem ipsorum personae id est reuerentiam: et Subsidium vitae ac alimoniae. Certe utrumque Pastoribus, uti Parentibus ipsis, debere verissimum est. Qui comparate vero hunc locum accipiunt, referunt ad superiora praecepta de viduis alendis et honorandis. Istis enim viduis longe sunt magis honorandi Presbyteri et pastores. Quae sententia videtur huic loco consentanea et com

CAPVT V.

[p.307]

moda. Non vult autem magnas opes et honores congeri in Ministros Paulus, etsi duplici honore dicit dignos. Recte Chrysostomus. Ego ecclesiae prae sules audenter dixerim, ait, nihil praeter victum et vestitum habere oportere, uti inf. cap.6.ver.8. expli cabitur. Praeclare quoque Erasmus. Sacerdotes et praedicatores quidam nihil sunt, nisi decimatores. Obstat autem quod propriis manibus victum sibi quaesiuit ipse inseruiens ecclesiis: ergo ipsi Βιωτικὰ sibi comparare debent. Actor.2o. ver. 34 Respond. ex Chrysostomus ne pastores inopia coacti a studiis et melioribus rebus distraherentur, iis victum esse ab ecclesia suppeditandum. Nam et victum sibi manibus artificioque quaere re, et suo muneri superesse simul non possunt Ministri, nisi dona illa prophetiae et cognitionis scripturarum egregia haberent, extraordinaria quae certe habuit Paulus. Plusquam belluina ingrati tudo est denegare carnalia ei, qui tibi coelestia praebet ut loquitur Paulus. Ro.15.v.27. Neque negat Paulus se ab ullis ecclesiis unquam accepisse stipendium.2. Corinth.11.vers. 8.sed eo tamen abstinuisse, cum ecclesiae aedificatio id fieri postulabat. Eodem modo est respondendum, si quis obiiciat Nehemiam id fecisse propter populi paupertatem: non autem quod victum onipre ab eo non licuisset. Itaque non est lex generalis illud Pauli vel Nehemiae factum, sed singulare quoddam pro temporis ratione assumptum. Et certe nimis sunt impudentes Catabaptistae, qui illius facti et exempli pretextu omnes verbi Dei Ministros ad manualia opera cogendos esse contendunt, ut victum comparent: aduersus quos preclare Bulling libus 2.

308 AD I. PAUL. AD I'IM.

Tract.7. contra Catabaptistas. Nec fures nec latrones sunt verbi Dei Ministri, qui iusta a grege suo stipendia, quantum quidem ad victum et vestitum satis est, exigunt, ut isti calumniantur. Nec sunt fuci cum strenue verbo Dei nauantes operam, ita viuunt siue manuali labore. Secundum caput, est quibus Presbyteris debeatur? Resp. Iis presertim qui in verbo Dei et Doctrina laborant. Ergo est duplex Presbyterorum genus, unum eorum, qui Doctrinae coelestis sunt Ministri: qui nihil ab episcopis et Pastoribus differunt: Alterum eorum, qui moribus fidelium tantum inuigilant, et cos inspiciunt, ne quid offendiculi in ecclesia Dei ex quoquam oriatuc. Hi sunt, quos in Gallia vulgo Supervigilantes dicimus qui una cum Ministris verbi Dei consistunt sistorum siue Senatum ecclesiasticum constituunt. Sed quaeritur, utrum hoc postremum genus Presbyterorum sit negligendum ab ecclesia. Respon. Minime vero, si quidem isti quoque egeant: sed primum genus magis commendatum nobis esse debet Ex quo fit, ut Paulus addiderit. Maxime. simili locus Galat.6.vers.6. Ait enim communicet qui instituitur in sermone ei, qui se instituit, omnia bona. Obstat quod ait Christus Matth.10. vers.8. Gratia nunc illeceperitis, gratis date. Resp. Eum gratis praeesse et pascere gregem, qui nec lucrandi nec ditionis di animo id facit: quanquam victum sibi necessarium a grege, idest ab ecclesia accipit, quemadmodum docet et Christus eodem loco, et Paulus I.Corinth.9.2. Corinth.11.vers.8. Vult autem istos Presbyteros laborare, ergo non otiosos esse vult, non etiam perfunctorie

CAPVT V.

[p.309]

tantum fungi suo munere: non denique pro sua tantum commoditate inseruire ecclesiae: sed magno animi zelo, totisque et animi et corporis viribus incumbere, ut optimam muneris sui rationem Deo reddere possint. adeo ut saepe de se testetur Paulus se non tantum laborasse, sed etiam lassitudinem, quasi exhaustis viribus, passum esse, tantae aerumnae corporis in eo faciendo nimirum saepe sunt (ut 2. Thes.3.vers.8. docet ipse) perferendae, ne sint muti canes, ut ait Isaias. Sed et laborare in sermone et Doctrina, non qualibet, sed coelesti et Euangelica iidem iubentur, per quam homines ad veram agnitionem Dei deducant. Quidam sermonem pro exhortationibus accipiunt. Doctrinam pro ipsa traditione methodica coelestis mysterii Quod vtrunque fit concionando. Optime Chrysostomus. qui docet exigi a pastore his verbis, ut Praedicet, doceat, et concionetur: non tantum ut studeat et ut operam det priuatim Dei verbo, illudque non dicitur et speculetur ipse, vel ut vite sanctae, pro gregem suum instituat. Docere igitur debet pastor, et eatenus officium facit, quatenus viuam vocem illud exponit. Ite, ait Christus, docete. Ergo qui absunt a suo grege: qui in grege ipso muti sunt: qui etsi per alios docent, ipsi nunquam id faciunt, omnino sunt indigni nomine Pastorum et Presbyterorum: et duplici illo honore, de quo agit hoc loco Paulus, priuandi 18 *Dicit enim Scriptura, Bovi trituranti non obligabis os. Et, Dignus est operarius mercedem suam.* 1 2 Αιτιολογία est, in qua tertium caput continetur?

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

nempe. Cur hic honor Presbyteris debeatur. Affertur autem a Paulo ratio duplex, quarum Prima ducitur ab exemplo, quod etiam diuina lege comprobatur. Secunda ab officio et communi hominum sententia. Ergo videtur hic uti duplici autoritate Paulus, nimirum Diuina et Humana: Diuina, cum ait. Dicit enim scriptura, Boui trituran ti etc. qui locus sumptus est ex Deut.25.ver.4. et I. Corint.9. ver. 9. explicatur fusius ab eodem Paulo. Humana vero autoritas est, cum ait, Dignus operarius mercede sua: quae in prouerbium abiit, ipsa naturae voce inter omnes mortales confirmata: adeo quidem ut cum Christus ipse hoc idem dixit Math.10.ver.10. Luc.10.ver.7. ex communi prouerbio sumpsisse videatur. Nihil enim hoc diuino magis tritum est, et vulgare. Nisi quis fortasse ductum malit ex eo, quod saepe in scriptura legitur, esse dignum mercenarium mercede sua Deut. 24.ver.15. Genes.31.ver.12. Ad quod ipsum quoque respexit Iacobus cap.5.ver.4. Neque tamen, etsi dignus est Pastor suo stipendio et suo honorario, tanquam mercede, propterea pascere gregem debet eo animo, ut inde stipendia accipiat, et mereatur. Nam huiusmodi animus est Auaritiae (quae est omnibus fugienda, imprimis autem Pastoribus Luc.12.ver.15.1. Petr.1. vers.2.) sorculus, quanuis non expetat inde ditescere, vel opes cumulare. Praecipuus enim Pastorum scopus esse debet Dei ipsius gloria. Victus autem ipsorum est accessio quaedam tantum, quem idcirco petunt et spectant, quia ad faciendum et melius, et alacrius, et liberius officium, ille ne ceslarius est.

CAPVT V.

[p.311]

Mirum autem est praetermissam hic esse confirmationem huius sententiae, quae fieri potuit exemplo Leuitarum, qui a reliquo populo Israelitico aliebantur Dei iussu ex decimis, et aliis oblationibus: sed ab eodem Paulo in 1. Corinth.9. vers.13. haec ratio non est neglecta. unde errant, qui stipendia Ministris tribui putant tanquam meras et gratuitas tantum eleemosynas putantque liberum esse ea persolvere vel non: debentur enim uti iustissima merces, etsi nulla est tanto eorum labori aequalis, quemadmodum ait Chrysosto. Scholastici et Canonistae in cano. Qui pro pecunia 1.q.1.canon. Altare.1. q.3. distinguunt inter illud quod accipitur tanquam Pretium operae et Sustentatio vitae, Illud quidem accipi a Pastore negant posse, haec autem concedunt Nec est sane inutilis vel incommoda ista distinctio. Vide Durand. in libris 4. Sent. dist.25. quaest.3. et 4. 19 *Aduersus presbyterum accusationem ne admittito, nisi sub duobus aut tribus testibus*: Transito est: iam enim agit de secunda huius argumenti parte nimirum ecquod sit ipsorum Presbyterorum aduersus scipsos et collegas suos officium, ne quid ex ea parte offendi culi nascatur. Imprimis enim cauendum est, ne illi se mutuo excusent et sibi parcant, dum tamen alios castigant seuere: atque ne in illis locum habeat prouerbium vetus, Mutuo muli fcaunt. Potius illis in mentem veniat illa Christi sententia, vos estis sal terrae si sal euauerit in quo salietur? vos estis lux mundi. Math.5. verf.13.14. Item illa, sint lumini vestri praecincti et lucernae ardentes in manibus vestris. Luc.12.ver.35. Sed et illa quoque

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.312]

Petri debere pastores toti gregi esse exemplar vi tae sanitate doctrinaeque puritate, caeterisque praelu cere.1.Petr.5. vers.3. Ergo quemadmodum una ex parte diligenter illis cauendum, est ne propriis collegarumve peccatis conniueant: sic ex altera parte prospiciendum, ne ad facilem criminationem et accusationem aditum aliquem proteruis hominibus et iugum disciplinae ecclesiasticae renuentibus et excutientibus praebeant. Falsa est qui dem illa Papistarum ratio, qui postquam uniuersum Domini gregem distribuerunt in Laicos et Clericos, fingunt laicos esse infestos acperpetuos Clericorum hostes, eosque innato quodam ex clericalis dignitatis fulgore et priuilegiis odio prosequi. Itaque cano. Nullus laicus, et cano. Laicos. 2.quaest.7.omnes laicos, quamuis probatae vitae vi ros pontificii ab accusatione et testimonio in clericos dicendo summouent. Sed peruerse. Primum enim contra Christia. charitatis praecepta illud odium in omnibus, qui subiiciuntur, inesse praesumunt, cum non sit charitas suspiciosa. Deinde res ipsa docet, qui Christiani aliis subsunt, eos propter Dei verbum ex animo pastores, praepositosque suos diligere, illisque subiici lubenter velle, quia non sunt pastores euangelici animorum tyranni. Quid igitur? Possunt fateor in ecclesia Dei esse effenes homines: possunt esse simplices: possunt esse hypocritae et astuti, qui cum doctrinae ipsius firmitatem concutere non possunt: neque aliter mysteria arrodere: in personas ministrorum debacchantur impudenter, ut eorum autoritatem eleuent et imminuant quantum possunt. Atque ca semper arte Satan tacite tanquam

CAPVT V.

[p.33]

per cuniculos Ecclesiam Dei conatus est euertere. Itaquehuic et Satanae technae, et improbo rum audaciae fuit occurrendum, praeccludendusque huiusmodi criminationibus aditus. Imprimis quod multorum accusationi et calumniis obnoxius esse solet, qui in omnium oculis versatur, qui in vitas omnium inquirat, qui omnium vitia reprehendit, tam sunt nimirum homines correctionis impatientes, ut recriminatione etiam falsissima sese uleisci studeant aduersus eos, a quibus tamem merito arguuntur. Est autem hoc pastorum officium, ut est Ezechiel. 18. tanquam hominis in specula collocati qui despicere omnia, ac turpia quaeque redarguere debet. Ex quo fit, ut sint multis odiosi, et malignorum obtrectationibus pateant, sintque obnoxii. Id quod in causa. Bonifacii. docet Augustinus. epist. 137. unde huic quoque periculo cauendum et prospiciendum fuit utrumque autem hoc malum, de quo diximus, excludit et summouet canon, quem hoc loco sancit Paulus, aut potius Dei ipsius spiritus. Est autem huiusmodi, Presbyteri ne aduersus Presbyterum facile vel accusationem ipsam admittunto, nisi duorum vel trium testimonio crimen cum defertur, sit statim confirmatum. Qui canon ut commode declaretur, sunt haec tria ordine nobis perquirenda. 1 De quibus Presbyteris agat Paulus. 2 Quid de illis praecipiat. 8 Cur hoc iubeat et velit. Primum caput facile est, et ex superioribus versiculis satis apparet. Agit enim de iis, qui dignitatis, non autem aetatis ratione Presbyteri sunt.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.51]

quorum officium et munus in fine huius capitis persequitur et exponit sigillatim. Quamquam aliud sentit Chrysostom. et ad aetatem refert, cui, tanquam minus ad peccandum procliui, vult parci, minusque facile aduersus eam vel solam ipsam accusationem admitti. Sed haec ratio Chrysost. saepe quidem apparet falsissima cum senes quosdam videamus ad omne scelus propensissimos. Secundum igitur caput est. Quid de Presbyteris hoc loco Paulus praecipiat. Resp. Ne contra eos vel sola duntaxat accusatio, citra duorum vel trium testimonium, excipiat vel a toto collegio Presbyterorum, vel ab uno aliquo Presbytero, nedum ut condemnatio de iis temere a quoquam fiat. Quaerunt autem, quid hoc nouo praecepto fuerit opus, et in Presbyteris praesertim, de quibus hic aliquid speciali' sancire Paulus videtur, cum in omni accusatione hoc ipsum locum habere videatur. Nam Deut. 17.vers.6. sic ait lex Ex ore duorum vel trium stabit et ratum erit verbum et accusatio, quae fiet de aliquo. Itaque hoc ipsum tam levis momenti quibusdam hoc loco visum est, ut omnino delendum censerent, tanquam inutile et superuacaneum, cum tamen singulare priuilegium, et a Deo ipso pastoribus et Presbyteris concessum contineat. Respon. igitur aliud esse Accusationem ipsam, aliud Iudicium, quod de accusato fit, continetque vel absolutionem vel condemnationem rei a iudice factam. Iudicatio igitur siue sententia sine testibus et legitimis probationibus in uniuersum a nemine fieri debet. Ac eo pertinet locus Deuter. 17. Accusatio autem ipsa certe admitti sine testibus a Iudice

CAPVT V.

[p.815]

de quouis alio potest, praeterquam in hoc casu verbo Dei expresso: si modo, qui accusant non sunt omnino infames personae: ut est praeclare responsum ab Eusebio Vercellensi Episcopo, et extat in canone De accusatoribus³ quaest.5. Presbyteri igitur admitti a collegis sine testibus, iisque duobus vel tribus, ne accusatio quidem ipsa potest. In quo est Presbyterorum praerogatiua praeter caeteros homines hic a Paulo expressa, quia variis hominum calumniis, multorumque inuidiae sunt obnoxii. Testes autem eos hic requirit Paulus, qui in caeteros reos audiri et admitti possunt, non alios. Ergo huius canonis et priuilegii ratio (in quo tertia huius versiculi pars posita erat) apparet esse, non quod presbyterorum peccatis, et vitiis parcere et conuiuere suadeat Paulus (quos grauius propter dignitatem peccare certum est) non quod priuilegia fori et immunitatis personis Ecclesiasticis tribui velit, qui Romanor. 13. omnes atque etiam pastores ipsos magistratibus subditos esse iubet, uti et Petrus I.Pet.2.vers.17. Non quod semina odii et suspicionum inter gregem et pastorem serere, aut alere cupiat: sed quod rerum ipsarum experientia doceat quosdam odisse principes et eos omnes qui sibi praesunt: atque etiam tantam esse humanae mentis malignitatem, ut eos qui vitia nostra reprehendunt, maxime in odium ac inuidiam aliorum adducere conemur. Cui malo et effraeni licentiae occursum esse sapienti isto remedio voluit Paulus. Illud autem priuilegium, ut Episcopi nonnisi septuaginta testibus, isque non Laicis homini.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

bus conuicti damnari possint prorsus impunitatem peccandi dat Episcopis. Quod tamen canon: Placuit 2.quaest.4. continetur. Item illa clericorum praeuilegia, per quae vetantur in uniuersum Laici clericos accusare, et inter clericos ipsos ii, qui inferioris sunt gradus, prohibentur superiores deferre, aut in eos testimonium dicere, sunt omnino tollenda et abroganda, tanquam nefandissima omnium scelerum in Episcopis vela. Atque illa omnia late 2.quaest.7. per totum explicantur. Fenestram enim ad nequitiam patefaciunt, et nullum Episcoporum corrigendorum locum relinquunt, planeque pugnant cum mente Pauli. *20 Eos qui peccant, coram omnibus ar gue, ut et reliqui timeant.* Alter canon de poena Presbyterorum sic conuictorum. Est autem hic, ut Presbyteri, qui publice et notorie peccarunt, publice, id est, in coetu totius Ecclesiae arguantur. Ratio autem est, quod huiusmodi crimina et facta, quae pluribus testibus probantur, etiam antequam delata sunt, pluribus sunt nota, praesertim vero si a Presbyteris commissa fuerint. Vere enim ille Nam lux altissima fati, Occultum nihil esse sinit. Cum igitur crimina illa pluribus iam innotuerunt, et in ore hominum et cognitione versantur, sunt iam publica. Ex quo fit, ut etiam sint publica cenfura notanda, et publice arguenda, quemadmodum hoc loco praecipit Paulus. Deinde cum Presbyteri caeteris exemplo esse debeant vitae sanctitate, ita et poenitentia, si deliquerint:et censura atque castigatione, si non resi

CAPVT V.

[p.317]

puerint, ut sint de populo reliqui ad iniuriam, et peccandum tardiores. Sed etiam olim reliquis Ecclesiis significabantur ii, qui ob scelus erant depositi, ut ex concilio Carthaginensi I. et 2. apparet, et ex Cypria. Atque has literas formatas appellabant. Certe Presbyter Flauianus Episcopum suum publice reprehendit, quod in Christiana religione veram fidem simularet, ut ait Theod.libus 5.cap,3. et idem libus 5.cap.28. Laudat Chrysostom. quod suos Presbyteros libere, tum moneret, tum publicis censuris castigaret. ut autem male agentes Presbyteri sunt semper reprehendendi: ita bene agentes sunt et cohortandi et laudandi, uti Episcopi Aegyptii Athanasium exulem propter fidem aliis Ecclesiis commendarunt, ut apparet ex Tripar, histor. libus 4.cap.19. Plato annotat tria esse supplicii, per quod crimen punitur, genera κόλαση, τιμην, οθάδεγμα. κό- λασις est in ipsius delinquentis corpore et sensu inflicta poena, uti ictus fustium, abscissio auriculae. Tiun poena ea, quae ob publicam tranquillitatem violatam imposita est, qualis est infamia, exilium, multa pecuniaria. Neutra castigatio pertinet ad Ecclesiam: sed ad magistratum quanquam ab Eugenio primo constitutum est, ut liceret Episcopis suos Presbyteros criminis conuictos carcere multare, qui certe fuit manifestus potestatis abusus. Παράδειγμα est poena, quae caeterorum erudiendorum vel terrendorum causa publice constituta est, atque haec ab Ecclesia imponi potest. Verbum inde est ὁραδειγμάζεθς, quo utitur Mat.1 Duo vero posse obici videntur. 1 Quod est Matth.18. vers.15. Mitius repre

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.11e]

hendendos esse qui peccant, quam hic Paulus iubeat, nimirum inter nos et illos solum. Res. Illud Chri sti dictum de priuatis offensis intelligendum esse, nimirum cum nos priuatim laesi sumus, necdum offensio publice innotuit. Hoc autem delictum, quod publice docet arguendum Paulus, est publicum. Nec enim nisi propter publica aut publice nota crimina vel peccata reprehendi in coetu Ecclesiae quisquam debet, siue is sit pastor et Presbyter, siue priuatus. Atque ita hunc locum explicat Augustinus, nempe de peccatis Presbyterorum, quae non latent, sed publica sunt. De Corrept. et Grat. cap. 16. cuius sententiae plane assentior. 2 Obiicitur, peccata quae occulta esse oportuit, nota fieri hac ratione. Id quod et ab officio hominis Christiani alienum est, et pugnat cum aedificatione Ecclesiae, ac illa veneratione, quae deferenda est praefectis nostris. Respond. Ea tantum argui publice ex hoc Pauli praecepto posse, quae publice nota sunt: non autem quae occulta sunt, quaeque celari, et ad caeterorum aedificationem tegi oportet, ut in exemplo Petri a se publice in Ecclesia reprehensi apparet Galat. 2. vers.14. In summa omnino disciplina aliqua Ecclesiastica opus est in Ecclesia Dei, si modo hominum effraenem licentiam coerceri, et morum sanctorum neruum aliquem, atque vinculum inter nos retineri volumus. Id quod, etsi verissimum est, Doctoris tamen eximii, et primarii D. Ro. Gualteri verbis potius, quam meis intelligi malo, qui in praefatione doctissimorum illorum suorum in Galatas commentariorum ita scribit. Quare, ait,

CAPVT Ve

[p.319]

Ecclesiis disciplina opus, est sine qua non magis consistere possunt, quam res domestica, quae patrefamil. et moderatore idoneo destituitur: non magis item, quam Respubus quae nullis legibus gubernatur, aut nullos habet legum vindices. Etenim non minus vere quam prudenter olim quidam dixerunt, malum esse sub principe viuere, sub quo nihil liceat: sed multo peiorem esse eorum fortem, qui principem habent, sub quo licent omnia. At qui huic loco commodum adiicere libet quod idem Doctor praestantissimus et pientissimus in iisdem commentariis ad cap.2. Homil.14. his verbis disertissime, sanctissimeque scribit. Admonemur hoc exemplo (de Petro a Paulo publice reprehenso agens) ait nullam vel in Ecclesia, vel in Republ. dignitatem esse tantam, quae censurae et reprehensioni eos eximat, qui aliquid prater officium faciunt. Etenim cum omnium Dominus sit Deus, eius quoque verbo omnes homines cuiuscunque sint loci, aut ordinis, subiici, et obedire conuenit, et ad omnes verbi Dei praecones pertinet, quod olim Hieremiae dicebat Deus, Ecce ego te facio hodie ciuitatem munitam. columnam ferream, et murum aeneum contra omnem terram, contra reges Iuda, contra principes eius, contra sacerdotes, contra uniuersum populum terrae. Haec Gualterus mihi obseruandissimus. Ex hoc autem loco colligitur, iam tempore Pauli in Dei Ecclesia duplex censurae Ecclesiasticae genus fuisse usitatum, unum Priuatum, alterum Publicum. Priuatum est, cum qui offendit, agnoscit culpam eamque fatetur ei, quem offendit, nullo confessionis teste adhibito, sed inter se et eum, quem offendit, tantum et priuatim id facit. Hanc descripsit Christus Matth. 18. descripsit

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.320]

quoque Iacobus cap.5.vers.16. quae saepe a Pastore fieri praescribitur ad mutuam reconciliationem: et non praecepta, tamen ex officio a quoque nostrum fieri debet, ut bonum conscientiae testimonium habeamus. Publicum cenfurae genus est, cum agnitio offensionis non fit fratri soli offenso: sed adhibitis aliis velut illius confessionis testibus. Haec etiam a Christo commemorata est Matth.18. vers.16. Hic autem Bernard. sermo. 44. consilium locum habet, qui oleo suauum admonitionum mordacia medicamenta, et vinum compunctionis saepe docet esse adhibendum, duris videlicet et prae fractis. Denique si duritia tanta est, etiam censurae Ecclesiasticae baculo percellendum contentptorem docet, qui priuatim reconciliari cum fratre nolit. Huius autem postremae censurae multae sunt species et differentiae, quae ex loci et multitudinis, in qua fit, ratione sumuntur. Eo enim magis publica est haec confessio et censura, quo maior est coetus, et frequentior celebriorque locus, in quo fit, atque quo plures illius testes adhibentur. Ergo sic a nobis videtur diuidi posse ut Alia dicatur Consistorialis: alia Ecclesiastica. Consistorialis est, quae coram solo senatu Ecclehartio ne au to, qui peccauit. Coetum enim Presbyterorum senatum Ecclesiae vocat Hieronym. Ecclesiastica, quae fit praesente et aduocata vniuersa illius loci et urbis Ecclesia, et non tantum senatu Ecclesiastico praesente, id est, eo tempore et loco, quo coetus Ecclesiae conuenit, et frequens est. Publica vero nunquam, nisi pro publico deli

CAPVT V.

[p.52]

cto, indici debet. Publicum autem delictum duobus modis dicitur, vel quod Pluribus, vel quod Omnibus notum est: idque, vel ex ipsius facti perpetrandi ratione ut quod in publico loco, vel coram magno coetu hominum committitur: ex et sparso postea illius facti rumore, et pluribus communicato, uti multa peccata priuatim et clam primum admissa postea ex fama innotescunt, et diuulgantur. Ergo quae delicta omnibus innotuerunt, ea coram omnibus agnosci operaepretium est, et de iis publicam in totius Ecclesiae coetu exomologesin fieri oportet, si verum remedium morbo adhibere velimus. Quae pluribus tantum et non toti Ecclesiae nec maiori parti innotuerunt peccata, illa in senatu tantum Ecclesiastico: non autem coram uniuersa Ecclesia confiteri oportet, ne latius illud patefiat, quod occultum esse debuit. Illa vero delicti nostri, quo offende batur Ecclesia, confessio publice praesenteque tota Ecclesia facta, exomologesis speciali et antiquo nomine dicta est, quemadmodum ex Latino Cypriano, et Graecis scriptoribus apparet. Haec in usu fuit etiam primis Ecclesiae vetustissimisque temporibus, uti ex hoc loco satis probari quoque potest: et ex Ecclesiastica historia pene tota Philippus imperator qui post Decium Romae regnauit, sic poenituit, atque confessus est, ut testatur Eusebus libus 6. Histor. cap. 34. Ecebolius quidam, etiam ex consuetudine iam recepta, sic peccata sua agnouit Socrat. libus 3. cap. 13. Theodosius imperator, qui Maior dictus est, sic suum delictum, quod erat publicum in Ecclesia Mediolanensi a

322 AD I. PAUL. AD TIM.

gnouit, Theodorit. libus 5.Histor. cap.18. et Sozomlibus 7, cap.24. Atque hic locus est utilissimus. Aliquot igitur quaestiones in hoc argumento sunt nobis explicandae, quae magnum in exercenda disciplina Ecclesiastica usum habere solent. Ac primum quaeritur. In quo peccati genere locum haec publica exomologesis habere debeat. Resp. Cum differat iurisdictio ciuilis ab Ecclesiastica, et haec tantum voluntaria sit, illa vero contentiosa: haec solius poenitentiae animique salutis testificandae gratia comparata sit: illa publicae tranquillitatis tuendae causa sit constituta: in eo tantum locum habereposse siue publicam siue priuatam delicti confessionem, qui agnoscit se deliquisse, idque sponte fateri paratus est. Nam in eo qui negat a se peccatum esse (quia vel factum ipsum a se commissum pernegat, vel hoc suum factum negat esse peccatum, et damnandum) nulla certe vel publica vel priuata exomologesis proprie locum habere potest, etsi hic testibus ipsis fuerit in senatu Ecclesiae conuictus fecisse Id, quod tamen pernegat. Itaque huiusmodi pertinax est ad magistratum remittendus, ut de facto ipso amplius inquirat. Sed tamen obstinatum hominem et peruicacem Lecleria nonnunquam excommunicatione aut suspensione Coenae perstringere potest, id est si factum a se commissum esse agnoscens, tantum qualitatem facti, id est, ἀνομίαν et turpitudinem illius non vult talem videre, et idcirco non poenitere. Negantem autem id a se, de quo accusatur factum, nunquam Ecclesia damnabit, neque ad confessionem delicti, in cuius perpetrati dene

CAPVT a v

[p.323]

gatione persistit, coget, aut adiget: sed confitentem tantum et vere poenitentem, inquam, Ecclesia ad confessionem adducet. Probo igitur id quod in can. Presbyter xv. quaest. I. in eandem sententiam scriptum est. Et haec quidem in uniuersum de iis, qui censura Ecclesiastica ad delicti confessionem compelli debent et possunt. Quod si de iis, qui publice confiteri debent, quaeritur, Respondeo eos tantum ad id esse compellendos, iisque folis indicendum esse, quorum delictum et factum iam publicum et notorium est Ecclesiae. Quaesitum est, Quomodo fieri haec publica confessio debeat. Atque hoc partim ad formam externam spectat: partim etiam ad ipsius peccatoris publice confitentis officium. Ac quidem quod ad ipsum confitentem attinet, nemo per nuntium, neque per scriptum facere illam confessionem olim potuit, sed corporali praesentia, et ipso ore suo, ut est praeclare responsum ab Augustino in libus de Poenitent. et est relatum in cano. Quem poenitet distinct. I. de Poenitentia, et hoc ipsum retinendum censeo. Quod autem ad formam et ritus externos. Primum haec publica confessio simplicissime in Ecclesia fieri solebat. Deinde vero huic simplicitaostentationem et pompam. Ergo concilio Agathensi constitutum est, ut publice confitens initio Quadragesimae staret nudis pedibus pro foribus templi, sacco indutus, cilicio caput tegens, et supra caput cinerem spargens, vultu in terram demisso. Deinde exomologesi facta, Ecclesiae con

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.344]

ciliabatur per manuum impositionem a pastore siue Sacerdote. Quae res fuerunt pompae potius externae, quam vera castigatio delicti: sed quaesita ratio est nugarum in Ecclesiam pro vera poenitentia substituendarum, et affectata inepta quaedam seueritas. Ista referuntur in can. Poenitentes et cano. In capite quadragesimae distinct.50. quae prorsus a nostris Ecclesiis exulate debent. Quid enim signa haec poenitentiae praescribi necesse est, cum qui vere poenitet, satis illa exhibeat: imo vero potius attollendus sit, et erigendus, quam deprimendus, ne incidat in desperationem? Quaeritur qui publicam exomologesin facere possint et permittantur. Respo. Omnes debere, et non tantum posse, qui eo peccati genere deliquerunt, cuius poena debet esse consessio publica. Itaque nullius dignitatis, sexus et conditionis ratio habenda est, ne sit in Ecclesia Dei damnabilis illa personarum acceptio. Quod fieri vetat Dominus Malach.2.vers.9. Apparet etiam id ipsum ex hoc loco, ubi ne Presbyteris quidem ipsis parcat Paulus: item exemplo Theodosii imperatoris qui ab Ambrosio Mediolanensi Episcopo ad eam compulsus est. Quare perniciosissima est Canonici Iuris et Romanici decisio, atque sententia, quae negat clericos ullos quantumuis grauiter errantes ad hanc confessionem et exomologesin publicam damnandos ac compellendos, vel etiam si velint, admittendos, ne toti ordini clericorum fiat iniuria. Itaque clericos detrudunt in Monasteria ubi poenitentiam agant solitarii, et nulli noti. Ita praeceptum est in canone Alienum, et can. Con

CAPVT V.

firmandi distinct.50. qui plane et apertissime cum hoc Pauli praecepto pugnant. Quaesitum est quoque, quoties in vita fieri publica haec exomologe sis possit. Respond. Augustinus in epistola ad Macedoniam semel tantum in vita, ne vilescat Ecclesiae auctoritas: aut ne fiant audaciores homines ad peccandum, si saepius in vita cuiquam liceat publice poenitere canou. Quauis caute distinct. 50. Sed cum nulli peccatori poenitenti sit spes veniae, et remissionis peccatorum deneganda: toties in vita fieri haec publica confessio potest, quoties quis eo modo deliquit, quo iuste publica confessio indici atque imponi debet. Et iste fuit certe nimius Patrum rigor, et pene Nouatianorum error, nimiaque austeritas, quae homines ad desperationem tandem adducebat, quasi denegata peccatorum remissionis impetrandae spe. Quoties igitur vocat ad se peccatorem Dominus, toties ille est ab Ecclesia admittendus!, etiam in die septuagesies septies, uti docet Christus ipse Matth. 18. nisi (uti diximus) velimus esse Nouatiani. Praeclare vero Bernard. quatuor esse docet, quae nos a publica hac exomologesi deterrent, quae sunt omnino nobis et cauenda et debellanda, si peccauerimus Sunt autem illa quatuor, Pudor, Timor, Spes, Desperatio. Itaque recte idem Ad milit. Templi cap.12. Et quidem verbum in corde pectoris operatur salutiferam contritionem. Verbum vero in ore noxiam tollit confusionem, ne impediatur necessariam confessionem. Ait enim scriptura. Est pudor adducens peccatum, et est pudor adducens gloriam. Bonus pudor est, quo peccasse, aut certe pec

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.326]

care, confunderis. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum aut peccatum omnino non admittit: aut certe admissum et poenitendo punit, et confitendo expellit: si tamen gloria etiam nostra haec est, testimonium bona conscientiae. Hic igitur pudor est secundum Deum, qui nos ad eum reuocat, facitque ut peccati nos pudeat: non autem resipiscentiae, et melioris frugis. Praeclare enim Augustinus in Ioan. tract. 12. Qui confitetur et accusat peccata sua, iam cum Deo facit. Cum autem coeperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Denique haec censura est pars potestatis clauium, quae a Domino Deo data est Ecclesiae. Quam qui impugnat, optimum Ecclesiae doctrinaeque Christianae retinendae neruum et vinculum tollit, nimirum. auctoritatem illi a Deo ipso concessam, et ius tuendae conseruandaeque Dei gloriae ac reformandae hominum vitae in melius. Obiciunt tamen quidam atque afferunt aliquot rationes, per quas istam disciplinae Ecclesiasticae partem abrogant, vel saltem in odium adducant si possunt. Primum autem eorum argumentum est. Quid prodest haec confessio, si iam peccator voce dominica et interna Spiritus sancti vi respicit et resuscitatus est. Cui argumento respondet August. in sermone 8. de Verbo Domini secundum Matthae. Quid prodest Ecclesia et auctoritas ipsius confitenti, cui Dominus dixit, Quae soluetis in terra, etc. Ipsum Lazarum attende, cum vinculis prodit, iam viuebat: sed nondum liber ambulabat

CAPVT . V.

[p.27]

vinculis irretitus. Quid ergo fecit Ecclesia et confessio, nisi quod ait Dominus continuo ad discipulos, Soluite illum, et sinite abire. Ergo non est satis ei qui publice peccauit, interni animi compunctione affici, nisi datum a se offendiculum tollat, et resarciat aperta culpa suae confessione, ut si qui prius illius exemplo peccare vellent vel didicissent, iam contrario eiusdem exemplo resipiscant, et auertantur. Fit enim haec confessio non ad peccatorum remissionem impetrandam a Deo: sed ad Ecclesiam aedificandam, quae scelere illius destrui videbatur. Obiciunt irem, Haec confessio publica affert infamiam, cum iam peccatum negare non possit is qui publice agnouit. Respond. Minime vero, Imo et Ecclesiae, et ipsis adeo Angelis illa gaudium affert, cum sit certissimum resipiscentiae animi testimonium, et aberrantis ouis receptio, atque inuentio. Malach. 18. vers. 10. Luc. 15. vers. 10. Neque certe laudem dare Deo (quod fit hac publica confessione apertissime, quemadmodum docet Augustinus in Psal. 141.) cuiquam Christiano unquam irrogauit infamiam. Et longe distat haec Ecclesiastica censura a ciuili confessione. quae Amenda honoraria vocatur: quod haec hominum ratione fit, illa Dei: haec pro poena statuta est, illa pro aedificatione Ecclesiae, et testimonio aeternae salutis. Caeterae obiectiones sunt leues et nullius momenti. Itaque a nobis praetermittentur hoc loco. 21 *Obtestor in conspectu Dei, et Domini Iesu Christi, et electorum Angelorum, ut haec serues absque eo, ut unum alteri prae*

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.628]

feras, nihil faciens in alteram partem decli nando. Alius canon, qui tamen ex superiori pendet. Itaque hic versiculus est ἀκολέθης. Cum enim de iudicio aduersus Presbyteros instituendo supra praeceperit, docet, quale hoc iudicium esse et fieri debeat, ne in iudicando peccetur. Est autem huius canonis summa, summam in Ecclesiasticis iudiciis synceritatem adhibendam esse, ne vel in personarum iudicandarum acceptatione, vel ipsius iudicantis temeritate peccetur. Hoc autem praeceptum quanquam a Paulo in iis iudiciis, quae aduersus Presbyteros et Pastores Ecclesiae exercentur traditum est, tamen in uniuersum ad omnia iudicia, siue politica, siue Ecclesiastica pertinet, de quocunque siue priuato, siue ἡγρμένῳ illa fiant. Atque hunc canonem in omnibus Ecclesiasticis iudiciis obtinere debere praeclare traditum est a Theodorito libris Histor. 2.cap.16. et a Libero Rom. Episcopo responsum aduersus Constantii imperatoris minas Athanasium ex praeiudicio quodam deponi praecipientis. Hoc idem etiam praeceptum in politicis iudiciis locum habere apparet ex 2. Chronic.19. vers.6. adeo ut maximi sit usus in omnibus rebus, sitque ipsius iudicium conscientiae dirigendae tanquam norma, ut recte officium faciant. Nos tamen de Ecclesiasticis tantum iudiciis hic agemus Pauli vestigiis insistentes. Non nude autem, neque simpliciter hoc praecipit Paulus, sed cum obtestatione, eaque grauissima, et terribili, quemadmodum loquitur Chrysost. Ratio autem huius obtestatio

CAPVT V.

[p.329]

nis tam seriae est duplex. Primum quod de re maxima momenti, et late fusa et patenti acturus excitare eos voluit quos affatur, et ad quos hoc praeceptum pertinet, quos hoc fulgure et stimulo per stringit. Agitur enim de Iudiciorum synceritate, ex qua una re tum vitae et societatis humanae conseruatio: tum ecclesiae ipsius vinculum, pax et disciplinae omnis ratio pendet. Itaque hac synceritate neglecta, aut violata multam rerum confusionem et perturbationem tum in politicis, tum in ecclesiasticis rebus sequi necesse est. Altera ratio ad denda huius obtestationis est rei ipsius, quae praecipitur, difficultas. Nihil enim tam arduum et difficile etiam optimo cuique etcordatissimo, quam illam synceram, aequam, et mediam viam in iudicando tenere, ut in nullam partem vel personarum acceptatione et respectu: vel ipse proprio animi motu a veritate vel officio deflectas. Admonet enim hic Paulus Timotheum, non gregarium quempiam et nouitium pastorem: sed egregium et insignem. Itaque proponit Paulus nobis alios nostrae sententiae iudices futuros, quorum reuerentia et metu affici debemus, ne quid vel hominibus vel nostris affectibus tribuamus. Singula vero huius obtestationis verba sunt diu ligenter obseruanda et perpendenda. Ac primum quod vel iudices vel testes quos producit presentes esse testatur. Quod enim dicit perinde est, atque si spectatores, ac αὐτόπτας eos esse affirmaret deinde testes adhibet grauissimos nempe, Deum ipsum, Iesum Christum, et Angelos sanctos. Dei nomine hic proprie patrem intelligimus, quod Iesu Christi Filii seorsum postea facta mentio

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.]

est. Patris enim et Dei voce complectitur Paulus quicquid generaliter ad diuinam naturam pertinet, et est trium personarum commune: quo eodem dicendi genere passim utitur scriptura. Ergo et Patrem et filium ipsum, qua Deus est, et Spiritum sanctum testem esse nostrarum actionum; et earum imprimis, quae in ecclesia et in iudiciis fiunt, quibus duabus nobis ipsa Dei maiestas maxime representatur spectatorem pronuntiat Paulus. Nam Deus etiam nudas cordis nostri cogitationes nouit, et intuetur non tantum ipsas actiones nostras perspicitque quae ab hominibus cerni non possunt. Inde illud est etiam apud profanos homines vulgare ὁμῶς θεὸς πάντα καθεξῆς. Dei oculus omnia perspicit. Itaque recte testis et vindex ad uocatur Deus nostrarum actionum. qui ubique est, omnia videt, et omnium futurus est iudex. Similes autem huic scripturae loci sunt pene infiniti veluti, 1. Samuel.20.ver.42.2.Chron.24. vers.22. Atque hic primus est testis. Iesum Christum secundo loco testem citat et producit Paulus, quem Dominum vocat. Dominus est Christus quod sit constitutus a patre rex et Dominus omnium, dataque illi potestas in colum et in terram. Item quod omne iudicium pater concessit filio, neque iudicat quenquam ut est Ioan.5. vers.22. Sed et quatenus ecclesiae caput est Christus ecclesiasticis iudiciis praeest, neque tantum ut testis et spectator iis interest: sed ut iudex ipse futurus, ac rationem eorum a pastoribus, tam quam a Ministris a se delegatis, exacturus. Etsi vero Christus mediator et quatenus Iesus Christus est, homo est et Deus: tamen qua homo est,

CAPVT V.

[p.3]

non est iam in his terris, neque in medio nostri versatur siue visibilis, siue inuisibilis praesentiae, ut nostras actiones oculis cernat, modo: sed tantum qua Deus est et omnia haec inferiora videt. Recte tamen Iesus Christus dicitur testis omnium actio num nostrarum, quia ille Deus et homo, est unica tantum persona, quae hypostatica unione utraque illa natura constat. Neque hic curiose disputandum est, utrum humana Christi natura, quae in coelos euecta est, omnia, quae hic in terris geruntur, ex sese sciat. Quanquam enim supra omnes angelos dignitate! est euecta, tamen illa non est in deitatem mutata, vel deificata. De solo Deo dicitur illum, quae hic fiunt, omnia nosse et videre: quanquam Christum, qui homo est ad Dei dexteram exaltatus, non tantum ea scire, quae angeli, fatemur: sed omnia, quae ad ecclesiae suae administrationem, totiusque huius mundi curam quam a patre acceptam habet, pertinent et spectant, habere nota et perspecta. Addit, electis Angelis. Primum electos vocat, ut eos distinguat a malis Angelis qui vulgo dicuntur, et qui a Christo Angeli Diaboli, id est, maledicti nominantur in Math.25. vers.41. deinde docet, pro hi ipsi angeli propter custodiam fidelium sibi a Deo demandatam intersint ecclesiae coetibus, et actionibus ecclesiasticis, tanquam testes et spectatores pastorum negligentiae vel temeritatis: vel perfidiae, si quam admittant. Merito igitur tertio loco citantur. Sunt enim spiritus Ministratorii, qui ad subsidium fidelium et piorum a Deo mittuntur. Itaque actiones nostras norunt. Incidunt autem in hunc locum variae quaestiones, quas

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.33]

breuiter tantum perstringemus, et explicabimus Ac primum igitur quaeritur, velutia Basilio libro de spiritu sancto ca. 13. utrum licuerit Paulo, Ange los Christo et Deo adiungere. Num vero ista sit blasphemia parem facere creaturam creatori, eamque illi honore adaequare. Id quod plane idololatricum est. Chrysostomus responder per modestiam id sieri a Paulo, ut pote qui non solum Deum testem, qui nobis est inaccessibilis longeque dignissimus adhibere voluerit: sed etiam creaturas ipsas, quae sunt nobis notiores ac familiariores: imprimis igitur Angelos bonos commemorasse, qui sunt nobis coniciues Ephes.2.ver.19. Haec Chrysostomus. Respondeo vero distinguendum esse finem, propter quem et Deus et Angeli in testimonium producantur. Etsi enim utrique appellantur, ut sit maioris momenti haec obtestatio, et percillantur ve hementius lectorum, et eorum ad quos haec admonitio spectat, animi, tamen et Deus et Christus non tantum producuntur ut testes a Paulo, sed etiam ut vindices futuri, et Iudices pastorum culpa, et negligentiae: Angeli vero proponuntur et appellantur tantum, ut testes. Ex quo fit, ut non adaequantur Deo: Angeli: neque habeat hic locus quicquam, quod idololatriam sapiat, aut in Deum blasphemiam. Testes vero harum rerum, quae in ecclesia geruntur, citari merito posse Angelos certum est, et eos imprimis, quibus a Deo ecclesiae cura demandatur ut ex Daniele. 1o. vers. 13. apparet. Et huic nostrae sententiae consentit Bernar. ser. 7. cantic.cantic. Doleo perinde aliquos vestrum graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec coeli ciues

CAPVT V.

[p.333]

reuereri: sed in praesentia principum tanquam mor tuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti vestris interesse solenniis delectentur. Angelos igitur inuisibiles cum piis versari scribit. Itaque Christus ipse venturus dicitur cum Angelis illis beatis Luc.9. vers.26. Iudae. vers.14 Et ipsi gaudent si quis peccator ad Deum conuertatur. Luc.15.ver. 1o. quia id sciunt, cum cura piorum quibusdam sit commissa. Quod idem de sanctis et in coelum receptis hominibus dici non potest. Nam idem munus non est illis a Deo impositum et de mandatum, ut nos in viis nostris conseruent. Quod tamen est a Deo Bonis angelis praeceptum. ps. 91. Denique Paulus in 1. Corinth.11. vers.1o. et Ephes.3.ver.1o. praesentes et spectatores eos interesse coetibus ec clesiasticis docet et asserit. Propter quos etiam ait honestum esse et decorum, ut foeminae Christianae velentur in Dei ecclesia et conuentu. Secundo loco quaeritur, Cur hos electos appellet: Num etiam alii, qui mali dicuntur Reprobati a Deo fuerint, et dici possint. Resp. Etsi illa electio et reprobatio, de qua tam saepe in scriptura fit mentio, proprie ad homines pertinet, non ad Angelos:tamen cum nihil praeter Dei voluntatem acciderit etiam in lapsu angelorum, imo vero cum ex Angelis alii ceciderint, alii perstiterint, Deo ipso ita ordinante et praedestinante. Denique cum ex ipso Dei decreto hoc totum ita euenerit, dubitari non posse, eos Angelos, qui perstiterunt in sua origine, a Deo electos quidem merito ipsis gratia fuisse: Eos autem, qui ceciderunt, reprobatos ab eodem Deo: idque iusta de causa, quamquam nobis ignota. Voluit enim Deus hac ra

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.334]

tione, et in angelis, et in hominibus, suae tum misericordiae, tum etiam iustitiae diuitias ad gloriam nominis sui, patefacere et demonstrare. Nam licet opifici facere de opere suo, quod ipsi libucrit Ergo boni Angeli electi fuerunt, etiam ante quam a Deo crearentur. Non autem ex ullis eorum meritis: sed ex sola Dei ipsius dignatione et gratia, ut loquitur Bernardus: quicquid Scholastici ex Augustino male intellecto dicant et philosophentur: Mali vero reprobati fuerunt, ut Boni electi. Tertio loco quaesitum est, ecquae sit istius electionis Angelorum causa: Num Christus quatenus mediator ecclesiae: cuius etiam illi sunt membra: praesertim cum Paulus Coloss.1.vers.20.scribat Deum sibi reconciliasse omnia per Christum. Ex quo colligunt quidam Christum esse etiam electorum Angelorum Mediatorem, alio tamen modo, quam hominum piorum et electorum Resp. vero ipse, ceterorum rationibus breuitatis causa, omissis, Christum quatenus creator eorum est, non autem quatenus passus in carne, videri horum bonorum Angelorum etiam mediatorem esse. Cum enim Deus numquam iis fuerit offensus, nulla reconciliatione certe opus habuerunt. Dein de haec eorum electio a Iuda desinitur conseruatio et confirmatio ipsius eorum primi status et originis, adeo ut nihil prorsus illis restitutum fuisse per huiusmodi electionem dicatur, quoniam nihil prius fuerat ademptum, neque quicquam ab iis amissum. Ergo ipsi quales a Deo primum conditi fuerunt, Deo auctori suo certe placuerunt Neque vera tamen huius eorum electionis causa est,

CAPVT V.

[p.335]

qualitas illa et status in quo tantum creati sunt. (Omnes enim angeli, etiam qui ceciderunt, dicerentur et fuissent electi, quia in eodem statu felici omnes conditi sunt) sed praecessit haec Dei electio etiam illorum creationem et ortum, et ab aeterno in Deo fuit. Hunc statum tam excellentem omnes quidem a Deo mera ipsius gratia erant consecuti, sed Dei illa gratia per quam sunt alii dicti electi, et prior est, et maior gratia creationis. Hoc vero qui a Deo electi fuerunt, plus iam sunt adepti post malorum lapsum, quam de feliciss. illius conditionis suae statu perpetuo futuro iam a Deo certissimi effecti et in eo stabiliti sunt, et in aeternum confirmati: Id quod, Deo illis reuelante, iam cognoscunt et intelligunt. Bernardus in Sermo. 5 de festo omnium sanctor. Inter Angelos et homines assignari potest ista diuersitas sanctitatis. Neque enim tanquam triumphantes honorari possunt se videntur, qui nunquam pugnasce noscuntur. Aliter tamen honorandi sunt etiam ipsi, tanquam amici tui Deus, cuius nimirum voluntati semper adhaeserunt, tanta utique felicitate quanta facilitate. Aliud igitur in Angelis sanctitatis genus. Et ser.5. de visio. Non est innata eis sed a Deo collata iustitia, quae inferior est diuina iustitia. Idem Bernardus, serm.22. cantic. cantico. Si angeli, ait, numquam re dempti sunt, alii utique non egentes, alii non pro merentes: illi quidem quia nec lapsi sunt, hi autem quia irremediabiles sunt, quo pacto tu dicis Dominum Iesum Christum eis fuisse redemptionem? Audi breuiter. Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti angelo, ne laboretur: sic illum de captiuitate eruens, sicut hunc a captiuitate defendens.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.336]

Et hac ratione fuit aequae utrique redemptio soluens illum hominem, et seruans istum angelum. Liquet ergo sanctis angelis Christum Dominum fuisse redemptionem, sicut iustitiam, sicut sapientiam, sicut sanctificationem. Haec Bernard. Augusti in Enchirid. ad Laurentium cap. 28. idem sentit. Ac de obtestatione quidem haec dicta sunt. Vi deamus iam, a quibus vitiis pastori iudicium ecclesiasticum exercenti sit cauendum, atque fugiendum. Duo autem sunt nimirum. 1. Praelatio personarum propter ipsarum dignitatem 2. Temeritas, propter iudicantis affectum. Neminem enim propter dignitatem excusari debere censet Paulus. Neminem etiam propter affectum iudicis praecipitanter, et inconsiderate damnandum esse vult. Quae duplex ratio magnos in iudicando errores inducit, ex quibus tandem eueritur ecclesia. Caussae igitur propter quas peruertuntur iudicia sunt in nobis: vel in illis ipsis, de quibus iudicamus, a nobis quaeruntur. Vocem Προκρίμα- roς ad praeiudicia illa referunt, per quae non persona: sed causa potius Presbyteri, qui iudicandus est, vel grauatur, vel leuatur, id est, antequam cognitum sit a nobis de eo (de cuius causa agitur) iam animi quadam praecipiti sententia domi concepta definitum est. πρόσκλησιν autem eam esse volunt in iudicando rationem, quae leges ordinarias et statutas praetermittit, ut faueat illi, de quo agitur. Sed. Graecae vocis significatio non patitur hanc interpretationem, potiusque sequenda nobis est D. Bezae explicatio. utcumque Paulus

CAPVT V.

[p.337]

non omnia iudiciorum peruersorum vitia nunc enumerat: sed ex iis aliqua, ex quibus paucis caetera colligere licet. Gregorius Magnus. 4 esse summas iudiciorum corrumpendorum causas scribit scilicet Timorem, Cupiditatem, Odium, Amorem, cuius sententia descripta est in Can. Quatuor modis. 11 quaest. 3. Quae sane aliqua ex parte exponit, quae breuius hic Paulus recenset. 22 *Manus cito ne cui imposito, neque communicato peccatis alienis: temetipsum periculum serua.* Canon praestantissimus, qui etiam ad pastorum erga pastores officium pertinet. Nam superiores canones ad pastores iam creatos spectabant: hic autem de Pastoribus adhuc creandis agit. Hoc vno breuiter complexus est Paulus optimam et totam pene eligendorum pastorum rationem, quae nobis hodie obseruanda quoque est, ut legitime vocatos pastores habeamus. Quae res tanti est in ecclesia momenti, ut propter eam superiorem obtestationem a Paulo praemissam esse censeat Chrysostomus. Certe cum de ea re monitum Timotheum esse oportuerit: et magni periculi plenam esse, et grauis momenti in ecclesia ordinanda, iam dubitari non debet. Haec autem praecepti summa est. Neminem in ecclesia Dei cito et temere promouendum esse ad aliquod munus ecclesiasticum, quantumuis exiguum: de eo enim muneris genere, idest ecclesiastico, Paulum agere, non de politicis Magistratibus apparet ex phrasi ipsa qua utitur. Ait enim Ne manus imponas. Non quod

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.338]

tamem et ipsi ciuiles magistratus θεῖ διάκονη et sacri etiam non sint, sed hic ecclesiastica tantum persequitur Paulus. Quaeritur autem, quae sit huius praecepti occasio, et cur de eo fuerint etiam prudentissimi cuiusque ecclesiae pastores, qualis Timotheus, qualesque nobis sub Timothei persona proponuntur, monendi. Resp. fuisse multiplicem necessitatem ac tationem cur hoc praeceptum spiritus sanctus adderet: sed imprimis fuit triplex, nimirum sci licet propter Impudentiam, Importunitatem tum Populorum tum Ordinandorum, et Nouitatis studium erat necessarium hoc praeceptum. Nam fere homines nouis Ministris gaudent: Ergo ne qui semel arrisit, statim probetur et eligatur, cauendum est. Nam permulti sunt, in quibus egregiae quidem animi dotes elucet, qualis est vel zelus in Dei gloriam, vel etiam summa doctrina, quique propterea sunt commendabiles: qui tamen ad munus ecclesiasticum sunt prorsus propter alios defectus inepti, illiusque incapaces. Et certe qui ad huiusmodi muner a alios commendant, hoc notent diligenter, quod ait hoc loco Paulus, quodque Horatius Flaccus, quanquam poeta prophanus, recte monuit. Qualem commendes etiam atque etiam aspice, ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem. Affert autem remedia aduersus omnes superiores rationes, quibus impulsus eligentes peccare solent. Primum igitur remedium primaeque excusatio iustissima, quae contra afferri debet est haec, Neminem Dei praeceptis praeponendum, et idcirco

CAPVT . V.

[p.339]

co utcunque precibus instent et urgeant nos alii, non esse alienis tamen peccatis communicandum. Nam qui indignum eligit, vel eligi consentit, reus est omnium errorum et peccatorum, quae postea electus ille committit. Deinde consentit cum male agentibus, quatenus ipse temerariis eorum suffragiis consensum suum addit atque adiungit. Verum est enim illud, Agentes et Consentientes pari poena puniuntur: Iacob patriarcha Genes.49. vers. 6. negat se malo consilio Simeonis et Leui de necandis Sichemitis assensum esse. Ps.50. vers.18. Qui cum furibus currunt, pro furibus habentur apud Deum. Denique ait Paul.1. Thess.5. ab omni malo malique specie esse nobis abstinendum. Neque hoc cuiusquam gratiae concedendum a nobis est, ut in illius fauorem peccemus, officium nostrum negligamus, et Deum ipsum deseramus atque offendamus, cui nos nostri suffragii et vocis rationem reddere aliquando oportebit. Quod si iterum instent et premant nos alii, quae plura sint aliorum et contraria nobis suffragia, nos tamen puros seruemus, quid nobis videatur, libere declaremus, et nostra consilia ab huiusmodi temerario suffragio indignis hominibus dando separemus. Atque hoc est secundum remedium, siue secunda legitima excusatio et praemunitio boni pastoris aduersus instantes quorundam preces et suffragia iam lata itemque aduersus calumnias multoties, qui nos putant, dum nostra suffragia quibusdam iam ab aliis electis et probatis denegamus, vel tam cito in illis non assentimur, duci aliquo in eos odio vel inuidia, vel etiam nos esse

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.340]

crudeles et nimium seueros. Sed valeat potius apud nos haec tutissima consolatio, quod puram conscientiam seruare volumus ac studemus. Neque tamen, si a maiori suffragiorum parte vincamur, solique dissentimus, seditionem in senatu, aut coetu aut ecclesia Dei mouere debemus: aut quicquam perturbate agere, ut vincat nostra vnus vox: sed liberauerimus animas nostras atque officio functi erimus abunde, si primum nostram sententiam illiusque rationes exposuerimus: deinde, si res sit tanti momenti, eo ordine utamur ad huiusmodi electionem impediendam, vel retardandam, qui et legitimus est, et in ecclesia Dei constitutus et receptus, qualis est nimirum prouocatio a senatu ecclesiastico ad maiorem Ministrorum vicinorum coetum, quem Classem vocant: a Classe ad Synodum ipsam prouincialem: a Synodo prouinciali ad synodum Generalem et Nationalem quam vocant. Ait Paulus, Cito. Fit autem Cito ex Pauli mente, quando vel non legitimus: vel non satis exactum et certum examen de eligendo siue promouendo pastore praecessit: sed vel nullum omnino, vel leue tantum et perfunctorium, quale fit in Papatu, et in multis etiam mediis ipsis Dei viui ecclesiis, neque de omnibus iis rebus, quae ad tale ministerium obeundum rite desiderantur. Ergo quem admodum sunt diuersae vocationes in ecclesia Dei: et aliae aliis sunt digniores et grauiores: ita serius et maius in his, quam illis examen esse et fieri debet, veluti in Pastore ipso, quam in solo Presbytero vel Diacono plura inquirantur necesse est, quia maius est pastoris quam Diaconio

CAPVT V.

[p.241]

nus. Ac quidem examem, quod in pastore requiritur, est fere triplex: fieri enim debet de Doctrina ipsius Vita et moribus, et Aptitudine ad docendum gregem et populum Dei. Id quod satis ex Tit. 1. et eadem epistola c.3. apparet. Et quia luculentus est hic locus, continetque maximum totius Politiae ecclesiasticae caput et pulcherrimum (quod est de electione et vocatio ne dignitatum ecclesiasticarum) de eo nobis breuiter aliquid arbitramur esse dicendum. Habebit autem hic locus 4 capita scilicet 1. Quid sit electio 2. Qui eligant 3. Quando 4. Quomodo fieri debeat electio. In primis autem hoc pro certissimo fundamento constituatur, nempe quod Electio vocationem ordinariam praecedere debet, quemadmodum vocatio ipsa anteit muneris ipsius susceptionem et functionem, si modo bona conscientia volumus munus aliquod in ecclesia Dei gerere ac administrare. Vocationem autem, de qua nunc agimus, κλησίαν aut χειροτονίαν potius quam ὁκλογήν appellandam esse dicimus, quod ὁκλογή ad causas salutis nostrae pertineat, uti docet Paul. Rom. 11. vers. 5. quae disputatio est remota ab hoc argumento. Est enim vocatio haec sepositio designatioque tantum alicuius personae ad munus aliquod ecclesiasticum gerendum. Ac primum neminem sine vocatione legitimam in ecclesia Dei recte sanaque conscientia munus ullum abtinere posse docet tum autoritas sacrae scripturae: tum etiam ratio. Ac scriptura quidem Hier. 23. vers. 21. currebant, et ego non mittebam eos. Hebr. 5. vers. 5. Ne mo sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.46]

Roma. 1o. vers. 15 Quomodo praedicabunt, nisi missi fuerint. 1.Timoth.4.ver. 14. Ne negligitodonum quod inte est, quod est tibi datum ad prophetandum per impositionem manuum Presbyterii. Tit.1. vers.5. Idcirco reliqui te, ut oppidatim constituas Presbyteros. Denique infiniti pene sunt loci his similes, quos illi studiose collegerunt, qui de ea re communes locos scripserunt: nos autem summa tantum rerum fastigia sequimur, et carpinus, ut simus breuiores. Ratio vero, cur sine legitima vocatione praecedente nemo bona conscientia ullo munere ecclesiastico fungi possit, est multiplex. Prima, quod in ecclesia Dei omnia fieri ordine certaue ratione, et decenter debeant 1. Corint. 14. Ergo nemo pro animi sui libito hanc vel illam dignitatem sibi in ecclesia sumere debet, quia haec est summa ἀτάξια et rerum confusio. Secunda. Quod in veteri ecclesia, quae Christi aduentum praecessit, nemo nisi ex Deo vocante et praecepto munus habuit: In ea etiam ecclesia, quam Christus per euangelii praedicationem instaurauit, Apostoli ipsi a Christo vocati sunt. Ergo praeter et legalis, et Euangelicae ecclesiae for mam, praecepta, et instituta idest praeter ipsum Dei verbum in munere aliquo versantur, qui illud citra vocationem ullam legitimam usurpant, et in ecclesia exercent. Tertia. Neque Moses, et Aaron, neque Apostoli ne Christus quidem ipse quanquam Dei filius, nisi prius legitime vocatus, munus sibi assum

CAPVT V.

[p.343]

psit in ecclesia Dei. Ergo nemo sibi honorem tri buere in ecclesia Dei, citra legitimam vocationem debet. 4. Dominus Deus est ecclesiae tanquam peculiaris suae domus et proprii peculii solus paterfamiliâs et legislator, et dispensator. Ergo qui aliquid in ea citra ipsius voluntatem usurpat, fur est, et latro: non autem legitimus illius administrator et gestor. 5 Qui, praeter legitimam vocationem ecclesiasticam dignitatem adit, perinde facit, atque qui domum alienam alio'aditu et modo, quam per ostium ingreditur. Hoc autem furum est, et latronum, non autem legitime ingredientium. ergo qui hac ratione, id est, sine legitima vocatione ec clesiasticum munus gerunt, sunt fures, non Pastores ecclesiae. Quod autem nobis obiicitur de Prophetis, eos sine vocatione saepe fuisse, et munus illud suum in ecclesia Dei exercuisse, falsissimum est, ut suo exem plo docet Amos, cap.7.ver.15. Item Hier.1.ver. 5. Sed vocatio illa prophetarum ut plurimum fuit extraordinaria. Eos enim Dominus ipse vocabat et excitabat, ex qua tribu volebat, quo tempore volebat, sed vocabat tamen. Deinde eorum vocationem Deus vel ipso rerum ab iis praedictarum euentu : vel aliis modis aperte confirmabat, adeo, ut illi ab eo missi esse satis ab omnibus ad eorum prophetias attendentibus intelligerentur. Idem est respondendum de Christo cuius vocatio et a Deo ipso in ipso baptismo fuit patefacta, etiam olim a prophetis praedicta, etsi non fuit ordinaria. Aeriani haeretici damnati sunt: et numc Anaba

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.3*f.]

ptistae, et Enthousiastae quidam nebulones merito reiiciuntur, qui vocationes in ecclesia Dei se cure spernunt, ut se ingerant, atque intrudent ad ecclesiastica munera magno animi fastu et ambitione. Ergo propter tria praecedere legitima vocatio debet, antequam quis munus aliquod in ecclesia Dei gerat vel sumat. 1 Propter Dei praeceptum. 2 Propter ecclesiae ipsius ordinem et disciplinam. 3 Propter ipsius, qui dignitatem illam accipit, conscientiam, quae alias nunquam tuta et quieta esse potest: non magis quam furis quandiu re a se furto ablata utitur, vel eam retinet. Magnam enim animis nostris consolationem affert legitima vocatio, quoties a peruersis, vel obstinatis hominibus vexamur, et negotia nobis praebet Satan. Quid est? Resp. Vocatio igitur haec, est ad munus aliquod facta ab alio, quam a seipso, adoptio ac designatio. Haec igitur duplex est. Interna et Externa. Interna est a Deo, ac, ea quidem immediate, Externa vero, etsi a Deo est, quia ipse illius celebrandae modum verbo suo praescripsit: mediate tamen est ab hominibus illam Dei ordinationem sequentibus. Neutra sine altera tuta satis esse potest vel salutaris: Interna tamen potior est: sed externa nostri :atione tutior. Interna vocatio est interna et latens animi nostri affectio atque inclinatio a Deo immissa ad aliquod legitimum munus gerendum, quae illius desiderium in animo nostro parit. Igitur affectus infunditur a Deo, neque ex ambitione, neque ex auaritia, nec ex alio aliquo turpi vel carnali motu

CAPVT V.

[p.345]

in nobis inesse debet. Bernard serm.58.in Cant. sic eam definit, Est inuitatio et stimulatio quaedam charitatis pie nos sollicitantis aemulari fraternam salutem, aemulari decorem domus Dei, incrementa lucrorum eius, incrementa frugum iustitiae eius laudem et gloriam nominis illius Istiusmodi ergo erga Deum religiosi affecti bus quoties is qui animas regere, aut studio praedicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorem senserit permoueri, toties pro certo sponsum adesse intelligat: toties se ab illo ad vineas inuitari. Externa vocatio est, hominum qui iudicare possunt de nostra ad aliquod munus capacitate et idoneitate testimonium libero, non redempto non captato ipsorum suffragio, in Dei timore et via a Deo praescripta atque legitima patefactum et declaratum. ut sit autem haec externa vocatio nostra legitima, duo haec concurrere debent: e quibus tamen unum alterum praecedit, nimirum Electio, quae praecedit: Ordinatio seu approbatio electi, sequitur electionem. Electio est, eorum qui possunt et debent syncerum atque sanctum de nobis testimonium, per quod designamur ad certum munus gerendum. Ergo hic videndum 1 A quibus fieri debeat electio. 2 Quando, 3 Quomodo. Ac quidem primum illud statuendum est, quod Nemo a seipso eligi vel debet, vel potest. Verum enim illud est, Nemo iudex ferendus in propriae ratione causae: item et illud, Laus in proprio ore sordescit. Neque obstat quod supra de interna eligen

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.340]

dorum vocatione diximus. Etsi enim esse debet, interna vocatio et affectus in eo qui munus aliquod acceptat: ea tamen interna vocatio etiam externam, tanquam sensus illius interni testem, adhibet, et expectat, nisi quis extraordinarie a Deo ipso impelleretur. Interna enim vocatio, quae externam spernit, non tantum falsa est, et mera arrogantia, sed etiam violat Dei praeceptum: et turbat disciplinam Ecclesiae: neque a Deo est, sed est animi impia phrenesis. Id quod etiam in quadam sua ad Magnum epistola Cyprian. respondit. Sed et ipsum electionis et vocationis nomen huic a seipso de seipso factae ordinationi plane repugnat, cum is demum dicatur Vocari, qui ab alio accersitur. Sed neque a quolibet Electio facta legitima est, in muneribus praesertim Ecclesiasticis. Nam ab uno tantum aliquo facta alicuius ad dignitatem Ecclesiasticam electio, rata et legitima non est, siue ab ipso principe illa fiat, siue ab eo, qui Ecclesiae patronus dicitur, siue ab eo solo qui in Dioe cesi Metropolitanus est, et Ecclesiae πει:σῶς et πρόεδρος. Neque enim Ecclesiae, quae in terris est, regimen et administratio nobis a Christo relicta, est Monarchia quaedam: ac multo minus tyrannis: sed est Aristocratia, ut docemur parabola Christi, quae est Matth.24. vers.49. et 25.vers.14. Itaque vetat Petrus etiam ipsos Episcopos Κυρεῖν in Ecclesia: et Christus ipse dissimilem plane regum in suos subditos: et Pastorum in Ecclesias suas potestatem esse dixit 1.Pet.5.Luc.22. Itaque qui omnes similes faciunt, omnia perturbant. Quare ne a rege quidem ipso solo, vel ab uno dun

CAPVT V.

[p.347]

taxat Episcopo vel Archiepiscopo, facta electio legitima est, quantumvis magna censeatur inter homines istorum autoritas, ut praeclare annotat Theodorus lector libus 2. Collecta. Sed in Dei Ecclesia Christi unius lex dominari debet: quae nulla ratione infeingi potest, ut recte administrata Ecclesia dici possit. Praeter enim unum Christum nemo est in Dei Ecclesia ἀτοκράτωρ: nemo illius domus Dominus: sed solus Christus est ille unus, extra cuius praeceptum nemo in ea dignitatem legitimam obtinet. Non vult autem Christus ab uno quodam solo patrono, vel Rege, vel Pontifice et Episcopo aliquos eligi et asciri ad munera Ecclesiae suae, ut perspicue postea apparebit. Quod ipsum recte quoque vetitum est fieri ab Adriano Rom. Pontifice, ut est in canone Nullus. et a Nicolao in cano. Porro, et can. seq. Distin.63. Atque inde orta sunt grauissima illa, et plus quam nefaria bella inter Henricos imperatores Rom. et Gregorios Pontif. Rom. cum utrique ad se solum ius illud electionum trahere conarentur. Nec obstat, quod Titus, Timotheus, Paulus soli videntur Presbyteros et Episcopos Ecclesiis praefecisse, uti ex hoc loco videtur colligi posse, et Act. 16. Tit. 1. Respondeo enim illud genus dicendi Constituas, imponas, etc. ex mente Pauli esse sic intelligendum: Non ut uni cuidam soli electio tota committatur iusque illud tribuatur: sed ut synecdochicons complexus esse ea dicen di ratione intelligatur omnes Paulus, et omnia, quae fieri in legitima vocationis Ecclesiasticae ratione et forma debent et solent (ut ex his verbis Tit.1.V.5. ut cibi mandauit) facile concludi potest. Sed cum in

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.043]

iis electionibus praecipuae quaedam partes essent, tum Titi, tum Timothei, tum ipsius Pauli, et Barnabae, ut pote qui Ecclesias ipsas quomodo id fieri oporteret, erudiebant, et qui huiusmodi electionibus, tanquam totius actionis moderatores intererant, atque praesidebant: idcirco tota actio illis quodammodo tribuitur, quae tamen et totius Presbyterii, et totius ipsius Ecclesiae communis est, et tunc erat, uti apparet ex capite 4.V. 14. supra et Actor. 14. vers.23. Neque etiam obstat, quod Episcopus προεδ ρός appellatur a Patribus, quasi unus ille totam Ecclesiam pro arbitrio possit administrare, et in ea quos velit, praeficere. Nam vox illa πρόεδ ρός ordinem tantum declarat, quod inter collegas suos, eticompresbyteros sedere deberet ipse, qui Episcopus dicebatur: non autem regiam, aut summam praetoriamque potestatem in Ecclesiam illi tribuit. Quod dicimus confirmat Ambrosius libus de Dignit. Sacer dot. cap.6. Solio in Ecclesia editiore Episcopus iesidet, ait, ut cunctos aspiciat. Edictum quoque Christi quod supra ex Luc.22. commemorauimus, idem probat. Est enim solus Christus Ecclesiae rex, non autem mortalis quispiam. Pertinet autem electio, et designatio ipsa ad totam Ecclesiam, in qua fit: sed diuersa ratione. Quemadmo dum enim totius Ecclesiae pastor est futurus: ita aly omnibus debet ordinari et approbari, ne quisquam gregi inuito pastor obtrudatur. Praeterea etiam illud verissimum est, quod omnes tangit, et spectat, ab omnibus fieri debere. Huiusmod enim negotium totius Ecclesiae, non unius autem illius partis negotium est, cum qui

CAPVT V.

[p.349]

pastor eligitur, Ecclesiae uniuersae detur. Ergo pessime faciunt, qui plebem quam vocant ab omni suffragio in Ecclesiasticarum dignitatum electionibus ferendo repellunt et semouent, tanquam non sit et ipsa plebs pars Ecclesiae Dei, eaque maxima. 120 Pessime quoque hallucinantur qui non distinguunt quae sint Presbyterii, quae autem plebis, in electionibus istis partes: sed quod est illius, isti tribuunt, inducentes in Ecclesiam Dei magnam omnino confusionem. Praeclare enim Ambrosius in libus de Sacerdot. dignitate cap.3. Aliud est, ait, quod ab Episcopo requirit Dominus: aliud quod a plebe. Idem Chrysost. in libro 3. de Sacerdotio infra medium. Idem quoque Bernard.sermo 49. Cant. cuius aetate iam haec perturbata et popularis in electione ordinandorum ratio, a quibusdam videtur fuisse inuecta. Ordinauit me in charitatem, ait. Factum autem est hoc cum in Ecclesia quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, etc. Oportet autem ut hos unâ omnes charitas liget et contemperet in unitatem corporis Christi. Quod minime omnino facere potuerit, si ipsa non fuerit ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum, quem accepit: et ad quaeque volet, indifferenter, prout afficitur, et non rationis iudicio conuolarit, dum sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta administratione attentabunt, uon plane unitas erit, sed magis confusio. Haec Bernardus. Sic igitur tota haec res est distinguenda, ut in vocatione et electione duos quosdam actus di

AD I. PAVL. AD TIM.

stinctos obseruemus et separemus, nempe Electionem ipsam siue praesentationem personae: et Acceptationem, quam alii Ordinationem, alii Confirmationem appellant. Haec igitur Electio siue praesentatio, quam dico est ipsius personae ad munus aliquod Ecclesiasticum vocandae prima agnitio, agnitae tentatio, degustatio, probatio, et examinatio, quae tum de ipsius vita, tum de doctrina fieri debet, et ita examinatae atque consentientis denuntiatio et praesentatio, quae fit toti populo et Ecclesiae simul collectae. Hae vero sunt Presbyterii, et quidem totius, partes, non plebis aut populi. Approbatio autem eligendi est, de persona iam a Presbyterio examinata diligenter et proposita, liberum, sed tamen iusta aliqua ratione nitens totius populi et Ecclesiae suffragium, per quod post commodum aliquot dierum interuallum concessum, illam personam populus uniuersus, vel acceptat, vel reiicit atque repudiat. Haec igitur approbatio ad plebem et totum populum Ecclesiae sane pertinet. Hoc verum esse atque ita factitandum, ut sit legitima ordinariaque eligendorum et electorum vocatio, apparet tum exemplis veteris, et primitiue Ecclesiae: tum etiam exemplis illius, quae subsecuta est prima illa tempora. Denique firmissimis rationibus idem comprobatur. Ac primum plebem non esse ab ordinationibus vocandorum ac praeficiendorum munus Ecclesiasticis excludendam, demonstrant exempla veteris Ecclesiae, in quaproculdubio *χεροτομία* toti Ecclesiae interueniebat, ut ex Act.6. et 14 ostendi fa

CAPVT V.

[p.35]

cile potest. Itaque suo iure perfide priuant Ecclesiam, qui pastorem populo inscio et non assentienti, obtrudant. Quod fit in Papatu, faciunt enim maximam Ecclesiae iniuriam, cum eam iudicio et suo suffragio spolient. Qui propterea, vere sunt Sacrilegi nominandi. Nec enim est pastor legitimus qui inscio vel inuito, vel non assentienti gregi prae sidet et datur, ut ait Gregorius Magnus epistola 87. et 9o. Itaque olim etiam iam corruptis Ecclesiae moribus et inclinata disciplina, tamen irritae factae sunt omnes Ecclesiasticae vocationes, quae *ἀνδὶ λαοῦ συνέσεως*, id est, ut vertit Cyprianus, sine conscientia et assensu populi fierent. Quod confirmat Chrysostomus libus 3. de Sacerd. Cyprianus libus 1. epistola 4. libus 2. epist. 3 et 5. Theodoret. in Histor. cap. 2o. et 22. libus 4 Gregor. libus 1. epist. 5. libus 2. epist. 69. Atque de hac ipsa electionis forma seruanda extat constitutio Caroli et Ludouici Imper. in canon. Sacrorum canonum distinct. 63. Leo quoque primus Pontifex Rom. negat ullum verum esse Episcopum, nisi qui a clero electus et a plebe expetitus fuerit. in canon. In nomine distinct. 23. Quam ipsam etiam suo seculo adhuc fuisse obseruatam testatur variis in locis Bernardus epistola 2o2. et 150. 164. 13. et 27. id est, ut populus electioni assentiretur. Denique hoc ipsum verum esse iure canonico etiam confirmatur, quemadmodum apparet ex canone, Plebis Diotrensis et canon. seq. et cano. Nolle distinct. 63. can. Factus, ubi dictum Cypriani aureum recitatur. 7. quaest. 1. Idem testatur Ambrosius libus 1o epistola 82. unde quam impii sint Trident. concilii canones huic contrarii manifeste apparet.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.552]

Neque tamen propter tumultum popularem, aut votum populi temerarium in unum aliquem, qui erit indignus, debet ille a Presbyterio designari et eligi. Ostendit enim hoc loco Paulus nullo modo essecum alienis peccatis communicandum. Quod etiam a Leone Episcopo Roma. responsum est, et refertur in cano. Miramur. distinctione 61. Sed aliud est denegare plebi iustum suumque suffragium: aliud autem illius temeritati obsequi, et obtemperare. Ac quidem haec sunt iura totius populi et Ecclesiae. Presbyterorum autem est, primum personam ipsam, quae idonea ad munus vacuum videri potest, inquirere ex toto populo, eamque designare oculis, et de ea inter se agere atque conferre. Praeire enim debent toti Ecclesiae Presbyteri. Itaque non tantum eum agnoscere de vultu vel facie debent, quem designant: sed etiam de qualitate. unde fit ut primum examen ipsius eligendi ad eosdem Presbyteros pertineat, ne indignum proponant populo. Nam parum est personam ipsam nosse, nisi ingenii vires noueris. Itaque doctrinam ordinandi debent Presbyteri tentare, tum quaestionibus illi propositis, tum periculum facientes de illius dexteritate in tractanda proponendaque et interpretanda Sacra scriptura. Cur autem hoc primum suffragium ad Presbyteros pertineat, non autem ad uniuersam Ecclesiam et populum, quemadmodum tamen quidam censent, et contentiose disputant, ratio est: Prima, Quod Presbyteri et Pastores dicuntur ποιμένες et ἡγέμῖνοι Ecclesiae. Hebr.13.vers.7.id est, Praepositi (ut loquitur Tertull. in Apolog cap.

CAPVT . V.

[p.353]

9.) unde sua voce suoque consilio praeire populo debent, et viam futurae deliberationis ostendere. Ergo non plebs praeire debet sua voce Presbyris: sed Presbyteri populo et plebi. Secunda, Quod illi ipsi sunt, ut est in cano. Ecclesia habet 16. quaest.1. Ecclesiae senatus (ut ait Hieronymus) ad quem prima rerum Ecclesiasticarum deliberatio et cura pertinet, atque etiam referenda est:itemque, ut idem Hieronymus ait, morum censura. Sic Paulus Philip.1.vers.1.ad eos scribit, ut per eos ipsius Epistola innotescat reliquae Ecclesiae. Sic ad eos per manum Pauli et Barnabae eleemosynae Ecclesiarum deferuntur. Act. 11.vers3o. Sic illi ipsi Presbyteri Hierosolymis conueniunt, et primum audiunt Paulum, tum eundem Ecclesiae uniuersae sistunt Actor. 20. vers.28. 21.vers.18.11.vers.13. Tertia, Exemplum ipsius primitiae Ecclesiae. Apostoli enim ipsi primi de Diaconis eligendis deliberant.i. de personis, quas ad eam dignitatem promouent. Ideo verba, quae sunt Actor o. ita explico, ut semper penes Apostolos ipsos prima totius actionis cogitatio, deliberatio, et administratio fuerit, Secuta autem sit Ecclesia eorum consilium. Quanquam etiam in eo loco aliquid speciale fuisse videri potest, nimirum ut toti multitudini prima illa suffragiorum ferendorum potestas deferretur, propter murmur Graecorum, qui conquerebantur Hebraeos sibi in Ecclesiae muneribus praeferri. Quarta, Ex ipsa loquendi ratione, qua utitur scriptura Actor. 15. vers.22 16.vers.4.1. Corinth. 16. vers.3. ὅς ἂν δοκιμάσητε Ex qua phrasi luce cla

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.113]

rius intelligitur a populo et uniuersa Ecclesia probari tantum, vel improbari, quae Presbyteri et ipsi praepositi Ecclesiae e re Ecclesiae esse iudicant atque proposuerant. Quinta, Exempla posterioris Ecclesiae, quae tum canonibus suis sanxit, tum etiam usu ipso et praxi demonstrauit a plebe tantum assensum requiri, ut quae a Presbyterio gesta sunt, iusta aliqua ratione plebs vel rata haberet, vel irrita faceret. Laodice. Synod.can.13. qui est relatus cap. Non est permittendum distinct. 63. Sic Cyprianus electiones Ecclesiasticas celebravit libus 1.epistola 3. et 4.Sic suo quoque seculo factum esse scripsit Socrates libus 2, Histor. cap.6. Sed si erit summus Magistratus fidelis, in cuius territorio aliquis ad dignitatem Ecclesiasticam est asciscendus, debet certe specialis istius Magistratus consensus praeter eum, qui a toto populo praestatur, expectari et accedere. Id quod ex Socrate libus 5.cap.2. Theod.libus 5.cap.9. can. Reatina dist.63, et Bernar. epist.282. Platina in Bonif. 3 facile colligi et confirmari potest. Nam ad eum ipsum Magistratum pertinet, si Presbyterium sit nimium negligens in substituendo aliquo in locum vacantis et mortui vel depositi pastoris, illud cogere et edictis suis increpare, ut apparet ex Hermio libus 1.cap.13. Euagr. libus 4.cap.37. Neque aliud (si recte intelligantur) in can. Porro, et cano. seq. distinct.63. constitutum est. Accedere quoque debet ipsius electi consensus, antequam populo denuntietur et proponatur in hoc recte in canone Sicut alterius 7. quae. I. bonstitutum est, Ne inuitus quisqua m et omnino

CAPVT . Va

[p.355]

repugnans praeponatur, praeficiaturque Ecclesiae. Quod omnino periculosum est neque fieri ullo modo debet. Trinundinum autem siue spatium trium hebdomadarum populo siue plebi concedi solitum fuisse, intra quod de electo a Presbyterio viro et illi oblato atque etiam audito populus iudicaret, apparet ex Socrate Scholast.libus 5.cap.5. Ipsius autem populi assensum $\chi\epsilon\rho\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha$, id est, manuum eleuatione praestari et fieri solitum fuisse apud Graecos ex more gentis illius certissimum est, idque constat tum ex profanis:tum etiam ex Ecclesiasticis scriptoribus infiniris. Itaque et in Actis Apostolorum: et saepe apud patres electiones ipsae $\chi\epsilon\rho\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha\varsigma$ voce nominantur. Videtur vero etiam haec consensus praebendi et testificandi ratio usitata fuisse inter Hebraeos ex Nehem. 8.v.7 Apud nos Gallos in omnibus fere conuentibus publicis consensus noster solet modestissime solo silentio significari, post propositam negotii, de quo agitur, consultationem: modestiae, inquam, causa. Id quod in electionibus Ecclesiasticis hodie quoque in reformatis Galliae Ecclesiis obseruamus. Negant autem quidam obstinatissime, liberum populo suffragium eligendi relinqui, nisi duo aut tres populo presententur, siue proponantur a Presbyterio, quorum sit libera populi optio. Nam si unus, isque duntaxat offeratur et praesentetur, ecquae electionis libertas populo restat, aiunt, cum sit electio de duobus ut minimum unius optio? Respondeo vero ubi copia atque facultas plurium idoneorum populo offerendorum datur, et sup

AD I. PAVL. AD TIM.

petit, non unum tantum, me authore, populo proponendum esse: sed duos aut plures. ubi autem unus tantum idoneus esse potest, etiam in eo ipso liberam esse populi electionem deliberationem, et assensionem. dico adeo, ut si quem etiam magis aptum agnouerit populus, aut unus aliquis e populo, de eo Presbyterium monere et possit et debeat. Atque haec omnia quae diximus in ordinaria vocatione locum habent. Nam extraordinaria vocatio alia est, quae nulla habet praecepta. Secundum caput est. Quando electio sit celebranda. Responsio vero facilis est, nimirum ubi prior pastor vel defunctus est: vel legitime depositus. Nam vel viuentem adhuc, vel manente et officio fungente priori, secundus eligi non debet nisi fortasse in subsidium defessi, veluti si nimia sit iam superstitis infirmitas senectus morbus, caecitas, aut aliud quippiam simile, alius aduocari potest, qui illi primo tantum accedit, non autem succedit, ut docet Socra. libus 7. cap. 40. Herun libus 8. cap. 26. Bernard. epistola 126. et tota 7. quaest. I. in Decretis responsum est. Quod si prior pastor defunctus erat, illud fere fuit obseruatum, ut non nisi demum post tertium sepulturae diem in locum defuncti de alio eligendo ageret Ecclesia, ut est in canone Nullus Pontifice distinctione 79. Viri etiam graues, et Episcopi suarum Ecclesiarum amantissimi saepe sibi Successores ipsi designarunt, etiam viui quod futurum periculum prospicerent in futura post suum obitum electione. Hos autem ita ab ipsis designatos, postea populus atque uniuersa Ecclesia comprobabat antequam legitimi fierent pastores uti Augustinus et Athana

CAPVT Ve

[p.357]

sus, et alii sibi successores elegerunt. August. epi. 110. Theo. Hist. libus 4. cap. 20. Eusebus libus 7. cap. 32. Atque haec desecundo capite et de tempore electionis Tertium caput est, Quomodo sit electio celebranda. Respond. Sic esse celebrandam, ut et Persona idonea reperiatur, et Ratio animusque eligentium sit syncerus. Persona vero cognoscetur idonea si fiat serium examen ac diligens ipsius tum in Doctrina ipsa, et illius explicandae methodo, tum Vita et motibus, sintne in eo tales, quales antea praescripsit Paulus cap. 3. Imperitia vero psalmodiae et cantus, doctum et probum hominem a munere Episcopi excludere minime vel debet, vel potest, quicquid a Gregorio Magno contra responsum sit, et probatum in cano. Florentinum Archidiaconum distinct. 85. Sed iam Episcopi officium in cantilenas conuersum fuerat, relicto abdicatione ab illis munere et onere concionandi. Fuit etiam olim diligenter et sancitum, et obseruatum, ut constitutionum Ecclesiasticarum nemo ignarus in Pastorem Ecclesiae ordinaretur, ut tradit Sozom. libus 4. cap. 24. Quae sane conditio non est in futuro Pastore negligenda, si quis talis reperiri potest. Sin minus, eligi tamen poterit, qui non erit omnino ordinis Ecclesiastici ignarus, modo reliquas animi dotes habeat, quae sunt ad pastorale munus necessariae. Neque enim cantus Ecclesiastici neque istarum regularum Synodicarum ignoratio aditum piis et doctis viris ad pastoris officium excludere debent, quia illa duo vel usu, vel exercitatione facile postea edisci possunt.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.338]

Animus autem eligentium erit syncerus, si neque Auaritia (Bracarensi Synodo 3. cap.6.) Fauore, Ambitione, vi et armis et carnali aliquo affectu ad electionem progrediantur, vel impellantur qui ferunt suffragia: sed solam Dei gloriam, et Ecclesiae vocantis aedificationem spectent, sibi pro scopo vere animo proponant. Ieiunium etiam publice indici solitum fuisse, cum fiebat aliqua Ecclesiastica electio, testatur Bernard.epistola 202. Et certe quatuor illa tempora, quae dicuntur in Papatu (quibus publicum ieiunium toti Ecclesiae indictum est) erant eae anni tempestate, squibus passim et publice in tota Ecclesia electiones Ecclesiasticorum munerum celebrari cum precibus et ieiunio solebant. Apparet ex can. Ordinationes dist. 75. atque etiam ex eo quod clericis adhuc hodie in Papatu Episcopi ordines quos vocant conferunt illo tempore, quicquid aliter Leo, et Calixtus sentiant et scribant, in canone Ieiunium et cano. Huius obseruantiae distinct.76. Post Presbyterii electionem et populi approbationem, olim quidem (ut ex Cypria. libus 2. epistola II. apparet) qui electus fuerat publico scripto proposito publice significabatur, ut si quod esset impedimentum, quod obiici posset, intelligeretur. Hoc male praetermissum est hoc tempore. Post talem igitur electionem ordinatio siue confirmatio, siue manuum impositio fieri solebat electo. His enim tot nominibus una res et eadem appellata est a veteribus. Est autem ordinatio haec ipsius electae atque approbatae personae in munus illud, ad quod ido

CAPVT V.

[p.359]

ne a visa est, receptio et missio, quae fit praesente uniuerso populo, cum inuocatione Dei nominis. Itaque tunc in illius muneris professionem mittitur ab uniuerfa Ecclesia electus. Haec etiam cum ieiunio et publicis precibus fieri certe debet, appellaturque fere in scriptura, Impositio manuum veluti hoc loco Actor.6.verso. supra 3.vers.14.2. Timoth. 1.vers. 6. a caeremonia quae in Ecclesia obseruabatur. Ergo electus Presbyter, vel Pastor vel Episcopus in possessionem mittendus est, ordinandus vel confirmandus, ut loquuntur, quod ut fieret more usitato tempore Apostolorum manus imponebantur Electo atque approbato can. Presbyter distinct.23. et hoc loco. Fuit enim haec caeremonia ex veteribus et legalibus ritibus ad tempus retenta, vel potius ad imitationem impositionis manuum, quae fiebat super hostiam sacrificandam, recepta in Christiana Ecclesia, ut apparet ex Leuitic.1. et 8.Iacob bene dicturus filios Iosephi, manus illis imponit. ut est Genes.48.v. 14. Christus etiam ipse paruulos benedicturus manum illis imponit Matth.19. vers.15. Atque etiam illa in Baptismo locum habuit, uti apparet Hebr.6.vers.2. In aegrotis etiam et dono miraculorum Mar.16.vers.18. Cur autem ista manuum impositio fieret duplex ratio est. I ut intelligeret is, cui manus imponebantur, se totum Deo asseri et destinari. Denique in se a Deo manus iniici, ut iam abrenuntians rebus omnibus suis et mundi negotiis totus muneri suo ad Dei gloriam incumberet atque inseruiret. unde preces adiungebantur, ut eum Dominus ipse

360 AD I. PAVI. AD TIM.

praestaret, et efficeret talem. 2 Ratio est, ut Spiritus sancti dona in electum effunderentur, eumque quatenus, quaque mensura Dominus ipse videbat conducere, impleret. Quod ipsum etiam tota Ecclesia pro electo summis votis a Deo petebat. unde ab August. manuum impositio nihil aliud esse definitur, quam oratio super hominem. de Baptismo libus 4. Haec tamen caeremonia, cum sit tantum ritus quidam, non usque adeo certe necessaria est, modo preces adhibeantur in confirmando electo, et Ecclesia uniuersa vota sua eum eo coniungat, ut spiritu Dei corroboretur. Id verum esse apparet, quod Paulus ipse non semper hac voce et caeremonia utitur, cum de electione Episcoporum agit. uti Tit.1. vers.5. Deinde quod etiam ipsis Papistis et canonibus testibus, non requiritur haec impositio manuum in omnibus ordinibus et dignitatibus Ecclesiasticis veluti in acolytho, et Subdiaconis ordinandis, ut expresse refertur can. Subdiaconus et cano.seq. distinct. 24. quicquid ibi glossa glosset, et distinguat. Tertio, quod etiam ipsis Papistis testibus, vis tota huius impositionis manuum a precibus pendeat, non ab ipso ritu et iniectione manuum in ordinandos, adeo ut sit tantum illa caeremonia signum quoddam externum commendationis cuiusdam, quae a tota Ecclesia fit Deo, illius personae, quae iam electa est, et quae in possessionem sui muneris est mittenda unde praeter missa precatione nihil omnino valet et efficit ipsa manuum impositio, etiam ab Episcopo facta ut est in cano

CAPVT . V.

[p.361]

Quorundam. Dist. 24. Ergo cum preces retinentur, ipsis canonibus Papisticis autoribus ipsa manuum impositionis vis, finis, et substantia conseruatur. Quod est satis. Neque est manuum impositio essentialis pars et ritus legitimae vocationis Denique dum hanc caeremoniam praecise urgent homines, videmus eos incidere in vanas quaestiones et ineptas, veluti De triplici manuum im positione una Ordinatoria, altera Confirmatoria tertia Curatoria ut est in canone. Manus. I. quaest. I. Item utrum, repeti in eodem possit manuum impositio. Item utrum sic manus imponi debeant, ut ca put ipsum electi attingant, de quo anxie quaeritur in cano. Episcopus dist 23. Ergo fatui sunt, qui haerent in ea nuda caeremonia, et proram et puppim legitimae vocationis ecclesiasticae constituunt quod faciunt Papistae, cum illa sit rerum indifferem tium numero:neque sit pars ulla essentialis legitimae vocationis: sed tantum illius testificandae adminiculum externum et signum quoddam confirmatae electionis. Ergo et retineri et omitti potest pro more regionis, in qua electus ordinatur. Additum est denique, ut esset legitima ordinatio episcopi, nimirum ut tres episcopi vicini ordinationi siue confirmationi interessent siue manus una cum uniuersa ecclesia, de cuius pastore eligendo agitur, imponerent. Id quod ex Apostolorum canonibus sumptum putant, et studiose retinent Papistae, quod tamen et onerosum est pauperibus ecclesiis, et ad ambitionem et pompam

302 AD I. PAUL. AD TIM.

fit ab illis videturque inuentum. Quanquam tamen operaepretium est ad conseruandam fidei concordiam, et unionem tum doctrinae tum charitatis electum episcopum quaerere

et habere manus associationem a vicinis episcopis et pastoribus: quam se ab aliis Apostolis accepisse testatur Paulus Galat.2.vers. 9. et concilio Mileuit cano. 15.ordinati in una ecclesia aliis episcopis vicinis statim significabantur publico scripto misso ab ordinatoribus: sed praecise tres alios episcopos accersere etaduocare est plane ecclesiis graue et onerosum, tamen Graecanicae ecclesiae studiose, uti fastum omnem externum, et alia pompernalia retinuerunt, quemadmodum apparet ex Historia Euagrii libus 2.cap.8. Socrat.libus 5.cap.7.libus 4.cap. 3.cano. episcopus dist.23. Item constitutum erat et obseruatum in ista ordinatione ut episcopus non nisi in urbe metropolitana confirmaretur, ut ex concilio Toletano apparet et est in cano. Qui in aliquo Dist.62. Denique nisi electus curaret sese intra quinque menses consecrandum ab Archiepiscopo suo amitteret ius sibi quaesitum cano. Quoniam Dist. 100. Sed haec omnia cuiusque ecclesiae iudicio sunt relinquenda, quando quis sit ordinandus, et eligendus. Nam velle praecise ut ab Archiepiscopo quis confirmetur et ordinetur, utque in urbe metropolitana, id plane redolet veterem tyrannidem Antichristi, quae prorsus est in ecclesia Christiana abolenda: et quilibet pastor melius inter gregem sibi destinandum confirmatur. Demum additae sunt quaedam vestes a communibus diuer sae, et ornamenta, ut augustior haberetur in augu

CAPVT V.

[p.363]

ratio, Item oleum chirothecae et similes quaedam nugae plane superstitiosae et pueriles. Quae sunt omnia reiicienda. Nam dum formosam ecclesiam illiusque dignitates speciosas repraesentare nobis conantur, meretricios illam cultus inducunt: et ex casta et Christi sponsa verum scortum et foetidum effecerunt. Postremo circa annum 700a Christo passo in Italicis et occidentalibus ecclesiis reliqui episcopi ceperunt confirmationem suae digni tatis petere a Roma. episcopo. Vide quae Isych. scribit. libus 6.in cap.21. et 22.Leuitic. Ex his autem omnibus apparet quam nulla sit, vel non legitima eorum verbi Dei Ministrorum, vel ecclesiae pastorum Vocatio, qui solius regis, vel reginae: vel patroni, vel episcopi, vel Archiepiscopi autoritate, diplomate bullis, iussu, et iudicio fit vel eligitur. Id quod dolendum est adhuc fieri in iis ecclesiis, quae tamen purum Dei verbum habent et sequuntur, veluti in media Anglia. Nam Anglos homines alioqui sapientissimos, acutissimos, et pientissimos in istis tamen Papisticae idololatriae et tyrannidis reliquiis agnoscendis et tollendis, scientes. prudentesque caecutire, mirum est. Itaque praeclare sentiunt, qui omnem illam chartulariam et episcopaticam curionum, et pastorum ecclesiae creandorum rationem item ex solo episcopi consensu et diplomate ministrorum verbi caelestis vocationem, approbationem, et inaugurationem damnant, tollendamque ex reformatam ad Dei verbum ecclesia censent: quod ordo Dei verbo praescriptus in ordinatione huiusmodi personarum sit praetermissus, ac violatus sicut i perspicue appareat. Denique et Senatui ecclesiastico et Populo

364 AD I PAUL. AD TIM.

Christiano ius omne suum atque suffragium misere sit hac ratione et in hoc genere vocationum ecclesiasticarum ademptum, et in unum quendam episcopum magna tyrannide atque abusu translatum. Dominus Deus talibus corruptionibus, quae adhuc in eccle-

siis ipsius supersunt et deffenduntur, mederi magna sua misericordia dignetur et velit, quae tandem certe magnam ecclesiae Dei ruinam secum trahent, et ipsum sacrosanctum verbi Dei ministerium reddent efficientque vel mer cenarium: vel omnino contemptibile et abiectum. Quod Dominus auertat. una modo quaestio superest in hoc argumento, Nimirum, quid de eorum administratione sit sentiendum, qui non sunt legitime vocati: atque utrum iis sana conscientia adhaerere debeamus. In quo certe distinguendum est. Aut enim est Omnino illegitima vocatio eius, qui ecclesiam aliquam administrat: vel Non omnino illegitima, sed tantum ex parte. Illegitima omnino est ea, in qua omnia Dei verbo praescripta, sunt praetermissa vel violata, ut si quis seipsum intruserit priuata autoritate. Non omnino sed tantum ex parte illegitima est ea, in qua tantum quaedam ex illis non obseruata fuerunt, sed praetermissa. Ergo cuius omnino illegitima vocatio est, is certe pro priuato habendus est, ac huiusmodi vocatio pro nulla. Itaque neque sacramenta conferre potest, neque reliqua negotia ecclesiae gerere: et quae gessit pro nullis habentur, nisi fortasse esset extraordinaria illius vocatio, id est, quae signis testimoniisque certis a Deo confirmata esset. Sola autem propa

CAPVT . V.

[p.365]

gati euangelii, et fructus, qui inde multus emergit, con sideratio non confirmat huiusmodi omnino illegitimam vocationem, uti neque foetus enatus illegitimam copulam, quae intercessit inter adulteros. Vitium autem istud tolli potest, si postea ordi ne et legitime vocetur is, qui primum illegitime in ministerio versabatur. Qui autem ex parte tantum est illegitime electus et vocatus, veluti: si per Simoniam quis munus adeptus sit, et non legitimo populi vel senatus ecclesiastici consensu, consensu tamen gradum obtinet, non est habenda pro omnino nulla huius modi vocatio, sed vitium illud est corrigendum Itaque isti sacramenta conferre possunt, quia utcum que non omnino veram et satis legitimam vocatio nem habeant: habent tamen aliquam. Sic Scribae et Pharisei in Cathedra Moysi sedebant. Sic Caiaphas in pontificatu summo erat, quem pretio redemerat. Itaque exemplo et Apostolorum, et Chri sti ipsius, qui eos monuit et reprehendit non autem secessionem a corpore ecclesiae fecit, ab iis nos se gregare in alium coetum non debemus, nec a toto ecclesiae corpore. (Id enim esset Donatistarum haeresim reuocare) sed pacem ecclesiae, quantum in nobis est, colere nos oportet, etsi istud vitium quod in eorum personis et electione inhaeret, damnare oportet: et quantum possumus tum emendare, tum etiam emendatum velle. Hac ratione fit, ut etiam a sacrificulis Papisticis collatus Baptismus non sit in ecclesia Dei repetendus: a priuato autem collatus idem baptismus sit tamen repetendus, et pro nullo habendus. Etsi enim in ecclesia Dei illegitimam vocationem Pa

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.326]

pistici sacrificuli habent: tamen ex consensu populi habent aliquam. Est autem aliud, ut ait Augusti libus 2. contra epistolam Parmeni. cap. 13 aliquid prorsus non habere: aliud autem aliquid perniciose habere: aliud aliquid salubriter habere. Quod tertium solum eligendum nobis est. Sed tamen uti magistratus vitio creatus, Magistratus tamen

est propter populi consensum, quemadmodum lib. 5. de lingua latina docet Varro: ita isti sacrifici etsi vitio creati sunt episcopi et presbyteri, ut, *παρεπίσκοποι* potius, quam *ἐπίσκοποι* sint merito appellandi, tamen quadamtenus presbyteri sunt et Episcopi, praesertim apud eum populum, qui in eo consensit. Caeterum obiter monendi sunt lectores, quosdam referre totum hunc Pauli locum, ubi de non imponendis cito manibus agitur, ad reconciliationes publicas lapsorum, quae fieri solitae sunt in ecclesia per impositionem manum quemadm. ex Cypriano libus 1.epist.14. facile colligi potest, et ex veterum scriptis et canonibus Synodorum. Sed tamen aptius videtur, si referamus hunc locum ad electiones ecclesiasticarum functionum: imprimis autem Pastorum. Illae enim reconciliationes lapsorum veluti idolis sacrificantium, et libelariorum, qui dicebantur, quae per manuum impositionem fiebant, videntur demum post obitum et tempora Apostolorum notae et usitatae fuisse ea forma in ecclesia, quam refert Cyprianus: uti et multae aliae caeremoniae post Apostolos in ecclesiam sunt inductae, et observatae. 23 *Ne amplius esto abstemius: sed vino*

CAPVT V.

[p.123]

pauculo utere, propter stomachum tuum et crebras tuas infirmitates. Etsi hunc versiculum quidam subiiciunt sequenti tamen nossequemur ordinem quem codices communiter habent. Est igitur hic locus quoque continuatio siue *Ἀ'κολόθησις* superioris argumentum, in quo de Presbyterorum officio agitur continet autem hic versiculus praeceptum, quod ad omnes in uniuersum Presbyteros et praepositos ecclesiae pertinet, quatenus ii exemplar gregis non tantum in doctrina: sed maxime in vita esse debent, iuxta dictum Christi. Math.5. Vos estis sal terrae. et Petri in 1.epistola cap.5. Quamquam enim hic locus quiddam peculiare, et quod ad Timotheum sigillatum spectat, trade re videtur: vis tamen et ratio praecepti est generalis, et ad omnes, qui aliquo fungantur munere in ecclesia Dei, extenditur. Hunc autem ordinem in huius versiculi explicatione sequemur, ut primum quae ad specialem huius loci explicationem faciunt, dicamus: deinde praeceptum Pauli ad omnes generaliter producamus ex ipsius mente et scopo. Iubet igitur Paulus, ut Timotheus utatur pauculo unio, idque propter ipsius valetudinem et stomachi debilitatem, ut suo muneri melius superesse possit. In quo quibusdam videtur nimis abrupta et perturbata orationis huius et styli Pauli ratio, quod a praecepto generali, de electione presbyterorum, statim transeat, aut potius transuolat ad praecepta medicinae: et ea, quae peculiariter ad

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.368]

valetudinem et stomachum Timothei pertinent. Quae igitur seriei et continuationis huius loci afferri ratio potest? Respondent quidam apte hunc locum cum superiori connecti. Cum enim superiori proxime versiculo voluerit Paulus Timotheum esse *ἀγνόν*, id est, castum, ut interpretantur illi: merito quoque de vini potione praeceptum subiici, quae castitati repugnare videri poterat. Itaque ne castitatis retinendae praetextu nimia et immodica abstinencia ab eo suscipe retur, utilem hanc admonitionem Paulum subiunxisse volunt. Haec Chrysosto: haec Anselmus: haec pene coeterorum omnium

sententia est. Nos tamen aliud existimamus. Nam quemadmodum vox αὐτὸν ad castitatem corporis siue coelibatum quemadmodum tamen illi fingunt, minime per tinet: sic neque hoc praeceptum additum est propter castitatem. Quid igitur? Cum oporteat omnes fideles ecclesiae pastores et ministros verbi Dei vitae suae luce et sanctitate praeire reliquo gregi, docet hoc loco Paulus exemplo Timothei quatenus eos victus sobrietatem et rationem habere deceat, ut in cibo ipso caeteris quoque vitae exemplum pastores praebeant. Timotheum autem vult Paulus uti vino, sed modice: ex quo apparet eum fuisse abstemium, nontam quidem natura: quam vitae magna continentia. Non vetat enim nude, ne Timoth. aquam bibat ὀλίγῳ. Haec vox non tam ad qualitatem vini, quam ad quantitatem referenda est, ut ὀλίγον οἶνον intelligamus, non ὀλεγορόπῳ. i. quod aquae minimum ferat: sed paucum, et quo quis inebriari non possit. Diserte vero vocem hanc, ὀλίγον, addidit, ut

CAPVT V.

[p.369]

hoc suum praeceptum atque doctrinam Euangelii ab omni calumnia vindicaret. Nam videri poterat ex hac Pauli iussione euangelium incitare, ac impellere homines ad vinum hauriendum, seseque ingurgitandum, nisi hoc temperamentum atque hanc velut exceptionem subtexuisset Paulus. Id quod sobrii homines inter Ethnicos vituperassent, et merito quidem. Nam et Os. 7. vers. 5. et Prouerbus 31. quanta, quamque grauius Dei iudicia in ἀνοήτους id est, vinolentos et insobrios homines denuntientur, apparet. Denique Luc. 21. vers. 34. Christus et crapulam et ebrietatem damnat. Quare merito moderationem atque sobrietatem hac voce ὀλίγον praescripsit Paulus, etiam Timotheo suam iam sponte sobrio et temperanti, nedum ut praeceptum de sobrietate seruanda cuiquam graue aut intempestiuum videri possit. Cur autem praescripserit usum vini Timotheo, ratio est, non quod medicum agat Paulus: sed quod in suae ipsius valetudinis detrimentum et virium corporis debilitationem nimiam abstemius esset, idque sponte, hac sibi lege imposita, ad domandos carnis impetus et libidinosos motus, qui in iuuenili illa aetate magni et feruentes esse potuerunt, nisi hac tanquam frigida suffusa, id est, vini detractio, temperarentur et extinguerentur. Itaque Timotheus habita tum suae aetatis, tum Vocationis ratione, vino sponte abstinebat: non superstitione aliqua, quasi vini usu Deus offenderetur: non haeresi, quasi hanc Dei creaturam damuaret, quod postea fecerunt Aquarii et Seueriani: Non voto aliquo suscepto, quale fuit veterum Nazaraeorum votum. Non denique

AD I. PAVL. AD TIM.

odio et auersatione ipsius gustus et odoris, quod faciunt ii, qui natura sunt abstemii, et vinum gustare non possunt: sed certo animi proposito et instituto, ut carnis libidinem in tam feruente aetate, tanquam aestate, reprimeret, atque compesceret: uti qui equis, ne nimium ferociant, pabuli partem adimunt, ne nimium impinguentur. Ergo qui superstitione aliqua ducti, qui haeresi alicui addicti, qui voto constricti, vino abstinent hoc Timothei exemplo iuuari vel deffendi non possunt, cuius factum hic a Paulo commemoratum est ab illis dissimillimum. Denique ratio addita est a Paulo, et modus,

ex quo Timotheum aestimare vult, quatenus et vino et caeteris cibis abstinere debeat. Nimirum quatenus ratio valetudinis et corporis sanitas patitur id fieri: non ut longaeui tantum fiamus: sed ut commodius et facilius Deo inseruiamus. At que haec quidem particulariter pertinent ad Timotheum: Videamus iam quae ex his colligi debeant, et ad omnes Presbyteros et Ecclesiae praepositos diffundantur. Duo vero canones ex hoc versiculo a nobis excerpentur, iique generales et utiles. I Presbyteri eam victus rationem ac sobrietatem instituunto, quae et ipsorum muneri facile obeundo conducat, et caeteris ad exemplum tem perantiae esse et praelucere possit. 2 Presbyteri at que praeposiri Ecclesiae in ea vi ctus sui sobrietate ac ratione instituenda, et bonae valetudinis suae, et virium stomachi atque totius corporis sui rationem habeuto. Atque hic uterque canon est exp licandus.

CAPVT V.

[p.37]

Ac primum quidem primus. Iam inde a primis Apostolorum temporibus propter et Muneris eminentiam, et functionum ipsarum Ecclesiasticarum finem receptum est, ut maior quaedam sanctitas a praepositis Ecclesiae requireretur, quam a reliquo populo Christiano. Qui enim in eo gradu collocantur, vitae exemplo caeteris praelucere debent, quemadmodum docet Petrus.1.Epist.5.vers.3. unde a Christo appellantur et Lux et sal terrae, in quo caeteri saliuntur. Math.5. Neque modo iniis, quae ad cultum Dei, veramque vitae reformationem et sanctimoniam pertinent, quale est ut scortatione abstineant, fur to, caede, idololatria, haec seuerior vitae ratio in praepositis Ecclesiae requirebatur: sed etiam in re bus ἀδιαφόροις et mediis: et quae etiam licent reliquis Christianis, nempe propter muneris ipsius Ecclesiastici dignitatem et sanctitatem, maioremque commen dationem. unde Paulus 1. Corinth. 9. vers. 27. ait se contundere corpus suum, et subiicere, ne cum aliis praedicauerit, ipse reprobis fiat, cedatque illi exitium, quod ab aliis requirit. Et quae secuta sunt Apostolos tempora austeriorem, rigidiorem, seueriorem que semper praepositis Ecclesiae, quam reliquo populo, disciplinam indixerunt, quemadmo dum et ex canonibus Apostolorum, qui dicuntur et decretis synodorum apparet, maximeque ex eo, quod Thelesphorus Episcopus Roma. ieiunium Quadragesimale pri mum solis clericis indixerat, a quibus seruabatur, non etiam a reliquo Ecclesiae populo, ut apparet etiam ex ipso decreto.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.372]

Ratio huius seuerioris regulae illis imponendae fuit duplex. Prima, quod debent propter doctrinae (quam ardentius et purius profitentur quam reliqui) confirmationem et com mendationem, quemadmodum diximus, in omnibus quae non modo ho nesta sunt, sed speciem honesti habent, praelucere reliquo gregi. Itaque non modo omnem crapulam, luxum, lasciuiam fugere debent praepositi Ecclesiae, sed vel solam illorum vitiorum um bram et speciem, ut alios suo exemplo aedificent, caelestemque doctrinam commendent. Nam sic vitia aliorum liberior reprehendere possunt. Est enim haec et verissima et maxime notabilis Hieronymi sententia, An non confusio et ignominia est Iesum Chris tum crucifixum et pauperem, et esurientem fartis praedicare corporibus, et ieiuniorum

doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? Si in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed etiam conuersationem et abstinentioniam. Haec Hieronymus in Mich. Secunda, quod fere homines, quale est humanum ingenium, iis rebus externis plurimum tribuunt a quibus si quis abstinet, is et Dei timentior, et sanctior a vulgo iudicatur. Coloss. 2. in fin. Tertia quoque ratio addi potest. Quod etiam (quae est nostra vitiositas et corruptela) in usu rerum indifferentium nimium libero, minusque seuerio caro fit lasciuior, et intemperantior, quam tamen contundere necesse est. Id quod fieri nisi rerum earum, etiam concessarum, detractioe sae

CAPVT V.

[p.373]

pe non potest. Adeo, ut ei, qui vere temperanter, et sobrie viuere velit, carnisque obscenos motus comprimere, omnino sit necesse multis rebus ad tempus, vel in perpetuum abstinere, quae tamen licent: sed earum usu carebit ipse sponte, non quidem propter conscientiam, quasi vetita sint edi, sed quod hoc fraeno carnis libido et rebellio domatur, et rationi subiicitur. Partiar autem totam hanc disputationem in tria capita, nempe ut agam de fine huius abstinentiae, De Cibis: et De Modo illius. Finis autem, propter quem quis iis cibis et rebus abstinet, varius esse potest, unus tamen, isque solus probandus est, quem secutus est Timotheus, ut ex hoc loco apparet, nempe ut Deo liberius inseruiamus. Ac primum quidem Ethnici ipsi et gentiles quibusdam cibis abstinerunt propter superstitiosas opiniones, et plane in Deum blasphemias. Aegyptii porris, caulibus, cepis et aliis oleribus id genus seuerè abstinerunt, quemadmodum M. Tullius, Diodorus Siculus, Iuuenalis, alique plures authores tradiderunt. Pythagorici philosophi carnibus abstinerunt. Philistinii, qui et Palaestini, piscium genus nullum edere concedebatur, et quidem hi omnes, quod eos cibos quibus abstinebant, Deos esse crederent, aut ita diis consecratos atque sanctos, ut in hominum mortalium usu et commercio esse minime deberent. Hic finis prorsus et blasphemus est in Deum, qui ex creaturis creatorem facit: et proculdubio damnandus. Deinde Haeretici successerunt, qui quibusdam cibis abstinent, sed non ea ratione, propter quam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.374]

Timotheus, et pii debent. Nam Seueriani et Aquei vino abstinerunt, quod opus diaboli esse contenderent. Manichaei carne: alii aliis cibis, quos eos esse nefandas et diabolicas creaturas crederent, ut in libris de Haeresibus docuimus. Hic finis damnandus quoque est, et impugnat dictum Pauli super cap. 4. vers. 4. omnis cibus creatura Dei est, et bonum quiddam. Denique etiam cano. Si quis Presbyter Dist. 30. improbatur. Tertii etiam et ipsi peccant in fine, propter quem cibis abstinendum est. Etsi enim omnes cibos a Deo creatos, productosque fatentur: ita tamen eos distinguunt, ut ex iis alios aliis sanctiores et ad vitam aeternam comparandam aptiores existiment, abusi eo Dei consilio, per quod in veteri lege quosdam cibos interdixit suo populo, ut est Deut. 14. Leuit. 11. Tales fuerunt Tatiani, Encratitae, et eorum discipuli: tales hodie Monachi. Et hic quoque finis est improbus, et transfert ad terrena mundi elementa quod unius Dei Spiritus est proprium, nimirum sanctificare nostras conscientias. Itaque damnandus est iuxta illud Pauli super 4.

vers.4.cibus quilibet a Deo conditus in usum hominis minime reiiciendus est, et Roma 4.vers. 17. Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax, et gaudium per spiritum sanctum et I.Corinth. 8.vers.8. esca nos non commemorat Deo. August. in libris quaest. Euange. nec in abstinendo, ait, nec in manducando est iustitia. Et ne quis sibi nimium in ea ciborum abstinencia placeat, haeretici etiam plerique ea excelluerunt, quem admodum Socrates in libris 7.cap.17. tradit. Alii voto, eoque perpetuo, hanc abstinentiam

CAPVT V.

[p.375]

ciborum sibi indicunt propter illud Pauli in eadem epistola Roma.14. vers.21. Bonum est non vesci carnibus: neque bibere vinum: et illud etiam quod est 1.Corinth.8.vers.13 si esca facit, ut offendat frater meus, non vescar carnibus in aerernum. utroque modo, hoc nimirum, et superiore in Christiana Ecclesia grauiter peccatum est, et pene primis ecclesie temporibus, dum inconsiderato quodam sanctitatis zelo homines ducuntur. Atque hic finis proxime a nobis commemoratus ex eo satis refutatur, quod Pauli dictum conditio naliter et κατὰ τὴν prolatum tanquam simpliciter sit dictum et effatum isti accipiunt. Docet enim Paul. quibusdam cibis abstinendum tunc, cum proximi aedificatio, et iusta ratio id exigit: non autem ex voto id fieri vult, neque simpliciter et omnino. Verus igitur et legitimus huiusmodi ciborum abstinentiae finis, isque probandus, est ille, quem scriptura praescribit. Est autem is duplex vel Carnis nostrae extraordinaria mortificatio, vel Infirmorum fratrum ratio et aedificatio, qui ad tempus sunt tolerandi a nobis. Primus finis commemoratur a Paulo 1.Corin. 9. vers.27. contundo corpus meum, et in seruitutem redigo. Item Coloss2.vers.23. Sic ieiunium institutum et usum habuit in Dei Ecclesia vel a tota, vel ab uno aliquo priuatim susceptum. Atque certe ibi recte obseruat Chrysostomus dici a Paulo Castigo: et in seruitutem redigo:non dixit, peredo et Punio. Non enim inimica caro est, sed castigo, et redigo in seruitutem, quod Domini est, non hostis: magistri, non inimici: exercitatoris, non aduersarii Bernard. sermo. 66.in Cantico. docet.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

Nos cibis posse abstinere triplici de causa vel ex medicorum praeceptis, quod non reprehenditur, si tamen nimia non sit cura corporis: vel ex regulis abstinentiae, ut mortificetur caro, quod etiam si sine superstitione fiat laudandum est: vel ex insania haereticorum, quod est omnino damnandum. Et in epistola ad Coloss idem Chrysostomus. Deus, ait, corpori honorem suum contribuit, ipsi vero (de nimium abstinentibus loquens) non cum honore utuntur corpore. Denique concilio Gangrensi, quod vicinum fuit primo Niceno, nimia ista abstinentia, et si quavis in ea ponatur est grauiter reprehensa. Quod vero scribit Gregorius Mag. pios a licitis rebus fere abstinere, vel ut sibi merita apud Deum omnipotentem augeant, vel ut culpas vitae antea deleant, sitque haec abstinentia pro poena, est falsissimum, etsi probatur cano. Sunt qui 27.quaest.2. Secundus finis expressus est saepe a Paulo in epistolis, praesertim in ea, quae est ad Romanos cap.14, et 15. 1. ad Corinthios 9. atque etiam in Acto. ca.15. a Synodo Hierosolymitana. Propter aedificationem enim infirmorum, qui non poterant videri peccare malitia, sed

nuda tantum ignorantia, Paulus se omnia omnibus factum esse dicit: et iubent Apostoli collecti quibusdam cibis Christianos abstinere ob eandem causam. Alterum caput huius disputationis est de rebus, quibus abstinere solerent veteres, et nunc debeamus ipsi abstinere. In quo nullum est praeceptum diserte ab ipso Dei verbo positum: sed debet quisque iis cibis abstinere, quibus libidinem in sese maxime vel accendi, vel excitari sen-

CAPVT . V.

[p.277]

tit et experitur. Itaque qui carnis esu se proritari vident, carne abstinere debent. Qui vero piscium esitatione se lasciuiores fieri sentiunt (est enim cibi genus delicatissimum, ut testatur in Symposiac. Plutarchus piscium esus) piscibus abstinebunt. Qui vino se libidinosiores effici comperient, vinum ne bibant, quia quo maxime caro nostra proritatur, illud est subtrahendum, quemadmodum ferocienti equo nimium pabulum (quemadmodum in libus de Arte equestri tradit Xenophon) est subducendum, ut contundatur, et dometur facilius. Qui vero esu leguminum se ad peccandum magis incitari sentiunt, leguminibus potius quam carne debent abstinere: quia fontes et incentiuum peccati est tollendum, non illud, quod libidinem in nobis non accendit. Irem quorum ciborum esu maxime offenduntur infirmi adhuc fratres, quibuscum versamur, illis est abstinendum, non est autem par ratio in aliis cibis Fieret enim temere et sine causa. Neque vero hic nobis vel Nazaraeorum votum, de quo est Numeror. 6. quisquam in usum et praeceptum reuocet. Fuit enim illud caeremoniale, et iam per Christum implementum atque finem habuit. Itaque desiit esse in usu. Neque etiam quisquam regerat, reponatque vetus illud discrimen ciborum, quod in lege sua caeremoniali Dominus instituit Deuter. 14. Leuitic. 11. quia illud criam fuit plane caeremoniale. unde Apostoli ipsi de usu ciborum interrogati minime illud inter homines retinuerunt in concilio Hierosolymitano Actor. 15. Quin etiam illud ciborum discrimen saepe Paulus oppugnat, imprimis autem in Epi-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.378]

stola ad Galatas. Denique neque etiam aliquis nobis obtrudat illud, quod est Leuitic. 10.vers.9. quia et hoc ipsum plane antiquatum est a Christo, uti et altare et Sacerdotium. Fuerunt tamen certa quaedam cibortim genera, quibus maxime ἐγκρατεύοντες et μονάζοντες Christiani abstinere solebant, partim ex nimia iam superstitione, partim ex inepta virorum piorum imitatione. Ac quidem imitatione, quod antiquissimi Christiani propter persecutiones in deserta ac vastas solitudines fugere coacti, saepe herbis tantum, aqua pura, secundo pane, et siliquis, similibusque rebus illic vixerunt, cum neque caro, neque vinum, neque alii cibi propter incultum locum suppeterent illis, neque illic reperirentur. Horum vitam imitari se putauerunt, qui tam vilibus cibis postea, etiam sine necessitate, et in mediis urbibus victitarunt. Superstitione vero quidam impellebantur, quod iam plus satis externae isti vitae austeritati, et curiositati quadam verae sanctitatis ignorance homines tribuebant. Ergo qui se reliquis puriores atque mundiores esse inter Christianos volebant, ut ex Eusebio libus 2.cap.17 libus 6. cap.3. Socrate libus 4. cap.23. aliisque veterum locis colligitur, primum fere astinuerunt his cibis (quanquam tamen, ut ait Paulus Tit. I.omnia sunt munda mundis) abstinerunt, inquam, Carne, Oleo,

Vino: Oleribus interim, et reliquis rebus indiscriminatim vescentes, puram etiam aquam potantes, non conditam, non mistam, non saccaro, non herbis vim illius augmentibus, aut usum gustumque gratiorem facientibus temperatam. Post

CAPVT V.

[p.879]

ea creuit superstitio, et haec initia latius postea sunt propagata, adeo ut postea, et iam tempore Gangrensis Synodi, quae fuit sub Constantino Magno, Sagimen omne et pinguedo, et non tantum caro ipsa Monachis et abstinentibus interdici retur. Demum accessit decretum Gregorii Magni, quod abstinere cupientibus prohibet et interdicat esu omnis rei, quae sementinam carnis originem habeat, adeo, ut iam non solum caro ipsa sit prohibita: sed et caseus, et ouum, et lac, et butyrum, quia sementinam carnis, id est, a carne originem habent. Hoc iam sequuntur omnes Papistae, et est in canon. Denique distinct.4. tanquam hoc sit perfectissimum abstinentiae genus. Bernardus tamen sermo 66. Cantic. videtur sentire hanc sententiam esse ex Manichaeorum haeresi deriuatam. Caeterum, ait, quid sibi vult, quod ita generaliter omne, quod ex coitu generatur, vitatur? Nempe horrent lac, et quicquid ex eo conficitur, ut in eo Bernardo neque cum Gregorio Magno, neque cum superstitiosis nostri temporis Papistis conueniat, qui generaliter omnes cibos istos prohibent. Mirum tamen cum et votum Nazaraeorum vini interdictionem contineret, et Timotheus vino potius, quam aliis reliquis cibis ad carnem domandam abstinuisse dicatur: et veteres Monachi vino potissimum non vterentur. Praeterea cum tota distinct. 35. vini incommoda atque pericula varia enumerentur, maximeque Episcopis, et sanctioribus viris cauendum praedicetur. Denique cum Prouerbus 31. serium aliquid acturis vinum interdiciatur, mirum, inquam, est, nullos tamen Monachos etiam abstinentissimos et rigidissimae vitae regulam professos.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.300]

Vino tamen abstinere voluisse, nisi fortasse Berna. excipias, qui se vino docet abstinuisse. Atqui tamen Paulus Ephes.5. vers.18. in uno hoc cibi genere lasciuiam et ἀσωτίαν inesse testatur potius, quam in reliquis omnibus cibis. Ex quo apparet Monachismum nostri temporis, addo etiam lesuismum, esse meram hypocrisin, in quo non vera abstinentia praescripta est, sed sola tantum ostentatio et abstinentiae umbra, cum vino potius, quam carne esset illis abstinendum, si vere carnem contundere studebant. Atque haec de cibis. Sequitur tertium et ultimum huius disputationis caput, in quo altera regula a nobis in vitae ratione, quae a praepositis Ecclesiae seruanda est, constituta continetur et exponitur. Quaeritur enim De modo suscipiendae istius abstinentiae, et instituendae sobriae victus rationis, quis esse et statui debeat. Breuiter autem respondet Paulus, eum esse modum legitimum, atque laudandum, in quo valetudinis ratio habetur a nobis. Ex quo fit, ut tria colligamus. primum non esse nobis omnino omnibus cibis abstinendum. Neque enim tunc, nisi modo plane miraculoso, viuere possemus. Deinde cousequitur, non semper, aut in perpetuum extraordinaria illa ciborum abstinentia utendum nobis esse, sed tantum ad tempus. Nam deficerent vires, et paulatim ita debilitaretur natura, ut nulli negotio superesse possemus. Sobrietas quidem nobis est per totum vitae curriculum

seruanda: sed haec quoque non senper in iisdem cibis fugiendis versatur. Praeterea cum de extraordinaria quaeritur, quae ad domandum magnum carnis impetum adhibetur, ea cer

CAPVT V.

[p.381]

te perpetuo obseruanda et tuenda non est. ut igitur non sunt idem impetus senilis, atque iuuenilis aetatis: ita neque eadem vitae ratio ab utrisque est suscipienda, vel utrisque praescribenda. Mutantur enim haec pro tempore, aetate, locis, personis, ut etiam praeclare scripsit, sensitque Augustinus in quaestion. Euangelii. Non enim, ait, interest omnino quid alimentorum sumas, ut succurras necessitari corporis, dumenodo congruat in generibus alimentorum cum his, cum quibus tibi viuendum est: neque quantum sumas interest multum, cum videamus aliorum stomachum citius saturari, etc. Deinde ira concludit idem Augustinus, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atque personae suae, et pro suae valetudinis neceslitate quis accipiat: sed quanta facilitate, et seueritate animi iis careat, cum iis vel oportet, vel necesse est carere, ut illud in animo Christiani compleatur, quod ait Apostolus, Scio et minus habere: scio et abundare. Tertium denique quod ex hoc Pauli dicto colligitur, est huiusmodi. Nihil in iniuriam naturae, et nimiam corporis debilitationem vel instituendum, vel institurum et semel susceptum retinendum nobis esse. Quod Timothei exemplo docemur hoc loco, qui, quemadmodum verisimile est, post hanc Pauli commonefactionem vino usus est, quo tamen abstinere decreuerat. Sed quia ea abstinencia debilitabantur vires corporis naturales, postea vinum in victum adhibuit. Est enim non modo vita haec donum Dei: itaque a nobis minime spernenda: sed virium naturalium et sanitas et integritas quo

502 A D I. IAVE. AD TIM.

que donum Dei est, quae quantum quidem in nobis est, fouenda, sustentanda, tuendaque est, ut nostro muneri satis esse possimus. Aliàs enim nostra culpa fit, quod inutiles aut minus idonei euadimus. Praeclarum est exemplum veteris Ecclesiae, quae Alcibiadem quendam nimis austere viuentem monuit, ut ea viuendi ratione abstineret, vinumque biberet. At que ille sapienti Ecclesiae consilio paruit libens, ut refert Eusebus libus 5. Histo. cap.3. unde falsa et plane respuenda est illa laus, quam Bernardus serm.6.in Psal. Qui habitat, quibusdam Monachis tribuit, nimirum quod variis corporis exercitiis et abstinentiis contererentur supra vires, supra naturam, supraque consuetudinem. Male quoque idem Bernard. sermo.3o. Cantic. Monachum te fore professus es, non medicum: nec de complexionem tibi iudicandum, sed de professione. Verior illa est eiusdem Bern. sententia ser. 1o.in Ps. Qui habitat. Nec sane dixerim ut vel ipsam odio habeas carnem tuam. Dilige eam tanquam tibi datam in adiutorium, et ad aeternae beatitudinis consortium praeeparatam: caeterum sic amet anima carnem, ut non ipsa in carnem transiisse putetur. Sed et illa quoque eiusdem sententia sermo. 4. in eundem Psalmum verissima est Dominum voluisse, ut in manna caelitus compluta omnis saporis, omnisque odoris delectatio inesset, ut liberum esse ciborum usum atque a Deo sibi concessum homines

intelligerent. Nam hic vini usum praescribit Paulus, in quo suauitas voluptasque gustus unâ cum utilitate coniuncta est, ut est Psal.104.vers.16.nec ignorauit Bernar.tam seueram vitae rationem merito illo etiam seculo

CAPVT V.

[p.383]

dici crudelitatem, ut ex eius epistolis apparet, de qua purgare quidem Monasticam vitam nititur: sed non potest, uti neque ad hoc argumentum respondit Thomas in Apologia et defensione Monasticae vitae, quia est ineuitabile aduersus eam telum. Modus tamen is adhiberi debet in cibis, in quo nullum ebrietatis, ac intemperantiae specimen aut vestigium appareat. Atque eo pertinet, quod ait Paulus, modico vino utere: non enim ad ebrietatem et satietatem sed ad sanitatem sumi et vinum, et reliquos cibos vult Deus cum gratiarum actione. Denique ex hoc ipso loco futilis et inepta prorsus deprehendi potest illa Bernardi sententia, qui epist.321.negat honestati et puritati vitae Monasticae, id est, sanctae conuenire, uti medicamentis et potionibus ad expellendum morbum idoneis. Nimium certe fuit ille seuerus, et praeter aequitatem ac rationem. Aequior Chrysostomus. qui et hic ait Timotheum ad medicos remissum, non autem miraculo curatum a Paulo: et in Homil. 14.in hanc epistolam de vita Monastica agens, vsum medicamentorum Monachis, cum est opus, non adimit, sed concedit: quanquam tamen rigidior eorum censor habitus est Chrys. Sed Satan semel via superstitionibus patefacta, eas in immensum postea adauxit, et in iugum intolerabile tandem aggregauit ad torquendas hominum conscientias. *24 Quorundam hominum peccata an te manifesta sunt, praeueuntia damnationi: quosdam vero subsequuntur:*

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.904]

25 Itidem et bona opera ante manife sta sunt: et ea quae secus habent, occultari non possunt. Diuersa quoque est huius versiculi cum superiore nectendi ratio. Putant enim quidam cum vecs.22. coniungendum, vers.autem 23.per parenthesin insertum et legendum quoque. Alii aliud. Nos autem hunc locum tum *ῥακολόγησιν*, tum etiam *νοθέτησιν* esse censemus, et idcirco cum superiore argumento recte conuenire atque coniungi posse, quod praecepta duo contineat ad Pastorum et Presbyterorum munus spectantia, ex quibus uniuersa pene totius censurae Ecclesiasticae ratio definiri potest. Id quod maxime ad Presbyterorum officium pertinet. Atque id iam hoc toto capite persequitur Paulus. Sic igitur statuo canonem tradi iam a Paulo, per quem quomodo praepositi Ecclesiae se in censuris Ecclesiasticis gerere aduersus gregem suum debeant, instruantur, id est, quale sit eorum munus erga uniuersum populum sibi commissum et demandatum a Deo. Quae sane tertia pars est muneris pastoralis, uti supra diximus, maxima. Prima enim docet quomodo erga seipsos gerere debeant. Secunda quomodo aduersus collegas suos. Tertia haec, quomodo erga uniuersum Ecclesiae suae coetum. In qua ipsa parte posita est ratio et disputatio de censura Ecclesiastica. Quanquam huius praeceptionis, quae nunc traditur, tantam vim esse tamque late patentem fateor, ut etiam ad superius praeceptum, quod ad electionem atque ordinationem pastorum Ecclesiae pertinet, referri possit

CAPVT V.

[p.385]

et in eo magnum usum habeat. Quare hic totus locus hunc canonem utilissimum, et valde necessarium ex nostra interpretatione continebit. In censuris Ecclesiasticis praepositi Ecclesiae ne temere progrediuntur: sed Deum ipsum praeuenientem sequuntur, qui suo tempore bonos et malos detegit. Malos, antequam a Deo patefacti fuerint, praepositi ne eiiciunt. Bonos autem, antequam ipsis operibus tales apparuerint, ne speciali honore praepositi decorant: aut caeteris praeferunt. Horum autem omnium canonum ratio est illa quam affert Paulus, quod nimirum multorum peccata saepe latent idque diu: multorum etiam saepe bona opera et candor animi et synceritas diu occulta manet, ita Domino dispensante res humanas e asque administrante. Cur autem id accidat magna sapientiae Dei prouidentia fit. Nam si quicumque sunt improbi et hypocritae in Dei Ecclesia, statim apparerent, neque piorum fides explorari et probari tam certo posset: neque pii ipsi tam officiosi in hoc mundo viuerent, neque etiam tuti essent, sed ab impiis opprimerentur. Facit igitur haec commistio, ut melius, certiusque qui sunt probi et veri Dei serui manifesti fiant, cum, tam multis diffluentibus et eiectis, illi firmi tamen maneant. Sic haereses probant piorum fidem, quemadmodum Paulus ait ICorinth.11.vers.19. Praeterea si pii omnes agnoscerentur, impii vero aperte quoque statim ostenderentur a Deo, nulla spes resipiscitiae relicta illis videretur, omnisque nostrae in delinquentibus conuertendis industriae et charitatis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.386]

effectus cessaret. Dominus igitur vult aliorum statum et animum nobis occultum esse, ut cum iis et lubentius versemur: et magis sollicitè nobis ipsis caueamus. Sed etiam illis ipsis, qui peccarunt, haec dilatio datur a Deo, tanquam occasio maturius resipiscendi, atque ad Deum redeundi. Denique Dominus ipse, qui rerum omnium maturitates et tempora nouit, atque etiam constituit videt quando et quae manifestari tum ad ipsius gloriam, tum etiam ad nostram aedificationem oporteat. Neque vult nos omnia illa scire quae scit ipse. Huc pertinet quod Ecclesia Dei comparatur a Christo ipso sagenae siue reti, quo boni et mali pisces capiuntur Matth.13.vers.47. Areae, in qua bonum granum et paleae promiscue conduntur. Matth.3.vers.12. Item agro, in quo bonum semen et lolium quoque nascitur Matth.13.vers.25. Denique domui amplae, in qua sunt quaedam vasa honesta, quaedam sordida 2. Timoth.2. vers.20. Nam quos domi suae adhuc tolerat Dominus ipse, non est nostrum eos expellere vel arcere: neque Deo ipso vel sapientiores, vel iustiores, vel ardentiores sumus ad ipsius gloriam promouendam. Hoc etiam ipsum pertinet tum ad Pastorum ipsorum excusationem, tum ad Bonorum consolationem. Ac quidem excusantur pastores, qui quanquam diligentiam, quam potuerunt, summam adhibuerunt, vident et animaduertunt tamen in Ecclesia Dei adhuc latere quosdam improbos et hypocritas, qui paulatim deteguntur, et a Deo ex suis tenebris in lucem pertrahuntur, pa

CAPVT V.

[p.383]

tefactis eorum sceleribus. Ergo non sunt accusandi fideles et diligentes Ecclesiae prae-positi, si ex iis, qui ab ipsis electi sunt et ordinati, aliqui postea ap parueunt esse nebulones, et pestes Ecclesiae: aut si quosdam in Ecclesia Dei fouerint et retinuerint qui postea de-lecti sunt improbissimi, et pessimi. Nam ad tempus multorum peccata latent, et tempore patent, ut ait etiam ille Ethnicus. Neque statim produntur improbi. Bonis etiam viris haec eadem commixtio et occultatio consolationem affert, si quando videntur spemi, et prae aliis negligi, quod cogitant unius Dei esse hominum animos et synceritatem mentis prodere atque patefacere, id est, in lucem proferre, cum voluerit. Interim igitur sua sorte et obscuritate contenti viuunt, neque murmurant, vel in Deum ipsum, vel in homines. Quod autem ait Paulus vers.25. Que secus sunt id est quae praua sunt, non posse occultari, et in perpetuum celari, ita accipiendum est, ut hoc fieri saepissime, et ut plurimum, intelligamus: non autem ut semper. Saepe enim multorum et bona opera, et turpissima scelera latent nos et occulta manent perpetuo, quia ita Deo visum est. Sed ut plurimum Dominus detegit improbos: et piorum syncerum animum prodit, ut est in Psal.37. vers. 6. et Psal.112. Ex hoc igitur loco colligimus iudicium de moribus: et censuram, per quam peccata hominum Ecclesiastica poena coercentur, pertinere ad Praepositos Ecclesiae, quos hoc loco alloquitur Paulus. Quam sententiam confirmat Christus Matt.16 Quaecunque ligaueritis in terra, erunt ligata et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.388]

in caelis. Item et illud Bernardi, pastorum est vigilare super gregem propter tria neces-saria, nimirum ad disciplinam, ad custodiam, ad preces. In disciplina rigor iustitiae: in custodia spiritus consilii: in precibus affectus compassionis requiritur. Censura vero haec est multiplex, uti supra est demonstratum. Restat autem ut de excommunicatione dicamus, quia de reliquis generibus censurae Ecclesiasticae quid statuendum sit, ex iis, quae hoc ipso capite dicta sunt a nobis, facile potest intelligi. Ergo de excommunicatione dicamus, de qua septem haec faere quaeri solent. 1 utrum excommunicatio habere locum in Dei Ecclesia debeat. 2 A quo fieri debeat. 3 Propter quas causas fieri debeat. 4 Quomodo fieri debeat. Quando fieri debeat. 6 Quis eius finis esse debeat, id est, ad quem finem fiat. 7 Quis illius factae sit effectus. Haec singula ordine explicemus. Ac quidem, utrum excommunicatio locum in Ecclesia habere debeat, dubitari non potest. Primum, propter Dei ipsius praeceptum ita fieri iubentis: deinde propter perpetuum ipsius Ecclesiae usum. Ac praeceptum Dei tum in veteri, tum nouo testimonio extat variis in locis. Iam inde ab orbe condito, et ab ipsis mundi initiis excommunicationem fuisse ex Dei praecepto constitutam apparet ex Genes.4.v.14. et 16.17.item Iosue 6.vers.18. Exod.10.vers.8. et aliis locis veteris Testamenti. In nouo etiam extat praeceptum Chri

CAPVT V.

[p.389]

sti, quod Matt.18. et Ioan.20.recitant. Ex quibus ipsis locis eam spiritualis cemsurae et castigationis speciem in usu fuisse in Ecclesia docetur, uti ex Ioan. cap.9. et 1.Cor.5

et 2.7. et hoc ipso loco. Neque de eo dubitari potuit, nisi duo quaedam argumenta contra afferrentur. Primum neminem inuitum cogendum esse, ut recte viuatur aut sentiat. Nam, ut vulgo dicitur, Inuitum qui seruat idem facit occidenti. Id autem faciunt, qui inobsequentes Deo excommunicant. Huic argumento saepe respondit Augustinus in disputationibus contra Donatistas et negat veram esse hanc sententiam. Saepe enim qui primum inuitus ab errore vitae vel doctrinae abductus est, postea volens et lubens in recto itinere permansit. Praeterea cum quis corrigitur inuitus, si hoc ipsum illi non prodest, quia inuitus id facit: aliis tamen prodest, qui metu poenae coercentur, ne ad eadem scelera exemplo pertrahantur. Denique haec eadem ratio facit ne in sceleratos homines ullos, quantumvis impios et derestabiles, poenae ullae etiam a Magistratu decernantur, quia ea ratione inuiti respiscere et modeste viuere coguntur. Itaque haec prima ratio est absurdissima. O Alterum argumentum, quod contra usum excommunicationis affertur, ducitur ex loco Pauli 2 Corinth. 1o. vers.8. Nempe datam esse pastoribus, et Ministris verbi Dei potestatem ad aedificationem, non ad subuersionem et destructionem. At excommunicatio destruit gregem Domini, quem minuit, et eum ipsum qui excommunicatur, perdit, quia exponit Diabolo: ergo ea uti pastoribus non licet in Ecclesia. Respond. Aliquid

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.30]

fieri in aedificationem Ecclesiae duobus modis, vel Per se, vel Per consequens. Per se, cum aliquid in ea plantatur: per consequens, cum quod illi noxium est, euellitur. Est enim similis agro Ecclesia Dei, ut est apud Matth.13. At in agro siue quid noxiarum herbarum (quae bonas et utiles suffocant) extirpemus: siue quod utile semen seramus, agro prosumus. Ergo eodem modo de Ecclesia statuendum, qui ex ea eiicit improbos multum iuuat et prodest Ecclesiae. Quod autem obiicitur saepe quosdam ea abusos esse ad priuatam animi sui vindictam: saepe bonos ex Ecclesia Dei depulsos ea ratione, non oppugnat nostram sententiam. Ea enim sunt vitia persouarum male sua potestate utentium, non autem rei ipsius. Sed distinguunt sic quidam, nimirum, ut velint quibus in locis et Ecclesiis fidelis est Magistratus, in iis nullum excommunicationis usum esse debere: in quibus autem non est Magistratus fidelis, in iis tantum debere: quia fidelis Magistratus si fungitur officio, punit scelera, quae contra Dei verbum admittuntur. Nemo autem unius criminis et peccati ratione duplicem poenam ferre et pati debet. Quod tamen accideret, si idem etiam ab Ecclesia excommunicaretur. Res. Peccatum omne quod contra Dei praecepta fit, esse huiusmodi, ut ex Dei ipsius definitione et corporis et animi poenam mereatur, quia utriusque partis nostrae creator est Deus. Et cum duplici illa poena afficitur peccator, una tantum poena afficitur, id est, ea, quae debetur, et indicta est a Deo ipso: etsi in diuersis partibus a nobis una illa poena sentitur. Itaque Esdrae cap.10.

CAPVT . V 2

vers.8. utraque poena in rebelles indicitur: ciuilis et Ecclesiastica siue excommunicatio, quia utriusque partis nostrae Dominus author est. Est enim peccatum totius suppositi

actio, itaque totum suppositum ad poenam ipse exigit. Ergo in Dei Ecclesia usum habere debet excommunicatio. Quaeritur autem, quid sit excommunicatio. Ac dubitari non potest, eam esse censurae et coercionis Ecclesiasticae speciem quandam. Ergo sic eam definiunt nonnulli, ut generaliter esse velint a qualibet societate fidelium hominum separationem: itemque ab aliquo, vel omnibus donis Dei in Ecclesiam effusis interdictionem et publicam hominis scelerati prohibitionem. Verum haec definitio generalior est. unde sic rectius definiri potest excommunicatio, ut sit vel ab ipso Ecclesiae coetu toto et societate: vel ab aliquo Dei dono, quod quidem omnium Christianorum commune sit, publica et legitima interdictio siue separatio hominis impuri et non poenitentis. Ex quo fit, ut a quibusdam, velutia Scholasticis duplex excommunicatio statuatur, una nimirum Minor, quae est interdictio tantum a Sacramentis, vel ab uno eorum, non autem a coetu Ecclesiae: altera Maior, per quam non tantum a Sacramentis, sed ab ipso toto Ecclesiae coetu quis separatur, quam ipsam etiam diuidunt in Excommunicationem quae appellatur hoc nomine: et Anathema, cuius etiam fit mentio apud Paulum Galat.1.et 1.Corinth.16. et alibi in scriptis Patrum. Qui inter Hebraeos ista scrupulosius et diligentius scrutantur, sanctionis legis constituunt ge

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.332]

nus triplex. 1 Auersionem, quam appellant un quae est interdictio ab ingressu templi ad tempus propter corporis immunditiam. 2 Deuotionem, quam vocant uun quae est extremo exitio addictio et respondet nostrae excommunicationi, per quam quis a coetu Ecclesiae seponitur donec resipiscat. Hoc ipsum aliis verbis dicitur exterminari e populo Dei, item ἁ ποσυνά. γωγον fieri Ioan.12.vers.42.16.vers.2. Adiudicationem, quam dicunt nnoy est similis anathemati. De secundo genere tantum loquitur hic Paulus, et nos quoque, quod etiam utranque excommunicationem continet et maiorem, et minorem. Ethnici homines videntur simile excommunicationi quiddam habuisse ex praua imitatione Ecclesiae Dei: quam plane simiarum more faciebant. Quosdam facris suis interdicebant, quos ὠαγεῖς, id est, detestabiles appellabant, et ipsam sententiam ἐναγός. Sic Alcibiades factus est, et excommunicatus Athenis, ut Plutarchus docet. Ergo quaesitum est secundo loco, a quo excommunicatio fieri debeat utrum ab uno tantum, an a senatu Ecclesiastico, an vero a tota ipsa Ecclesia. Dixit Christus. Matth. 18.vers.17. Dic Ecclesiae. Dicit contra Paulus, Hunc notate, tanquam rem totam ad se deferri velit, sibi ipse auctoritatem eam vendicet. Et refertur a Theodorito Cyri Episcopo historia. lib 5. cap.37. de quodam Heremita, qui solus Theodosium imperatorem Constantinopolitan. huius nominis secundum excommunicauerit. Scholastici dicunt Epi

CAPVT V.

[p.393]

scopos, et eo superiores omnes ordines posse excommunicare: at qui sunt Episcopo interiores non posse, adeo ut et Presbytero et Diacono idem non concedant quasi ex unius Episcopi nutu et sententia id fieri debeat. Sic igitur illi cemsent. Certe ab uno solo, quanquam Episcopo, fieri neque debet, neque potest excommunicatio. Dicit enim Christus, dic Ecclesiae: et Paulus de excommunicatione agens, vult Ecclesiam cum suo

spiritu congregatam esse 1. Corinth. 5. vers. 4. Ratio est, quod differunt regna politica ab Ecclesia, et Ecclesiastico regimine. Nam regna unius regis nutu administrantur, at Ecclesia non item. Nec enim pastor est rex et dominus Ecclesiae (ut ait Petrus) 1. Pet. 5. vers. 3. Ait igitur Christus reges et principes dominantur inter suos subditos: vos autem non sic in gregem Domini et Ecclesiam. Quare unus quidam quantumvis magna in Ecclesia praeditus potestate non potest solus excommunicare. Nec aliud sibi vult Paulus cum ait, Notate per Epistolam. Vult quidem rebelles sibi significari, ut pudore maiori afficiantur, quod tam probrose innotescant apud eum, quem reuereri debent. Quod si dicamus et legamus, Notate, referentes vocem (Epistola, ad verba sermonem nostrum, haec erit mens Pauli ut velit rebelles a tota Thessalonicensium Ecclesia excommunicari. Et quod dicitur pastor πρόεδρος non tribuit illi ius et imperium regium in Ecclesiam: sed in publicis coetibus eminentiorem tantum locum, et primam in decernendo deliberandoque vocem. Sed utrum a senatu Ecclesiastico, an vero a to

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.334]

ta ipsa multitudine ecclesiae et a quoque fidei suffragium sigillatim ferente fieri debeat, quaesitum est. Res. Senatu suffragium ferente in consistorio fieri debet excommunicatio, ad quem senatum morum et doctrinae cura, diiudicatio, et aestimatio pertinet, conscia tamen et approbante postea ecclesia tota, cui illa res, actio, sententia senatus et caussa nota fieri debet, ut eam approbet ipsa, vel reprobet ut supra docuimus. Quod enim omnes tangit, ab omnibus fieri debet, sed a quoque pro eo gradu (ut docet Ambrosius libus de Dignitate sacerdotali. cap. 31) et ordine, quem habet in Dei Ecclesia. Haec sententia editis libris confirmata est, et abunde antea a nobis probata. Obiter autem, quid in hoc dicto Christi, dic Ecclesiae, vox Ecclesiae valeat et significet explicatum est etiam in ca. Nullus in verbo Ecclesia dist. 63. item cano. Ecclesia de consecratio. dist. 1. et cano. scire. 7. quaest. 1. ne putent qui nobis contradicunt, nouam aliquam interpretationem a nobis excusam, et fabrefactam. Est igitur illic Ecclesia accepta pro ipso coetu praepositorum Ecclesiae, id est, pro pastoribus et Presbyteris. sed et Daud Kimhi in Ol5 ait nomine Domus Israel saepe solum Synedrion contineri, et designari in sacra scriptura. Quaeritur autem tertio loco. Propter quas causas fieri debeat excommunicatio. Scholastici distinguunt, et volunt Minorem quidem propter peccatum quodlibet fieri posse. Maiorem autem excommunicationem non nisi propter crimen, id est, tale peccatum, quod et graue sit, et poenam publicam a magistratu mereatur, quale est adulterium, homicidium voluntarium, falsi crimen et

CAPVT . V.

caet. utranque tamen non nisi propter rem et delictum iam notorium, fieri debere. Haec illi. Alii aliter distinguunt. Volunt. n ex iis tantum causis et criminibus excommunicationem iaci posse in aliquem, ex quibus quis damnatus lege Dei lapidabatur et moriebatur. Ex quibus autem causis damnatus neque lapidaretur, neque ultimo capitis supplicio afficeretur, non posse quenquam excommunicari. utraque distinctio non nititur auctoritate scripturae. Ac quidem proxima ciuilem Iudaeorum politiam cum Ecclesiastica plane

confundit: illa autem altera Scholasticorum distinctio causas excommunicationis veras non animaduertit, quas in 2. Thessaloni.3. uno verbo tradit Paulus, dum ait, ὥτις οὐχ ὑπακούει. Ergo et in peccato, et in crimine contumacia animi et obstinatio in perseuerando vel non poenitendo est verissima excommunicarionis causa: uti resipiscentia et dolor peccati est causa absolutionis aut reuocationis in Dei coetum et Ecclesiam. Confirmatur nostra sententia dicto Christi Matth. 18.vers.17. Si te non audit dic Ecclesiae, si non audit Ecclesiam, sit tibi Ethnicus. Ergo contumaciam, et pertinaciam animi damnat Christus, quia qui corrigi non vult etiam in re leui, per quam tamen offendiculum praebet Ecclesiae, sed in ea perseuerat, monitus saepe saepius, poterit tandem excommunicari si aedificatio Ecclesiae id requirat. Notorium autem esse delictum oportet, quia propter scandalum fit excommunicatio. Quod autem est ignotum, offem diculum praebere cuiquam non potest. Ergo ignotum peccatum, vel crimen quantumuis magnum, non est excommunicabil e

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.MB.]

Quaeritur, Quid si ea res, propter quam quis reprehenditur, verbo Dei non est expresse dannata et definita, utrum perseuerans in ea excommunicari possit, velut propter vestitum nimis sumptuosum, nimias mensae lautitias. Respond. Cum rebellio sit excommunicationis causa, rebellio autem esse non possit, si in nulla re Dei praeceptum violetur, certe quando illud quod facimus, et quomodo facimus, lege Dei non est vetitum, ex eo neque offendiculum, neque iusta reprehensio nascitur, neque etiam excommunicatio fieri ulla debet vel potest. Sed quoniam in tota vita nostra ex Dei verbo, Dei et proximi ratio est habenda, siue in re ipsa quam facimus, siue in modo, quo quid gerimus, potest dupliciter anobis peccari, ut in eo peccato nostro obstinate et contumaciter perseuerantes possumus excommunicari, tamen temeraria Ecclesiae iudicia esse non debent. Quantum autem quaeritur, quomodo excommunicatio fieri debeat. Primum utrum Voce ipsa, an potius ex Scripto. Deinde qua verborum forma. Ac quidem videntur ex scripto excommunicati ii, de quibus agit in 2. Thess.3.Paulus, non autem viua voce. Ait enim, notate per Epistolam. Et fortasse ad euitandam excommunicatorum inuidiam et odium hoc prodest. Sed contra usus Ecclesiae obtinuit. Fieri enim vina voce solet: scripto tamem potest. utcunque ea postea debet aliis innotescere, quorum intererit scire. Et hoc sibi vult in 2. Thessalonis. Paulus. Sic autem, siue verbis siue scripto fiat, concipienda est, ut et persona ipsa excommunicanda: et factum, propter quod eiici

CAPVT . V.

[p.397]

tur quis e Dei Ecclesia, populo per pastorem, vel Presbyteros significetur aperte, non autem occultetur, ne sit aliis inutilis ista censura. Qua autem forma verborum debeat fieri, disputatum est. Et certe varia et diuersa verborum formula usa est semper Ecclesia pro locorum, rerum, et factorum, de quibus agebatur, varia ratione. Eius rei exempla extant apud Synesium Episcopum epistola 58.et 66. et apud Euagrium historicum libus 4 cap.38. Qui enim putant his Pauli verbis utendum praecise, Tradimus Satanae ad interitum carnis, uti est 1.Corinth.5. vers.5.1. Timoth.1. vers.20. sunt nimium in verbis religiosi. Deinde vim illorum verborum Tradimus Satanae ad interitum carnis, non recte

capiunt et intelligunt. Ideo enim tradit Satanae Paulus, ut caro, id est, vitiosa animi libido in iis intereat prorsus: non (ut interpretatur Augustinus libus 3 cap.1o. contra Parmenia. et Greg. in Leuit. Homil.15) in carnis et corporis afflictionem. Nanque hoc falsum saepe apparet. Neque enim omnes excommunicati in carne et corpore suo hic viuentes cruciantur et vexantur a Diabolo. Vixit enim Iulianus apostata sanus corpore, et validis membris etiam excommunicatus. Sed ostendit Paulus finem excommunicationis, Nimirum, ut praua animi libido euellatur in iis, per quam Dei verbo sunt immorigeri: et spiritus, id est, vis et afflatus spiritus Dei sit in illis ipsis potens, et viuus. Ergo haec verborum forma libera est, modo vis excommunicationis et istius censurae exprimitur. Quinto loco quaeritur, quando fieri debeat excommunicatio, an statim atque quis publice de

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.330]

liquit: an demum quando emendari iam amplius non potest, vel quia non est viuus, vel quia est obstinatus et desperatus. Respond. Quanquam huiusmodi quaedam vitia saepe committuntur, ut statim videantur eiciendi, qui ea perpetrare, sintque tanquam Ecclesiae pestes, tamen si qui commisit, ex animo dolet, poenitet, et emendatur, non debet excommunicari. Ergo statim fieri non debet, sed postquam agnitus est is, qui deliquit, contumax et obstinatus perdit. Iuberi quidem potest etiam poenitens sceleris, ut si ita sit ex aedificatione Ecclesiae Coena abstineat, sed ad tempus tantum, non in perpetuum. Praeterea illud sit explorandae huiusmodi hominis poenitentiae causâ, ut quantum fieri potest, sciatur, verane sit, an falsa resipiscentia eius, qui se poenitere facti sui testatur. Hoc ipsum docet Paulus saepe suo exemplo. Nam quos excommunicari iubet, ii sunt qui post plures admonitiones vitam tamen in meliorem frugem commutare spreuerant. Ergo ne porcis margaritae contra Christi praeceptum dentur, examinari et explorari eorum poenitentia debet. Quod autem quaeritur de mortuis hominibus et iam vita functis, utrum excommunicari possint. Responsio est, eos posse excommunicari. Exempla sunt non illa vulgata Stephani 6. et Formosi primi et Sergii primi Pontificum Romanorum, qui suos prae decessores iam mortuos excommunicarunt et persecuti sunt, uti L Sylla C. Marium iam defunctum: sed illa potius, de quibus historiae extant apud Euagrium libus 4. cap. 38. item apud Socratem Scholasticum libus 7. cap.45. Et ita etiam

CAPVT V.

[p.399]

scribunt et sentiunt Scholastici: atque huius omnis excommunicationis vis in mortuo ad illius nomen et doctrinam, non autem ad personam, quae iam nobiscum non versatur euitandam, pertinet. Ter vero an quater prius debeat moneri excommunicandus, definiri certo non potest. Ex rerum enim, et locorum circumstantia hoc totum diiudicandum est. Quanquam quidam leges Roman. imitati et sequentes existimant, ut minimum bis monendos esse, qui excommunicari debebunt. Ter autem admoneri eos satis esse putant, quia trina denuntiatio facta ex iuris ciuilibus regulis sufficit, et satis interpellat, ut quis contumax esse iudicetur. Afferunt Paulum Tit.3.v.1o. et Theophylact. in Matth.18. Sed

tota haec quaestio est facti, et relinquenda prudentiae senatus Ecclesiastici. Sextum quaeritur, quis excommunicationis sit finis, quem spectare debeamus. Ac multi quidem spectari possunt, imprimis autem tres debent observari. unus est ipsius peccatoris sanitas, id est, excommunicatum, ipsiusque salutem respicit nempe ut hac ratione pudore afficiatur, atque ab errore reuocetur. Hunc finem annotat Paulus, cum ait, ut eum pudeat 2. Corinth.2. vers.7.7. vers.12. Pudore enim solent homines ad resipiscentiam adduci. Hoc est quod aliis verbis dicit Paulus uti 1. Corinth.5. vers.5. ad interitum carnis et vitiosae naturae, quae in nobis inest Neque tamen quod homines vereri magnus sit profectus, si ipse per se spectetur: sed quod est optimus et maxime nostrae naturae consentaneus modus peccatorum corrigendorum, pudor et verecundia

An I. TAVE. AD TIM.

[p.403]

peccati. Volunt enim omnes recte de se et honeste ab aliis sentiri et iudicari. Secundus finis, est ipsius Ecclesiae incolumitas id est, spectat ipsum Ecclesiae coetum, ne propter unius priuati scelus male audiat tota Ecclesia, videaturque, si talem retineat, potius sentina malorum, et porcorum esse hara, quam Dei sacratissima ara et templum. Sic improbos et impios e Dei Ecclesia eiici vult et praecipit Paul. Ephes. 5.vers.3.4. Nihil enim immundum in Dei Ecclesia tolerari debet, quantum quidem percipi et deprehendi potest. Tertius excommunicationis finis est aliorum fidelium utilitas, ut hoc exemplo terri ab huiusmodi peccatis et criminibus abstineant. Corruptum enim facile bonos mores colloquia et exempla aliorum praua. Ergo hac seueritate perspecta etiam mali in officio continentur, et timent. Septimo autem et ultimo loco quaeritur, quae sit legitima et iustae excommunicationis poena et effectum. Et certe, uti diuini cuiusdam et coelestis fulminis, magnus est fragor et vis magna. Duo autem effecta solent enumerari excommunicationis praecipua et potissima. unum, qui ratione Dei: alterum qui Hominum, spectari debet. Ac quidem Dei ratione excommunicatio legitime et iuste facta excommunicatum separat a Christo et vita aeterna. Dicit enim Christus quaecunque ligaueritis in terra Matth.18. erunt ligata in caelis ne huius teli vis imbecilla esse iudicetur: aut Dei verbi autoritas vilescat apud homines. Certe excommunicatio conscientiam proprie spectat,

CAPVT uS

[p.401]

et animarum salutem, quam adimit obstinato: non est autem poena politica, ut quidam putant. uti enim distincta est iurisdictio ciuilis, et Ecclesiastica: ita sunt diuersi utriusque fines, poenae diuersae, et effectus diuersi. Ciuilis enim iurisdictio in corpus aut bona haec terrena exercetur: Ecclesiastica in animam siue conscientiam, et in bona aeterna, quibus nos priuat. Itaque a pastoribus infligitur, non a ciuili magistratu. Hominum autem ratione priuat excommunicatio excommunicatum non omnium quidem hominum: sed Fidelium tantum et Christianorum communione. In quo quaeritur, quanam communione Fidelium, utrum omni prorsus communione cum Fidelibus: an certarum tantum rerum et bonorum cum iis participatione et usu communi. Respondent Scholastici maiorem excommunicationem priuare excommuniatum omni licita communione cum Fidelibus, siue in bonis spiritualibus, siue corporalibus, terrenis, et ciuilibus. Nos in uniuersum

statuimus, excommunicationem legitimam arcere per se excommunicatum ab omnibus spiritualibus et communibus bonis, quae Dominus suae Ecclesiae, id est, omnibus Fidelibus largitus est. Cum enim excommunicati extra Dei Ecclesiam eieci sint, non sunt iis magis, quam canibus et porcis danda illa bona, quae Dominus suorum filiorum propria et pecuniaria esse vult, illisque solis reservata, iuxta dictum Christi. Non sunt margaritae obiciendae porcis: itemque illud, Non est bonum dare panem filiorum canibus Matth.15. vers.26.7. vers.6. Aliis autem donis, quae non sunt generaliter omnibus veris et

402 AD I. PAUL. AD TIM.

piis Christianis data non priuat excommunicatio excommunicatum, qualis est donum linguarum, sanationum, et alia huiusmodi. unde priuantur excommunicati usu Sacramentorum, Coenae, et Baptismi, si non fuerint adhuc baptizati, quanquam nondum baptizatos excommunicari moris non fuit, quia nondum in Ecclesia esse huiusmodi censentur. i. qui baptizati non sunt, etsi iam Catechumeni fuerunt, et tempus catecheseos impleuerunt. Augustinus libus 11. de Genesi ad liter. cap.40. Solent, ait, in hoc paradiso, id est, Ecclesia a Sacramentis altaris visibilibus homines excommunicati disciplina Ecclesiastica remoueri. De filio excommunicati quaeritur, utrum baptizari possit, si pater maneat obstinatus, neque satagat et curet Ecclesiae reconciliari. Respon. Etsi dubia et agitata fuit haec quaestio, in qua in diuersas alii ab aliis sententias iuerunt, ex Augustino tamen libus 2. de Adulter. coniugiis et libus contra Parmenia. satis intelligitur etiam esse baptizandos excommunicatorum filios, quia filius non debet portare iniquitatem patris: et in ipso excommunicato baptismi character non est per excommunicationem deletus, etsi vis eius nulla est in excommunicato, quandiu quidem in suo scelere manet obstinatus. Vide de hac quaest. Cal. epi. 136. et Bezae epi.10. Sed quaesitum est, utrum excommunicatio arceat excommunicatum ipso ingressu et aditu Ecclesiae, ut is ne in coetum quidem admitti debeat, ut audiat Dei verbum. Putant Scholastici arcendum, adeo ut in regno interdicto iuste nolint sacral fieri et celebrari publice et assa voce. Irenaeus libus 2. cap.4. scribit Cerdonem haereticum, postquam excommuni

CAPVT V.

catus fuit, ipso Ecclesiae ingressu prohibitum esse D. Caluinus tamen libus 4. Institutio. cap.11. sect. 10. docet diuersam fuisse in eo Ecclesiae disciplinam et consuetudinem, neque semper prohibitos excommunicatos ingredi Ecclesiam. Quando enim Christianis palam conuenire non licuit per imperatorum edicta ad audiendum Dei verbum, tunc excommunicati, tanquam lupi, arcebantur ab ingressu Ecclesiae, ne eam proderent hostibus. Postquam autem coeperunt publice et sine metu coadunari Christiani homines. i. qui Christum profitebantur, neque sibi metuerent a Magistratibus, tam seuera disciplina in excommunicatos non est usurpata, ut arcerentur ab ingressu Ecclesiae, et ab ipsa auditione verbi Dei, ne fores et spes omnis resipiscentiae illis praecludi videretur. Vis tamen ipsa verborum et excommunicationis hoc habet et notat, ut excommunicati aditu Ecclesiae arceantur, sed poenae haec pars illis ex quadam Ecclesiae indulgentia remittitur

Itaque excommunicati dicebantur ἀποσυνάγωγον, id est, segreges, et sunt eorum loco, quos Iudaei pro Ethnicis habebant. Itaque aditu templi arcebant, et is etiam vetus Ecclesiae mos fuit Tertul. in apologet. cap.39. canone Cum excommunicato 11. quaest.3. Sic Ambrosius Theodosium imperatorem a se excommunicatum ex regulis Ecclesiasticae disciplinae arcuit ingressu templi Mediolanensis. Quod ad terrena autem haec et temporalia, distinguendum est. Aut enim de Publica communione, aut de Priuata et familiari nostra conuersatione cum excommunicatis quaeritur. In iis o

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.404]

nibus licet nobis communicare cum excommunicato, quae publica pax et ciuitatis politia et ratio cum eo agere postulat, veluti habet suffragium in creando Magistratu una cum reliquis ciuibus. Itaque licet cum eo, tanquam cum ciue, agere et communicare: non autem tanquam cum fratre, vel Christiano. Manet enim excommunicatus etiam ciuis, quanquam frater proprie non manet. Nec obstat quod ait 2. Thess.3. vers.15. Paulus monete ut fratrem. Id enim quem sensum habeat, postea explicabitur. unde perperam Pontificii excommunicatis omnem sui iuris in iudicio ciuili persequendi potestatem adimunt. Etsi enim potest excommunicatus conueniri et appellari de debito, et si qua nobis in eum actio competit: ipse tamen ex Pontificiorum iure et sententia debitores suos conuenire non potest, neque ullum ius suum iudicio et in foro ciuili persequi. De priuata autem nostra, qui sumus fideles et Christiani, cum excommunicato communicatione etiam quaeritur, quae esse debeat. In quo etiam ipso est distinguendum. Nam cum eo communicare volumus vel tanquam cum homine, vel cum amico, fratre et socio. Omnis quidem arctior cum eo societas, familiaritas, priuataque amicitia nostra dissoluenda, atque dissuenda est. Quae sunt autem ad vitae huius societatem tuendam necessaria, et quae humanitatis, cum eo fieri et haberi possunt. unde et ab eo emere possumus, item cum eo contrahere, communem haereditatem habere, ex communi cum eo puteo et fonte aquam haurire, illi item possumus nostras merces vendere. Sed etiam si sit uxor, parens, cognatus, aut noster filius ex

CAPVT V.

[p.405]

communicatus, possumus et officia praestare quae illi debemus: et ab eo exigere, quae debet ipse. Denique quaecunque homo homini debet, ea non sunt deneganda. Quae autem amicus amico ἐκ πρηνείψεως pollicetur, aut offert, ea nobis non sunt vel ab excommunicato quaerenda, vel cum eo contrahenda et ineunda. Veteres tribus maxime Symbolis istam cum excommunicato familiaritatem tam arctam describebant, quibus iubebant pios abstinere, neque cum eo communia habere. Ea autem Symbola erant, lectus, mensa, domus, quae cum excommunicato communicare nos prohibent, quia ea fere amicitiae, et arctioris familiaritatis signa sunt inter homines Synes.epist.66. et Plutarch. Symposia. libus 8.quaest.7. ea putant esse sacra. Nam ea iis tantum a nobis communicanda, et offerenda esse, qui communibus nobiscum sacris utuntur: non autem excommunicatis, non quod tamen vetent isti patres hominem excommunicatum egentem alere, errantem lecto excipere aegrotantem lecto accommodare: sed ita loquebantur, ne

ullam amicitiam cum iis contrahamus non autem ut iis vel communia humanitatis vel priuata officia denegemus. Eodem sensu est accipiendum, quod est 2 Ioan. vers.10. Ne dicamus iis tiur, non ut nos aduersus eos inciuiles et inhumanos ostendamus: sed ne iis blandiri videamur et ita eos in errore foueamus. Ex quo apparet, quae sit significatio vocis εὐναμίγνυθς, qua uti tur Paulus et 1. Corinth.5.vers.9. et II. Quanquam enim plus est non habere commercium, vel non misceri, quam se subducere: utrumque tamen ita est explicandum, ut ad priuatae amicitiae foe

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.400]

dera, iura, et commercia tantum pertineat. Id quod satis docet et interpretatur Paulus 1. Cori. 5.vers.11. voce σωεθίει. Ratio est, quia hac voce et prohibitione Paulus non damnat publica commercia, quae cum iis necessario fiunt, quale est ab iis emere, conducere, stipulari, et reliqua huiusmodi. Nec item vetat, si cuius mercis societas antea cum iis contracta fuerit, fidem iis datam seruare, et in eo contractu manere: sed vetat familiares nos iis esse, ne eos in peccatis obstinatiores reddamus. unde quaesitum est, utrum quae ex Dei praeceto priuatim quisque alteri, pro vocationis vario genere debet, excommunicatis praestare teneamur: veluti utrum subditi principi suo excommunicato parere, teneantur, uxor marito, filius patri, seruus domino. Papistae non putant eis haec officia praestanda esse, sed bona conscientia denegari et posse et debere obsequium huiusmodi excommunicatis volunt, quasi soluta sint vincula subiectionis et iurisiurandi propter contumaciam principis in suum ipsius principem, et eum quidem summum, id est, Deum, ut quemadmodum ille non paret Deo: ita neque subditi ipsi principi suo contumaci in Deum et excommunicato parere teneantur. Falsa est haec sententia, et omnino impia et blasphema. Primum enim per excommunicationem non tolluntur iura naturae et sanguinis, veluti cognationum et affinitatum : ergo filius manet filius patris etiam excommunicati, uxor manet uxor: cognati manent illius cognati. Deinde non tolluntur iura et officia humanitatis per eandem poenam. Itaque excommunica

CAPVT V.

[p.40]

tis etiam omnia humanitatis officia sunt praestanda. Ad quod afferro quod est Romanor. 12.V.20. Tertio non tollit excommunicatio iura politica et ciuilis societatis, quemadmodum nec ipsa infidelitas vel apostasia aperta a Deo tollit ea. Nam infidelis et apostata imperator, qualis Iulianus olim, manet Imperator, et Magistracus, et pro tali a Christianis est agnitus. Ergo falsa est Scholasticorum sententia, qui sentiunt non esse parendum principibus excommunicatis: et contra eos ipsos scripsisse videtur Thomas Aquinas ea, quae extant in 2.22 quaest. 10. Sane Sigibertus author probatus et Monachus scribit in Odone fol.101. hanc doctrinam esse et nouam et haeticam, quae iubet ne hypocritis principibus, id est, excommunicatis pareamus, quam Hildebrandus qui et Gregor.7. Pontifex Roman. primus promulgasse videtur, cum veteres Christiani Iuliano apostatae paruissent. Ambrosius Theodosio a se excommunicato: et ipsi apostoli etiam omnino infidelibus et persecutoribus Ecclesiae principibus, quales Nero et Domitianus, paruerunt. Denique quaesitum est, utrum bonorum confiscatio in excommunicatum sanciri debeat et

possit, ut etiam ea poena multetur. Huius rei exenplum extat Esdrae. 1o.ver.8. Respond. Minime. Nam est excommunicatio conscientiae poena: non autem corporis vel bonorum. Et quod illic de Esdra dicitur nihil mouet. Erat enim Magistratus Esdras non solum Leuitarum, et coetus Ecclesiastici praeses. Ergo utriusque iurisdictionis, id est, ciuilis et Ecclesiasticae autoritate illud edictum sancitum est, quo celerius Iudaei dispersi conuenirent.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.Reo.]

Haec autem omnia locum demum habent postquam publice quis ex Ecclesia eiectus est: non autem prius quam publice sit excommunicatus. Et quod affertur ex August. libus de unitate Ecclesiae cap. 20. etiam antequam quis visibiliter excommunicatus sit, praecisum esse ab Ecclesia, pertinet ad mentis et conscientiae terrorem incutiendum et piam commonefactionem haereticorum hominum: non autem ut eos pari loco habeamus, atque qui iam palam et totius Ecclesiae suffragio recte sunt excommunicati. Videtur tamen omnibus, quae hactenus dicta sunt, de effectis excommunicationis obstare quod ait Paulus, etiam excommunicatum, ut fratrem esse agnoscendum. Cui ipsi repugnat quod ait Christus Matth. 18. excommunicatum habendum esse pro Ethnico et infideli. Ergo non pro fratre. Hae sententiae in speciem pugnantes ita primum sunt inter se conciliandae, ut quod ait Christus, non interpretemur ἀπὼς et κτὶ πάντα. Nec enim omnino par aut aequalis debet iudicari excommunicati et infidelis conditio, sed in quibusdam tantum. Est enim dissimilis utriusque status in eo quod excommunicatus Baptizatus est: itaque Christianus et Prope est. At infidelis et Ethnicus Baptizatus non est, et Procul est. Sed in eo est simillima utriusque conditio, quod legitime et vere excommunicatus. 1 uti et Ethnicus in Ecclesia non est, nec de Ecclesia 2 Quod nulla priuata et familiaris nostra cum utroque conuersatio esse debet. 3 Quod si uterque talis esse perseueret, regno Dei vitaeque aeterna excluditur.

CAPVT VI.

[p.409]

Quod autem ad dictum Pauli, sane et ciuilitate intelligendum est. Ex charitate enim dictum est: non autem ex vera, exacta, et propria fratris, id est, Christiani hominis definitione. Sed quando illud verum est, Nemo desperet meliora lapsis et potest resipiscere qui hodie desipit. Praeterea quos excommunicat Ecclesia, non odio personarum ipsarum, sed eorum tantum sceleris et contumaciae ratione eiicit, fit, ut qui excommunicati sunt, quatenus et homines sunt, et aliquando nobiscum in Dei Ecclesia versati sunt, eorum desyderio, amore, zelo, affectuque salutis ipsorum, moueri debeamus, neque sint prorsus a nobis abiiciendi, sed ut fratres agnoscendi, admonendi atque etiam, ut in viam reducantur, uti oues perditae, sedulo a nobis conquirendi. Ergo etiam excommunicati χτ τὶ fratres nostri sunt, non tamen omnino et absolute, nec pares iis habendi, qui in Dei metu perstiterunt. Ex quibus omnibus explicatus videtur uberrimus et utilissimus ille de excommunicatione locus. Sequitur, CAP. VI. *VINCENQVE sub iugo sunt serui, suos dominos omni honore dignos ducunt, ne nomen Dei et doctrina blasphemetur.* Videri potest abrupta huius capitis et loci series, et minime consentiens cum toto superio